

جان

(پاک کتاب قرآن مجید مان ورتل)

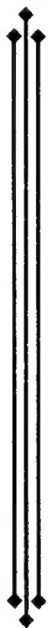
مؤلف

سلطان احمد عباسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الله ٻاجهاري ۽ مهربان جي نالي سان شروع

جان
(پاک کتاب قرآن مجید مان ورتل)

مؤلف
سلطان احمد عباسي

لکندڙ جا جملي حقوق قائم

ڪتاب جو نالو:	ڄاڻ (پاڪ ڪتاب قرآن مجيد مان ورتل)
مؤلف:	سلطان احمد عباسي
ڪمپوزنگ:	بختيار احمد ڀٽو
پيسٽنگ:	سهيل سلام ڀٽو
پهريون ڇاپو:	مارچ 2013ع
تعداد:	500
ملڻ جو هنڌ:	سلطان احمد عباسي راقڻ اسٽيشن ضلع دادو
موبائل نمبر:	0336_8512105
ڇپيندڙ:	سلام پرنٽرس اينڊ پبلشرس گاڏي کاتو حيدرآباد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قرآن شريف جي تلاوت افضل عبادت آهي

ساراهه ان سائين جي، جنهن اسان تي اڻ ڳڻيا احسان ڪيا ۽ صلوات وسلام ان رسول ڪريم ﷺ تي جنهن کي موليٰ پاڪ مهر سان مرسل ڪري موڪليو، جنهن مالڪ جي مخلوق کي مان وارو ڪيو ۽ مددگار ٿي آيو. رب پاڪ پنهنجي محبوب جي معرفت قرآن مجيد رهبر، روشني، شفا ۽ رحمت ڪري موڪليو.

دين اسلام جي خدمت تبليغ سان ڪجي، تدريس سان ڪجي يا تحرير سان ڪجي، انهن سڀني جو مقصد الله تعاليٰ ۽ رسول ڪريم ﷺ جو راضي ۽ انسان ذات جي پلائي ۽ بهبودي هجڻ گهرجي. عملي طرح برائين کان روڪڻ ۽ چڱن ڪمن ڪرڻ جي نصيحت ڪرڻ گهرجي.

گهڻا ماڻهو مقدس ڪتاب جي تلاوت ڪري رهيا آهن، پر ان جي صحيح مفهوم ۽ مقصد کان باخبر نه آهن. ان جو سبب عربي ٻولي نه سمجهڻ ۽ قرآن پاڪ معنيٰ سان نه پڙهڻ آهي. قرآن مجيد کي ضرور ترجمي سان پڙهڻ گهرجي ۽ اهو سمجهي پڙهجي، غور ڪجي ۽ عمل ڪجي. انسان جي زندگيءَ جي ڪاميابي ايمان ۽ عمل صالح سان آهي. رسول ڪريم ﷺ جي فرمانبرداري ۽ تعبيداري ۽ قرآن مجيد جي احڪامن جي پيروي ڪرڻ سان ٻئي جهان نهن ٿا، اجر ۽ انعام ملي ٿو.

هن ڪتاب ۾ جيڪي به عنوان آهن، اهي پاڪ ڪتاب مان ورتل آهن. انهن عنوانن سان واسطو رکندڙ آيتن کي هڪ هنڌ سنڌي زبان ۾ ترجمون ڪري لکيو ويو آهي، جيئن پڙهندڙن کي ڄاڻ ملي. عنوان مختلف آهن پر سڀني ۾ پاڪ ڪتاب مان ورتل ڄاڻ ٻڌايل آهي، جنهن جي پڙهڻ ۽ عمل ڪرڻ سان دنيا جي زندگيءَ ۾ سڪون ملي ٿو ۽ آخرت سنوارجي ٿي. اميد آهي ته الله تعاليٰ ڪيل محنت قبول ڪندو ۽ اسان سڀني کي نيڪ ڪمن ڪرڻ جي توفيق عطا فرمائيندو. آمين

طالب رحمت و مغفرت

سلطان احمد عباسي

راڌ اسٽيشن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سائين سلطان احمد عباسي جو لکيل ڪتاب نصيحت نامو نظر مان چڱي طرح گذريو.

عباسي صاحب جو گهراڻو علمي گهراڻو آهي. سندس آباء و اجداد فريد آباد شهر ۾ مشهور معروف آهي. سندس سهر و مولانا محمد عالم عباسي ۽ منهنجو والد مولانا حاجي محمد عرس گذر هڙي شريف ۾ پڙهيا. سائين ۽ اسان گذر هاءِ اسڪول راڌڻ ۾ استاد رهيا آهيون. سائين سائنس جو ۽ آءٌ عربيءَ جو پڻ سندس علمي شغف هميشه رهيو آهي.

سائين جيئن ته استاد رهيو آهي ۽ پيپر به ڪيندو رهيو آهي. سائين احڪامِ قرآن کي آبيڪٽ ٽائپ ۾ بند ڪري رکيو آهي. سائين جي بولي سڀ ڪنهن جي سمجهڻ جي نه آهي. باقي اگر سمجهي ويو ته قرآني نسخو ڇڻ ته هن کي ڪامل سمجهه ۾ اچي ويو. ٿورڙن صفحن ۾ ڇڻ ته درياھ کي ڪونٽري ۾ بند ڪري رکيو اٿن.

احڪامِ قرآن هجن، فضيلتِ قرآن، توحيد هجي يا رسالت جي سچ جي جهلڪ، ولايت هجي يا فيصلو ڇڻ ته هن ڪتاب جي هڪ ورق پڙهڻ سان تفصيل معلوم ڪري وٺندو ۽ حقيقتِ قرآن سان واقف ٿي ويندو.

سائين پنهنجي محنت تي جس لهڻي ۽ آخري عمر ۾ الله تعاليٰ کانئس اڃان پنهنجي ڪلامِ عظيم جي خدمت وٺي ته پري نه آهي.

الله تعاليٰ سندس عزت، صحت ۽ علم ۾ واڌارو فرمائي. ائين دعا از من واز جملہ آمين باد.

فقير محمد امين الدين خليلي عفي عنه

خاص خطيب جامع مسجد درگاه حضرت

مخدوم بلال شهيد رحمۃ اللہ علیہ دادو

راڌڻ اسٽيشن

10_12_2012

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ڄاڻ: علم جو اهاڃاڻ!

شعور جي ابتدا هئي، فريد آباد ۾ مڊل اسڪول قائم ٿيو ۽ ان جو هيڊ ماستر سائين سلطان احمد عباسي بڻيو. جيڪو فريد آباد جو رهواسي هيو. جنهن ساري ڄمار علم ۽ درس کي اربي. هن سڀاڻهي شخص جي هڪ وقف هيءَ به آهي نرم طبيعت هوندي هن ڏاڍ ۽ جبر سان ٺاهه ڪڏهن نه ڪيو. غلط ڳالهه مڃڻ هن لاءِ ڏاڍي اوکي هئي ۽ ڪيترا مفاد وڃائي هن سچ سان ساٿ نڀاهڻ جي ڪوشش ڪئي. سندس خاندان ۾ رهڙي شريف جي درسگاهه جو هڪ اثر موجود هيو. جنهن جو هڪ فاضل مولانا فضل محمد عباسي اسان به ڏٺو. هو به هڪ بهادر شخص هيو ۽ هن جو هي نصب العين هيو ته سڀ ڪجهه وڃائي به علم جي توقيير کي بحال رکجي! ان کان سواءِ استاد مولانا خان محمد رحمان ۽ ميان محمد صاحب به موصوف جي برادري سان واسطو رکڻ پيا.

سنڌ ۾ فريد آباد تعلقه ميهڙ ۽ دادو ضلع جو هڪ ڳوٺ/شهر آهي، پر هن کي ڪجهه اعزاز به حاصل آهي.

تقسيم هند کان اڳ به هن ڳوٺ ۾ عالم ۽ ذات ڌڻي رهيا آهن. باقاعده لائبرري به قائم هئي، جنهن جو ڪم به جديد اصولن مطابق هيو. علم جو اهو تسلسل پاڪستان ٿيڻ کان پوءِ به قائم رهيو ۽ اڄ ان تسلسل جو هڪ ڪم سنڌ جي هڪ سينيئر استاد پيش ڪيو آهي. سائين سلطان احمد هارڻ راڌڻ ۾ رهائش پذير آهي، پر سندس ڪيئي نسبتون ڪاڇي پٽ تي اڏيل اباڻي ڳوٺ سان قائم آهن. تعليمي خدمتن لاءِ جيون گذاريندڙ شفيق استاد راڌڻ ۾ سڪونت اختيار ڪئي. مختلف ادارن ۾ مختلف حيثيتن ۾ رهي قومي خدمت ادا ڪندو رهيو. هزارن ماڻهن کي آگاهي جو درس ڏئي رٿائڻ ٿيندڙ مهربان سلطان احمد پنهنجي فرصت جي گهڙين کي روحاني سڪون لاءِ وقف ڪري ڇڏيو ۽ ان جو نمونو ڄاڻ جي نالي سان هيءَ تاليف آهي.

قرآن مجيد جهانن جو وسيلو آهي، جنهن جو حق به هي آهي ته ان کي

پڙهجي ۽ بار بار پڙهجي. هر روز پڙهجي. پر هن ڏس ۾ هي ارشاد به آهي
 ”وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً“ (پڙه قرآن سمجھڻ لاءِ) ٻين لفظن ۾ پڙه ۽ پروڙا

استاد سلطان احمد جي هيءَ ڪوشش به روحانيت جو هڪ اهڃاڻ آهي، جنهن ۾ زندگي گذارڻ جو درس آهي.

هر انسان جي حياتي قيمتي وڪر آهي ۽ زندگي هر انسان کي هڪ دفعو ملي ٿي. هر شيءِ جي لاءِ هڪ ترتيب آهي، ايتري قدر جو پٽ ۾ سر لڳائڻ جي به هڪ ترتيب آهي، پوءِ ڇا انساني زنا، گي کي ڪا ترتيب نه هوندي؟

جيڪڏهن ڪير پنهنجي لاءِ جيئرو آهي ته پوءِ هر جانور به پنهنجي لاءِ جيئرو آهي. مگر انسان کان سندس انسانيت جي تقاضا آهي، ته هو ٻين جي لاءِ جيئي، جنهن ۾ هن جو خاندان، برادري، پاڙو، ڳوٺ ۽ سندس تعلق وارا اچن ٿا.

ڇا انساني زندگي جو سمورو حوالو آرام، عياشي ۽ بي پرواهي آهي، جنهن مٺي مير مرسل عليه السلام تي اسان دل جي هيچ مان ايمان آندو آهي، ان جي سموري جماران انداز سان گذري جو قرآن ڪريم فرمايو ته هن جو هر پل اسوه حسنه آهي. ان طريقي کي پروڙي پرائجي ۽ ان مقدس هستي جي گذريل گهڙي کي قلمبند ڪرڻ لاءِ ڪتاب اڻ پورا ٿيا ۽ قلم مات کاڌي پوءِ اهڙي وقت ۾ ڄاڻ جي نالي هيءَ ڪوشش، اسان سنڌ واسين لاءِ علمي انعام آهي. مان دعا ٿو ڪريان ته سائين سلطان احمد عباسي جي ڪوشش نه رڳو مقبوليت ماڻي، بلڪه مشغولي ۾ ورتل معاشري لاءِ پل به پل روحاني سڪون جو ذريعو بڻجي!

هيءَ گذارش ضرور ڪندس ته هي ڪتاب هڪ دفعو نه پر بار بار پڙهڻ سان پنهنجو قدر ماڻي سگهندو.

زماني ۾ جيئڻ گهرو ٿا اکر
 ته پوءِ نينهن قرآن سان لائجي
 گهرو ٿا نه ٿئي ڪا صدا بي اثر
 ته پوءِ نينهن قرآن سان لائجي

جوهر بروهي

فريد آباد

17 اپريل 2012ع

فهرست

نمبر	عنوان	صفحو
I.	الله تعالي جا حڪم	11
2.	اسان جو رسول ڪريم ﷺ	20
I.	حضرت محمد ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي	20
II.	حضرت محمد ﷺ هڪ رسول آهي (ڪهڙو رسول آهي؟)	23
III.	حضور ڪريم ﷺ جي دربار	32
IV.	حقيقت محمدي	34
V.	رسول ڪريم ﷺ جي اچڻ جو مقصد	38
VI.	الله تعالي جو رسول ڪريم ﷺ جن کي آئت (دلداري يا تسڪين) ڏيڻ	41
VII.	الله تعالي اهڙن ماڻهن کي پسند نٿو ڪري جيڪي رسول ڪريم ﷺ جن جي مدد نه ڪن ۽ ان جي شان ۾ گستاخي ڪن	44
VIII.	مشرڪ ۽ ڪافر ڇا ٿا چون	46
3.	قرآن مجيد	49
I.	قرآن مجيد ڇا آهي؟	50
II.	قرآن مجيد لاءِ الله تعالي ڇا چيو؟	51
III.	الله تعالي قرآن مجيد لاءِ رسول ڪريم ﷺ کي ڇا چيو؟	54
IV.	قرآن مجيد ڪنهن جي طرفان نازل ٿيل آهي؟	57
V.	قرآن مجيد جي نازل ٿيڻ جو مقصد	58
VI.	قرآن مجيد جا منڪر	60
4.	ڄاڻ	62
I.	وحي	68

69	الهام	II
69	ڪشف	III
69	ڪبير اگناه	IV
70	شكل هڪڙي جي ۽ ڏسڻ ۾ پيو اچي	V
70	هجن گهڻا پر ڏسڻ ۾ اچن ٿورا	VI
70	خريد ڪري لوڻ ۽ رُنگ (سوائي - اتل - گريبي) گهري ڪٿوريءَ (خوشبوءِ) جي	VII
71	پت مٿائي وٺڻ	VIII
71	ملائڪ مٿائي وٺڻ	IX
72	کاڌو مٿائي وٺڻ	X
72	لوڻي ۾ لسي گار وٺي گُسي	XI
72	انسان به ملاوت آهي	XII
73	بيبي حوا سلام عليها	XIII
73	غزوه	XIV
73	جنگيون ڪڏهن لڳيون بدر - احد - فتح مڪ	XV
73	ڪڏهن کان مقرر ٿيا روزا - زڪوات - اذان - هجرت - معراج	XVI
74	قبلي جو بدلجڻ	XVII
74	ڪفارو	XVIII
75	ظاهر فضل	XIX
76	انسان	5.
84	سهڻا سخن	6.
91	نصيحت	7.
101	الله تعاليٰ پسند فرمائي ٿو (ڪنهن کي)	8.
105	الله تعاليٰ پسند نٿو فرمائي (ڪنهن کي)	9.
109	الله تعاليٰ طرفان منع ٿيل ڳالهيون	10.
118	عذاب	11.

123	الله تعاليٰ جي وات ۾ خرچ ڪرڻ	12.
127	دنيا جي حياتيءَ ۾ زندهه ٿيڻ مرڻ کان پوءِ	13.
129	عمل ڇت ٿيا (ڪنهن جا)	14.
131	الله تعاليٰ بخشڻهار مهربان آهي (ڪنهن لاءِ)	15.
136	همت جا ڪم	16.
138	پرڪ يا آزمائش	17.
141	سڪون	18.
145	فڪر ڪرڻ جا فقرا	19.
155	الله تعاليٰ جيڪو چاهي (سو ڪري ٿو)	20.
159	الله تعاليٰ کان ڊڄڻ گهرجي (چو)	21.
162	نه غم آهي ۽ نه ڊپ آهي (ڪنهن کي)	22.
164	ڳالهه ڪريسي ڪيهي ايهي عجب جيئهي	23.
168	ڳالهه نه ڀڄ ان وقت جي	24.
173	اثر	25.
180	وسيلو ڳولڻ يا وسيلو وٺڻ	26.
184	مقابلو	27.
189	عجيب ڳالهه جو تاڪيدي حڪم جيڪا ظاهر ٿي	28.
193	متفرقه	29.
193	I. سهڻي شيءِ	
193	II. الله تعاليٰ جا پٽيل	
194	III. الله تعاليٰ جي بخشش	
195	IV. الله تعاليٰ جي مؤمنن کي غيرت ڏيارڻ	
196	V. نرميءَ سان ڳالهايو	
197	VI. مجبوري	
199	VII. پڇاڻو	
200	VIII. مايوسي - نااميدي	
202	IX. حق نٿو پهچي - شان نه آهي	

203	منهن ڀر موسيٰ جهڙو اندر ڀر ابليس	X
204	ڪجهه ”ڇو“ ۽ ”ڇا لاءِ“ سوالن جا جواب	XI
210	اڳواٽ هوشيار ڪرڻ - خطري کان آگاهه ڪرڻ	XII
212	چار عورتون	XIII
212	ڪوڙين ڪرم ڪريم جا جيءَ جيار ڀوڄن (دل لاڙي)	XIV
214	گهري پادر ڪاٺڻ	XV
215	ماتحت سيٽ (Subset)	XVI
217	هيءَ حقيقت بي آهي	XVII
221	سامه ڪيڙ - سامه جو نڪرڻ	XVIII
222	انسان جون ڇهه خواهشون	XIX
224	اتڪل سان الله ڪڏهن ملندو ڪينڪي	XX
226	الائي ڇا ٿيندو	XXI
229	بي فدا تو قدر نه ڪيو ڪوءِ	XXII
231	ڪمزور يا ضعيف	XXIII

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الله تعالي جا حڪم

اسان سڀني تي رحمان جون رحمتون، جنهن پنهنجي چونڊيل رسولن کي انسان ذات جي ڀلائي لاءِ رهبر ڪري موڪليو روشنيءَ واري رستي تي هلڻ جي هدايت بخشي ۽ پاڪ ڪتاب نصيحت ڪري موڪليا. الله سائين پنهنجي پاڪ ڪتابن ۾ چڱن ڪمن ڪرڻ جو حڪم ڏنو. جيڪي انسان انهن نيڪ ڳالهين تي عمل ڪندا، انهن لاءِ رب سائين جون راحتون ۽ رضا آهي، هن دنيا ۽ آخرت جو آرام ۽ نعمتون آهن. اهي نعمتون انهن کي ملنديون، جيڪي الله ۽ الله جي سمورن نبين، پيغمبرن، آسماني ڪتابن، ملائڪن، قيامت، جزا ۽ سزا تي ايمان رکن. الله تعاليٰ پنهنجي موڪليل مقدس ڪتاب ۾ فرمايو: ”توهان ڀلا آهيو انهن سڀني امتن کان، جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون. ان ڪري جو چڱن ڪمن ڪرڻ جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برن ڪمن کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان رکو ٿا.“ **كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ.....**

الله ۽ الله جي رسول ﷺ فرمايو:

1. هڪ الله جي عبادت ڪريو. الله کان سواءِ ٻيو ڪوبه عبادت جي لائق نه آهي. (102:6)
2. الله شاهد آهي ته محمد ﷺ الله جو رسول آهي، پوءِ ايمان آڻيو ان رسول تي، ان کي دل سان مڃو. ان جي فرمانبرداري ڪريو. ان جو حڪم مڃو. ان جي عزت ڪريو. ان جي مدد ڪريو ۽ ان جي ويجهن (اهل بيت) سان محبت ڪريو ته ڪامياب ٿيو. اوهان تي رحم ڪيو وڃي، الله اوهان جا گناهه بخشي.
3. ياد ڪندو ره. پنهنجي رب کي پنهنجي اندر ۾ عاجزيءَ سان ۽ ڊڄندي بغير آواز نڪرڻ جي صبح ۽ شام. (205:7)
4. پڪاريو پنهنجي رب کي نيزاريءَ سان ۽ آهستي، خوف ۽ اميد سان. (55:7)
5. پاڪائي بيان ڪر پنهنجي رب پاڪ جي حمد سان صبح ۽ شام جو ۽

- بخشش گهر پنهنجي گناهن جي (30:38)
6. پوءِ انهن کان منهن موڙ جيڪي اسان جي ذڪر کان منهن موڙين ۽ دنيا جي زندگيءَ کان سواءِ ٻيو ڪجهه نه گهرن.
 7. پنهنجي رب جي طرف رجوع ڪريو ۽ ان جي حضور ڪندڙ جهڪايو هن کان اڳ جو توهان تي اچي عذاب پوءِ توهان جي مدد نه ٿئي. (54:39)
 8. الله جي بندگي ڪريو خالص ان جا پاڻها ٿي ڪري ڪٿي ڪافر ناپسند ڪن. (40:14)
 9. ايمان وارو! الله کان ڊڄو ۽ ان جي طرف وسيلو ڳوليو ۽ ان جي راهه ۾ جهاد ڪريو هن اميد تي ته من ڪامياب ٿيو. (5:35)
 10. الله تي ڀروسو رک، الله ڪافي آهي ڪارسان. (48:33)
 11. اي انسانو! پنهنجي رب کان ڊڄو ۽ ان ڏينهن جو خوف ڪريو. جنهن ۾ ڪوبه پيءُ پنهنجي پٽ جي ڪر نه ايندو ۽ نه ئي ڪو ڪم وارو پٽ پنهنجي پيءُ کي نفعو ڏيندو. (33:31)
 12. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو جيئن ان جي ڊڄڻ جو حق آهي.
 13. حڪم مڃو الله جو ۽ حڪم مڃو رسول جو ۽ پنهنجي عملن کي ضايع نه ڪريو. (33:47)
 14. بيشڪ الله ۽ ان جا ملائڪ هن غيب جون خبرون ٻڌائيندڙ رسول تي درود موڪلين ٿا ۽ اي ايمان وارو! اوهين به مٿس درود موڪليو ۽ گهڻا سلام. (56:33)
 15. جيڪو توهان کي رسول پاڪ ڏئي ان کي وٺو ۽ جنهن کان جهلي ان کان جهلجي (رڪجي) وڃو. (59:7)
 16. اي ايمان وارو! فرمانبرداري ڪريو الله جي ۽ پيغمبر جي ۽ اوهان سان جيڪو حاڪم هجي تنهن جي به. (59:4)
 17. جڏهن قرآن پڙهين ته الله جي پناهه گهر تڙيل شيطان کان. (اول اهوڏ باالله... پڙهڻ گهرجي) (98:16)
 18. تلاوت (پڙهڻ) ڪريو جيڪو توهان جي رب جو ڪتاب (قرآن مجيد) توهان وٽ آيو.
 19. جڏهن قرآن شريف پڙهيو وڃي ته ان کي ڪن لائي ٻڌو ۽ خاموش رهو.

- من اوھان تي رحم ٿئي. (204:7)
20. الله جي رسي (قرآن مجيد) کي سمورا مضبوطيءَ سان وٺو. پاڻ ۾ قوت نه وجهو. (103:3)
21. نماز پڙهڻ بيشڪ نماز بيهيائي ۽ ٻري ڳالهه کان روڪي ٿي. (45:29)
22. بيشڪ نماز مسلمانن تي (پنج) وقت مقرر ڪيل فرض آهي. نماز قائم ڪريو (پڙهو) (103:4)
23. سنڀال ڪريو سڀني نمازن جي ۽ وڃينءَ (ٽيپهري) نماز جي خاص طرح ۽ الله جي حضور ادب سان بيهو. (238)
24. جتي به هجو ته نماز وقت پنهنجو منهن حرمت واري جاءِ (ڪعبه الله) ڏانهن ڪريو. (150:2)
25. حڪم ڪر پنهنجي گهروارن کي نماز جو ۽ ثابت قدم رهڻ تي. (132:20)
26. رمضان جو مهينو جنهن ۾ قرآن لٿو ماڻهن جي هدايت لاءِ آهي. رهنمائي ۽ فيصلي جون چٽيون ڳالهيون آهن. سو توهان مان جيڪو هي مهينو لهي، اهو ان جا روزا ضرور رکي. (185:2)
27. حج ۽ عمرو الله لاءِ پورو ڪريو. جيڪو حج جي نيت ڪري حج تي وڃي ته نه عورتن جي اڳيان صحبت جو ذڪر ٿئي ۽ نه ڪو ڏوهه ڪجي ۽ نه ڪنهن سان جهيڙو حج جي وقت تائين. اوھان جيڪا چڱائي (نيڪيون) ڪندا، الله ان کي ڄاڻي ٿو. حج لاءِ ثمر (ڪاٺ پيٽ جو سامان، اچڻ وڃڻ جو خرچ) ساڻ کڻو. بهتر ثمر پرهيڙگاري آهي (حج شاهوڪار تي هڪ دفعو فرض آهي) (197:2)
28. زڪوات ڏيو. زڪوات فقط انهن ماڻهن واسطي آهي، جيڪي محتاج ۽ محض نادار آهن ۽ جيڪي ان کي حاصل ڪري آڻن ۽ جن جي دلين ۾ اسلام جي محبت پيدا ڪرڻ هجي. ٻانهن جي آزاد ڪرائڻ..... (9:60)
29. ڪمائي مان سٺيون شيون خرچ ڪريو ۽ اها ڳالهه چئو جيڪا سڀ کان چڱي هجي. (267:2)
30. اي ايمان وارو! ڪجهه خرچ ڪريو اسان جي ڏني مان (الله جي واٽ ۾)

هن کان اڳ جڪو توهان مان ڪنهن تي موت اچي. پوءِ چوي ته اي منهنجا رب! تو مون کي ٿوري مدت تائين چو نه مهلت ڏني جو مان صدقو ڏيان ها ۽ نيڪن مان ٿيان ها. (10:63)

31. ايمان آڻيو الله ۽ ان جي رسولن، موڪليل پاڪ ڪتابن، ملائڪن، مرڻ کان پوءِ اٿڻ ۽ حساب ڪتاب واري ڏينهن قيامت تي. (2:177)

32. پيروي ڪريو ان جي جيڪي الله تعاليٰ نازل ڪيو (قرآن مجيد). کائو پاڪ شين مان ۽ شڪر ڪريو الله جو. الله تعاليٰ جي وڏائي بيان ڪريو.

33. وڙهو الله تعاليٰ جي راهه ۾ انهن سان جيڪي اوهان سان وڙهن ٿا ۽ حد کان نه لنگهو. (2:109)

34. نيڪي ڪريو، واعدو پورو ڪريو، بيشڪ واعدي بابت پڇا ٿيڻي آهي. (17:34)

35. نيڪ ڪم جو حڪم ڪريو ۽ بچڙي ڪم کان روڪيو ۽ ياد ڪريو الله جي نعمت کي.

36. اختيار ڪر معافي ڏيڻ کي ۽ حڪم ڏي نيڪ ڳالهين جو ۽ پاسو ڪر جاهلن کان.

37. پيءُ ۽ ماءُ سان ڀلائي ڪريو، مائٽن، يتيمن، ويجهي پاڙيسرن، پر ۾ ويهندڙ ۽ مسافرن سان به نيڪي ڪريو پنهنجي ٻانهي ۽ غلام سان به نيڪي ڪريو. (36:4)

38. ماءُ پيءُ سان چڱو سلوڪ ڪريو. جيڪڏهن تنهنجي سامهون انهن مان هڪڙو يا ٻئي پوڙهائپ کي پهچن ته انهن کي آف به نه چئو ۽ نه انهن کي جهٽڪ ۽ انهن سان تعظيم واري ڳالهه ڪر ۽ انهن واسطي عاجزي جا پر وڇاءُ ۽ نرم دليءَ سان ۽ عرض ڪر اي منهنجا رب! تون انهن ٻنهي تي رحم ڪر جيئن جو انهن ٻنهي مون کي ننڍپڻ ۾ پاليو. (23-24:27)

39. شڪر ڪريو الله جو ۽ شڪر ڪريو پنهنجي پيءُ ماءُ جو. منهنجي ٻانهن مان شڪر وارا ٿورا آهن. (14:31)

40. هڪٻئي ۾ اوڌر ڪريو يا ڪو سؤدو ڪريو ته امين جي وسيلي ٻن

شاهدن سان لکو.

41. کائوانهن شين مان جيڪي زمين ۾ آهن حلال ۽ پاڪ. (168:2)
42. يتيمن کي پنهنجا مال ڏيو ۽ زالن کي انهن جو حق مهر خوشيءَ سان.
(2_4:4)
43. اهڙيون عورتون جيڪي خراب هجن ته انهن کي سمجهايو ۽ جدا رکو
انهن کي سمجهڻ ۾ ۽ ماريو (سزا ڏيو) انهن کي. پوءِ جيڪڏهن چيو وٺن
اوهان جو پوءِ انهن تي الزام جو رستو نه ڳوليو. (34:4)
44. وڙهو شيطان جي دوستن سان، بيشڪ شيطان جي چال ڪمزور آهي.
(76:4)
45. زينت جي پوشاڪ ڏيکيو هر هڪ نماز جي وقت. (31:7)
46. اعتڪاف (رمضان شريف جي آخري ڏهي ۾ ويهڻ) واري ڏينهن ۾
عورتن سان ميلاپ نه ڪريو. (187:2)
47. پنهنجي هلڻ ۾ وڃڻائي اختيار ڪر ۽ پنهنجي آواز ۾ جهڪائي ڪر.
بيشڪ آوازن ۾ برو آواز گڏه جو آهي. (19:31)
48. جڏهن ڪنهن گهر ۾ وڃو ته اتان جي ماڻهن کي سلام چئو. پاڻ ۾ دعا
الله جي طرفان برڪت واري ۽ پاڪيزه. (61:24)
49. مسلمان عورتن کي حڪم ڏي ته پنهنجون نظرون جهڪيون رکن ۽
پنهنجي پاڪدامني (اوگهڙ) جي حفاظت ڪن ۽ پنهنجو سينگار نه
ڏيکارين. اهي وجهن پنهنجن چادرين کي گريبانن تي. (31:24)
50. چو مسلمانن مردن کي ته پنهنجي نظر هيٺ رکن ۽ پنهنجي اوگهڙ کي
سنيالن. اهو انهن لاءِ گهڻو پاڪيزه آهي. (30:24)
51. کاڌو ڪارايو مسڪين، يتيم، فيدي کي الله جي رضا واسطي ان جي
محبت تي (8_9:76)
52. جيڪڏهن ٻه ٽولا مسلمانن جا وڙهي پون ته صلح ڪرايو انهن جي وچ
۾. پوءِ جيڪڏهن هڪڙو ٻئي تي زيادتي ڪري ته ان زيادتي ڪندڙ سان
وڙهو ايستائين جو اهو الله جي حڪم جي طرف موٽي اچي. پوءِ
جيڪڏهن موٽي اچي ته انهن ۾ انصاف سان ٺاهه ڪرائي ڇڏيو. (9:49)
53. اي ايمان وارو! پنهنجو پاڻ کي ۽ پنهنجي گهروارن کي ان باهه کان

- بچايو جنهن جو ٻارڻ ماڻهو ۽ پٽر آهن. ان تي سخت طاقتور ملائڪ
مقرر آهن. جيڪي حڪم جي نافرماني نه ڪندا آهن. (66:6)
54. ماپ ۽ تور انصاف سان ڏيو وٺو ۽ وزن گهٽائي نه ڏيو. (89:55)
55. اي ايمان وارو! جڏهن جمعي جي ڏينهن بانگ ڏني وڃي ته انهيءَ جي
ذڪر (نماز) لاءِ ڊوڙو ۽ خريد فروخت ڇڏيو. اهو توهان لاءِ پلو آهي
جيڪڏهن توهان ڄاڻو. (9:62)
56. اي ايمان وارو! جيڪڏهن اوهان مان موت ڪنهن کي ويجهو ٿئي ته
وصيت ڪرڻ مهل به معتبر شاهد ڪريو. جيڪي اوهان مان هجن يا
بيا جڏهن اوهان مسافر هجو. (5:106)
57. نڪاح ڪرائي ڇڏيو پاڻ منجهان انهن جو جيڪي بنان نڪاح جي
هجن. جيڪڏهن اهي مسڪين هجن ته الله تعاليٰ انهن کي غني
ڪري ڇڏيندو پنهنجي فضل سان. (32:24)
58. جيڪا عورت يا مرد بدڪار (زاني) هجي ته انهن مان هر هڪ کي 100
ڪوڙا لڳايو ۽ توهان کي انهن تي ترس نه اچي الله جي دين ۾. (2:24)
59. جيڪڏهن ڪو توهان کي ڪنهن لفظن سان سلام ڪري ته توهان ان
کان بهتر جواب ڏيو يا اهوئي چئي ڇڏيو. (86:4)
60. نيڪي ۽ پرهيزگاري ۾ هڪ ٻئي جي مدد ڪريو. گناهه ۽ زيادتيءَ ۾
هڪ ٻئي جي مدد نه ڪريو.
61. ڪپڙا صاف رکو ۽ پليٽيءَ کان پري رهو پنهنجي رب لاءِ صبر ڪندو
رهِ. (4_5-7:74)
62. اي ايمان وارو! شراب ۽ جوا ۽ تير ناپاڪ ئي آهن شيطاني ڪم. انهن
کان بچندا رهو. توهان ڪامياب ٿيو. (90:5)
63. الله جي حضور ادب سان بيهو. الله کان بخشش گهرو الله بخشڻهار
مهربان آهي. (2:199)
64. جڏهن فيصلو ڪريو ماڻهن ۾ ته فيصلو انصاف سان ڪريو. واپس ڏيو
امانتون انهن جي مالڪن کي. (58:4)
65. توهان جون زالون توهان لاءِ بني آهن پوءِ اچو پنهنجي بنيءَ ۾ جيئن
وڻيو. (عورت سان قربت ڪرڻ وقت اها جاءِ جتان نسل جاري ٿئي،

- آبادي پيدا ٿئي اتي اچڻو آهي) (223:2)
66. جيڪي توهان مان مرڻ ۽ زالون ڇڏي وڃن ته اهي چار مهينا ڏهه ڏينهن پاڻ کي جهلين. پوءِ جڏهن انهن جي عدت پوري ٿئي ته عورتون پنهنجي معاملي ۾ شريعت مطابق جيڪو فيصلو ڪن، ان ۾ اوهان تي ڪو ڏوهه نه آهي. (234:2)
67. جيڪڏهن قرضي سڃوهجي ته ان کي مهلت ڏيو سگهه تائين ۽ ان کي صفا قرض معاف ڪرڻ اوهان لاءِ ڀلو آهي جيڪر ڄاڻ هجي. (280:2)
68. اي ايمان وارو! جيڪڏهن هڪ مقرر مدت تائين ڪنهن شيءِ جي ڏيڻي لپي ڪريو ته ان کي لکي ڇڏيو ۽ شاهدن سان مردن مان ۽ جي ٻي مرد نه هجن ته هڪ مرد ۽ ٻه عورتون. اهڙا شاهد جن کي پسند ڪريو. ٻه عورتون ان لاءِ جو متان هڪ وساري ته ٻي ان کي ياد ڏياري. (282:2)
69. جڏهن شاهد شاهدي لاءِ سڏيا وڃن ته انڪار نه ڪن. (282:2)
70. ماڻهن کي سندن پيڙهن جا پٽ ڪري سڏيو (پٽ پيءُ جي نالي سان سڃاتو وڃي ٿو) اهو الله وٽ انصاف آهي. (33:5)
71. الله لاءِ چڱا نالا آهن. پوءِ انهن سان ڪيس سڏيو. (يا رحيم يا ڪريم يا غفور...) (7:80)
72. اي ايمان وارو! انصاف تي خوب قائم ٿي وڃو الله جي واسطي شاهدي ڏيندي ڪٿي ان ۾ توهان جو نقصان هجي يا ماءُ پيءُ جو يا مائٽن جو جنهن تي شاهدي ڏيو سو دولت مند هجي يا مسڪين. (125:4)
73. ڏينهن جي ٻنهي طرفن ۾ (فجر ۽ سج لڏو) ۽ رات جي ڪجهه وقت گذرڻ تي نماز قائم ڪريو. بيشڪ نيڪيون بدين کي دور ڪن ٿيون. (39_40:50)
74. پنهنجي رب کان معافي گهرو پوءِ توبه ڪريو. هو (الله) هڪ مقرر وقت تائين دنيا جي حياتيءَ ۾ اوهان کي چڱو فائدو ڏيندو. (3:11)
75. پنهنجي گناهن جي بخشش گهر ۽ پنهنجي رب جي حمد سان صبح ۽ شام پاڪائي بيان ڪر. (55:40)

76. پنهنجو هٿ پنهنجي گردن سان ٻڌل نه رک (ڪنجوس نه ٿيو) ۽ نه پوريءَ طرح ان کي کولي ڇڏ (هٿ ڦاڙ) جو تون ويهين ملامت ڪيل ۽ ٽڪل. (29:17)
77. منهنجي سڌي واٽ تي هلو ۽ ٻين رستن تي نه هلو جو توهان کي ان جي واٽ کان جدا ڪري ڇڏيندا. توهان کي اهو حڪم فرمايائين ته من توهان کي پرهيزگاري ملي. (153:6)
78. پنهنجو پاڻ کي انهن سان مانوس رک (صحبت اختيار ڪر) جيڪي صبح شام پنهنجي رب کي پڪاريندا آهن ۽ ان جي رضامندي گهرندا آهن. تنهنجون اکيون انهن کي ڇڏي هيڏي هوڏي نه ٻون (28:18)
79. اولاد کي سندن پيءُ جي نسبت سان سڏيو. اهو الله وٽ وڌيڪ چڱو آهي. جيڪڏهن اوهان کي انهن جا پيءُ معلوم نه هجن، پوءِ اهي توهان جا دين ۾ پيائڻ آهن ۽ انسانيت ۾ توهان جا سؤٽ آهن. (5:33)
80. اي ايمان وارو! توهان تي فرض آهي ته جيڪي ناحق ماريا وڃن، تن جي خون جو بدلو وٺو. (178:2)
81. الله کان ڊڄو جنهن جي نالي سوال ڪندا آهيو ۽ رشتن جو لحاظ رکو. (1:4)
82. صبر ۽ نماز کان مدد وٺو. بيشڪ نماز ضرور ڳري آهي مگر انهن تي نه آهي جيڪي دل سان رب طرف جهڪندڙ آهن. (2:45)
83. الله تعاليٰ جڏهن ڪنهن ڳالهه (ڪم) جو فيصلو ڪري ته ان کي ايترو فرمائي ٿو ته ”تي وڃ“ ته اها بنان دير ٿي پوي ٿي. (117:2)
84. صبر ۽ نماز کان مدد وٺو. بيشڪ الله صبر وارن سان گڏ آهي. (152:2)
85. اوهان تي فرض آهي جو اوهان مان ڪنهن تي موت اچي، جيڪڏهن ڪجهه مال ڇڏي ٿو ته پنهنجي ماءُ پيءُ ۽ مائٽن لاءِ دستور موافق وصيت ڪري وڃي. اهو پرهيزگارن تي واجب آهي.
86. اي ايمان وارو! اوهان تي روزا فرض ڪيا ويا آهن، جيئن اوهان کان اڳين تي فرض ڪيا ويا هئا ته من اوهان پرهيزگار ٿيو. ڳڻيل ڪجهه ڏينهن آهن. اوهان مان جيڪو بيمار يا سفر ۾ هجي ته اوترا روزا ٻين ڏينهن ۾ رکي. جن کي روزي رکڻ جي طاقت نه هجي. اهو هڪ

- مسڪين جو کاڌو فديو ڏي (184:2)
87. الله جي وات ۾ خرچ ڪريو ۽ پنهنجي هٿان هلاڪت ۾ نه پئو. چڱائي وارا ٿي وڃو بيشڪ چڱائي وارا الله کي پسند آهن. (95:2)
88. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو ۽ ڇڏي ڏيو جيڪو وياج باقي رهجي ويو آهي جيڪڏهن مسلمان آهيو. (278:2)
89. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو جيئن ان کان ڊڄڻ جو حق آهي ۽ اوهان مسلمان ٿي مرو. (102:3)
90. الله ۽ رسول جي فرمانبرداري ڪريو. من اوهان تي رحم ڪيو وڃي. (132:3)
91. (جيڪو فوتي ملڪيت ڇڏي وڃي) ورهاست وقت مائٽ ۽ يتيم ۽ مسڪين اچن ته ان مان انهن کي به ڪجهه ڏيو ۽ انهن سان سٺي ڳالهه ڪريو (سنو ڳالهايو) (8:4)

اسان جو رسول ڪريم محمد مصطفيٰ ﷺ

پاڻ ڪريم ﷺ جن سڀني نبين ۽ مرسلن جو مهتر آهن. سندن اوليت جو ثبوت هن حديث مان ملي ٿو: ”آءُ نبي هئس جڏهن آدم اڃا پاڻي ۽ مٽيءَ وچ ۾ هو.“ يعني اڃا سندس بوتو ٿي نه بڻيو هو. شاهه عبداللطيف فرمايو:

نڪي ڪن فيڪون هئي نڪو لڱ لحم

بنيو هو نه بت ۾ اڃا ڪي آدم

مون تونهن سين سڱ اها ساڃاءِ سپرين

اسان جو رسول ڪريم ﷺ الله تعاليٰ جي سڀني اسمن ۽ صفتن جي جامع صورت آهي. لواري شريف جي بزرگ فرمايو:

عجب جهڙي آ حقيقت حبيب جي

نڪي چئبو سو ڏٺي نه ڪي مخلوقا

شفق جي ساڃاءِ جامع ليل نهار ڪي

الله تعاليٰ رسول پاڪ ﷺ جي وصفن، صفتن ۽ ڪمال کي اڳي ئي تقدير ۾ آڻي ڇڏيو. الله سائين جي رت ۽ خيال ۾ موجود هئا، پوءِ وجود ۾ آيا.

محي الدين ابن عربيءَ جو خيال آهي ته رسول ڪريم ﷺ جن انسانن مان آهي به ۽ نه به آهي. ماڻهن مان آهي، ڇاڪاڻ ته مخلوق آهي ۽ ماڻهن مان نه آهي ڇاڪاڻ ته هو خود ماڻهن کي روحاني وجود بخشي ٿو. هو سڀني مخلوقن جو محافظ ۽ نگهبان آهي. حضرت محمد ﷺ جن ساري مخلوق جي مرڪزي شخصيت آهي. سندس بغير هي جهان وجود ۾ اچي نه ٿي سگهيو. رسول پاڪ ﷺ لاءِ مختلف پهلو پيش آهن:

حضرت محمد ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي

1. قرآن پاڪ ۾ الله تعاليٰ رسول پاڪ ﷺ جي بيبين لاءِ فرمايو: ”اي نبيءَ جون گهرواريون! اوهان ٻين عورتن جهڙيون نه آهيو“ (33:32) جڏهن رسول پاڪ ﷺ جون گهرواريون ٻين عورتن جهڙيون نه آهن، ته پوءِ

رسول پاڪ اسان جهڙا بشر نه آهن.

2. الله تعاليٰ فرمايو: ”بيشڪ اهي جيڪي رسول ڪريم ڪي حجري (گهر) کان ٻاهران سڏن ٿا، انهن مان اڪثر بي عقل آهن. جيڪڏهن اهي صبر ڪن ها ايتري تائين جو توهان (رسول ڪريم ﷺ) پاڻ تشریف فرمايو ها ته اهو انهن لاءِ بهتر هو ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي. (49:4) هي اظهار الله سائين جو پنهنجي رسول ڪريم ﷺ لاءِ آهي، جنهن مان ظاهر آهي ته رسول پاڪ ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي.
3. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو: ”اوهان مون کي ياد ڪريو ته مان توهان کي ياد ڪريان.“ (2:154) اهو هڪ قسم جو شرط آهي، پر پنهنجي رسول ڪريم ﷺ لاءِ فرمايو: ”اسان تنهنجي ذڪر (ياد ڪرڻ - شان) کي تنهنجي لاءِ بلند ڪيو.“ ان کان وڌيڪ ڪهڙي ياد آهي جو الله ۽ سندس ملائڪ هميشه لاءِ رسول ڪريم ﷺ تي درود پڙهن ۽ ايمان وارن کي به تاڪيد ڪيو ته ان تي درود پڙهو ۽ گهڻا سلام چيو ته محمد ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي. (94:4)
4. مصر جون مجازي عشق واريون عورتون چون ”الله جي پاڪائي آهي، هي (يوسف ﷺ) ته بشر جي جنس مان نه آهي. هيءُ ته عزت وارو ملائڪ آهي.“ پوءِ جنهن جي حسن کان سڀني کي حسن مليو جنهن پاڪ ڪيو هدايت ۽ روشنيءَ وارو رستو ڏيکاريو جيڪو مؤمنن کي سندس ساهه کان وڌيڪ پيارو آهي، ان لاءِ عشق حقيقي هجڻ گهرجي ۽ رسول پاڪ ﷺ کي سڀني کان افضل سمجهجي. (12:31)
5. حضرت موسيٰ ﷺ وٽ لٺ هئي، جيڪا ڪاٺيءَ جي هئي ۽ ڪنهن وڻ جي پيدائش هئي. جڏهن طور جبل تي پهتو ته الله تعاليٰ جي حڪم سان اها لٺ هيٺ ڦٽي ڪئي ته چرندرن مانگ ٿي پئي. وري جڏهن ان کي کڻيائين ته ساڳي لٺ ٿي پئي. هڪ سڪل ڪاٺيءَ ۾ الله تعاليٰ اهو اثر پيدا ڪيو ۽ اها لٺ ڪڏهن جبل تي هڻڻ سان پاڻي پئي ڪڍي ته ڪڏهن درياءُ ۾ هڻڻ سان پاڻيءَ مان سڪو رستو پئي ڪڍي پوءِ الله تعاليٰ پنهنجي رسول ۾ ان کان وڌيڪ اثر رکيو جو جنگ بدر ۾ مٽيءَ جي مٺ ڀري رسول ﷺ اڇلائي ته الله تعاليٰ فرمائي ته اها مٽي تو نه

اڇلائي، پر الله اڇلائي. (8:17) ان ڪري اسان جو رسول ڪريم ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي.

6. حضرت سليمان ﷺ ان ڪول جو آواز ٻڌي مشڪيو جيڪا ٻين ڪولين کي پئي چئي ”توهان جلدي پنهنجن ٻرن ۾ وڃي لڪو، متان بيخبريءَ ۾ حضرت سليمان ﷺ جو لشڪر توهان کي چيٽاري نه ڇڏي.“ ڪول ته ڳالهايو، پر اسان جو رسول ڪريم ﷺ منافقن ۽ ڪافرن کي اهي ڳالهيون ٻڌائيندو هو، جيڪي هو دل ۾ سوچيندا هئا يا ڪا خراب رٿ ڪندا هئا. ان ڪري اسان جو رسول ڪريم ﷺ بشر اسان جهڙو نه آهي.

7. الله تعاليٰ انسانن کي پيدا ڪيو آزمائش لاءِ، عبادت لاءِ، پر الله رسول ﷺ کي پيدا ڪيو مسلمانن تي احسان ڪرڻ لاءِ، پاڪ ڪرڻ لاءِ، ڪتاب ۽ حڪمت سيکارڻ لاءِ، انسان ذات جي ڀلائي لاءِ، رسول ڪريم ﷺ اهو سيکاريو جيڪو نه ڄاڻندا هئا. (3:164) رسول ڪريم ﷺ انسانن مان آهي پر اسان جهڙو بشر نه آهي.

8. الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ کي جن ماڻهن پاڻ جهڙو بشر سڏيو انهن کي ظالم سڏيو آهي، جيئن قرآن پاڪ ۾ آهي: ”ظالمن پاڻ ۾ مخفي صلاح مشورو ڪيو آهي جو هي (رسول ڪريم ﷺ) ڪير آهي، توهان جهڙو انسان ته آهي. ڇا جادوءَ وٽ ڏسي وائسي وڃو ٿا؟“ (21:3) هن مان صاف ظاهر آهي ته رسول پاڪ ﷺ اسان جهڙو بشر نه آهي.

9. رسول ڪريم ﷺ جن جي پيدا ٿيڻ وقت پڙهيل ماڻهو به هئا، يهودين ۽ نصارن جا عالم به هئا، عرب جا ماڻهو به ڄاڻ وارا پڙهيل هئي، پر انهن سڀني جي علم جي حد يا درجو اسان جي رسول ڪريم ﷺ جي علم اڳيان ڪجهه به نه هئي. اهي هڪ ڄاڻ واري اڳيان اڻ ڄاڻ هئا. الله تعاليٰ سڀني کي ٻڌايو: ”الله اهو آهي جنهن اڻ پڙهيلن ۾ انهن مان هڪ رسول پيدا ڪيو جيڪو انهن وٽ الله جون آيتون پڙهي ٿو ۽ کين پاڪ ڪري ٿو. کين ڪتاب ۽ حڪمت سيکاريندو آهي بيشڪ اهي ان کان اڳ پري جي گمراهيءَ ۾ هئا.“ (62:2) هن مان ثابت آهي ته اسان جو رسول ڪريم ﷺ سڀني کان مٿانهون آهي.

محمد ﷺ نه هڪ رسول آهي (ڪهڙو رسول آهي؟)

1. الله جو اهو رسول آهي، جيڪو غيب جون خبرون ٻڌائيندڙ ۽ مسلمانن کي سندن ساهه کان وڌيڪ مالڪ آهي.
2. اهو رسول جيڪو هر قوم جي واسطي هدايت ڪندڙ جنهن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو ته: ”تولاءِ اڻ ڪٽ اجر آهي.“ (3: 68)
3. اهو رسول جيڪو عظيم اخلاق جو مالڪ آهي، جيڪو امين آهي ۽ صادق آهي. (4: 68)
4. اهو رسول آهي، جنهن لاءِ الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو: ”بيشڪ الله ۽ سندس ملائڪ هن نبيءَ تي رحمت (درو) موڪلن ٿا ۽ اي ايمان وارو! توهان به مٿس درود ۽ گهڻا سلام موڪليو. (33: 56)
5. اهو رسول جنهن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو: ”اسان توکي رحمت ڪري موڪليو سموري جهانن لاءِ.“ (21: 107)
6. اهو رسول جنهن جي الله تعاليٰ دل ثابت رکي، قدم ثابت رکيا، قول ثابت رکيو. ”توڪي رسولن جون خبرون ٻڌايون ٿا جنهن سان تنهنجي دل مضبوط ڪريون.“ (11: 120) ”اسان توکي ثابت قدم نه رکون ها ته قريب هو جو تون انهن جي طرف ڪجهه جهڪي پوين ها.“ (17: 74)
7. اهو رسول جنهن لاءِ الله سائين سمورن نبين کان واعدو ورتو ته ”مان (الله) توهان کي جيڪي ڪتاب ۽ حڪمت مان ڏيان، پوءِ جڏهن اچي هي رسول جيڪو توهان جي ڪتابن جي تصديق ڪري ته ضرور مٿس ايمان آڻجو ۽ ضرور ان جي مدد ڪندا.“ (3: 81)
8. اهو رسول آهي جنهن لاءِ ڪافر چون ته تون رسول نه آهين پر محمد آهين (13: 43) ۽ الله چوي ته تون محمد نه پر رسول آهين. (3: 144)
9. اسان ”الحمد“ ۾ الله کان دعا گهرون ته ”اسان کي سڌي رستي تي هلاڻ ۽ الله پنهنجي رسول لاءِ چوي ته ”بيشڪ تون سڌي رستي تي آهين.“ اسان ”الحمد“ ۾ چئون ”اي الله! اسان کي گمراهن جي رستي تي هلڻ کان بچاءِ“ ۽ الله پنهنجي رسول لاءِ چوي ته: ”توهان جو صاحب نه ڀلو

(گمراه نه ٿيو) ۽ نه وات ڇڏي هليو.“ (53: 2)

10. اسان چئون ”اي الله! اسان کي صحيح فيصلي ڪرڻ جي قوت بخش ۽ سمجھ عطا ڪر.“ پر الله تعاليٰ پنهنجي رسول ڪريم ﷺ لاءِ چوي: ”اسان تنهنجي طرف ڪتاب نازل ڪيو جيئن تون ماڻهن ۾ فيصلو ڪرين جيئن الله توکي ڏيکاريو.“

11. اهو رسول جيڪو پنهنجي خواهش سان نٿو ڳالهائي، مگر وحي وسيلي جيڪو الله طرفان موڪليو وڃي ٿو. (53: 4-3)

12. اهو رسول جنهن لاءِ الله ٻڌايو ”جن کي اسان ڪتاب ڏنو سي هن نبيءَ کي سڃاڻن ٿا جيئن پنهنجي پتن کي سڃاڻيندا آهن.“ (6: 20)

13. اهو رسول جنهن جي دعا قلبن جو سڪون آهي. هي رسول ڪريم ڏئي ته پاڪ ڪري جي وٺي ته به پاڪ ۽ صاف ڪري (9: 103)

14. اسان الله کان دعا گهرندا آهيون ته: ”اي الله! اسان تي اهڙو بار نه رک، جنهن جي ڪٽڻ جي اسان ۾ طاقت نه آهي.“ (286: 3) پر رسول ڪريم ﷺ لاءِ الله تعاليٰ فرمايو ته: ”اسان توکان اهو بار لاهي ورتو، جنهن تنهنجي پني ٽوڙي ڇڏي هئي.“ (94: 3) پر رسول ڪريم ﷺ کي اها قوت ڏنائين جيڪا الله ٻڌائي ”جيڪڏهن توهان ان امي غيب جون خبرون ٻڌائيندڙ رسول جي پيروي ڪندؤ ته اهو توهان جا بار لاهيندو ۽ ڳچيءَ ساڳت لاهيندو.“ (7: 157)

15. اهو رسول جنهن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو: ”ايمان واري عورت جيڪڏهن پنهنجي جان نبيءَ جي نذر ڪري (مهر کان سواءِ) ۽ نبي ان کي پنهنجي نڪاح ۾ آڻڻ چاهي، هي خاص تنهنجي (رسول ﷺ) جي واسطي آهي، امت جي واسطي نه آهي.“ (13: 50)

16. اهو رسول جنهن کان سوال ڪافر ڪن ۽ جواب الله ڏي

17. سڀني رسولن ۽ ايمان وارن اهو چيو: ”اسان شاهدي ڏيون ٿا ته الله هڪ آهي ۽ ان کان سواءِ ڪوبه عبادت جي لائق نه آهي.“ الله تعاليٰ فرمايو: ”الله ڪافي شاهد آهي ته محمد الله جو رسول آهي.“ (49: 29)

18. اهو رسول جنهن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو: ”توهان ان قبلي ڏانهن منهن ڪريو جنهن ۾ توهان راضي هجو.“ ڪعبه الله ڏانهن (244: 2) وڌيڪ

فرمايو: "مان توکي ايترو ڏيندس جو تون راضي ٿي ويندين." (5: 93)
 الله تعاليٰ رسول پاڪ ﷺ جي راضي جو خيال رکيو ۽ بين رسولن الله
 کي راضي ڪرڻ جو خيال رکيو جيئن حضرت موسيٰ ﷺ کي الله
 پاڪ فرمايو ته "پنهنجي قوم کي ڇڏي طور جبل تي چو اچڻ ۾ جلدي
 ڪئي." حضرت موسيٰ ﷺ فرمايو ته "جلدي ان ڪري ڪيم جيئن
 تون راضي ٿين." (84: 20)

19. اهو رسول جنهن لاءِ الله ٻڌايو ته: "توهان جي الله ماڻهن کان حفاظت
 فرمائيندو." (67: 5)

20. اهو رسول جنهن کي الله تعاليٰ مسجد الحرام (بيت الله) کان مسجد
 اقصيٰ تائين سير ڪرايو جنهن جي چوڌاري الله برڪت رکي ۽ وڏيون
 نشانيون ڏيکاريون. (پوءِ اتان معراج لاءِ ويا. (1: 17)

21. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن لاءِ الله تعاليٰ اڳين ڪتابي قومن خاص
 طرح يهودين ۽ عيسائين کي آڇ ڪئي. انهن سان سودو ڪيو ته هن
 رسول تي ايمان آڻيو ان جا فرمانبردار ٿيو ته توهان کي ٻيڻو اجر ڏيان ۽
 توهان لاءِ نور پيدا ڪري جنهن ۾ توهان هلو. (28: 57)

22. اهو رسول آهي جنهن لاءِ الله تعاليٰ کيس راضي ڪرڻ لاءِ ٻين کي
 تاڪيد ڪيو جيئن پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو: "الله ۽ رسول جو حق
 وڌيڪ هو جو ان کي راضي ڪن ها جيڪڏهن ايمان وارا آهن."
 (62: 9) "ڪهڙو نه چڱو هجي ها جيڪڏهن اهي راضي ٿين (رسول
 ڪريم جي صدي وهاڻ ۾) ان تي جيڪي الله ۽ سندس رسول انهن
 کي ڏنو." (59: 9) "الله راضي ٿيو انهن کان جيڪي وڻ جي هيٺان رسول
 سان بيعت ڪن ٿا." (18: 48)

23. اسان سڀ الله جا ٻانهن آهيون ۽ الله اسان کي پنهنجو ٻانهو سڏيو پر الله
 سائين رسول ڪريم ﷺ کان به اسان کي ان جو (رسول ڪريم ﷺ
 جو) ٻانهو سڏايو آهي جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي: "تون (رسول) فرما
 اي منهنجا ٻانهو! جن پنهنجو پاڻ تي زيادتي ڪئي اهي الله جي رحمت
 کان مايوس نه ٿين. بيشڪ الله سمورا گناهه بخشي ٿو. الله بخشتار
 مهربان آهي." (53: 39)

24. اهو رسول جنهن لاءِ الله تعاليٰ ايمان وارن جي دلين ۾ رسول ڪريم ﷺ جي فرمانبرداري عزت ۽ احترام رکيو. رسول ڪريم ﷺ جي مدد ۽ حڪم ميجڻ لاءِ تيار هوندا هئا. زخمن هوندي به جهاد لاءِ جڏهن رسول ڪريم ﷺ جو سڏ ٿيندو هو ته هڪدم حاضر ٿيندا هئا. (172:3) ٻين رسولن جا امتي انهن جي چوڻ ۾ ايترا نه هئا، جيئن حضرت موسيٰ ﷺ لاءِ الله ٻڌايو: ”اي منهنجا رب! منهنجي وس نه آهي مگر پنهنجو ۽ پنهنجي ڀاءُ جو.“ (25:5) شام ملڪ ۾ رهڻ لاءِ جڏهن حضرت موسيٰ ﷺ قوم کي چيو ته الله اها زمين توهان جي رهڻ لاءِ لکي ڇڏي آهي، چوڻ لڳا اتي طاقت وارا رهن ٿا، اسان نه وينداسين. تون ۽ تنهنجو رب ٻئي انهن سان وڙهو اهي اتان نڪرن ته پوءِ وينداسين.“ (24:5)

25. الحمد (فاتح) هڪ قرآن جي سورت آهي ۽ قرآن ۾ آهي، پر ان جو شان اهو آهي جڻ قرآن کان جدا آهي. جيئن الله قرآن پاڪ ۾ ٻڌايو ”بيشڪ اسان توکي ست آيتون (الحمد شريف) ڏنيون، جيڪي دهرايون (وري وري پڙهيون آهن نماز ۾) وينديون آهن ۽ عظمت وارو قرآن.“ (87:15) اهڙيءَ طرح جبرئيل ﷺ به ملائڪن مان آهي پر الله تعاليٰ ان جو شان سڀني ملائڪن کان مٿي ڪيو ۽ انهن کان جدا ڪيو. جيئن الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ ٻڌايو: ”ملائڪ ۽ جبرئيل ان جي درگاه طرف عروج ڪندا آهن.“ (4:70) اهڙي طرح اسان جو محمد ﷺ اهو اهو رسول آهي، جنهن جو شان ۽ درجو سڀني رسولن کان مٿي آهي ۽ اهو رسولن کان جدا آهي.

26. اهو رسول آهي جنهن لاءِ الله سائين کيس فرمايو: ”اي محبوب! تون فرما ته اي انسانو! جيڪڏهن توهان الله کي دوست رکڻ چاهيو ٿا ته منهنجا فرمانبردار ٿي وڃو (رسول ڪريم ﷺ جي راضي ٿي هلو) ته الله توهان کي دوست رکندو ۽ توهان جا گناهه بخشيندو.“ (31:3)

27. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن کي قيامت جي اچڻ جي خبر آهي. قرآن پاڪ ۾ آهي ته ”تو کان قيامت بابت پڇن ٿا ته ڪڏهن ايندي توکي ان بيان سان ڪهڙو واسطو. تنهنجي رب تائين ان جي نهايت آهي“

28. علم تن قسمن جو آهي: (1) علم اليقين: ڪنهن اڻ ڏٺل شيءِ جو بيان ڪجي (بڌڻ) (2) عين اليقين: ڪنهن ڏٺل شيءِ جو بيان ڪجي (ڏسڻ) (3) حق اليقين: ڪنهن شيءِ تي تجربو ڪري ان جو بيان ڪجي. رسول ڪريم ﷺ ۾ سموريون خصوصيتون موجود هيون.
29. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن لاءِ الله سائين کان حضرت ابراهيم عليه السلام ڪعبه الله جون پتيون ٺاهيندي دعا پيو گهري ”اي اسان جا پالڻهار! انهن ۾ وڏي شان وارو رسول انهن مان ئي موڪل، جيڪو مٿن تنهنجون آيتون پڙهي، کين تنهنجو ڪتاب ۽ حڪمت سيکاري ۽ کين پاڪ ڪري بيشڪ تون غالب حڪمت وارو آهين.“ (129:2)
30. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن کي اڳيان ڪتاب وارا (يهودي ۽ نصاري) ائين سڃاڻندا آهن، جيئن انسان پنهنجن پتن کي سڃاڻندو آهي، بيشڪ انهن مان هڪ ٽولو ڄاڻي وائي حق لکائي ٿو. (146:2)
31. اهو رسول پاڪ ﷺ جنهن جي پاڪ نظر ۽ هدايت تي نيڪ ٻانهن (ابرار) پيدا ٿيا. رسول ڪريم ﷺ جي قول ۽ رحمت جو اثر قيامت تائين هلندو پيو. ابرار (نيڪ ماڻهو) پيدا ٿيندا پيا، الله تعاليٰ انهن ابرارن جي ڪمن ۽ رسول پاڪ ﷺ جي غلامي ۽ محبت ۽ دحبت ڪري سندن اعمال ناما لکت جي صورت ۾ بند ڪري انهن تي مهر لڳائي آهي. اهي مهر لڳل دستاويز (لکت) اوچين ماڻهن ۾ پيل آهن، انهن مهر لڳل لکڻين جي زيارت مقرب ملائڪ ڪندا آهن. مقدس ڪتاب ۾ آهي: ”بيشڪ نيڪن (ابرارن) جي لکت سڀ کان اوچين ماڻهن ’عليين‘ ۾ آهي ۽ توکي ڪهڙي خبر ته عليين جي حقيقت ڇا آهي؟ اها لکت هڪ مهر لڳل ’لکيو‘ آهي جو مقرب (ملائڪ) ان جي زيارت ڪندا آهن. (21:83) پوءِ رسول پاڪ ﷺ کي جن محبت سان ڏٺو انهن لاءِ الله ڪيترو اجر لکيو هوندو، ان جو ڪو انداز نه آهي ۽ جيڪي رسول پاڪ ﷺ جي روضي مبارڪ تي وڃي ان جي زيارت ڪن ٿا، درود ۽ سلام پيش ڪن ٿا، اهي انهن مقرب (ملائڪن) کان وڌيڪ آهن.

32. اهو رسول پاڪ ﷺ جنهن لاءِ الله سائين حڪم فرمايو: ”اي ايمان وارو! ان رسول ڪريم تي درود پڙهو ۽ گهڻا سلام موڪليو“ (56:33) ڇاڪاڻ ته الله سائين اسان ڏي رسول ڪريم ﷺ موڪلي وڌو احسان ڪيو آهي. (3:164) اسان جو فرض آهي ته ان رسول پاڪ تي درود پڙهون ۽ خوب سلام موڪليون جو اسان کي نعمت ملي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”احسان جو بدلو سواءِ احسان جي ٻيو ڇا آهي.“ (60:55) رسول پاڪ ﷺ جو به اسان سڀني تي احسان آهي، جيڪو پاڪ ڪري ٿو ۽ نعمتون ڏي ٿو زندگي بخشي، سڌاري ۽ سنواري ٿو. (24:8)

33. ٻين رسولن ۽ نبين پنهنجي قوم جي ماڻهن لاءِ جن تڪليف ڏني ۽ ايمان نه آندو، الله تعاليٰ کان بددعا گهري، حضرت نوح ۽ موسيٰ ﷺ ته بددعا ڪئي انهن ماڻهن کي الله ختم ڪري، عذاب آڻي. پر اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن لاءِ الله تعاليٰ ٻڌايو ”مون کي رسول جي ان قول جو قسم ته اي منهنجا رب! هي ماڻهو ايمان نٿا آڻن پوءِ انهن کان درگذر ڪر.“ (89:43) ڪوڙو چونڊڻ رسولن کي ۽ تڪليف ڏيندڙن لاءِ ته اڳين نبين سڳورين بددعا گهري انهن لاءِ پر رسول ڪريم ﷺ جي وقت ۾ رسول ڪريم ۽ قرآن پاڪ کي ڪوڙو چونڊڻ پاڻ لاءِ الله کان بددعا گهري ”اي الله! جيڪڏهن اهو ئي تنهنجي طرفان حق آهي ته اسان تي آسمان کان پٿر وساءِ يا اسان تي دردناڪ عذاب آڻ.“ (32:8) الله تعاليٰ ٻڌايو ”الله جو ڪم نه آهي انهن کي عذاب ڏيڻ جيستائين توهان (رسول ڪريم) انهن ۾ موجود هجو.“ (33:8)

34. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن جو ذڪر سمورن ڪتابن ۾ موجود آهي، جيڪي الله تعاليٰ پنهنجي رسولن تي نازل فرمايا.

35. اهو رسول جنهن جي درٻار ۾ ايمان وارا حاضر ٿين، پوءِ رسول ڪريم ﷺ کي الله تعاليٰ ٻڌائي ”توهان انهن کي فرمايو ته توهان تي سلامتي توهان جي رب پنهنجي ڪرم جي ذمي رحمت لازم ڪئي آهي.“ (54:6)

36. اهو رسول ڪريم ﷺ جيڪو مصدق آهي، عالم علم مان نڪتو آهي جنهن جي معنيٰ آهي ”ڄاڻ وارو“. ان مان فائدو يا خبر نه پوندي

جيستائين اهو عالم معلم (جاڻ ڏيندڙ - ٻڌائيندڙ) نه ٿئي. اهڙيءَ طرح صادق (سچار) صدق مان نڪتو آهي ۽ اها ڳالهه هر ڪنهن جي وس جي نه آهي، سواءِ الله تعاليٰ جي مدد جي، جو اهو صادق، مصدق (تصديق ڪندڙ - اصل حقيقت ٻڌائيندڙ) نه ٿئي.

قرآن مجيد جيڪو اسان جي رسول ڪريم ﷺ تي نازل ٿيو، اهو لوح محفوظ جو تفصيل آهي ۽ جيڪي به ٻيا آسماني ڪتاب ۽ صحيفا يا انهن جو علم به لوح محفوظ مان ورتل آهي ۽ الله تعاليٰ جيڪي چاهيو، اهو علم ٻين نبين کي مليو، پر رسول ڪريم ﷺ تصديق ڪندڙ آهي سموري لوح محفوظ جي تفصيل جي. نه رڳو اڳين نبين جي ڪتابن جي، پر جيڪو انهن سان گڏ هو معجزا، چٽا دليل، حڪمت وغيره، اسان جو رسول ڪريم ﷺ تصديق ڪندڙ آهي حسين عليه السلام جي ته ”حسين مون منجهان آهي ۽ مان حسين مان آهيان.“ اسان جو رسول ڪريم ﷺ تصديق ڪندڙ آهي حضرت علي عليه السلام جي ته ”مان علم جو شهر آهيان ۽ علي ان جو دروازو آهي.“

37. اهو رسول ڪريم ﷺ جنهن جي ڪري الله تعاليٰ ان وقت جي ڪافرن ۽ مشرڪن کي به پڪڙ نه ڪري انهن تي پنهنجو عذاب نه آڻي، جيئن پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايل آهي: ”الله جو ڪم نه آهي انهن کي عذاب ڏيڻ جيستائين اِي محبوب! تون انهن ۾ موجود هجي.“

38. اهو رسول ﷺ جيڪو ڪتاب (قرآن) ۽ حڪمت سيکاري ٿو ۽ اهو جيڪو توهان نه ڄاڻندا هئا، جنهن کي حڪمت ملي، تنهن کي خير ڪثير (گهڻي ڀلائي) ملي. (219:2) يعني اهو رسول ڪريم جيڪو گهڻي ڀلائي عطا ڪري.

39. اهو رسول جنهن زمين تي جماعت ٺاهي ۽ انهن جي امامت ڪئي ۽ الله تعاليٰ جي تعريف بيان ڪئي جيئن کيس سيکاريو ۽ ڏسيو ويو. الله تعاليٰ مٿي جماعت ٺاهي ۽ ان جي امامت ڪئي ۽ جماعت کي سيکاريو ويو ته اهو چون جيڪو امام چوي يعني رسول ڪريم ﷺ تي درود پڙهن.

40. اهو رسول جنهن کي مڪي مڪرم جي ماڻهن چاليهه سال ”ڏنو“، ان

جي بيشمار خوبين ڪري کيس ”امين“ ۽ ”صادق“ سڏيو رسالت ملڻ کان پوءِ انهن ماڻهن تيوبه سال کيس ”ٻڌو“ ته ان سان جهڳڙو ڪرڻ لڳا. رسالت کان اڳ ۾ جڏهن پاڻ ڪا امانت رکن ته اها کين ملندي هئي، پر جڏهن الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ وٽ پنهنجي امانت (قرآن مجيد) رکي ته جهڳڙو ۽ شرارت ڪرڻ لڳا.

41. اهورسول

علم اڳيون پوئين معلوم محبوبن

نالي وٺي جنهن جي لکيا ڏوهه لهن (گرهوڙي)

42. الله تعاليٰ جي ساراهه رب العالمين سان ڪئي وئي آهي. جتي اهورب العالمين آهي، اتي اسان جو رسول ڪريم ﷺ رحمة للعالمين آهي. الله تعاليٰ ٻڌايو ته هيءُ اهورسول آهي، جيڪو سيڪاري ٿو توهان کي اهو علم، جنهن جي ڄاڻ توهان کي نه هئي.

اهو ڪهڙو علم آهي، جنهن جي ڄاڻ ماڻهن کي نه هئي، حالانڪ ان وقت ۾ به هر قسم جا مدبر هئا، جن جي تحقيق ۽ تدبر دنيوي زندگي گذارڻ لاءِ هوندي هئي. رڳو ڇهن شين جي ڄاڻ هئي، جيڪي هن دنيا جي موڙي آهن يعني زال، پٽ، سون چاندي، سواري، مال ۽ پوکون (زمين). اها موڙي ايتري تائين جيتري گڏ ڪندڙ جي حياتي آهي ۽ وڌ ۾ وڌ 100 سال هجي. ان وقت جي علم رکندڙن کي پاڪ ڪتاب ۾ اڻ پڙهيل سڏيو ويو. جڏهن اسان جو پيارو رسول ڪريم ﷺ هن دنيا ۾ تشریف فرما ٿيو ته ان وقت ۾ به ماڻهو پڙهيل هئا، پر فقط هن دنيا سان واسطي رکڻ جو علم هو ۽ اهڙن کي اڻ ڄاڻ سڏيو ويو، جيئن الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو آهي ته ”اهو ئي آهي (الله) جنهن اڻ پڙهيلن ۾ انهن مان هڪ رسول موڪليو جو انهن تي ان جون آيتون پڙهي ٿو ۽ انهن کي پاڪ ڪري ٿو ۽ انهن کي ڪتاب ۽ حڪمت سيڪاري ٿو. بيشڪ اهي ان کان اڳي کليل گمراهي ۾ هئا.“ (2:62)

اسان جي رسول ڪريم ﷺ اسان کي اهو علم عطا ڪيو جيڪو کيس الله تعاليٰ طرفان ڏيکاريو ۽ ڏنو ويو.

(1) اڳ ۾ ڇهن ڳالهين جو ذڪر آيو ته اهي ڪيئن حاصل ڪجن ۽ وڌائجن. اسان جي رسول ڪريم ﷺ جن اهو سيڪاريو ته انهن ڇهن

شين کي کيئن استعمال ڪجي جو پاڪ ٿيو ۽ اهي توهان لاءِ حلال ٿين. انهن جو شڪر ڪيئن ڪريو جيئن حياتي سڌري ۽ سنوارجي. معاشرو امن وارو ۽ انصاف وارو ٿئي، فساد نه هجي، فريب نه ٿئي، اجائي سڌ نه ڪجي.

(2) اهو علم سيکاريو ته انسان پنهنجو پاڻ کي سڃاڻي، سوچي، غور ڪري ته اهو ڪيئن پيدا ٿيو ۽ ڇا لاءِ پيدا ڪيو ويو آهي. ان کي سڌاريندڙ ڪير آهي ۽ بگاڙيندڙ ڪير آهي؟ سڌارڻ سان ڇا ملندو ۽ بگاڙڻ سان ڪهڙو نقصان ٿيندو؟

(3) اهو علم سيکاريو جنهن سان اڻ ڪٽندڙ زندگي، دائمي زندگي، قبر واري زندگي ۽ آخرت واري زندگي گذارڻ جون نعمتون ۽ نوازشون ملن، جيڪا راحت ۽ سڪون واري زندگي آهي ۽ اهو آهي يقين ڪرڻ، مڃڻ، فرمانبرداري ڪرڻ، ايمان آڻڻ الله ۽ ان جي رسول تي، جيڪي رسول ڪريم ﷺ فرمائن اهو حق آهي، اهو الله تعاليٰ جو حڪم آهي، جيئن ٻڌايو ته الله تعاليٰ جي عبادت ڪريو، شرڪ نه ڪريو، قرآن مجيد کي الله تعاليٰ جو موڪليل پاڪ ڪتاب مڃو جيڪو نور آهي، هدايت آهي، شفا آهي، نصيحت آهي، رسول ڪريم ﷺ زندگي سنواري ٿو، حياتي ٺاهي ٿو پنهنجي ڪردار سان، قرآن سان، قول سان.

(4) اهو علم سيکاريو ته قيامت جي ڏينهن تي ايمان آڻيو جيڪو انصاف جو ڏينهن آهي، جنهن لاءِ هن دنيا ۾ تيار ٿيڻو آهي. الله تعاليٰ ان ڏينهن لاءِ تياري لاءِ ڪهڙا انتظام ڪيا آهن ۽ ان ڏينهن سڀني کي هڪ هنڌ گڏ ڪرڻ لاءِ ڪهڙا انتظام ڪيا آهن ۽ ان ڏينهن کان پوءِ ڇا ٿيندو ان جو سمورو علم اسان کي ڏنو آهي، جيڪو اڳ ۾ اهو علم ڪنهن وٽ به نه هو.

(5) اهو علم اسان کي عطا ڪيو ته دنيا ۾ ڪل ٻه جماعتون يا ٻه ٽولا آهن، هڪڙي جماعت الله جي آهي جن جا اڳواڻ الله تعاليٰ جا چونڊيل ٻانهن، نبي يا رسول جي صورت ۾ آيا ۽ آخري رسول اسان جو رسول پاڪ ﷺ آهي جو سڀني جي اڳواڻي ڪري ٿو، رهبري ڪري ٿو، دين اسلام جي واٽ ڏيکاري ٿو ته الله تعاليٰ جي عبادت ڪهڙي آهي ۽ ڪيئن ڪجي؟ ان ۾ ڇا چوڻو آهي ۽ الله تعاليٰ وڪان ڇا گهرڻو آهي؟ ٻيو ٽولو

شیطان جو آهي، جيڪو الله تعاليٰ جي ٽولي جي مخالفت ڪري ٿو. ان جو دشمن آهي، الله جي ٽولي کي ڪارڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. الله جي جماعت جا ماڻهو وري شيطان جي ٽولي جي ماڻهن کي سڏن ٿا، پوءِ انهن مان ڪي الله جي جماعت ۾ شامل ٿين ٿا. اسان کي رسول پاڪ ﷺ اهو علم عطا ڪيو ته انهن پنهنجي ٽولن کي الله تعاليٰ ڪهڙيون ڪهڙيون شيون ڏنيون ۽ وڻايون جو اهي انهن تي قائم آهن.

حضور ﷺ ڪريم جن جي دربار

1. جيڪڏهن اهي (ايمان وارا) پاڻ تي ظلم (گناهه، حد ٽپڻ) ڪري ويهن ۽ اهي تنهنجي دربار ۾ حاضر ٿين، پوءِ الله کان معافي گهرن ۽ رسول انهن جي شفاعت فرمائي ته ضرور الله کي گهڻو توبه قبول ڪندڙ ۽ مهربان لهندا. (64:4)
2. ايمان وارا اهي آهن جن الله ۽ رسول تي يقين ڪيو (دل سان ايمان آندو) ۽ جڏهن رسول سڏي ڪنهن اهڙي ڪم لاءِ ته حاضر ٿين جنهن ڪم لاءِ سڏيا ويا هجن ته اهي نه وڃن جيستائين اجازت نه وٺن. جنهن لاءِ گهرين تون ان کي اجازت ڏي (62:25)
3. جڏهن منافق تنهنجي دربار ۾ اچن ٿا، چون ٿا ته اسان شاهدي ڏيون ٿا ته بيشڪ حضور الله جا رسول آهن ۽ الله ڄاڻي ٿو ته بيشڪ تون ان جو رسول آهين ۽ الله شاهدي ڏئي ٿو ته منافق ڪوڙا آهن. زبان سان ايمان آڻن ٿا ۽ دل سان ڪفر ڪن ٿا. (1:63)
4. الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ ٻڌايو ته جڏهن رسول ڪريم ﷺ جي دربار ۾ حاضر ٿيو ڪنهن مخفي ڳالهه ڪرڻ لاءِ يا مشورو وٺڻ لاءِ ته رسول پاڪ ﷺ سان ڳالهائڻ کان اڳ صدقو ڏيو. (12:58)
5. حضور ڪريم ﷺ جي دربار ۾ جڏهن توهان کي چيو وڃي ته جاءِ ڏيو ته پوءِ بيشڪ مجلس ۾ جاءِ ڏيو. الله توهان کي جايون ڏيندو ۽ جيڪڏهن حضور ڪريم ﷺ جن دربار ۾ چئجي ته اتي بيهو ته پوءِ اتي بيهو الله توهان جا درجا وڌائيندو. (11:58)

6. جڏهن انهن (منافقن - مشرڪن) کي چيو وڃي ٿو ته اچو ته الله جو رسول توهان جي واسطي معافي گهري ته پنهنجي مٿي کي ٿيري ڏيندا آهن. تون انهن کي ڏسين وڌائي ڪندڙ ۽ منهن ٿيريندڙ (15:63)
7. رسول ڪريم ﷺ وٽ وڃڻ، قرآن پڙهڻ ۽ رسول ڪريم ﷺ کي ڏسڻ سان جن به رسول ٿيا، جيئن قرآن مجيد ۾ آهي ”جڏهن اسان تنهنجي طرف ڪيترا ئي جنن جا ٽولا ڦيرايا ڪن ٿا تي قرآن پڙهڻ واسطي، جڏهن اتي حاضر ٿيا چيائون ماڻ ڪريو. پوءِ جڏهن قرآن جو پڙهڻ پورو ٿيو ته موٽيا ڏيکاريندڙ (رسول) ٿي ڪري حضور ڪريم ﷺ قرآن تي ايمان آڻي. (19:47)
8. ڇا توهان کي نه ڏٺو جن کي بري مشوري کان منع ڪئي وئي. وري به اهوئي ڪن ٿا جنهن کان روڪيا ويا.... رسول جي نافرمانيءَ جا صلاح مشورا ڪن ٿا ۽ جڏهن تنهنجي دربار ۾ حاضر ٿين ٿا ته انهن لفظن سان توکي سلام ڪن ٿا، جيڪي لفظ الله تنهنجي اعزاز ۾ نه فرمايا ۽ پنهنجي دلين ۾ چون ٿا ته اسان کي الله اهڙن لفظن چوڻ تي عذاب چون ٿو ڪري انهن کي جهنم ڪافي آهي، ان ۾ ڊهجي ويندا. ڪهڙي نه بري جاءِ آهي موٽڻ جي. (8:58)
9. جيڪي الله جي آيتن کي مڃي رسول ڪريم ﷺ جي دربار ۾ اچن، انهن لاءِ الله ٻڌايو ”اي رسول! ڪين ٻڌاءِ ته توهان تي سلامتي ۽ رب رحمت نازل ڪئي.“ (54:6)
10. اي ايمان وارو! پنهنجو آواز هن نبيءَ جي آواز کان مٿي نه ڪريو ۽ ان جي دربار ۾ رڙ ڪري نه ڳالهايو. متان توهان جا نيڪ عمل ڇڏ نه ٿي وڃن ۽ توهان کي خبر به نه پوي (2:49)
11. حضور ﷺ جي دربار ۾ جيڪي چون ”اسان ٻڌو نه مڃيو ٻڌ ۽ تون نه ٻڌايو وڃين“ الله اهڙن لاءِ فرمايو ”انهن لاءِ ڀلو هو جو چوڻ ها اسان ٻڌو ۽ مڃيو. حضور اسان جي ٻڌو ۽ اسان تي نظر فرمايو.“ اهڙن تي الله لعنت ڪئي ڪفر جهڙي سبب. (46:4)
12. جيڪي رسول ڪريم ﷺ جي اڳيان پنهنجو آواز جهڪو ڪندا آهن، انهن جي دلين کي الله پرهيزگاريءَ لاءِ آزمايو ۽ انهن لاءِ بخشش ۽

وڏو اجر آهي.

13. (ڪافر ۽ مشرڪ) سموريون نشانبيون ڏسن ته به ايمان نه آڻيندا. ايستائين جو تنهنجي دربار ۾ توسان جهڳڙو ڪندي حاضر ٿين ته ڪافر چوتدا هي ته آهن مگر اڳين جون آڪاڻيون (قرآن لاءِ)... انهن کي سمجه ڪونهي. (26:6)

حقيقت محمدي

1. رسول ڪريم ﷺ جن جو علم الله تعاليٰ جي سيڪارڻ ۽ ٻڌائڻ سان آهي. پاڻ سڳورا ﷺ ظاهري پڙهيل نه هئا، امي هئا. پر الله تعاليٰ جا سمورا دفتر رسول پاڪ ﷺ ڄاڻندو هو. سندس ثنا ۽ صفتون الله تعاليٰ اڳ موڪليل ڪتابن خاص طرح توريت ۽ انجيل ۾ ان وقت جي رسولن ۽ سندن قومن کي ٻڌايون. کين تاڪيد ڪيو مٿس ايمان آڻڻ، تعظيم ڪرڻ ۽ مدد ڪرڻ جو ۽ سندس ڄاڻايل وصفن کي ماڻهن کي ٻڌائڻ جو. (157:7)
2. رسول ڪريم ﷺ جن جو جبرئيل کان الله تعاليٰ جو موڪليل قرآن پاڪ ٻڌي ياد ڪرڻ ۽ جيڪي ياد ڪيو ان کي بيان ڪرڻ سندس بشري صفت نه هئي، پر ملڪي ۽ نوري صفت هئي. جيئن الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ”اي محبوب! ان (قرآن) کي ياد ڪرڻ لاءِ پنهنجي زبان تڪڙي نه هلا، (جيئن ياد ڪرڻ لاءِ وري وري پيرا ڏجن) ان کي سيني ۾ رهائڻ ۽ پڙهڻ اسان جي ذمي آهي. ان جو پڌرو ڪرڻ به اسان جي ذمي آهي.“ وڌيڪ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو ويو ”اهو توکي پڙهائيندو جو تون نه وساريندين.“ ويسر به هڪ بشري جبلت آهي، جنهن کان اسان جو رسول ﷺ پاڪ آهي ۽ نه وسارڻ الله پاڪ جي خاصيت ۽ صفت آهي. (6:87 – 16:75 کان 19)
3. آسمانن ۽ زمين ۾ الله کان ڪابه شيءِ غائب نه آهي. جيڪي به شيون آسمانن ۽ زمين ۾ آهن، ننڍيون يا وڏيون اهي سڀ لوح محفوظ ۾ ڄاڻايل آهن. جيڪي به شيون لوح محفوظ ۾ ڄاڻايل آهن، انهن سڀني

جو تفصيل قرآن مجيد ۾ آهي. جيڪي به ڳالهيون قرآن مجيد ۾ آهن، اهي سڀ الله تعاليٰ پنهنجي رسول ڪريم تي پڙهيون، ٻڌايون ۽ سيکاريون. الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ کي اهي ڳالهيون ڏيکاريون، جيڪي آسمانن ۽ زمين ۾ آهن. (ملئڪ، بهشت، دوزخ، جن، حورون) رسول ڪريم ﷺ نه رڳو اهي شيون ڏٺيون، پر انهن سڀني شين جي پيدا ڪندڙ جو ديدار نصيب ٿيو. (61:10-10:17-6:59)

4. انسان هن دنيا ۾ جيڪي به سنا يا خراب ڪم ڪري ٿو، اهي ڪم لکڻ وارا (ڪراما ڪاتبين) لکي رهيا آهن. جيڪي ڪم لکي رهيا آهن، اهي هڪ ڏينهن (قيامت) ۾ کين ڏسيا ويندا، پوءِ انهن کي سندن عمل (ڪم) جو پورو ڦل ملندو آجريا عذاب. مؤمن گنهگار لاءِ اسان جو رسول پاڪ الله سائين کي شفاعت جي سفارش ڪندو. سفارش ان جي هلندي جنهن کي الله تعاليٰ طرفان اجازت ملندي اجازت ان کي ملندي جنهن کان الله تعاليٰ راضي هوندو، پسند ڪندو. الله سائين ان ڏينهن (قيامت ۾) اسان جي رسول پاڪ ﷺ کان راضي هوندو چوٽه ان ڏينهن رسول پاڪ جو مقام ﷺ (بيھڻ جي جاءِ) مقام محمودا (ساراهيل جاءِ - سڀ کان مٿانهين واري) هوندي جيڪا الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ ٻڌائي آهي. (10:3-17:79-26:53)

5. الله تعاليٰ رسول پاڪ ﷺ کي غيب جو علم عطا ڪيو. قرآن مجيد سمورو غيب جون ڳالهيون آهن، جيڪي الله پاڪ پنهنجي رسول ڪريم ﷺ سان ڪيون. مقدس ڪتاب ۾ الله ڪيترا دفعا ٻڌايو آهي ته هي غيب جون خبرون آهن، جيڪي اسان توکي ٻڌايون ٿا. الله سائين رسول ڪريم ﷺ لاءِ ٻڌايو ته ان کان اهڙا سوال نه ڪريو جيڪي توهان کي ٻڌايا وڃن ته توهان کي ڳورا (برا) لڳن، چوٽه رسول ڪريم ﷺ کان سوال ڪرڻ وارا ڪافر، مشرڪ، منافق ۽ ٻيا هئا ۽ انهن سوالن جا جواب ٻڌائڻ وارو سندس رب هو. پاڻ ته اهي هئا، پر توريت ۽ انجيل ۾ يهودين ۽ عيسائين جون لڪايل ڳالهيون انهن کي ٻڌائيندو هو جو هڪ غيب آهي. (5:15) الله ٻڌايو ته هيءُ رسول غيب ٻڌائڻ ۾ بخیل نه آهي. (24:82)

6. اسان جي رسول پاڪ لاءِ مقدس ڪتاب ۾ لفظ ”بعث“ آيل آهي، جنهن جي معنيٰ آهي اڳ پيدا ٿيل. اهو لفظ مختلف اظهارن ۾ آيل آهي. اڳ پيدا ٿيل جي تصديق حضرت عيسيٰ (ﷺ) ڪئي، جنهن بني اسرائيل قوم کي ٻڌايو ته ”مان خوشخبري ٻڌايان تون رسول جي جيڪو مون کان پوءِ ايندو جنهن جو نالو احمد آهي.“ توريت ۽ انجيل ۾ رسول ڪريم (ﷺ) جن جو حليه مبارڪ ۽ اوصاف ٻڌايا ويا، جن مان ثابت ٿيو ته رسول پاڪ اڳ پيدا ٿيل هئا. (61:6)
7. پوءِ ڪيئن هوندو جڏهن اسان هر امت مان (قيامت ڏينهن) هڪ شاهد (ان امت جو نبي) آڻينداسين ۽ توکي (رسول پاڪ (ﷺ) کي) انهن سڀني تي شاهد ڪري آڻيون.“ (16:89-41:4) شاهد ان کي چئبو آهي، جيڪو حاضر هجي ۽ ڏسندڙ هجي ۽ ٻڌندڙ هجي. اسان جو رسول پاڪ (ﷺ) اول کان آخر تائين حاضر ناظر آهي.
8. اڳ ۾ آيل سمورا رسول ۽ نبي پنهنجن قبيالن ۽ مخصوص قومن ڏانهن الله طرفان هدايت ڪرڻ لاءِ آيا. پر اسان جي رسول ڪريم (ﷺ) لاءِ الله ٻڌايو ”اسان توکي سمورن ماڻهن (جهانن) لاءِ رسول ڪري موڪليو. الله ڪافي شاهد آهي.“ (4:79-7:158)
9. جيڪي به رسول يا نبي اسان جي رسول ڪريم (ﷺ) کان اڳ آيا، انهن سڀني ڏانهن جبرئيل (ﷺ) الله جو پيغام آڻيندو هو الله جي حڪم سان ۽ ڪنهن به نبي يا رسول جبرئيل امين کي اصل صورت ۾ نه ڏٺو پر رسول پاڪ (ﷺ) جبرئيل امين کي اصل صورت ۾ ڏٺو. (23:82)
10. رسول پاڪ (ﷺ) جو ڳالهائڻ ته پنهنجي خواهش سان نه هو سواءِ وحي جي. پر رسول پاڪ جو ڳڻ، ڄڻ، اثر يا ويهڻ سڀ الله جي مرضي سان هو جيئن رسول پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”اسان توکي انهن جي طرف وٺي وياسين. جيڪڏهن اهي ماڻهو جهاد لاءِ نه ٿا نڪرن، پوءِ انهن کي چؤ ته مون سان گڏ نه هلجو ۽ جيڪي رسول جو چيو نه ٿا مڃن، اهي مرن ته انهن جي نماز نه پڙهجان ۽ نه انهن جي قبر تي بيهن.“ (9:84)
11. ”اسان هر هڪ رسول کي ان جي قوم جي زبان ۾ موڪليو.“ (4:14) جيڪي به ڪتاب اڳ رسولن ڪريمن کي مليا، اهي ڪتاب ان وقت

جي قومن جي زبان (ٻولي) ۾ هئا. اهي رسول سواءِ پنهنجي ٻوليءَ جي ٻين ڪتاب وارين ٻولين کان اڻ ڄاڻ هئا. ٻين ڪتابن واريون ٻوليون نه ڳالهائيندا هئا ۽ نه سمجهندا هئا. اسان جي رسول پاڪ ﷺ کي توريت جو علم هو جيڪو عبراني زبان ۾ هو. حضرت موسيٰ ﷺ تي نازل ٿيو. پاڪ ڪتاب زبور جو علم هو جيڪو سرياني زبان ۾ حضرت داؤد ﷺ تي نازل ٿيو ۽ آسماني ڪتاب انجيل جو علم هو جيڪو آرامي زبان ۾ حضرت عيسيٰ ﷺ تي نازل ٿيو. انهن ڪتابن جون ٻوليون اسان جي رسول پاڪ ڪنهن کان به نه سڳيون، پر الله جي خاص رحمت هئي ۽ ان جو اثر هو.

12. اسان جو رسول ڪريم ﷺ حيات النبي آهي، زنده آهي. الله تعاليٰ جهاد کي فرض ڪيو ۽ رسول ڪريم ﷺ ٻين رسولن ۽ نبين جي پيٽ ۾ ڪيترين ئي جنگين ۾ حصو ورتو الله جي حڪم سان. رب سائين رسول ڪريم ﷺ کي فرمايو ته مؤمنن کي جهاد لاءِ تيار ڪر. رغبت ڏي، پوءِ جيڪي مؤمن جنگ ۾ وڙهندي شهيد ٿين، انهن لاءِ الله فرمايو آهي ”جيڪي الله جي واٽ ۾ ماري ويا، انهن کي هرگز مثل گمان به نه ڪريو. پر اهي پنهنجي الله وٽ زنده آهن. روزي ملين ٿي.“ جڏهن رسول ڪريم ﷺ کي ميڻ وارا، ان تي ايمان آڻڻ وارا، ان جي چوڻ سان شهيد ٿيڻ وارا زنده آهن ته پوءِ رسول ڪريم ﷺ حيات النبي آهي، سدائين زنده آهي. (169:3)

13. الله تعاليٰ جي خريد و فروخت: (1) الله مسلمانن کان سندن جان ۽ مال خريد ڪيا ۽ ان جي عيوض انهن کي جنت ڏنائين. (شهيد جنت جا وارث آهن) (111:9) الله تعاليٰ سڀني نبين جا ويساھ رسول پاڪ ﷺ لاءِ خريد ڪيا ۽ انهن جي عيوض کين ڪتاب ۽ حڪمت ڏنائين (رسول ڪريم تي ايمان آڻڻ، عزت ڪرڻ، مدد ڪرڻ) (81:3) (2) جن قومن اڳين رسولن تي ايمان آندو جن کي ڪتاب ڏنو ويو (خاص طرح يهودي ۽ عيسائي) انهن مان جيڪي چڱا ڪم ڪن، انهن لاءِ الله جو اجر آهي. الله سائين انهن ڪتابي قومن کي فرمايو ته هن رسول ڪريم ﷺ تي ايمان آڻيو، ان جي مدد ڪريو ۽ ان جي عزت ڪريو ته توهان

کي پيٽو ثواب ڏيندس.

14. اڳين رسولن پنهنجي قومن کي چيو: ”انهن جي رسولن چيو ڇا آسمانن ۽ زمين جي پيدا ڪندڙ الله ۾ شڪ آهي. الله توهان کي سڏي ٿو جو توهان جا گناهه بخشي ۽ موت جي مقرر وقت تائين توهان جي حياتي بنان عذاب گذاري (10:14) الله پاڪ رسول ڪريم ﷺ لاءِ ٻڌايو ته ”اي ايمان وارو! الله ۽ رسول جي سڏ تي حاضر ٿيو جڏهن رسول توهان کي سڏي ان شيءِ واسطي جيڪا توهان کي زندگي بخشيندي“ (24:8) اڳين رسولن سڏيو الله لاءِ ۽ الله سڏي ٿو رسول لاءِ

15. رسول ڪريم ﷺ جي صدقي ورهائڻ يا غنيمنن مان ڏيڻ الله تعاليٰ پنهنجو ڏيڻ چوي ٿو جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي: ”انهن مان ڪو اهڙو آهي، جو صدقي ورهائڻ ۾ توتي اعتراض ڪري ٿو... ڪهڙو نه چڱو هجي ها جيڪڏهن اهي راضي ٿين ها ان تي جيڪي الله ۽ سندس رسول انهن کي ڏنو ۽ چون ها ته الله اسان کي ڪافي آهي. اجهو اسان کي الله ڏيندو پنهنجي فضل سان ۽ الله جو رسول ڏيندو. اسان جي الله جي طرف رغبت آهي.“ (58-59:9)

رسول ڪريم ﷺ جي اچڻ جو مقصد

1. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو: ”اسان موڪليو توهان ۾ هڪ رسول توهان منجهان جيڪو اسان جون آيتون پڙهي ٿو، توهان کي ياد ڪري ٿو. توهان کي ڪتاب (قرآن) سيکاري ٿو ۽ حڪمت سيکاري ٿو ۽ اهو ڪجهه سيکاري ٿو جيڪو توهان نه ڄاڻندا آهيو. (151:2)

2. رسول ڪريم ﷺ جي ذمي الله جو پيغام (قرآن مجيد) پهچائڻ آهي ۽ منهنجي (الله جي) ذمي حساب وٺڻ آهي.

3. هي ڪتاب اسان نازل ڪيو آهي تنهنجي طرف جو تون ماڻهن کي اونڌاهين (جهل، ڪفر، گمراهي) مان روشنيءَ طرف آڻين انهن جي رب جي حڪم سان. (1:11)

4. رسول ڪريم ﷺ اوهان کي سڏي ٿو ته توهان کي زندگي بخشي

جیاری (سٺي زندگي گذاریو هن دنیا ۽ آخرت ۾ نعمت حاصل کریو.
زندگي ۽ آخرت سان واسطو رکندڙ معاملن سیکاري ٿو) (24:8)

5. رسول کریم ﷺ ان کري آیا جيئن ماڻهن کي الله وٽ عذر نه رهي.
قيامت جي ڏينهن چٽي نه سگهن ته ڪو ٻڌائڻ وارو سڌو رستو ڏيکارڻ
وارو هدايت ڪرڻ وارو الله جي عبادت ڪرڻ وارو گناهن کان
روڪڻ وارو ڪونه آيو. (165:4)

6. بيشڪ اسان توکي رسول کري موکليو حاضر ۽ ناظر ۽ خوشخبري
ڏيڻ وارو (ايمان وارن لاءِ جنت آ) ۽ ڊيچاريندڙ (مشرڪ، منافق،
ڪافرن کي الله جي عذاب کان) کري (8:48)

7. الله تعاليٰ ٻڌايو ته رسول کریم ﷺ جن جي زندگي گذارڻ جو نمونو.
طريقو - توهان ۾ هجڻ، توهان سڀني انسانن لاءِ ڊيڄاريندڙ نمونو آهي. ان
کي ڏسو، ان کي ٻڌو، سمجهو، فڪر کریو ۽ الله جو احسان مڃو. ان
جي هر نقش قدم تي هلڻ هن دنیا ۽ آخرت جي پلائي آهي. (21:33)

8. الله تعاليٰ نماز پڙهڻ فرض ڪئي آهي، جيڪا گناهن ۽ بيحيائين کان
بچائي ٿي. رسول کریم ﷺ جن کي جيئن الله تعاليٰ ٻڌايو ۽ ڏيکاريو
تيئن اسان کي به نماز پڙهڻ جو طريقو سیکاريو. اهڙيءَ طرح ٻيا رڪن
روزو - زڪوات - حج وغيره جي ادا ڪرڻ جو طريقو.

9. اسان جو رسول کریم ﷺ اسان کي سڌي رستي ڏيکارڻ لاءِ آيو
جنهن تي هلڻ سان الله جون نعمتون ۽ ان ڳت اجر آهي. (16:5) ۵

10. رسول کریم ﷺ اسان کي ٻڌايو ته پنهنجي رب سان ڪنهن کي
شريڪ نه کریو. جنهن کي رب جي ملڻ جي اميد هجي ته چڱا ڪم
کري

11. جيڪي پیروي ڪندا (ايمان آڻن ۽ عمل ڪن) ان اُمي غيب جون
خبرون ٻڌائيندڙ رسول جي، جنهن لاءِ لکيل ڏسندا پاڻ وٽ ثوريت ۽
انجيل ۾ (يهودين ۽ نصارن کي الله رسول کریم ﷺ لاءِ ٻڌايو)
جيڪو انهن کي پلائي جو حڪم ڪندو ۽ بُرائي کان منع ڪندو ۽
سٺيون پاڪ شيون انهن لاءِ حلال ڪندو ۽ پليٽ شيون انهن تي حرام
ڪندو. انهن کان اهي بوجه (بار) ۽ ڳچيءَ جا ڳت جيڪي مٿن هئا.

لاھيندو. پوءِ جيڪي ان تي ايمان آڻن ۽ سندس تعظيم ڪن ۽ ان جي مدد ڪن ۽ ان نور (قرآن) جي پيروي ڪن جيڪوان سان گڏ نازل ٿيو. اهي ئي ڪامياب آهن. (157:7)

12. اسان جي رسول ڪريم ﷺ جيڪي به ڳالهيون ٻڌايون، انهن جا پاڻ سڳورا ﷺ عامل هئا. سڀ اهي ڳالهيون آهن، جيڪي انسان لاءِ پنهنجي فائدي لاءِ آهن. ان رسول پاڪ ﷺ جي نصيحت کي چڱين ڳالهين کي الله تعاليٰ مؤمنن جي دل ۾ وڌايون. پوءِ ايمان وارا وڏن لڳا ۽ اهي به عامل ٿا. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ”توهان ڀلا آهيو انهن سڀني امتن کان جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون جو چڱائي جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برائي کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان رکو ٿا.“ (110:1) رسول ﷺ ڪريم جي ڏنل تعليم جي صدقي اسان وٽ بزرگ، وڏا عالم، درويش ۽ اولياءُ الله پيدا ٿيا، جن ٻين کي فيض ڏنو ۽ ان تعليم جو اثر قيامت تائين قائم رهندو.

13. رسول ڪريم ﷺ حق ۽ باطل ۾ فرق سمجهايو. الله فرمايو: تون (رسول ڪريم ﷺ) سمجها ۽ جو سمجهاڻ مسلمانن کي فائدو ڏئي. (55:51)

14. رسول ڪريم ﷺ جن فرمايو: الله سان گڏ ٻئي کي معبود نه ٺاهيو بيشڪ مان ان جي طرفان ڪليو ڪلايو ڊيڄاريندڙ آهيان. (51:51)

15. انهن انسانن لاءِ سلامتي آهي، جيڪي رسول ڪريم ﷺ جي پيروي ڪن.

16. اسان جي رسول ڪريم ﷺ جي اچڻ جو مقصد انسان ذات ۾ تبديلي آڻڻ آهي، جيئن انسانن ۾ مثبت سوچ پيدا ٿئي. سچ ۽ باطل کي سمجھڻ، باطل کي ڇڏڻ ۽ سچ ڏانهن اچڻ، جيئن اسان ۾ فضيلت پيدا ٿئي ڪردار ۾، گفتار ۾ ۽ سٺا چڻ ۽ اخلاق ڏسڻ ۾ اچي، انصاف هجي، پاڪائي پيدا ٿئي جسم جي، ڪپڙن جي، دل جي. الله تعاليٰ جي ويجهو ٿيڻ جو رستو ٻڌايو.

17. ٻُرو هو پنيور، اچي آريائي اجاريو
لاتو سيهين لوڪ تان، هاڙهي ڏٺي هور
چوريون چرڻ سڪيون، پنهنون ڪيائون پور

آيو سو اتور جنهن ڏکيو ڏک وهاريون. (شاهه)

اجاريو= اچو ڪيو پاڪ ڪيو - هاڙهي ڏئي= پنهنون - هور= فڪر،
 ڳڻتي - چوريون چرڻ سڪيون = هنرمند ٿيون، تخليقي صلاحيت واريون
 ٿيون -- پنهنون ڪيائون پور= پنهنون ڪي نفاش ڪيائون - پور= ٺپو ڊزائن
 ڪيندڙ مهر - اتور= وڏي شان وارو - ڏک وهاريون= سهڻا ڳڻيون ڪيون.

18. ڄام تماچي آيو وري ٿي وراڻ

ڪينجهر پنهي ڪنڌيين، راتو ڏينهن رهاڻ

پرچي ويٺو پاڻ، مڙڪن مڇيءَ واريون (شاهه)

وراڻ= ماڻهو آيا، بخت وريو.

19. الله تعاليٰ پنهنجي واعدي خلافي نه ڪندو آهي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي

”جيڪي حڪم مڃن الله جو ۽ الله جي رسول جو انهن کي باغن ۾

داخل ڪندو، جن جي هيٺان نهرن جاري آهن. هميشه ان ۾ رهندا.“

رسول ڪريم ﷺ جي حڪم مڃڻ ڪري دائمي زندگي ملي ٿي ۽

جيڪي رسول ڪريم ﷺ جو حڪم نٿا مڃن، اهي جن الله تعاليٰ جو

حڪم نه ٿا مڃن ۽ انهن لاءِ دوزخ آهي. (13-14:4)

20. رسول ڪريم ﷺ تي ايمان آڻڻ، ان جي فرمانبرداري ڪرڻ، ان جي

مدد ڪرڻ، عزت ۽ احترام ڪرڻ ڪري الله تعاليٰ اهڙن مؤمنن سان

واعدو ڪيو آهي، جيڪو دائمي حياتيءَ جو مقصد آهي، جيئن پاڪ

ڪتاب ۾ ٻڌايو ويو ”جيڪي الله تعاليٰ ۽ سندس رسول جو حڪم

مڃن ته انهن کي اهڙن جو سات نصيب ٿيندو جن تي الله فضل ڪيو

يعني نبي ۽ صديق ۽ شهيد ۽ چڱا ماڻهو. اهي ڪهڙا نه چڱا ساٿي

آهن.“ (69:4)

الله تعاليٰ جو حضور ڪريم ﷺ کي آيت ڏيڻ

(دلداري يا تسڪين ڏيڻ)

1. اي محبوب! توهان انهن جو غم نه ڪريو جيڪي ڪفر ڏانهن ڊوڙن ٿا.

اهي الله جو ڪجهه به نه بگاڙيندا. انهن لاءِ وڏو عذاب آهي. (176:3)

2. اسان رسولن جون سموريون خبرون توهان کي ٻڌايون ٿا، جنهن سان توهان جي دل ثابت رکون. (11:120)
3. متان تون (رسول ڪريم ﷺ) پنهنجو ساھ قربان ڪري ويهين انهن (مشرڪن) جي ايمان نه آڻڻ جي ڏک ۾. (3:26)
4. توهان انهن (ڪافرن) جي مڪر کان تنگ دل نه ٿيو ۽ نه ڏک ڪريو. جڏهن چون ٿا ته ڇا اسان اٿاريا وينداسين جڏهن اسان جا هڏا ڳري ويندا. هي ته اڳين جون ڪهاڻيون آهن.
5. پوءِ تون (رسول ڪريم ﷺ) صبر ڪر جيئن همت وارن رسولن صبر ڪيو ۽ انهن واسطي جلدي نه ڪر (ٻين رسولن جن کي ڪوڙو چيو ويو. اڏايو ويو انهن مشرڪن لاءِ الله کان عذاب گهري ورتو) (35:47)
6. بيشڪ توکان اڳ ۾ گهڻن، رسولن سان مسخري ڪئي. پوءِ مسخري ڪندڙن کي سندن مسخري (جي سزا) اچي پهتي. (41:21)
7. اسان کي معلوم آهي اها ڳالهه جيڪا توهان کي تڪليف ڏئي ٿي، جيڪا اهي ڪن ٿا. پوءِ بيشڪ اهي توهان کي ڪوڙو نه ٿا چون پر ظالم الله جي آيتن جو انڪار ڪن ٿا. (33:6)
8. بيشڪ اسان توکان اڳ ۾ رسول موڪليا، انهن واسطي گهرواريون ۽ ٻار ڪياسين ۽ ڪنهن رسول جو ڪم نه آهي جو نشاني آڻي مگر الله جي حڪم سان.
9. اي محبوب! تون صبر ڪر. بيشڪ تنهنجو صبر الله جي توفيق سان آهي، انهن جو ڏک نه ڪر ۽ انهن جي سازش ڪري تنهنجي دل تنگ نه ٿئي. (128:16)
10. اي محبوب! جيڪڏهن اهي توکي ڪوڙو چون ٿا ته انهن جا اڳيان به ڪوڙو چئي چڪا آهن جڏهن انهن وٽ رسول آيا روشن دليل ۽ صاف صحيفا ۽ روشن ڪتاب پهچائيندڙ وٺي ڪري (184:3)
11. ڪافرن چيو ته الله پنهنجي لاءِ اولاد بنائي آهي. ڪيڏي نه وڏي ڳالهه سندن وات مان نڪري ٿي. نجو ڪوڙ ڳالهائي رهيا آهن. متان غم کان پنهنجو پناهه کي هلاڪ ڪري ويهين انهن جي پٺيان جيڪڏهن اهي ايمان نه آڻين. (4_5_6_18)

12. الله گمراه ڪري ٿو جنهن کي گهري ۽ وات ڏيکاري ٿو جنهن کي گهري پوءِ تنهنجو ساھ انهن جي حسرتن ۾ نہ وڃي. ڪافرن کي هدايت ڪرڻ گھڻن کي نفعو نہ ٿي ڏئي. آيتن جو انڪار ڪن ٿا.
13. اي محبوب! تون نصيحت فرمائ جو تون پنهنجي رب جي مهربانيءَ سان نہ ڪاھن (ڳالهيون ناھيندڙ) آھين. نہ مجنون ۽ نہ شاعر. (29:52)
14. جيڪو توڙا انهن (قرآن) لاءِ ٿو ويو اھو گھڻن (يهودين) جي بي فرمانيءَ ۽ ڪفر کي وٺي نيندو. تنهن ڪري ڪافرن جي قوم تي ڏک نہ ڪر. (68:5)
15. تون پنهنجي پالڻھار جي فضل سان ڪو چريو نہ آھين بيشڪ تولا ۽ اڻ ڪٽ اجر آھي. بيشڪ تون وڏي خلق تي آھين. بيشڪ تون سڌي وات تي آھين. (2_3_4:68)
16. ڪافرن جي ھن چوڻ تي متان تنگ دل ٿين تہ ھن تي خزانو چو نہ لاءِ ويو ۽ ملائڪ ساڻس چو نہ آيو. جيڪو ھن سان ڊيچاريندڙ ھجي ھا. (12:11)
17. اي محبوب! اھي جيڪڏھن توسان خيانت ڪرڻ چاھيندا تہ ان کان اڳ ۾ الله سان بہ خيانت ڪري چڪا آھن. پوءِ ان توکي ايتري طاقت ڏني. (71:8)
18. (ڪافر) جڏھن پاڻ ۾ مشورو ڪندا آھن جڏھن جو ظالم چوندا آھن تہ توهان تہ پٺيان نہ لڳا آھيو مگر ھڪ اھڙي مڙس جي جنھن تي جادو ٿيل آھي. ڏس انھن تنھنجي واسطي ڪھڙا مثال ناھيا آھن. بوءِ گمراه ٿيا جو رستو نہ ٿا لھن. (48:17)
19. ڪافرن جي ڳالھ تي صبر فرما. انھن کي ڇڏي ڏي جڳي نموني ۽ مون تي ڇڏ انھن تڪذيب (ڪوڙ ھٽندڙن) ڪندڙ مالدارن کي ۽ انھن کي ٿوري مھلت ڏي بيشڪ اسان وٽ وڏي پيڙھين (زنجير) آھن ۽ جڇي ھٽندڙ باھ ۽ نڙيءَ ۾ ڦاسي پوندڙ کاڌو ۽ درد ۽ عذاب. (73:10)
20. اي محبوب! جيڪڏھن توتي الله جو فضل ۽ رحمت نہ ھجي ھا تہ انھن مان ڪن ماڻھن ارادو ڪيو ھو جو توکي دوکو ڏين. اھي پنھنجو پاڻ کي ئي دوکو ڏين ٿا. (113:4)

21. اي رسول! توکي غمگين نه ڪن اهي جيڪي ڪفر ۾ ڊڪي رهيا آهن. اهي جيڪي پنهنجي وات سان چوندا آهن اسان ايمان آندو ۽ انهن جون دليون مسلمان نه آهن. (5:41)
22. توکي انهن جي ڳالهين تي ڏک نه ٿئي. بيشڪ سموري عزت الله جي واسطي آهي. اهو ٻڌندڙ ڄاڻندڙ آهي. (10:65)
23. توکي تعجب نه اچي انهن جي مال ۽ نه انهن جي اولاد تي. الله ته اهو گهري ٿو جو ان سان دنيا ۾ انهن تي وڻال وجهي ۽ ڪفر تي ئي سندن دمر ڪري وڃي. (9:85)
24. ڪافرن چيو ته تون (رسول ڪريم ﷺ) قرآن کي گهڙي (ڀاڙ ٺاهي) آئين ٿو. بلڪ انهن مان گهڻن کي ڄاڻ نه آهي. تون فرماءُ: انهن کي پاڪ روح لاڻو توهان جي رب کان برحق جيئن ان سان ايمان وارن کي ثابت قدم رکي. (16:102)
25. ڪافرن چيو ان (رسول ڪريم ﷺ) تي هڪ ئي دفعي قرآن چو نه نازل ڪيو ويو. اسان ائين ئي ان کي وقفي وقفي لاڻو جيئن ان سان تنهنجي دل مضبوط ڪريون. (25:32)
26. تون انهن تي ڏک نه ڪر ۽ انهن جي مڪر کان تنگ دل نه ٿي. تون فرماءُ قريبن آهي جو توهان جي پٺيان اچي لڳو هجي انهيءَ شيءِ جو ڪجهه حصو جنهن جي توهان جلدي مچائي رهيا آهيو (قيامت) (72:70-77)

الله تعاليٰ اهڙن ماڻهن کي پسند نٿو ڪري، جيڪي رسول ڪريم ﷺ جن جي مدد نه ڪن ۽ ان جي شان ۾ گستاخي ڪن

انهن کي پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو:

1. جيڪي ماڻهو رسول ڪريم ﷺ جي حڪمن جي نافرماني ڪن، ان سان مسخري ڪن. الله تعاليٰ اهڙن ماڻهن لاءِ ٻڌايو "تون (رسول ڪريم ﷺ) انهن لاءِ معافي گهرين يا نه گهرين، جيڪڏهن تون ستر ڀيرا به انهن لاءِ معافي گهريندين ته به الله هرگز انهن کي نه بخشيندو. هيءُ ان

ڪري جو اهي الله ۽ رسول جا منڪر ٿيا ۽ الله فاسقن کي هدايت نه ڏيندو.“ (80:9)

2. (ميار) ”مديني وارن ۽ اتي جي آس پاس رهندڙ ڳوٺاڻن کي لائق نه هو جو رسول الله ﷺ کان پنڌي رهجي وڃن ۽ نه ئي پاڻ کي ان جي ذات کان وڌيڪ پيارور ڪن.“ (120:9)

3. توريت ۾ الله تعاليٰ اسان جي رسول ڪريم ﷺ جون خوبيون، رسالت ۽ ان جا اوصاف ٻڌايا، جيڪي يهودين جي عالمن حسد کان ماڻهن کي نه ٻڌايون. انهن آيتن جي معنيٰ بدلائين پيا يا وري ان جي جاءِ تي پنهنجي طرفان ملائي رسول ڪريم ﷺ جو شان لڪائڻ پيا. انهن لاءِ الله تعاليٰ فرمايو: ”جيڪي الله جو لائق ڪتاب لکائين ٿا ۽ انهيءَ جي بدلي خسيس ملهه وٺن ٿا، اهي پنهنجي پيٽ ۾ باهه پرين ٿا ۽ الله انهن سان قيامت جي ڏينهن نه ڳالهائيندو ۽ نه کين پاڪ ڪندو ۽ انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي.“ (174:2)

4. منافق توهان کي طعنا ڏيڻ لڳا تيز زبانن سان مالِ غنيمت جي لالچ ۾. انهن ماڻهن ايمان ئي ڪونه آندو آهي. پوءِ الله سندن عمل ڇڻ ڪري ڇڏيا ۽ اهو الله تي آسان آهي.“ (19:33)

5. الله تعاليٰ دليٰن جي راز کي ڄاڻي ٿو. جڏهن ڪافر ۽ منافق رسول ڪريم ﷺ لاءِ برو گمان ڪن، انهن لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”بلڪ توهان جو گمان هو ته رسول ۽ مسلمان هرگز گهرن ڏانهن واپس نه ايندا جنگ تي ويل آهن، شهيد ٿي ويندا) ۽ اها ئي ڳالهه پنهنجي دل ۾ چڱي سمجهي ويٺا هئا ۽ توهان تمام برو گمان ڪيو ۽ توهان هلاڪ ٿيڻ وارا ماڻهو هئا. ڪافرن واسطي پڙڪندڙ باهه تيار ڪئي وئي آهي.“ (13:48)

6. جڏهن رسول ڪريم ﷺ پنهنجي هـ بيبي (بيبي حفصه بنت عمر) سان راز جي ڳالهه ڪئي ته اها راز جي ڳالهه ظاهر ڪري ويئي (بيبي عائشه بنت ابوبڪر صديق) رسول ڪريم ﷺ کي الله تعاليٰ راز ظاهر ٿيڻ جي ڳالهه ٻڌائي ڇڏي ته انهن وڌيڪ پاڻ ۾ ڇا ڳالهايو. الله تعاليٰ فرمايو ”اي نبيءَ جون بني گهرواريون! الله جي طرف رجوع ڪريو

(معافي ونو) بيشڪ توهان جون دليون ڪجهه راهه کان هتي ويون جيڪڏهن ان تي زور ڏنو (رسول ڪريم ﷺ بابت ڪيل ڳالهه تي) ته الله رسول جو مددگار آهي ۽ جبرئيل ۽ نيڪ ايمان وارا ان کان پوءِ ملائڪ مدد تي آهن. ان جو رب قريب آهي جو جيڪڏهن اهو توهان کي طلاق ڏئي وجهي جو ان کي توهان کان بهتر بيبيون بدلائي ڏي (3_4_5:68)

7. عام ڪافر ۽ مشرڪ ته رسول ڪريم ﷺ جن کي مجنون (چريو) چوندا هئا، جنهن لاءِ الله تعاليٰ طرفان ڪيس دلداري ۽ يقين ملندو رهندو هو، پر جڏهن کين ڪڏهن انهن لفظن چوڻ سان ٿورو به ڏک پهتو ته الله تعاليٰ اهڙن ماڻهن جون برايون ٻڌايون جيئن وليد بن مغيرة يا اسود بن يغوث لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”تون (رسول ڪريم ﷺ) ڪوڙ چونڌڻ جي ڳالهه نه ٻڌ جيڪو وڏو قسمي، ذليل، گهڻا طعنا هڻندڙ وڏو چغلخور، خير کان روڪڻ وارو حد کان لنگهندڙ گنهگار، حرام ڪائيندڙ سندس اصل ۾ رولو (اصل پيءُ جو پٽ نه آهي) سندس سوئر جهڙي سونڍ کي داڳي ڇڏيون.“ (9:68 کان 13)

8. يهودي جڏهن رسول ڪريم ﷺ وٽ ايندا هئا ته اڻ وڻندڙ لفظن سان سلام ڪندا هئا ۽ پاڻ ۾ چوندا هئا ته نبي هجي ها ته ان جي شان ۾ گستاخي ڪرڻ سان الله تعاليٰ اسان کي عذاب ڏئي ها. پاڪ ڪتاب ۾ انهن لاءِ آهي ته ”جڏهن تنهنجي درٻار ۾ حاضر ٿين ٿا ته انهن لفظن سان توکي سلام ڪن ٿا، جيڪي لفظ الله تنهنجي اعزاز ۾ نه فرمايا ۽ پنهنجي دلين ۾ چون ٿا ته اسان کي الله اسان جي هن چوڻ تي عذاب چوڻو ڏئي. انهن کي جهنم ڪافي آهي، ان ۾ ڊبجي ويندا ۽ ڪهڙو نه برو عذاب آهي.“ (8:58)

مشرڪ ۽ ڪافر ڇا ٿا چون

1. (رسول ڪريم ﷺ کي) ڪتاب وارن چيو ته بهشت ۾ رڳو يهودي ۽ نصارا ويندا (هيا نه). اهي سندن خيال آهن. اوهان فرمايو پنهنجو دليل آڻيو جيڪڏهن سچا آهيو. هاڻو (چون) جنهن الله لاءِ پنهنجو منهن

- جهڪايو ۽ اهو نيڪوڪار آهي (112:2)
2. اي محبوب! ڪتابي توکان سوال ڪن ٿا ته تون انهن تي آسمان مان هڪڙو ڪتاب لاهه. اهي ته موسيٰ (ﷺ) کان انهيءَ کان وڏو سوال ڪري چڪا جو چيائون ته اسان کي الله ظاهر ظهور ڏيکار. پوءِ انهن تي ڪنوڙ اچي ڪٽڪي سندن گناهن جي سبب (153:4)
 3. اهي جيڪي الله ۽ رسول سان لڙن ٿا ۽ ملڪ ۾ فساد ڪندا ڦرن ٿا، انهن جي سزا هيءَ آهي جو ڳٽي چونڊي قتل ڪيا وڃن يا سوليءَ تي لٽڪايا وڃن يا سندن هڪ پاسي جا هٿ ۽ ٻئي پاسي جا پير ڪٽيا وڃن يا زمين کان پري تاريا وڃن. (33:5)
 4. اي محبوب! جڏهن تون انهن وٽ ڪابه آيت نٿو آئين ته چوندا آهن ته تو پاڻ آيت چو نه ناهي؟ تون فرماءَ ته مان ان جي پيروي ڪندو آهيان جيڪي منهنجي طرف منهنجي رب کان وحي اچي. (203:7)
 5. الله تعاليٰ ايمان وارن کي همٿايو ته جنهن قوم پنهنجا قسم توڙيا ۽ رسول ڪريم (ﷺ) کي پنهنجي شهر (مڪه شريف) مان ڪڍڻ جو ارادو ڪيو انهن سان چو نه ٿا وڙهو. انهن کان ڊڄو ٿا ڇا. انهن سان لڙائي ڪريو الله ڪين عذاب ڏيندو توهان جي هٿان ۽ ڪين خوار ڪندو. توهان کي ڪامياب ڪندو ۽ توهان جي دلين کي سڪون ڏيندو. (13:9)
 6. جيڪڏهن توهان (رسول ڪريم ﷺ) کي ڪابه چڱائي ملي ته انهن کي تڪليف ٿئي ٿي ۽ جيڪڏهن توهان کي ڪا تڪليف پهچي ٿي ته چون ٿا ته اسان اڳي ئي پنهنجو ڪم نيڪ ڪري ڇڏيو آهي ۽ خوشيون ڪندا آهين. توهان فرمايو: اسان کي ڪڏهن به نه پهچندو مگر اهو ڪجهه جيڪو الله اسان جي واسطي لکي ڇڏيو. (50:9)
 7. (منافق رسول جي درٻار ۾ اچن ته دل سان نه ٻڌن ۽ نه مڃن پر ٻاهر جڏهن مسلمانن سان ملن ته چون ٿا) توهان جي سامهون الله جو قسم کڻن ٿا جو توهان کي راضي ڪري وٺن. الله ۽ رسول جو حق وڌيڪ هو جو ان کي راضي ڪن ها جيڪڏهن ايمان وارا آهن. (62:9)
 8. (منافق الله ۽ رسول ڪريم ﷺ سان مسخري ڪن ٿا) منافق ڊڄن ٿا ته متان انهن تي ڪا اهڙي سورت لهي، جيڪا انهن جي دلين جي لڪل

ڳالهه ظاهر ڪري. تون فرمائِ ته ڀلي مسخري ڪريو بيشڪ الله ضرور ظاهر ڪندو جنهن جو توهان کي خوف آهي. (64:9)

9. جڏهن الله توهان کي انهن مان ڪنهن ٽولي جي طرف وٺي وڃي ۽ اهي توکان جهاد لاءِ نڪرڻ جي اجازت گهرن (الله ۽ رسول جا منڪر) تون فرمائِ توهان مون سان ڪڏهن به گڏ نه هلجو ۽ مون سان گڏ دشمنن سان هرگز نه لڙجو. توهان پهرين دفعي ويهي رهڻ کي پسند ڪيو پوءِ ويهي رهو پنٿي رهجي ويندڙن (عورتن) سان گڏ. (83:9)

10. ڪي بدوي اهي آهن جو الله جي راهه ۾ خرچ ڪرڻ کي چئي سمجهندا آهن ۽ توهان جي مٿان زماني جي گردش اچڻ جي انتظار ۾ رهندا آهن. انهن تي ئي بري گردش آهي ۽ الله ٻڌي ڄاڻي ٿو. (98:9)

11. اهي ڪافر چون ٿا ته هن قرآن کي رسول ڪريم ٺاهيو (لکيو) آهي. تون فرمائِ: هن جهڙي هڪ سورة پيش ڪريو ۽ الله کي ڇڏي ڪري جيڪي به ملي سگهن سمورن کي سڏيو جيڪڏهن توهان سچا آهيو. (38:10)

12. ڪافر چوندا آهن ته تون رسول نه آهين. تون فرمائِ: الله ڪافي شاهد آهي منهنجي ۽ توهان جي وچ ۾ ۽ اهو جنهن وٽ ڪتاب جو علم آهي. (13:43)

13. جڏهن جو ظالم چوندا آهن توهان ته پٺيان نه لڳا آهيو مگر هڪ اهڙي مڙس جي، جنهن تي جادو ٿيل آهي. ڏس انهن (ظالمن) تنهنجي واسطي ڪپڙا مثال ٺاهيا آهن. پوءِ گمراه ٿيا جو رستو نٿا لهي سگهن. (48:17)

14. ڪافرن پڇن ٿا ڇا جڏهن اسان هڏا ۽ ذرا ذرا ٿي وينداسين، پوءِ سچ پچ نوان سوان ٺهي اٿاريا وينداسين. تون فرمائِ ڀلي پٿر يا لوهه ٿي وڃو يا ٻي مخلوق جيڪا توهان جي خيال ۾ وڏي هجي... اهو ئي توهان کي وري پيدا ڪندو جنهن پهرين پيري پيدا ڪيو. (50:51:17)

15. (ڪافرن) چيو ته ڇا الله ماڻهوءَ (بشر) کي رسول بڻائي موڪليو (چوندا هئا ته ملائڪ ڇو نه آيو) تون فرمائِ: جيڪڏهن زمين ۾ ملائڪ هجن (رهن) ها آرام سان هلندڙ ته اسان انهن تي رسول به ملائڪ موڪليون ها. (94_95:17)

قرآن مجید

قرآن مجید الله طرفان آیل پاک کتاب آهي. الله سائين جو پنهنجي پياري رسول ڪريم ﷺ سان ڪلام (ڳالهائڻ) آهي. جبرئيل امين ﷺ معرفت پهتو. الله سائين قرآن پڙهيو. جبرئيل امين ﷺ ٻڌو. جبرئيل امين ﷺ قرآن پڙهيو ته رسول ڪريم ﷺ به ان سان گڏ پنهنجي زبان کي ٽڪڙي هلائڻ جي ڪوشش ڪئي، جيئن ياد بيهي. اها بشري خاصيت آهي، پر الله سائين کيس فرمايو ته زبان مبارڪ نه هلاءَ، ان جو ياد ڪرائڻ اسان جي ذمي آهي ۽ ان جو ٻڌائڻ به اسان جي ذمي آهي. اها رسول پاڪ جي الاهي صفت ٿي. رسول ڪريم ﷺ قرآن پاڪ پڙهيو سڀني ٻڌو. انسانن مان عالم پيدا ٿيا ۽ جنن ٻڌو ته انهن مان پيغمبر پيدا ٿيا، جيڪي پنهنجي قومن ڏانهن ڊيڄاريندڙ ٿي ويا. ان رسول پاڪ ﷺ جي قرآن پڙهڻ جو اثر قيامت تائين هلندو ۽ قيامت ۾ فيصلي ٿيڻ بعد رسول پاڪ ﷺ جي قرآن پڙهڻ جو اثر هلندو جو سڄي هٿ وارا يعني جن کي اعمال نامو سڄي هٿ ۾ ڏنو ويندو آهي رسول پاڪ ﷺ کي سلام ڪندا. شاهه عبداللطيف ٻڌايو:

سيوا ڪر سمنڊ جي، جتي جر وهي ٿو جال

سوين وهن سير ۾، ماڻڪ موتي لعل

جي ماسو ملئي مال، ته پوچارا پُور ٿئين

قرآن مجید لاءِ ٻيا آيل لفظ:

قرآن = پڙهڻ وارو ڪتاب. قرآن مجید = وڏي شان وارو ڪتاب. قرآن ڪريم = عزت وارو ڪتاب. قرآن حڪيم = حڪمت وارو قرآن. قرآن مبين = واضح (چٽو) قرآن. قرآن عظيم = عظمت وارو قرآن. ڪتاب الله = الله جو ڪتاب. ڪتاب حڪيم = حڪمت وارو ڪتاب. ڪتاب مبارڪ = برڪت وارو ڪتاب. ڪتاب مفصل = تفصيل وارو ڪتاب. ڪتاب عزيز = عزت وارو ڪتاب. ڪتاب علي = وڏي رتبي وارو ڪتاب. الفرقان = حق ۽ باطل کي جدا ڪرڻ وارو. برهان = دليل. سند = نور = روشني. رحمت = هدي =

هدايت. شفاء = شفا. موعظة = نصيحت. ذكر = نصيحت. بشير = خوشخبري
ڏيندڙ. نذير = ڏيکاريندڙ. آيات الله = الله جون نشانين.

قرآن ڇا آهي؟

1. قرآن الله جو فضل ۽ رحمت آهي. ان جي ملڻ تي خوشي ڪرڻ گهرجي. (58:10)
2. اي انسانو! توهان وٽ توهان جي رب کان نصيحت آئي. دلين جي صحت ۽ هدايت ايمان وارن لاءِ. (57:10)
3. پرهيزگارن کي چيو ويندو آهي ته الله ڇا نازل ڪيو آهي؟ اهي چوندا آهن رب چڱائي نازل ڪئي آهي. (30:16)
4. قرآن هڪ عزت وارو ڪتاب آهي. هيءُ برڪت وارو ذڪر آهي جو اسان لائقو. (50:21)
5. قرآن اهو ڪتاب آهي، جنهن ۾ ڪابه شڪ جي جاءِ نه آهي. (2:32)
6. اي انسانو! توهان وٽ توهان جي رب طرفان واضح دليل (برهان) آيو. اسان توهان جي طرف روشن نور نازل ڪيو.
7. هيءُ برڪت وارو قرآن آهي، جيڪو اسان لائقن ڪتابن جي تصديق ڪندڙ. (92:6)
8. هن قرآن جو شان نه آهي جو ڪو پنهنجي طرفان گهڙي وٺي الله جي نازل ڪرڻ کان سواءِ هائو. هي اڳين ڪتابن جي تصديق آهي ۽ تفصيل ان سموري جو جيڪو لوح محفوظ ۾ لکيل آهي. (37:10)
9. بيشڪ اسان ان کي لائق عربي زبان ۾ جو توهان سمجهو. (195:27)
10. ان ۾ ڪوبه شڪ نه آهي، جنهن ۾ ڪابه ڏنگائي نه آهي. (39:28)
11. ان جو ذڪر اڳين ڪتابن ۾ آهي. (96:27)
12. ان جي پيروي ڪريو جو سڀ کان سنو توهان جي رب جي طرفان توهان ڏي نازل ڪيو ويو. (55:39)
13. هائو اسان ان کي نور بنايو جنهن سان اسان وات ڏيڪاريون ٿا پنهنجي ٻانهن مان جنهن کي گهرون. (52:42)
14. هي ڪتاب تصديق فرمائيندڙ عربي ٻوليءَ ۾ جيئن ظالمن کي ڊپ

- ٻڌائي ۽ نيڪن کي خوشخبري.
15. هيءُ عزت وارو قرآن آهي. محفوظ لکت ۾، هن کي هٿ نه لايو سواءِ پاڪائي جي. (56:79_78_77)
16. هر شيءِ جو روشن بيان آهي، خوشخبري آهي مسلمانن لاءِ. رهنمائي ڪندڙ آهي. (77:27)
17. قرآن هدايت ۽ رحمت آهي. (16:89)
18. قرآن نصيحت آهي سمورن جهانن وارن لاءِ. (87:38)
19. بيشڪ اهو اصل ڪتاب (لوح محفوظ) ۾ اسان وٽ يقيناً بلندي ۽ حڪمت وارو آهي. (4:43)
20. اهو ڪمال شرف وارو قرآن آهي لوح محفوظ ۾. (22:85)
21. قرآن ايمان وارن لاءِ هدايت ۽ شفا آهي. (44:41)
22. اسان انهن وٽ هڪ ڪتاب آندو جنهن کي اسان وڏي علم سان مفصل ڪيو ۽ ايمان وارن لاءِ هدايت ۽ رحمت آهي. (7:52)
23. قرآن اڳين ڪتابن جي تصديق ڪندڙ ۽ انهن تي محافظ ۽ نگهبان آهي. (48:5)
24. عدل وارو ڪتاب آهي جيڪو الله تعاليٰ جي عذاب کان ڊيڄاري.
25. قرآن سهڻو ڪتاب آهي، جيڪو اول کان آخر تائين هڪجهڙو آهي، تڪرار سان بيان ڪندڙ.
26. بيشڪ اهو قرآن اصل ڪتاب (لوح محفوظ) ۾ اسان وٽ يقيناً بلندي وارو ۽ حڪمت وارو آهي.
27. اسان قرآن کي حق سان لاڻو ۽ حق جي واسطي لائون.
28. توريت ۽ انجيل پاڪ ڪتاب آهن جن لاءِ الله سائين ٻڌايو ته ”انهن ۾ نور ۽ هدايت آهي“ پر قرآن نور آهي. (5:44)
29. قرآن نصيحت آهي سموري جهان واسطي. (6:90)

قرآن لاءِ الله ڇا چيو؟

- ا. اي محبوب! جيڪو توهان تي لئو توهان جي رب جي طرفان، ان جي ڪري گهڻن جي ڪفر ۽ شرارت ۾ ترقي ٿيندي (64:5)

2. ڪتاب وارا ايمان آڻين ها ۽ پرهيزگاري ڪن ها ته اسان (الله) سندن گناهه لاهي ڇڏيون ها ۽ آرام جي باغن ۾ وٺي وڃون ها. جيڪڏهن اهي قائم رڪن توريت ۽ انجيل کي ۽ جيڪي سندن رب جي طرفان لٿو (قرآن) ته انهن کي رزق ملي ها مٿان ۽ پيرن هيٺان.
3. جڏهن قرآن پڙهيو وڃي ته ان کي ڪن لائي ٻڌو ۽ خاموش رهو. من اوهان تي رحم ٿئي.
4. اسان قرآن کي حق سان لٿو ۽ حق جي واسطي لٿو. (105:17)
5. اسان قرآن کي عربي زبان ۾ لٿو ته مَن سمجهن. هن کي روح الامين (جبرئيل) وٺي ڪري لٿو تنهنجي دل تي. جيئن تون ڊيجارين (193_194_195:27)
6. بيشڪ اسان هيءُ قرآن نازل ڪيو ۽ اسان پاڻ ان جا نگهبان (سنياليندڙ) آهيون. (9:15)
7. اسان قرآن کي ياد ڪرڻ لاءِ آسان بنايو آهي. پوءِ آهي ڪو ياد ڪرڻ وارو. (54:22)
8. الله جي گهر کان سواءِ ڪوبه قرآن ياد ڪري نٿو سگهي.
9. جيڪڏهن توهان کي ان ڪلام بابت شڪ هجي جيڪو اسان پنهنجي خاص ٻانهي تي لٿو ته ان جهڙي ڪا هڪ سورة نه آئي ڏيکاريو. الله کان سواءِ سمورا مددگار سڏيو جيڪڏهن توهان سچا آهيو. (23:2)
10. اسان آيتون ڪولي بيان ڪندا آهيون علم وارن واسطي.
11. اي انسانو! توهان وٽ توهان جي رب کان نصيحت آئي ۽ دليين جي صحت -- هدايت ۽ رحمت ايمان وارن واسطي.
12. جڏهن تون قرآن پڙهين ته الله جي پناهه گهر تڙيل شيطان کان. (98:16)
13. صبح جو قرآن پڙهڻ. بيشڪ صبح جو قرآن پڙهڻ ۾ ملائڪ موجود هوندا آهن. (78:17)
14. بيشڪ اسان ان (قرآن) کي برڪت واري رات (شب قدر جيڪا هزار مهينن کان بهتر آهي) ۾ لٿو بيشڪ اسان ڊيجاريندڙ آهيون. ان ۾

- ورهايو ويندو آ هر حڪمت وارو ڪم اسان وٽان اسان جي حڪم سان. (3_4:44)
15. پوءِ ايمان آڻيو الله ۽ الله جي رسول تي ۽ ان نور (قرآن) تي جيڪو اسان لاءِ الله توهان جي ڪمن کان باخبر آهي.
16. بيشڪ اسان انهن وٽ هڪ ڪتاب آندو جنهن کي اسان وڏي علم سان مفصل ڪيو ۽ ايمان وارن لاءِ هدايت ۽ رحمت آهي.
17. هن قرآن کي شيطان ڪٿي نه لاءِ. اهي ان جي قابل نه آهن ۽ نه ئي اهي ائين ڪري سگهن ٿا. اهي ته ٻڌڻ جي جاءِ کان پري ڪيا ويا آهن. (210:27_211_212)
18. هن قرآن کان اهو آندو ڪيو ويو آهي، جنهن جي قسمت ۾ آندو ٿيڻ هوندو آهي. مارپوي دل جي گهڻيندڙ تي. (51:10)
19. پوءِ هن قرآن ۾ غور نه ٿا ڪن. جيڪڏهن اهو الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن ٻئي جي طرفان هجي ها ته البت ان ۾ گهڻا اختلاف لهن ها. (82:4)
20. تون شڪ ڪندڙن مان نه ٿي. ان جي ڳالهين کي ڪو مٿان وارو ڪونهي.
21. الله سهڻو ڪتاب لاءِ جو اول کان آخر تائين هڪجهڙو آهي ۽ تڪرار سان بيان ڪندڙ. (23:39)
22. جنهن منهن موڙيو منهنجي ذڪر کان سو بيشڪ ان جو گذارو تنگيءَ جو آهي. (124:20)
23. جن کي اسان ڪتاب ڏنو آهي. اهي ان جي تلاوت ڪن ٿا جيئن پڙهڻ جو حق آهي، ان تي ايمان رکن ٿا. (121:2)
24. وڏي برڪت وارو آهي اهو جنهن نازل ڪيو قرآن پنهنجي ٻانهي تي جيئن سموري جهان وارن کي ڏيکاريندڙ هجي. (1:25)
25. جيڪڏهن اسان هن قرآن کي ڪنهن جبل تي لاهيون ها ته ضرور تون ان کي ڏسين ها ٽڪرا ٽڪرا ٿيندڙ الله جي خوف کان. (21:59)
- (حضرت موسيٰ عليه السلام جي اسرار تي جڏهن الله تعاليٰ پنهنجي نور جي جھلڪ جبل تي وڌي ته اهو جبل ذرا ذرا ٿي ويو ۽ حضرت موسيٰ عليه السلام

بيھوش ٿي ويو. قرآن پاڪ به الله جو نور آھي. الله پاڪ جو ڪلام آھي. ان لاءِ به الله فرمايو ته جبل تي ان کي لاهيون ها ته ذرا ذرا ٿي وڃي ها. پوءِ اسان ان جي ڏسڻ ۽ ڪٽڻ سان چو نه ٿا بيھوش ٿيون؟ لکنڊڙ جو خيال آھي ته ان جو مثال سج ۽ چنڊ جي روشني وانگر آھي. سج جي روشني تيز آھي، جيڪڏهن جبل ان جي وڌيڪ ويجهو ھجي ته پگهر جي وڃي. چنڊ کي روشني به سج کان ملي ٿي. ان جي روشني ٿڌي ۽ وڻندڙ آھي. ان ڪري اسان بيھوش نه ٿا ٿيون، پر سڪون محسوس ڪريون ٿا)

الله تعاليٰ قرآن مجيد لاءِ رسول ڪريم ﷺ کي ڇا فرمايو

1. اسان توڏانهن ذڪر نازل ڪيو آھي. جيئن تون انهن ماڻهن سان بيان ڪرين جيڪي ان ڏانهن موڪليوسين، من ڌيان ڪن. (44:16)
2. اي محبوب! جڏهن تون قرآن پڙهندو آھين، اسان توتي ۽ انهن (ڪافرن) ۾ جن جو آخرت تي ايمان نه آھي، هڪ لڪل پردو ڪري ڇڏيو ۽ اسان انهن جي دلين تي پردا وجهي ڇڏيا جو نه سمجهن ۽ ڪنن ۾ ڌات.
3. الله تعاليٰ ڪتاب لاءِ ۽ حڪمت ۽ توکي سڀڪاريائين جو تون نه ڄاڻندڙ ھئين. الله جو توتي وڏو فضل آھي. (113:4)
4. توهان فرمايو جيڪو جبرئيل جو دشمن آھي سو سڙي مري چو ته ان الله جي حڪم سان توهان جي دل تي ھي قرآن لاءِ ٿو آھي (98:2)
5. قرآن ۾ جلدي نه ڪر، جيستائين ان جي وحي تنهنجي طرف پوري نه ٿي آھي.
6. اسان ان (قرآن) کي وقفي وقفي سان (23 سالن ۾) لاءِ جيئن ان سان تنهنجي دل مضبوط ڪريون. (114:20)
7. بيشڪ اسان تنهنجي طرف پذيرين آيتون نازل ڪيون آھن ۽ انهن جي رڳو بي فرمان ماڻهو ئي منڪر ٿيندا.
8. اي محبوب! بيشڪ اسان تنهنجي طرف سڄو ڪتاب نازل ڪيو جيئن تون ماڻهن ۾ فيصلو ڪرين جيئن الله توکي ڏيکاريو. (105:4)

9. الله تعالي ڪتاب لائو ۽ حڪمت ۽ توکي سيڪاريائين جو ڪجهه نه ڄاڻندو هئين ۽ الله جو توتي وڏو فضل آهي.
10. توهان فرمايو: توهان جي ۽ منهنجي وچ ۾ الله شاهد آهي ۽ منهنجي طرف هن قرآن جو وحي ٿيو آهي جيئن مان ان سان توهان کي ڏيڄاريان. (19:6)
11. تون فرمائ مان قرآن تي توهان کان مزوري نٿو گهران. اهو ته نصيحت آهي سموري جهان وارن لاءِ. (38:87)
12. اهي (ڪافر) چون ٿا ته ان (رسول ڪريم ﷺ) قرآن کي پاڻ گهڙيو (دليون ٺاهيو) آهي. تون فرمائ توهان به اهڙيون ڏهه گهڙيل سورتون ڪٿي اچو پوءِ الله کان سواءِ جيڪي به ملن تن کي سڏيو جيڪڏهن توهان سڃاڻيو. جيڪڏهن اهي توهان جي ڳالهه جو جواب نه ڏئي سگهن پوءِ يقين ڪريو ته اهو الله جي علم سان لٿو آهي. (13-14:11)
13. تلاوت ڪر (پڙه) جيڪو تنهنجي رب جو ڪتاب توڙي وحي ٿيو. ان کي ڪوبه متاثر وارو ڪونهي. (207:48)
14. پوءِ اسان تنهنجي زبان ۾ هن قرآن کي آسان فرمايو آهي، جو تون ان سان خوشخبري ڏين پر هيڙگارن کي ۽ جهڳڙالو ماڻهن کي ڏيڄارين. (98:19)
15. بيشڪ هي قرآن رب العالمين نازل ڪيو آهي. هن کي روح الامين (جبرئيل) وٺي ڪري لائو تنهنجي دل تي جيئن تون ڏيڄارين. ان جي خبر اڳين ڪتابن ۾ آهي. (195:27)
16. جڏهن انهن تي اسان جون روشن آيتون پڙهيون وينديون آهن ته چوڻ لڳندا آهن جن کي اسان جي ملڻ جي اميد نه آهي ته هن کان سواءِ ٻيو قرآن آڻ يا هن کي مٽائي ڇڏ. تون فرمائ مون کي حق نٿو پهچي جو مان ان کي پنهنجي طرفان مٽايان. مان ته ان جو تابع آهيان، جيڪو منهنجي طرف وحي ايندو آهي. (10:15)
17. اي محبوب! هن کان اڳ تون ڪوبه ڪتاب پڙهندو نه هئين ۽ نه هت سان لکندو هئين. ائين هجي ها ته باطل وارا ضرور شڪ آئين ها. بلڪه هي روشن آيتون آهن علم وارن جي سيني ۾. (48-49:29)

18. تون فرمائ مان هن قرآن تي توهان کان مزوري نٿو گهران. مان بناوت وارن مان نه آهيان. (86:38)
19. پوءِ مضبوطيءَ سان چنبرڙيو ره. ان کي جيڪو تنهنجي طرف وحي موڪليو ويو آهي. بيشڪ تون سڌي واٽ تي آهين. بيشڪ اهو شرف تنهنجي لاءِ آهي ۽ تنهنجي قوم لاءِ، عن قريب توکان پڇا ڪئي ويندي.
20. پوءِ جڏهن محڪم سورت لائي وئي ۽ ان ۾ جهاد جو حڪم ڏنو ويو ته تون (رسول) ڏسندين انهن کي جن جي دل ۾ مرض آهي تنهنجي طرف ڏسندا آهن انهيءَ وانگر جنهن تي موت ڇانيل هجي. انهن جي حق ۾ بهتر هو فرمانبرداري ڪرڻ ۽ چڱي ڳالهه چوڻ.
21. اسان خوب ڄاڻون ٿا جو ڪجهه اهي چئي رهيا آهن ۽ تون (رسول) انهن تي ڪا ڏاڍائي ڪرڻ وارو نه آهين. پوءِ قرآن سان نصيحت ڪر ان کي جيڪو منهنجي ڌمڪيءَ کان ڊڄي.
22. بيشڪ هي قرآن هڪ ڪرم واري رسول سان ڳالهيون آهن. اهو ڪنهن شاعر جو قول نه آهي. ڪيترو نه گهٽ يقين رکو ٿا. (42_41:69)
23. تون (رسول ڪريم ﷺ) ياد ڪرڻ جي جلدي ۾ قرآن سان گڏ پنهنجي زبان نه چور. بيشڪ ان کي محفوظ ڪرڻ ۽ پڙهڻ اسان جي ذمي آهي. پوءِ اسان جڏهن ان کي پڙهي بيهون ان پڙهيل جو اتباع ڪر. بيشڪ ان جو ٻڌائڻ به اسان جي ذمي آهي. (16_17_18_19:75)
24. پنهنجي رب جي نالي سان پڙه. جنهن پيدا ڪيو انسان کي رت جي دڳ مان. پڙه تنهنجو رب ئي سڀ کان وڌيڪ ڪريم آهي.
25. هي الله جون آيتون آهن جو اسان توتي (رسول ڪريم ﷺ) چڱي طرح پڙهون ٿا. بيشڪ تون رسولن مان آهين. (252:2)
26. ڪافرن جو چيو نه ڪر. انهن سان جهاد ڪر وڏو جهاد هن قرآن سان. (52:25)
27. اي محبوب! الله ان جو شاهد آهي ته جيڪي ان توهان جي طرف لائق اهو انهيءَ پنهنجي علم سان لائق آهي. ملائڪ شاهد آهن ۽ الله ڪافي شاهد آهي. (166:4)
28. اي محزون! اسان تنهنجي طرف نازل ڪيو سچو ڪتاب اڳين

- ڪتابن جي تصديق ڪندڙ ۽ انهن تي شاهد ڪري ۽ نگهبان ڪري
 ته انهن ۾ فيصلو ڪريو الله جي نازل ڪيل مطابق. (48:5)
29. جڏهن تون انهن وٽ ڪا آيت نه آئين ته چوندا آهن ته تو پاڻ ڇو نه
 آيت ٺاهي. تون فرمائ مان ته ان جو تابع آهيان جيڪو منهنجي رب
 طرفان وحي اچي. (203:7)
30. انهن کي دنيا جي زندگي فريب ڏنو. قرآن سان انهن کي نصيحت ڪر
 متان ڪا جان پنهنجي ڪئي تي پڪڙجي نه وڃي. (70:6)

قرآن ڪنهن جي طرفان نازل ڪيل آهي؟

1. قرآن حڪمت واري خبر رکندڙ طرفان نازل ڪيل آهي.
2. قرآن نازل ڪيو آ حڪمت واري سمورين خوبين سان ساراهيل جي
 طرفان. (42:41)
3. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرمائ ان کي نازل ڪيو آهي جيڪو آه مانن
 ۽ زمين جي هر ڳالهه ڄاڻي ٿو. (2:40)
4. قرآن عزت واري مهربان جو نازل ڪيل آهي. عزت واري علم واري
 طرفان نازل ڪيل آهي.
5. هي ڪتاب نازل ڪيل آهي الله جي طرفان جيڪو عزت وارو علم
 وارو گناهه بخشڻ وارو ۽ توبه قبول ڪرڻ وارو سخت عذاب ڪرڻ
 وارو وڏي انعام ڏيڻ وارو آهي. ان کان سواءِ ڪوبه معبود نه آهي. اڄ جي
 طرف موٽو آهي.
6. هيءُ ڪتاب نازل ٿيل آهي وڏي رحيم ۽ مهربان جو جنهن جون آيتون
 مفصل بيان ڪيون ويون آهن.
7. بيشڪ هي قرآن عزت واري فرشتي جبرئيل جو لائيل آهي ۽ چيل آهي
 جو طافت واري عرش جي مالڪ وٽ وڏي درجي وارو آهي.
8. هي ڪتاب نازل ڪيل آهي عزت ۽ حڪمت واري طرفان. (2:46)
9. قرآن پاڪ نازل ڪيل آهي جهانن جي رب جو (80:57)

قرآن مجيد جي نازل ٿيڻ جو مقصد (قرآن جو پڙهون ٿا؟)

1. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو: جيترو توهان کي سڻو لڳي، اوترو قرآن مان پڙهو. الله کي معلوم آهي ته توهان مان ڪي بيمار ٿيندا (هر بيماريءَ جو علاج قرآن پاڪ ۾ آهي) روزگار واسطي ڪي ماڻهو زمين ۾ سفر ڪن ٿا (روزيءَ جي برڪت واسطي قرآن مان پڙهو) توهان مان ڪي الله جي راه ۾ لڙندا هوندا (حق لاءِ، دين لاءِ، دشمن تي غالب پوڻ لاءِ، فتح حاصل ڪرڻ لاءِ قرآن مان پڙهو) (20:73)
2. قرآن پڙهڻ سان ماڻهن ۾ سوچ پيدا ٿئي ٿي. الله جي حڪمن ۽ ان جي منع ڪيل ڳالهين جي خبر پوي ٿي. (113:20)
3. تون فرما ان کي پاڪ روح (جبرئيل) لاڻو توهان جي رب جي طرفان برحق، جيئن ان سان ايمان وارن کي ثابت قدم رکي ۽ هدايت ۽ خوشخبري مسلمانن واسطي.
4. الله ماڻهن سان پنهنجون آيتون بيان ڪري ٿو ته من پرهيڙگار ٿين. قرآن سڌي واٽ ڏيکاري ٿو. (19:17)
5. الله جي حڪمن کي سمجهندڙ ۽ عمل ڪندڙ الله کان ڊڄو ۽ ڪفر نه ڪريو.
6. جڏهن قرآن پڙهيو وڃي ته ان کي ڪن لائي ٻڌو ۽ خاموش رهو من اوهان تي رحم ٿئي. (204:7)
7. هي ڪتاب اسان نازل ڪيو آهي تنهنجي طرف جو تون ماڻهن کي اونداهين مان روشنيءَ طرف آڻين پنهنجي رب جي حڪم سان ان جي واٽ طرف جيڪو عزت وارو ۽ سمورين خوبين وارو آهي. (1:14)
8. بيشڪ هي قرآن سڀ کان سڌي راه ڏيکاري ٿو عزت واري ساراهيل جي.
9. اسان ماڻهن واسطي هن قرآن ۾ هر قسم جا مثال هر نموني بيان فرمايا آهن جو ڪنهن طرح انهن کي نصيحت ٿئي ۽ ڊڄن. (27:39)
10. اهڙيءَ طرح اسان ان (قرآن) کي عربي قرآن جي صورت ۾ لاڻو ۽ ان ۾ قسمن قسمن عذاب جا واعدا ڪيا. من ۽ ڪنن کي خوف ٿئي يا انهن

- جي دليين ۾ سوچ پيدا ٿئي. (113:20)
11. ڇا انهن لاءِ هي ڪافي نه آهي جو اسان توتي ڪتاب لائو جيڪو انهن تي پڙهيو وڃي ٿو. بيشڪ ان ۾ رحمت ۽ نصيحت آهي ايمان وارن لاءِ.
 12. هي قرآن ماڻهن جون اکيون کوليندڙ آهي. هدايت ۽ رحمت آهي ويساه ڪندڙن لاءِ. (20:45)
 13. الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ رسولن، نبين ۽ انهن جي قومن جو احوال ٻڌايو. انساني حقن، دنيا جي زندگي ۽ آخرت جو بيان ٻڌايو. عجيب ڳالهيون (معجزا)، عبادت جا قسم ۽ طريقا، ملائڪن ۽ جنن جو احوال ٻڌايو. بهشت ۽ دوزخ جو احوال، بهشت جون نعمتون نيڪن لاءِ ۽ دوزخ جو عذاب ظالمن لاءِ، ڪافرن ۽ مشرڪن لاءِ.
 14. هن ڪتاب جي پڙهڻ سان غور ۽ فڪر ڪري نئون ايجادون، نئون تخليقون انسان ذات جي فائدي لاءِ ڪيون ويون آهن.
 15. هي پاڪ ڪتاب ظالمن کي ڊپ ٻڌائي ٿو خراب ڪمن ڪري ايمان نه آڻڻ ڪري ته انهن لاءِ عذاب آهي. نيڪن کي خوشخبري انهن لاءِ اجر آهي. بهشت جون نعمتون آهن. (12:46)
 16. قرآن پاڪ نازل ٿيڻ جو مقصد: (1) وصفون ان الله جون جيڪو جهانن جو رب آهي. (2) الله تعاليٰ پنهنجي مخلوق جا ٻه ٽولا ڪيا هڪڙا نيڪ ٻيا بد. نيڪن لاءِ رضا ۽ راحتون ۽ بد لاءِ ڏمر ۽ ڏڪ. (3) وات ٻنهي ٽولن جي نيڪن جي محبت، عدل، سچائي ۽ بد (خراب) جي غفلت، ظلم، ڪوڙ آهي.
 17. هي قرآن ذڪر آهي مون سان گڏ وارن جو ۽ مون کان اڳين جو ذڪر. مگر انهن مان گهڻا حق کي نه ٿا ڄاڻن. (21:24)
 18. هيءُ هڪ برڪت وارو قرآن آهي جيڪو اسان توهان جي طرف لائق لاءِ ته هن جي آيتن ۾ سوچ ڪن ۽ نصيحت پرائن عقلمند. (38:29)
 19. ان جي بيان ڪيل قصن مان عقلمندن جون اکيون کليل ٿين. (38:29)
 20. قرآن پاڪ وسيلو آهي تڪليفن، غمن، بيمارين جي چوٽڪاري جو. وسيلو آهي هن دنيا ۾ پلائيءَ ۽ آخرت جي پلائيءَ جو. وسيلو آهي شيطاني وسوسن کان بچڻ جو. قرآن پاڪ اسان لاءِ مدد آهي ڪاميابي

- ۽ فتح لاءِ
21. قرآن شريف ٻڌائي ٿو ته الله تعاليٰ کان سندس رضا، بخشش، ان جون نعمتون ڪيئن گهرو پنهنجي گناهن ۽ خطائن جي معافي لاءِ ڪيئن کيس ٻاڏايو.
22. قرآن پاڪ پڙهڻ سان هن دنيا ۽ آخرت جو علم وڌي ٿو ۽ پنهي جهانن جي جان ملي ٿي. (2:8)
23. قرآن پاڪ ۾ الله تعاليٰ اڳين ماڻهن جون عادتون ٻڌايون آهن ۽ الله تعاليٰ جا احڪام آهن.

مقدس ڪتاب (قرآن) جا منکر

1. جيڪڏهن انهن کي چيو وڃي ٿو ته توهان جي رب ڇا نازل ڪيو ته چوندا آهن ته اڳين جون آڪائيون.
2. انهن کان وڌيڪ ظالم ڪير آهي جن کي رب جون آيتون ياد ڏياريون وڃن ته اهي انهن کان منهن ڦيري ۽ وساري ويهن.
3. جيڪو قرآن کي نه مڃي، ان جون آيتون وساري اهو قيامت ۾ انڌو ٿي اٿندو.
4. جڏهن توهان ٻڌو ته الله جي آيتن جو انڪار ڪيو وڃي ٿو ۽ ان سان مسخري ڪئي وڃي ٿي ته انهن ماڻهن سان نه ويهو ايستائين جو اهي ڪنهن به ڳالهه ۾ مشغول نه ٿين. (4:140)
5. جن اسان جي آيتن کي ڪوڙو سمجهيو ۽ انهن کان وڌائي ڪئي، تن جي واسطي آسمان جا دروازا نه کوليا ويندا ۽ نه اهي جنت ۾ داخل ٿيندا.
6. تباهي آهي انهن لاءِ جيڪي پنهنجي هٿن سان ڪتاب لکن ٿا، پوءِ چون ٿا ته هي الله جي طرفان آهي جيئن ان جي عيوض ٿورو ملهه وٺي سگهن. (79:2)
7. ڪافرن چيو ته هي قرآن ڪليو ڪلايو جادو آهي جڏهن انهن وٽ اسان جي طرفان حق آيو. (30:43)
8. انهن مان گهڻن کي حق (قرآن) نه وڻيو. چيائون هي اڳين جون

ڪهاڻيون آهن. جيڪي ان (رسول ڪريم ﷺ) لکي ورتيون آهن. پوءِ
اهي ان تي صبح شام پڙهيون وڃن ٿيون. ان جي ٻين مدد ڪئي قرآن
ناهن ۾. تون فرمائ ان کي نازل ڪيو الله جيڪو آسمانن ۽ زمين جي هر
ڳالهه ڄاڻي ٿو. (5:25-6)

9. ڪافرن چيو هي قرآن نه ٻڌو ۽ هن ۾ بيهودو لڙ مڃايو. شايد ائين توهان
غالب ٿيو. پوءِ ضرور اسان ڪافرن کي سخت عذاب چڪائينداسون.
(41:26)

10. ڪافرن کي نه وڻيو جيڪو قرآن الله نازل ڪيو. پوءِ الله سندن نيڪ
عمل ڇڏ ڪري ڇڏيا.

11. بيشڪ جن اسان جي آيتن جو انڪار ڪيو. جلدي اسان انهن کي باه
۾ داخل ڪنداسين. (56:4)

12. جيڪي ڪوشش ڪندا آهن اسان جي آيتن ۾ هار ۽ ڪٽڻ جي ارادي
سان، اهي جهنمي آهن. (51:22)

13. ڪافر چون ٿا ته رسول ڪريم هن کي دلئون گهڙيو آهي. تون فرمائ
جيڪڏهن مون پاڻ ان کي ناهيو هجي ته توهان الله جي اڳيان منهنجي
واسطي ڪو اختيار نه ٿا رکو. اهو چڱيءَ طرح ڄاڻي ٿو جن ڳالهين ۾
توهان مشغول آهيو. (8:46)

14. هن کان سواءِ ٻيو قرآن آڻ يا هن کي مٿائي ڇڏ. تون فرمائ مون کي حق
نه ٿو پهچي جو مان ان کي پنهنجي طرفان مٿايان. مان ته ان جو تابع
آهيان جيڪو منهنجي طرف وحي ايندو آهي. (15:10)

ڄاڻ

ڄاڻ هجڻ، خبر هجڻ يا علم هجڻ ڪري انسان جو درجو، رتبو الله تعاليٰ ملائڪن کان به مٿي ڪيو جيڪي نور جي پيدائش آهن. اها نعمت الله سائين حضرت آدم عليه السلام کي پنهنجي علم سان سيڪاري ملائڪن سان مقابلو ڪرايو ۽ حضرت آدم عليه السلام کي مٿانهون ڪيو. انسان کي ڄاڻ يا علم ڏيڻ لاءِ رب پاڪ پيغمبر موڪليا، پاڪ ڪتاب آيا، انسان کي سمجهڻ ۽ شعور عطا ٿيو. آخري پاڪ ڪتاب قرآن شريف مولوي سائين موڪليو جيڪو اول کان آخر تائين ڄاڻ آهي. اها ڄاڻ عالم سڳورا اسان لاءِ بيان ڪندا رهن ٿا ۽ لکڻ وارا لکندا رهيا آهن، جيئن اسان جو علم وڌي، اسان به ڄاڻ وارا ٿيون ۽ ان مطابق عمل ڪريون، نيڪ ڪم ڪريون، عدل ۽ سچائي وارا ڪم ڪريون، دنيا جي حياتي سکون ۽ امن سان گذاريون، آخرت جو اجر حاصل ڪريون. الله تعاليٰ اسان سڀني کي توفيق ڏيندو سلامتي واري رستي تي هلڻ جي.

الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ فرمايو آهي:

1. الله تعاليٰ ڄاڻي ٿو جيڪو توهان جي دلين ۾ آهي ۽ توهان نٿا ڄاڻو جيڪي الله جي علم ۾ آهي.
2. الله ٻڌندڙ ۽ ڄاڻندڙ آهي. (116: 6)
3. الله ڄاڻي ٿو جيڪو توهان لکايو ٿا ۽ جيڪي ظاهر ڪريو ٿا. (99: 5)
4. ڪي ماڻهو الله جي باري ۾ جهڳٽو ڪندا آهن بغير ڄاڻ جي. هر سرڪش شيطان جي پٺيان لڳندا آهن. ڪين علم نه آهي، نڪو دليل نه روشن لکيو اٿن. (22:3-22:8)
5. سموريون خوبيون الله لاءِ آهن، پر گهڻا ماڻهو ڄاڻن نه ٿا. (75: 16)
6. اڳين ڪتاب وارن (توريت ۽ انجيل وارن، يهودين ۽ عيسائين) رسول ڪريم صلي الله عليه وسلم جن جي وصفن ۽ شان کي لکايو. ڄاڻن پيا رسول کي پر حسد ڪري نه پيا مڃن.

7. الله تعاليٰ توتي (رسول كريم ﷺ تي) ڪتاب ۽ دانائي لائي آهي ۽ جيڪو تنهن نه ڄاڻندو هئين، ترڪي سڀڪاريائين. توتي الله جو وڏو فضل آهي. (4: 113)
8. جن کي اسان ڪتاب ڏنو آهي، اهي ڄاڻن ٿا ته هيءُ ڪتاب (قرآن پاڪ) تنهنجي رب جي طرفان سچو نازل ڪيل آهي. (6: 114)
9. الله جي راهه ۾ جهاد ڪريو مال ۽ جان سان. اهو توهان لاءِ بهتر آهي، جيڪڏهن توهان کي ڄاڻ آهي. (9: 41)
10. پوڙهائپ به هڪ مقرر عمر جي حد آهي، جنهن کي نڪمي عمر سڏجي ٿو جو ڄاڻڻ کان پوءِ نه ڄاڻي (ويسر وغيره) (16: 70)
11. ڪنهن به ساهه کي ڄاڻ نه آهي ته صبحاڻي هو ڇا ڪمائيندو ۽ نه ئي کين ڄاڻ آهي ته هو ڪهڙي زمين ۾ مړندو. الله ڄاڻڻ وارو خبردار آهي. (31: 34)
12. ان ڳالهه جي پٺيان نه پڻ جنهن جي توکي ڄاڻ نه آهي. (17: 36)
13. جنهن الله کان سواءِ ٻيا مالڪ ناهي ورتا آهن، انهن جو مثال جڻ ڪوريٽري جاريءَ جو گهر ناهيو. سمورن گهرن ۾ ڪمزور گهر ڪوريٽري جو آهي. ڪيڏو نه چڱو هو جيڪر ڄاڻن ها. (29: 41)
14. ڄاڻ هوندي ڪوڙ نه ڳالهائجي.
15. اسان رات ۽ ڏينهن کي به نشانيون ناهيون، پوءِ رات جي نشاني مٽائي سين ۽ ڏينهن جي نشاني ڪئي سين جيئن رب جي ڀلائي تلاش ڪريو. سالن جي ڳڻپ ۽ حساب ڄاڻو. (17: 12)
16. اهڙي ڳالهه جنهن جو علم يا ڄاڻ توهان کي نه آهي، اها هڪٻئي کان ٻڌي پنهنجي زبان تي نه آڻجي، جنهن سان نفرت پيدا ٿئي يا فساد ٿئي. (24: 15)
17. ڪنهن به ساهه کي ڄاڻ نه آهي انهن اکين ناريندڙ نعمتن (بهشت جون) جي، جيڪي الله سائين انهن لاءِ لکائي رکيون آهن سندن عملن جي انعام ۾. (32: 17)
18. الله تعاليٰ توهان ۾ رسول موڪليو توهان منجهان جيڪو توهان تي اسان جون آيتون پڙهي ٿو ۽ توهان کي پاڪ ڪري ٿو ۽ توهان کي

- ڪتاب ۽ حڪمت سيڪاري ٿو ۽ اهو علم سيڪاري ٿو جنهن جي توهان کي ڄاڻ نه هئي. (151:2)
19. يقين ڪريو ته الله جو واعدو سچو آهي پر گهڻا ماڻهو نه ٿا ڄاڻن.
20. ڄاڻو ته دنيا جي زندگي راند روند ئي آهي ۽ سينگار ۽ توهان جو هڪٻئي ۾ فخر مال ۽ اولاد ۾ هڪٻئي تي زيادتيءَ جي خواهش. (20:57)
21. الله جي شان جي خبر جيتري نبيءَ کي هوندي اها عام ماڻهوءَ وٽ ڄاڻ نه هوندي نبي سڳورا وڌيڪ علم رکندا آهن.
22. ان (الله) جي نشانين مان آهي آسمانن ۽ زمين جي پيدائش ۽ توهان جي ٻولين ۽ رنگن جو اختلاف. بيشڪ ان ۾ نشانيون آهن ڄاڻ وارن واسطي. (22:30)
23. ظالم پنهنجي خواهشن جي پٺيان لڳي پوندا آهن بغير ڄاڻ جي. (29:30)
24. علم وارن کان پڇو جيڪڏهن توهان کي ڄاڻ نه هجي. (43:16)
25. الله سائين رسول ﷺ کي ماڻهن جي دلين جون ڳالهيون ٻڌايون ۽ اهو به ٻڌايو ته تنهنجي حضور ايندا ته ڇا چوندا ۽ انهن لاءِ جواب به ٻڌايو ان ڪري رسول دل جون ڳالهيون ڄاڻي ٿو.
26. قرآن مجيد ڄاڻ آهي الله جي طرفان انهن شين جي، جيڪي زمين ۾ ۽ آسمانن ۾ آهن. جيڪي بهشت ۽ دوزخ ۾ آهي، زندگي ۽ موت کان پوءِ جي ڄاڻ. جيڪي لوح محفوظ ۾ لکيل آهي ان جي ڄاڻ، گذريل وقت، هلندڙ وقت ۽ ايندڙ وقت جي ڄاڻ. ”اسان (الله) انهن وٽ هڪ ڪتاب آندو جنهن ۾ اسان وڏي ڄاڻ رکي آهي.“
27. رب جي لشڪرن جي الله کان سواءِ ٻئي ڪنهن کي به ڄاڻ نه آهي. (املاڪ، جن، پڪي، انسان، مڇر، ماکڙ، ڏينپو، بيماريءَ جا جيوڙا، فصل جي بيماري...) (31:74)
28. بيشڪ توهان تي نگهبان آهن معزز لکڻ وارا (ڪراما ڪاتبين) ڄاڻن ٿا جو ڪجهه توهان ڪيو ٿا. (10_11_12:83)
29. جيڪڏهن ڄاڻو ته روزو رکڻ اوهان لاءِ ڀلو آهي. (184:2)

30. ڇا انهن کي ڄاڻ نه آهي ته جيڪو الله ۽ رسول جي خلاف هلندو ان جي واسطي جهنم جي باهه آهي جو هميشه ان ۾ رهندو اها وڏي خواري آهي.

31. بيشڪ آسمانن ۽ زمين جي پيدائش ماڻهن جي پيدائش کان وڏي ڳالهه آهي، پر گهڻا ماڻهو نه ٿا ڄاڻن. (57:40)

32. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرما ۽ ته الله توهان کي جباري ٿو پوءِ توهان کي ماريندو پوءِ توهان سمورن کي گڏ ڪندو قيامت جي ڏينهن جنهن ۾ ڪوشڪ نه آهي، پر گهڻا ماڻهو نه ٿا ڄاڻن. اهي سمجهن ٿا ته دنيا جي حياتي آهي جنهن ۾ مرون ٿا ۽ جيئرا ٿيون ٿا. اسان کي هلاڪ نه ڪندو مگر زمانو. اسان نه ٿا ڄاڻون ته قيامت ڪهڙي شيءِ آهي. (24_25_26:45)

33. بيشڪ اسان (الله) ان کي پيدا ڪيو ۽ اسين ڄاڻون ٿا جيڪي وسوسا سندن نفس وجهندو آهي ۽ اسان دل جي رڳ کان به ان کي وڌيڪ ويجهو آهيون. (16:50)

34. الله بهتر ڄاڻي ٿو جتي پنهنجي رسالت رکي ته نبوت جو اهل ۽ حقدار ڪير آهي. پنهنجي رحمت سان خاص ڪندو آهي جنهن کي گهري (124:6)

35. الله ئي آهي جنهن سج کي جڳ روشن ڪندڙ بنايو ۽ چنڊ کي چمڪندڙ ۽ ان جي واسطي منزلون مقرر فرمايائين، جيئن توهان سالن جي ڳڻپ ۽ حسابن جو علم ڄاڻو.

36. جيڪڏهن يقين ڄاڻو ها (ته قبر جو منهن ڏسندڙ) ته مال جي محبت نه رکي ها. (102:5)

37. اسان توهان کان اڳي رسول نه موڪليا مگر مرد، جن جي طرف اسان وحي ٿي موڪليو. پوءِ علم وارن کان پڇي ڏسو جيڪڏهن توهان کي ڄاڻ نه آهي. (43:16)

38. جن الله جي واٽ ۾ گهر ٻار ڇڏيو مظلوم ٿي ڪري، ضرور اسان انهن کي دنيا ۾ چڱي جاءِ ڏينداسين ۽ بيشڪ آخرت جو ثواب تمام وڏو آهي جيڪڏهن ماڻهن کي ڄاڻ ٿئي ها.

39. الله ڄاڻي ٿو جو ڪجهه ڪنهن ماديءَ جي پيٽ ۾ آهي ۽ جو ڪجهه پيٽ گهٽ وڌ ٿيندو آهي. هر شيءِ ان وٽ هڪ انداز سان آهي. هر ڳجهه ۽ ظاهر جو ڄاڻندڙ سڀ کان وڏو بلندين وارو. (8:13)

40. نه ڄاڻندا آهن ڇا ته الله پنهنجي ٻانهن جي توبه قبول ڪندو آهي ۽ سندن خيرتون قبول ڪندو آهي. بيشڪ الله توبه قبول ڪندڙ مهربان آهي.

41. جيڪي خدا جي وات ۾ ماري ويا (يا ماري وڃن) تن کي هرگز مئل نه چئو. بيشڪ اهي جيئرا آهن پر اوهان کي ڄاڻ نه آهي. (154:2)

42. آسمانن ۽ زمين جو بنائڻ ۽ اوهان جي زبانن ۽ شڪلين جو مختلف هجڻ سندس نشانين مان آهي. بيشڪ ان ۾ ڄاڻندڙن لاءِ نشانين آهن.

43. اهو الله پاڪ آهي جنهن اها شيءِ جيڪا زمين جمائيندي آهي سا ۽ سندن جانين مان ۽ جيڪي شيون نه ڄاڻندا آهن. تن سڀني مان نر ۽ مادي پيدا ڪيا ۽ انهن نشانين مان هڪ رات آهي جو ان مان ڏينهن کي چڪي ڪيندا آهيون ۽ انهيءَ مهل اهي اوندا هيءَ ۾ رهندا آهن. (37:36)

44. ملڪ ۾ نه گهميو اٿن ڇا؟ جو ڏسن ها ته انهن جي پڇاڙي ڪهڙي ٿي جيڪي کانئن اڳ هئا. اهي هنن کان سگهه ۾ ۽ زمين جي نشانين (محلتن جوڙڻ) ۾ تمام ڏاڍا هئا. پوءِ الله کين سندن گناهن سبب پڪڙيو ۽ الله جي عذاب کان کين ڪير به بچائيندڙ نه هو.

45. بيشڪ آسمانن ۽ زمين ۾ ايمان رکڻ وارن لاءِ پڪيون نشانين آهن ۽ اوهان کي بنائڻ ۽ جيڪي چرندڙ مان پڪيڙي ٿو تنهن جي بنائڻ ۾ انهن ماڻهن لاءِ نشانين آهن جيڪي يقين رکندا آهن. (4:45)

46. الله اهو آهي جنهن ستن آسمانن کي طبعا طبعا بنايو ۽ تون الله پاڪ جي بناوت ۾ ڪوبه فرق نه ڏسندين. (3:67)

47. ڄاڻ حاصل ڪرڻ بعد به جيڪڏهن تون انهن جي خواهشن جي پيروي ڪئي ته توکي نه ڪير الله کان بچائڻ وارو هوندو ۽ نه ڪو مددگار ٿيندو. (120:2)

48. آسمان ۽ زمين بند ٿيل هئا. پوءِ ان کي ڪوليوسين ۽ سڀ ڪنهن

- سahواري شئي کي پاڻيءَ مان پيدا ڪيوسين. (30:21)
49. زمين ۾ جبل پيدا ڪيائين، مٿان توهان کي ڏوڏو نه ڏئي. نشانين پيدا ڪيائين، تارن سان رستو لهندا آهن. (15:16-16)
50. الله تعاليٰ حضرت آدم عليه السلام کي سمورين شين جا نالا سيکاري ڇڏهن اهي ملائڪن کان پڇيائين ته هنن شين جا نالا ٻڌايو. چيائون تون پاڪ آهين، جيڪي اسان کي ڄاڻايو اٿئي، ان کان سواءِ اسان کي ٻي خبر نه آهي. بيشڪ تون ڄاڻندڙ حڪمت وارو آهين. (2:32-31)
51. الله اهو آهي جنهن آسمانن کي ريءَ ٽپين ڪڙو ڪيو. وري عرش ڏي متوجه ٿيو. سج ۽ چنڊ کي فرمانبردار ڪيائين جو سڀڪو ٺهرايل مدت تائين هلندو آهي. سڀني ڪمن کي رٿيندو آهي. اهو الله آهي جنهن زمين کي پکيڙيو ان ۾ جبل ۽ درياءَ بنايائين ۽ ان ۾ سڀ ڪنهن ميوي مان به قسم بنايائين. ڏينهن کي رات سان ڍڪيندو آهي. بيشڪ ان ۾ غور ڪندڙ قوم لاءِ نشانين آهن. (13:3-2)
52. الله ڄاڻي ٿو جو ڪجهه اسان جي اڳيان آهي، جو ڪجهه اسان جي پٺيان آهي. (2:258)
53. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرماءُ جيڪڏهن توهان پنهنجي دل جي ڳالهه لکايو يا ظاهر ڪريو الله کي سڀ معلوم آهي. ڄاڻي ٿو جو ڪجهه آسمانن ۾ آهي ۽ جو ڪجهه زمين ۾ آهي ۽ الله هر شيءِ تي قادر آهي. (29:3)
54. آسمانن ۽ زمين جي پيدائش، رات ڏينهن جي ڦير گهير، ۾ نشانين آهن عقلمندن لاءِ جيڪي انهن ۾ غور ڪندا آهن. (3:190)
55. الله جي واسطي مثال نه ٺاهيو. بيشڪ الله ڄاڻي ٿو ۽ توهان نٿا ڄاڻو. (16:74)
56. الله توهان کي توهان جي مائرن جي پيٽ مان پيدا ڪيو جو توهان کي ڪابه ڄاڻ نه هئي ۽ توهان کي ڪن، اکيون ۽ دل ڏنائين جو توهان شڪر گذار ٿيو. (16:78)
57. الله اهو آهي جنهن ست آسمان ٺاهيا ۽ انهن جي برابر زمينون (ست) ٺاهيون ۽ انهن جي درميان حڪم لهندو آهي جيئن توهان کي ڄاڻ

- رهي ته الله سڀ ڪجهه ڪري سگهي ٿو. (12:65)
58. شيطان کي ڄاڻ نه هئي ته حضرت آدم عليه السلام کي سجدو نه ڪرڻ سان پوءِ ڇا ٿيندو؟
59. حضرت آدم عليه السلام کي الله بهشت ۾ هڪ وڻ جي ميوِي کائڻ کان منع ڪئي. هن کي ان ميوِي جي ڄاڻ نه هئي ته ان جي کائڻ کان پوءِ ڇا ٿيندو؟
60. بيبي بلقيس جو تخت سبا شهر کان حضرت سليمان عليه السلام وٽ اڪ ڇنڀ ۾ ان شخص گهرايو جنهن کي ان وقت جي پاڪ ڪتاب (توريت يا زبور) جي ڄاڻ هئي.
61. الله تعاليٰ آسمانن ۽ زمين ۾ جيڪي به شيون پيدا ڪيون آهن، انهن لاءِ فرمايو آهي ته اهي بيڪار نه خلقيون آهن. سڀني ۾ حڪمت آهي پر فائدو يا نقصان ڄاڻ وارا ٻڌائيندا آهن. تارا جيڪي آسمان ۾ آهن، انهن جي بيهڪ، اڀرڻ، چرپر جو به علم آهي جن کي علم نجوم چئبو آهي. ان لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”اهو ئي آهي جنهن توهان جي واسطي تارا بنايا جيئن انهن جي ذريعي رستو معلوم ڪريو خشڪي ۽ بحري اوندا هيٺ جو. اسان نشانين مفصل ڪري ڇڏيون علم (ڄاڻ) وارن لاءِ.“ (97:6)

وحي

الله تعاليٰ پنهنجن نبين تي خاص طريقي سا پنهنجا احڪام نازل ڪندو آهي، جنهن طريقي ڪار کي عربي زبان ۾ ”وحي“ چوندا آهن. وحي جي معنيٰ آهي اشارو ڪرڻ يا فطري طرح سان نبيءَ جي دل ۾ ڳالهه وجهڻ. وحي الله تعاليٰ جي خاص ذات ۽ قوت آهي. وحي مان قرآن مجيد مراد آهي. وحي اها آهي، جيڪا الله تعاليٰ حصرت جبرئيل عليه السلام جي وسيلي قلب رسول تي نازل فرمائي.

وحي جو نازل ٿيڻ: (1) سڌو بنان وسيلي غيبي آواز (2) خواب ۾ (3) حضرت جبرئيل عليه السلام ذريعي انساني شڪل ۾ يا پردي پٺيان.

الهام

هي مخفي تعليم ۽ تلقين جي معنيٰ طور استعمال ٿئي ٿو ۽ الله تعاليٰ پنهنجي مخلوق کي جيڪا تعليم ڏيندو آهي، اها ڪنهن مڪتب يا درسگاهه ۾ نه ڏني ويندي آهي، پر اهڙن مخفي طريقن سان ڏني ويندي آهي جو علم سيکارڻ وارو ۽ سکڻ وارو ڏسڻ ۾ نه ايندو آهي. ان ڪري وحي فقط نبين ۽ رسولن لاءِ هوندو آهي ۽ الهام جنهن کي پاڪ ڪتاب ۾ وحي به لکيو ويو آهي، اهو اولياءِ الله ۽ خاص ٻانهن لاءِ هوندو آهي. ماکيءَ جي مک لاءِ به قرآن مجيد ۾ الهام آيو آهي.

حضرت خضر عليه السلام به جيڪو حضرت موسيٰ عليه السلام کي ٻڌايو هو به هڪ قسم جو الهام يا لدني علم هو جيڪو الله تعاليٰ کيس عطا ڪيو.

کشف

کشف جي لغوي معنيٰ آهي کولڻ، ظاهر ڪرڻ يا اظهار. اها منزل آهي، جتي پهچي ڪنهن لڪل شيءِ کي ڏسڻ يا ڪنهن پوشيده شيءِ کي ظاهر ڪرڻ آهي. الله تعاليٰ پنهنجي بندي جي بندگي ۽ ذڪر کان راضي ٿي پنهنجي رازن کان واقف ڪندو آهي. تصوف جي اصطلاح ۾ خواب يا سجاڳي جي حالت ۾ ڪن رازن جي حقيقت جي انڪشاف کي کشف چوندا آهن.

وڏا (ڪبير) گناهه

1. حق تلفي (ظلم): الله تعاليٰ جو حق آهي، والدين جو حق آهي، رسول ڪريم ﷺ جو حق آهي، عام انسانن جو حق آهي، پنهنجي نفس جو حق آهي، شرڪ وڏو ظلم آهي.
2. الله تعاليٰ جو خوف نه هجڻ: الله تعاليٰ جي حڪمن ۽ منع ٿيل ڳالهين جي پرواهه نه ڪرڻ، نافرماني جيتري وڌيڪ اوترو گناهه وڏو.
3. فجور (فساد - تعلقات ٽوڙڻ): ٻانهي ۽ الله تعاليٰ جي وچ ۾ هجن يا انسانن جا پاڻ ۾ هجن، جن ڪمن سان فساد ٿئي، معاشره خراب ٿئي،

زنا، چوري، بهتان، خاص طرح پاڙي ۾ يا پاڪ جاءِ يا ويجهي رشتي جو خيال نه ڪرڻ.

شڪل هڪڙي جي ۽ ڏسڻ ۾ ٻيو اچي

بني اسرائيل جي عالمن ۽ فقهاء حضرت عيسيٰ ﷺ جي مخالفت ڪئي جڏهن ان پنهنجي شهر ناصره ۾ تبليغ شروع ڪئي. پوءِ يروشلم پهتو جتي سازش ڪري الزام لڳائي حضرت عيسيٰ ﷺ کي رومي سلطنت موت جي سزا ٻڌائي. پوءِ الله تعاليٰ حضرت عيسيٰ ﷺ کي غائب ڪيو يعني ان کي مٿي ڪٿي ورتو ۽ انهن يهودين مان هڪ جي شڪل حضرت عيسيٰ ﷺ جهڙي ڪري ڇڏي جنهن کي پڪڙي سوليءَ تي چاڙهيائون. يهودين دعويٰ ڪئي ته اسان ان کي قتل ڪيو ۽ نصرانين ان جي تصديق ڪئي. (157:4)

هجن گھڻا پر ڏسڻ ۾ اچن ٿورا (جنگ بدر ۾)

”اي محبوب! الله توکي خواب ۾ ڪافر ٿورا ڪري ڏيکاريا. اي مسلمانو! جيڪڏهن اهي توهان کي گھڻا ڪري ڏيکاري ها ته ضرور توهان بزدلي ڪريو ها، مگر الله بچائي ورتو. بيشڪ اهو دلين جي ڳالهه ڄاڻي ٿو. جڏهن لڙائيءَ جي وقت ڪافر (هڪ هزار هئا) توهان کي ٿورا (70 کان 100) ڪري ڏيکاريا ۽ توهان کي (اصل ۾ مسلمان 300 هئا) انهن جي نظر ۾ ٿورا ڪري ڏيکاريا، جيئن الله پورو ڪري (ڪافر ختم ڪري) جو ڪم ٿي رهڻو آهي. (44:8)

خريد ڪري لوڻ ۽ زنگ (سوائي، گريبي، اٽل)

گھري ڪٿوريءَ (خوشبوءِ) جي

جيڪا شيءِ خريد ڪبي آ ته سوائي يا اٽل به ان جي گھربي آهي. انهن ماڻهن کي غنيمتون يا فائدو چو ملي، جيڪي رسول ڪريم ﷺ جي چوڻ تي جنگ ۾ يا جهاد ۾ شامل نه ٿين ۽ جڏهن جنگ ۾ فتح ٿئي ته پوءِ ورهاست وقت غنيمتون وٺڻ لاءِ ايمان وارن جي پٺيان لڳن. جڏهن انهن کي جهلن ته

- اسان جي پويان نه اچو ته چون ته توهان اسان سان ساڙتا ڪريو.
1. قيامت جي ڏينهن منافق مرد ۽ منافق عورتون ايمان وارن کي چوندا ته هڪ نظر اسان ڏي ڪريو ته توهان جي نور مان ڪجهه حصو وٺون (سڪون حاصل ڪريون) چيو ويندو ته پنهنجي پٺيان موٽو اتي نور ڳوليو. (13:5)
2. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرمائ اي يهوديو! جيڪڏهن توهان کي هي گمان آهي ته توهان الله جا دوست آهيو ۽ ٻيا ماڻهو نه آهن ته پوءِ مرڻ جي تمنا ڪريو جيڪڏهن توهان سچا آهيو. اهي ڪڏهن به ان جي تمنا نه ڪندا انهن ڪرتوتن سبب جيڪي انهن جي هٿن اڳيئي موڪليا آهن ۽ الله ظالمن کي ڄاڻي ٿو. (7:62)

پٽ مٽائي (تبديل ڪري) وٺڻ

جڏهن حضرت موسيٰ (عليه السلام) حضرت خضر (عليه السلام) کان نيڪ ڳالهين سڳڻ لاءِ رفاقت ڪئي ته رستي ۾ هڪ خوبصورت ڇوڪري کي حضرت خضر (عليه السلام) قتل ڪري ڇڏيو جنهن تي حضرت موسيٰ (عليه السلام) ڪاوڙ جو اظهار ڪيو. پوءِ حضرت خضر (عليه السلام) کيس ٻڌايو ته ”ڇوڪري جا ماءُ پيءُ مسلمان (مؤمن) هئا، اسان کي انديشو (ڊچ) ٿيو ته اهو ڇوڪرو انهن کي سرڪشي ۽ ڪفر تي ڄاڙهيندو. پوءِ اسان گهريو ته انهن ٻنهي جو رب ان (ڇوڪري) کان بهتر پاڪيزه مهربانيءَ ۾ وڌيڪ ويجهو (جلد) عطا ڪري (81:18)

ملائڪ مٽائي وٺڻ

يهودين جي عالم عبدالله بن صوريا حضور ڪريم (ﷺ) کي ٻڌايو ته توهان وٽ جيڪو ملائڪ جبرئيل اچي ٿو اهو اسان جو ۽ اسان جي وڏن جو دشمن آهي. ڪيترا دفعا ان سختيءَ وارو عذاب ۽ تباهي آندي آهي. هاڻي توهان الله تعاليٰ کان حضرت جبرئيل جي جاءِ تي حضرت ميڪائيل مٽائي وٺو. اهو اچي ته پوءِ ايمان آڻينداسين. پوءِ الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ”جيڪو الله ۽ ان جي ملائڪن ۽ سندس رسولن ۽ جبرئيل ۽ ميڪائيل جو دشمن ٿيندو پوءِ بيشڪ الله به اهڙن ڪافرن جو دشمن آهي.“ (98:2)

قدر تي طعام مٺائي وٺڻ

حضرت موسيٰ (عليه السلام) جي قوم فرعون جي چوٽڪاري بعد جڏهن درياءُ ٽپي ڪناري پهتي ته اتي جابلو علائقو هو. ڪابه چانوَ وغيره يا کاڌو ڪونه هو. الله تعاليٰ طرفان انهن تي ڪڪر چانوَ ڪئي ۽ کاڌي ۾ من ۽ سلوي (هڪ قدر تي کاڌو من) - حلوو جيڪو ماڪ جي صورت ۾ مٿان ڪرندو هو ۽ سلوي = ڪبوتر کان ننڍو پکي) مليو جيڪو ڪيترن سالن تائين بنا محنت جي منت ۾ ملندو هئڻ. آخرڪار انهن کان صبر نه ٿيو ۽ موسيٰ (عليه السلام) کي چيائون ته الله کان هي کاڌو مٽرائي ڏي اسان کي زمين جون جاول شيون گهرجن جيئن ڪڻڪ، ونگا، مهري، بصر. انهن جي نبيءَ کين ٻڌايو ته ڀلي شيءِ بدران گهٽ شيءِ چوڻا گهرو. آخر انهن جو قدرتي کاڌو بند ٿيو پوءِ پاڻ آبادي ڪرڻ لڳا، جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي ” (يهوديو) ياد ڪريو جڏهن توهان چيو اي موسيٰ! اسان کان هڪ قسم جي کاڌي تي صبر نه ٿيندو. تون پنهنجي رب کان دعا گهر ته اهو اسان لاءِ زمين جون ڄميل شيون ڪري“ (61:2)

لوئي ۾ لسي ڳار وٺي گسي

”جيڪي پنهنجي عورتن (زالن وغيره) تي تهمت لڳائن (زنا جي) ۽ انهيءَ وٽ پنهنجي بيان کان سواءِ شاهد نه هجي، پوءِ اهڙي شخص جي شاهدي جو طريقو هي آهي جو چار دفعا شاهدي ڏئي (چوي) الله جي نالي سان ته اهو سچو آهي ۽ پنجون ڀيرو هي چوي ته الله جي لعنت هجي ان تي جيڪڏهن ڪوڙو هجي ۽ عورت کان سزا هن طرح ٿري ويندي جو اها الله جو نالو وٺي چار ڀيرا شاهدي ڏئي ته مڙس ڪوڙو آهي ۽ پنجون ڀيرو هن طرح چوي ته عورت تي الله جو قهر جيڪڏهن مڙس سچو آهي.“ (6-7-8-9:26)

انسان به ملاوت آهي

1. عرض (فنا ٿيندڙ شيءِ، جسم) ۽ جوهر (غير فاني جيڪو روح آهي) جو ميلاپ آهي.
2. بيشڪ اسان انسان کي پيدا ڪيو مليل منيءَ (امشاج) مان ان کان

امتحان وٺڻ واسطي. پوءِ اسان ان کي ٻڌندڙ ڏسندڙ ڪري ڇڏيو. (2:76)

بيبي حوا سلام عليها

حضرت آدم ﷺ ننڍ ۾ ستل هو ته سندس ڪاٻي پاسري ملائڪن ڪڍي ان مان خوبصورت عورت ٺاهي. جڏهن آدم ﷺ سجاڳ ٿيو ته پڇيائين ڪير آهين؟ جواب آيو ته مان تنهنجو خوف پري ڪرڻ واري آهيان ۽ سڪون ڏيڻ واري آهيان. پوءِ آدم ﷺ کي حڪم مليو ته ان کي هٿ نه لاءِ جيستائين سندس حق مهر نه ڏين. حضرت آدم ﷺ چيو ته مون وٽ ته ڪجهه به نه آهي. کيس ٻڌايو ويو ته رسول ڪريم ﷺ تي ڏهه دفعا صلوات پڙه ملائڪن جي اڳيان. بيبي صاحب جو قد 60 هٿ. عمر 997 سال هئي. حضرت آدم ﷺ جي وفات کان پوءِ 60 سال زندهه رهي. بيبي صاحبه کي 500 دفعا حمل ٿيو ۽ هر دفعي ٻه ٻار ڇوڪرو ۽ ڇوڪري ڄمندا هئا. ڪل هزار ٻار ٿيا. ان جا ٽي ٻار مري ويا عبدالله، عبيدالله ۽ عبدالرحمان.

غزوه

غزوه انهيءَ جهاد کي چئبو آهي، جنهن ۾ اسان جو رسول ڪريم ﷺ بذات خود شريڪ ٿيو. پاڻ سڳورن ﷺ انهيءَ غزوات ۾ شرڪت ڪئي.

جنگيون ڪڏهن لڳيون

جنگ بدر 2 هجري 17 رمضان. جنگ احد 3 هجري 6 شوال. مڪي مڪرمه جي فتح 8 هجري 20 رمضان.

ڪڏهن فرض ٿيا

زڪوات هجرت کان پوءِ ٻئي سال فرض ٿي. روزا 2 هجري ۾ فرض ٿيا. اذان 2 هجري ۾ شروع ٿي. هجرت 622ع پهرين ربيع الاول معراج هجرت کان هڪ سال اڳ 27 رجب تي ٿيو پوءِ نماز فرض ٿي.

قبلي جو بدلاجڻ

اسان جي رسول ڪريم ﷺ مديني منوره ۾ بيت المقدس ڏانهن اٽڪل 15 مهينا منهن ڪري نماز پڙهي. پوءِ 15 شعبان 2 هجري ۾ پاڻ سڳورا ﷺ ٽيپهري جي نماز جماعت سان پڙهي رهيا هئا. ٻه رڪعتون پڙهيون. پوءِ ٽين رڪعت ۾ وحي نازل ٿيو ۽ کيس فرمايو ويو ته جنهن قبلي ڏانهن توهان راضي هجو ته هيئن ئي اوڏانهن منهن ڪريو. پوءِ اسان جي رسول ڪريم ﷺ ٽين رڪعت ۾ ئي ڪعبه الله ڏانهن منهن ڪيو ۽ جماعت به وري صفون ٺاهي اوڏانهن منهن ڪيو. اها مسجد اڃان آهي. جنهن کي مسجد قبلتين چوندا آهن. يعني ٻن قبلن واري مسجد.

ڪفارو

ڪنهن گناه جو ڪفارو ڏيڻ اهو آهي ته نيڪي ان گناه تي پوندي آهي ۽ ان کي ڍڪيندي آهي. ڪفارو گناه معاف ڪرڻ لاءِ آهي. ڪفارو روح کي صاف ڪندو آهي.

1. **ڪوڙو قسم ڪڍڻ:** الله توهان کي پڪڙ نه ڪندو آهي توهان جي غلط فهمي جي قسمن تي. هائو انهن قسمن تي گرفت ڪندو جن کي توهان مضبوط ڪيو ۽ اهڙي قسم جو ڪفارو آهي ڏهن مسڪينن کي کاڌو ڪارائڻ يا ڪپڙا ڍڪائڻ يا هڪ غلام آزاد ڪرڻ. جنهن کي انهن ڳالهين جي طاقت نه هجي ته ٽي ڏينهن روزا رکي. هي انهن لاءِ آهي جيڪي حلال شيء کي پاڻ تي حرام ڪن، ڄاڻي وائي قسم کڻن. (89:5)

2. **خون بها:** مسلمانن کي حق نه آهي جو مسلمان جو خون ڪري مگر خطا ۾. جيڪو مسلمان کي ڄاڻي وائي قتل ڪري ته ان تي هڪ ٻانهو آزاد ڪرڻ آهي ۽ خون بها جو مقتول جي وارثن جي حوالي ڪيو وڃي (ڏٺو وڃي).

3. جيڪو ماڻهو پهتل تڪليف، جاني نقصان معاف ڪري ۽ صدقي جي نيت سان بدلو معاف ڪري ان جي حق ۾ اها نيڪي ان جي گهڻن

گناهن جو ڪفارو ٿيندو. (45:5)

4. **احرام واري حالت:** احرام واري حالت ۾ شڪار ڪرڻ منع آهي. جيڪو ارادي سان ڪندو ته ان ڳالهه جو فيصلو به عادل ڪندا ته ڪهڙو جانور بدلي ۾ ڏئي يا ڪيترا مسڪين ڪارائي يا ڪيترا روزا رکي.

5. **روزو ڀڃڻ جاڻي واڻي:** جيڪو روزو هجڻ جي حالت ۾ جاڻي واڻي کائي پيئي يا جماع ڪري ان لاءِ ڪفارو آهي.

6. جيڪي پنهنجي زالن کي پنهنجي ماءُ جي جاءِ تي چئي ويٺا، وري اهو ئي ڪرڻ گهري جنهن تي ايڏي وڏي ڳالهه چئي ويٺا. انهن تي ضروري آهي هڪ غلام آزاد ڪرڻ يا ٻه مهينا لڳاتار روزا رکڻ يا ست مسڪينن کي ڪارائڻ هن کان اڳي جو هڪپئي کي هٿ لائن. (4:58)

ظاهري فضل

1. ذوالقرنين (اسڪندر): بيشڪ اسان ان کي زمين ۾ طاقت ۽ هر شيءِ جو هڪ سامان عطا ڪيو. (84:18)

2. حضرت سليمان عليه السلام چيو اي انسانو! اسان کي پڪين جي ٻولي سيکاري وئي ۽ هر شيءِ منجهان اسان کي عطا ٿيو بيشڪ اهو ئي ظاهر فضل آهي. (16:27)

3. هڏ هڏ پڪي حضرت سليمان عليه السلام کي ٻڌايو ته ان سبا شهر جي عورت (بليقيس) ڏني آهي، جيڪا انهن تي بادشاهي ڪري ٿي ۽ ان کي هر شيءِ منجهان حصو مليو آهي ۽ ان جو تخت وڏو آهي. (23:27)

انسان

الله تعاليٰ جيڪي ساهه وارا پيدا ڪيا، انهن ۾ انسان کي وڌيڪ فضيلت وارو ڪيو. ان غور ۽ فڪر ڪرڻ جي قدرت رکيائين. انسان کي الله تعاليٰ تخليق جو شعور ڏنو جو عجيب ۽ حيران ڪندڙ شيون بنايون. انسان جي دل ۾ مالڪ سائين فجور ۽ پرهيزگاري رکي. اجاين وسوسن ۽ ناپاڪ سوچن کان پاڪ ٿيڻو آهي. شاهه عبداللطيف ڀٽائي فرمايو آهي ته:

هُوَ پڻ آهي هن سين، ”هيءُ“ نه هئان ڌار

الانسان سري وانا سره، پروڙج پچار

ڪندا ويا تنوار، عالم عارف اهڙي

(الانسان سري وانا سره = انسان منهنجوراز آهي ۽ مان ان جوراز آهيان)
انسان جي جسم ۾ اهي خاصيتون موجود آهن، جيڪي زمين ۾ آهن، جيئن زمين ۾ لوھ، ٽامون، جست، سون، فاسفورس، مڱنيشم ۽ ٻيا، زمين ۾ درياءَ، وڏا واه، ننڍا واه، موڪون موجود آهن، تيئن انسان ۾ شريانيون، نسون، وار نليون رکيون ويون آهن. انسان ۾ بجلي، چمق ۽ ٻيون بيشمار خاصيتون موجود آهن. انسان جي روح ۾ اهي خاصيتون آهن، جيڪي الله تعاليٰ پنهنجون صفتون ٻڌايون: ڏسندڙ ٻڌندڙ، بخشيندڙ رحم ڪندڙ وغيره. الله سائين انسان لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو:

1. اسان (الله) انسان کي پهريائين مٽيءَ مان پيدا ڪيو پوءِ نطفي مان، پوءِ ان کي رت جو دڳ ڪيو پوءِ رت جي دڳ کي گوشت جو ٽڪرو ڪيوسين، پوءِ گوشت جي ٽڪري کي هڏ بنايوسين، پوءِ هڏ کي ڍڪايوسين گوشت، پوءِ ان کي ٻي صورت ۾ بنايو پوءِ وڏي برڪت وارو آهي الله سڀ کان بهتر بنائيندڙ. (14:23)

2. بيشڪ اسان انسان کي وچندڙ مٽيءَ مان پيدا ڪيو، جيڪا اصل ۾ ڪاري ۽ بدبوءِ دار هئي. (26:15)

3. انسان جي شروعاتي پيدائش مٽيءَ مان ٺاهيائين. پوءِ ان جي نسل کي

- جاري رکيائين هڪ بيقدردار پالڻ جي خلاصي مان پوءِ ان کي نيڪ
 ڪيائين ۽ ان ۾ پنهنجي طرفان روح ڦوڪيائين ۽ توهان کي عطا
 ڪيائين ڪن اکيون ۽ دل. شڪر ڪيڏو نه ٿورو ڪيو ٿا. (7-8-9:32)
4. بيشڪ اسان انسان کي مليل مٽيءَ مان پيدا ڪيو ان جي امتحان وٺڻ
 واسطي. پوءِ اسان ان کي ڏسندڙ ٻڌندڙ ڪري ڇڏيو. بيشڪ اسان کيس
 حق ٻڌايو يا حق معي يا ناشڪري ڪري (2-3:76)
5. پوءِ انسان کي غور ڪرڻ گهرجي ته کيس ڪهڙي شيءِ مان پيدا ڪيو
 ويو آهي. هڪ ٽپ سان نڪرندڙ پالڻ مان جيڪو پٺيءَ ۽ سيني جي
 وچان نڪرندو آهي. (5-6-7:86)
6. اي انسان! توکي ڪهڙي شيءِ توکي ۾ وڏو پنهنجي ڪرم واري رب
 کان جنهن توکي پيدا ڪيو ۽ نيڪ بنائين ۽ جنهن صورت ۾
 گهريائين توکي پيدا ڪيائين. (6-7-8:83)
7. اي انسانو! اسان توهان کي هڪ مرد ۽ هڪ زال مان پيدا ڪيو ۽
 اوهان جون ذاتيون ۽ قبيلو بنايا ته هڪ ٻئي کي سڃاڻو. بيشڪ الله وٽ
 اوهان مان وڌيڪ عزت وارو اهو آهي، جيڪو اوهان مان وڌيڪ
 پرهيزگار آهي. (13:49)
8. بيشڪ انسان تي هڪ وقت اهو به گذريو جو ان جو نالو ڪٿي به نه هو.
 بيشڪ اسان انسان کي پيدا ڪيو مليل مٽيءَ مان (مرد ۽ عورت جي)
 (1-2:76)
9. بيشڪ اسان آدم جي اولاد کي عزت ڏني ۽ انهن کي خشڪي ۽ درياءَ ۾
 سوار ڪيو ۽ انهن کي پاڪ شين مان روزي ڏني ۽ انهن کي گهڻي
 مخلوق کان فضيلت بخشي. (70:17)
10. انسان ۽ جن فقط الله جي عبادت لاءِ خلقيا ويا. (56:51)
11. اسان انسان کي تاڪيد ڪيو پنهنجي پيءُ ماءُ جي چڱائي جو.
 جيڪڏهن ڪوشش سان اهي توکي مجبور ڪن جو تون مون سان
 شريڪ ڪرين جنهن جو توکي علم نه آهي، پوءِ انهن جو چيو نه مڃ.
 (8:29)
12. اسان انسان کي سندس ماءُ پيءُ جي باري ۾ تاڪيد ڪيو. سندس ماءُ

ان کي پيٽ ۾ کنيو ڪمزوريءَ تان ڪمزوري سهندي ۽ ان جي تج
چڏائڻ ٻن سالن ۾ آهي. هي ته شڪر ڪر منهنجو ۽ پنهنجي پيءُ ماءُ
جو. (14:31)

13. جڏهن انسان کي تڪليف پهچي ٿي ته هو پاسي ڀر، ويٺي يا بيٺي
اسان کي پڪاري ٿو. پوءِ جڏهن ان جي تڪليف دور ڪريون ٿا ته هو
هليو وڃي ٿو. ڇو ته هن اسان کي پڪاريو ٿي نه هو ان تڪليف کان.
جا هن کي پنهني هئي. (10:12)

14. بيشڪ اسان توهان کي پيدا ڪيو ۽ توهان جي صورت ٺاهي سڀن. پوءِ
اسان ملائڪن کي فرمايو ته آدم کي سجدو ڪريو. پوءِ اهي سمورا
سجدي ۾ ڪري پيا مگر ابليس، اهو سجدي ڪندڙن مان نه هو. (11:7)

15. جڏهن اسان انسان کي رحمت چڪايون ٿا پنهنجي طرف کان، پوءِ ان
کي ڪسي ونون ٿا ته اهو نااميد ۽ بي شڪر ٿي وڃي ٿو. (9:11)

16. پوءِ جڏهن ماڻهوءَ کي تڪليف پهچي ٿي ته اسان کي سڏي ٿو. پوءِ
جڏهن اسان ان کي ڪا نعمت عطا ڪريون ته پنهنجي طرف کان چوي
ٿو ته اها منهنجي علم جي ڪري ئي ملي آهي. بلڪ اها ته هڪ
آزمائش آهي. پوءِ انهن مان گهڻن کي علم ڪونه آهي. (49:38)

17. جڏهن اسان انسان تي احسان ڪندا آهيون ته اهو منهن ڦيري ٿو ۽
پنهنجي پاسي هڻي وڃي ٿو ۽ جڏهن ان کي تڪليف پهچي ٿي ته پوءِ
گهڻي دعا وارو آهي. (83:17)

18. انسان کي جلد باز بنايو ويو. انسان وڏو ڪنجوس ۽ وڏو بخيل آهي.
(100-11:17)

19. انسان هر شيءِ کان وڌيڪ جهڳڙالو، ظالم ۽ ناشڪر آهي. (67:17)
(54:18)

20. انسان ٿوري همت وارو پيدا ڪيو ويو آهي. جڏهن ان کي تڪليف
پهچي ٿي ته وڏو بي صبر ٿئي ٿو ۽ جڏهن ملي ٿو ان کي مال ته وڏو
بخيل ٿئي ٿو. (19-20-21:70)

21. بيشڪ انسان پنهنجي رب جو وڏو ناشڪر آهي. بيشڪ هو ان تي پاڻ
شاهد آهي ۽ بيشڪ اهو مال جي محبت ۾ سخت آهي سرڪشي.

٢٢. ٺڪري ٿو جو پاڻ کي غني سمجهي ورتائين. (6-7:100)
٢٣. انسان ڀلائي گهرڻ کان ٽڪجي نٿو. جڏهن ان کي تڪليف پهچي ٿي ته مايوس ۽ نااميد ٿي ويندو آهي. (41:50)
٢٤. انسان جي واسطي نه آهي مگر پنهنجي پوري ڪوشش. عن قريب هن جي ڪوشش ڏني ويندي پوءِ ان کي ان جو پورو بدلو ڏنو ويندو. (39-40-41:53)
٢٥. انسان انسان کي تڪليف ۾ رهندڙ پيدا ڪيو آهي. ان کي پيدا ڪيو ويو آهي. (90:4)
٢٦. ڪنهن به ساهه کي علم نه آهي ته هو صبحاڻي ڇا ڪمائيندو؟ نه ئي ڪنهن ساهه کي ڄاڻ آهي ته اهو ڪهڙي زمين ۾ مړندو. الله ڄاڻو وارو ۽ پڙائو وارو آهي. (34:31)
٢٧. ڪنهن به انسان کي حق نٿو پهچي جو الله سان گفتگو فرمائي مگر وحي جي طريقي يا ائين جو انسان پرده عظمت جي پٺي طرف هجي يا ڪو ملائڪو موڪلي جيڪو الله جي حڪم سان وحي ڪري جيڪو الله چاهي. بيشڪ الله بلندي وارو ۽ حڪمت وارو آهي. (51:42)
٢٨. زمين ۾ جيترا به آهن، سڀني کي فنا آهي. ڪنهن به انسان کي دنيا ۾ ههه پيشگي نه آهي.
٢٩. اي انسان! توهان سڀ الله جا محتاج آهيو ۽ الله بي نياز آهي سمورين خويين سان ساراھيل. (15:35)
٣٠. انسان جي واسطي بدلي ٿيندڙ ملائڪ آهن جيڪي سندس اڳيان ۽ پٺيان الله جي حڪم سان سندس سنڀال ڪندا آهن. (11:13)
٣١. بيشڪ اسان انسان کي پيدا ڪيو. اسان ڄاڻون ٿا جيڪي وسوسا سندس نفس وجهندو آهي. اسان ان کي سندس دل جي رڱ کان به واپس وڃهڻ آهيون. (16:50)
٣٢. انسان چاهي ٿو ته سندس (الله) نگاهه جي سامهون براني ڪري جيڪا الله کي ناپسند آهي. (5:75)
٣٣. بيشڪ انسان بي انصاف ۽ ناشڪر آهي. جيڪڏهن اوهان الله جي سامهون ڪري ٿي ته ڳڻيو ته ڳڻي نه سگهندو. (34:14)

33. قسم آهي زماني جو ته انسان بيشڪ نقصان ۾ آهي. غفلت ۾ وڌو توکي حرص جي گهڻائي. اي انسانو! علم وارن کان پڇو جيڪڏهن توهان کي ڄاڻ نه آهي. (1_2:103)
34. جيڪڏهن الله ماڻهن کي انهن جي ظلم ڪري پڪڙي ها ته زمين جي پٺيءَ تي ڪا به چُرڻ واري شيءِ نه ڇڏي ها پر هڪڙي مقرر مدت تائين انهن کي ڀر ڏئي ٿو. (45:35)
35. اي جنن ۽ انسانن جي جماعت! جيڪڏهن توهان نڪري سگهو ٿا آسمان ۽ زمين جي ڪناري کان پوءِ نڪري وڃو. ڄاڻي به ويندو ته اتي ان (الله) جي بادشاهي آهي. (33:55)
36. اي انسان! توکي پنهنجي رب جي طرف ڊوڙڻو آهي، پوءِ ان سان ملڻو آهي. جنهن کي اعمال نامون سڄي هٿ ۾ ڏنو ويندو ان کان عن قريب سولو امتحان ورتو ويندو ۽ پنهنجي گهروارن ڏانهن خوش ٿي موٽندو. جنهن جو اعمال نامو پٺيءَ پٺيان مليو اهو عن قريب موت گهرندو ۽ ڇپي هٽندڙ باهه ۾ ويندو. (6:84 کان 12)
37. تنهنجو رب سڀ کان وڌيڪ ڪريم آهي، اهو جنهن قلم سان لکڻ سڀڪارو انسان کي، سڀڪاريائين جيڪو نه ڄاڻندو هو بيشڪ انسان سرڪشي ڪري ٿو هن تي جو پاڻ کي غني سمجهيائين. (3:96 کان 6)
38. انسان کي ميٽر ميٽر (زياده مال جي طلب) غافل ڪيو الله جي ياد کان، پوءِ انهن لاءِ عذاب آهي.
39. اي جنن ۽ انسانن جي جماعت! ڇا توهان وٽ توهان منجهان رسول نه آيا هئا توهان تي منهنجون آيتون پڙهندي ۽ ڊيڄاريندڙ هن ڏينهن (قيامت) جي ڏسڻ کان. (6:130)
40. بيشڪ اسان جهنم واسطي پيدا ڪيا گهڻيئي جن ۽ انسان. اهي دل رکن ٿا جنهن ۾ سمجهه نه آهي ۽ انهن کي اڪيون آهن جن سان ڏسن نه ٿا ۽ ڪن به جن سان ٻڌن نه ٿا. اهي چوپاين وانگر آهن، بلڪه انهن کان به وڌيڪ گمراهه. (179:7)
41. اسان هر انسان جي قسمت ان جي ڳچيءَ ۾ لتڪائي ڇڏي (نيڪ بختي يا بدبختي) تون (رسول ڪريم ﷺ) فرما ۽ جيڪڏهن توهان

ناشڪر ماڻو منهنجي رب جي رحمت جي خزانن جا مالڪ هجو ته انهن کي بند ڪري ڇڏيو ها خرچ ٿي ويڃڻ جي خوف کان ۽ انسان وڏو ڪنجوس آهي. (17:14)

42. ڇا انسان کي ملي ويندو جو ڪجهه اهو خيال پچائي (تمنا ڪري) ٿو. پوءِ آخرت ۽ دنيا سڀ جو مالڪ الله آهي. (24_25:53)

43. چڱو بدلو انسان جي سنائي ۽ الله جي پاڇهه ڪري آهي.

44. جيڪا به تڪليف انسان کي پهچندي آهي، سا ان جي هٿن جي ڪمائي سببان آهي ۽ گهڻا گناهه الله معاف ڪندو آهي.

45. سٺو انسان اهو آهي، جنهن جي دل ۾ مير نه هجي، سرڪشي ۽ فريب نه هجي، خيانت ۽ حسد نه هجي.

46. (اهي انسان جيڪي ڪفر ڪن ٿا الله جا پتيل آهن) انسان کي مار پوي ڪيڏو نه ناشڪر آهي. ان کي ڪهڙي شيءِ مان ٺاهيائين. (120:1)

47. بيشڪ اسان انسان کي چڱيءَ صورت ۾ پيدا ڪيو. پوءِ ان کي هيٺينءَ کان هيٺ جاءِ ڏانهن موٽايو، مگر جن ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيائون انهن لاءِ بي حد ثواب آهي. (4_5_6:95)

48. الله کان پناهه گهرجي اهڙن انسانن کان جيڪي تڪليف ڏين، نقصان ڏين، جيڪي حسد ڪن، اهي انسان جيڪي غلط ڪم ڪرائن يا دٻين ۾ وسوسو وجهن، گناهه لاءِ اڀارن يا عورتون جيڪي جادو يا منتر پڙهن ۽ غلط ساٿ سنوڻ ڪن ايڏائڻ لاءِ. (113:114)

49. جيڪڏهن اسان گهرون ها ته هر ساهه کي سندس هدايت فرمايون ها، مگر منهنجي ڳالهه پڪي ٿي چڪي ته ضرور جهنم کي پيريندس جنن ۽ ماڻهن سمورن سان. (119:11)

50. اي انسانو! ان تي هلو جيڪو توهان جي طرف توهان جي رب جي طرفان نازل ٿيو. ان کي ڇڏي ٻين حاڪمن جي پٺيان نه لڳو. تمام ٿورو سمجهو ٿا. (3:7)

51. ڇا انسان نه ڏٺو ته اسان ان کي پاڻيءَ جي قطري مان بنايو تڏهن اهو کليل جهڳڙالو آهي ۽ اسان جي واسطي مثال بيان ڪري ٿو ۽ پنهنجي

پيدائش وساري ٿو. (77-78:36)

52. اي انسانو! توهان جي سرڪشي توهان جي واسطي وبال آهي. دنيا جي حياتيءَ ۾ نفعو وٺي بيهو پوءِ توهان کي اسان جي طرف موٽڻو آهي. ان وقت توهان کي توهان جا ڪرتوت ٻڌائينداسين. (23:10)

53. اي انسانو! پنهنجي رب کان ڊڄو ۽ ان ڏينهن جو خوف ڪريو جنهن ۾ ڪوبه پيءُ پنهنجي پٽ جي ڪم نه ايندو نه ڪوئي پيءُ پنهنجي پٽ کي ڪو نفعو ڏيندو. بيشڪ الله جو واعدو سچو آهي، پوءِ هرگز توکي ڏوڪو نه ڏئي دنيا جي زندگي. (33:31)

54. اي انسانو! هيءُ رسول حق سان گڏ توهان جي طرف تشریف وٺي آيو. سو ايمان آڻيو پنهنجي ڀلائي لاءِ. (170:4)

55. انسان برائي لاءِ به ائين ئي دعا گهري ٿو جيئن ڀلائي لاءِ گهرندو آهي ۽ انسان ابھرو آهي. (11:17)

56. اي انسانو! پنهنجي رب جي بندگي ڪريو جنهن توهان کي ۽ توهان کان اڳين کي پيدا ڪيو هيءُ اميد ڪندي جو توهان پرهيزگار ٿيو. (22:2)

57. الله جو اهو شان نه آهي جو اوهان جو ايمان ضايع ڪري بيشڪ الله انسانن تي نهايت مهربان ۽ باجھارو آهي. (143:2)

58. اي انسانو! کائو جيڪي زمين ۾ حلال ۽ پاڪ آهن ۽ شيطان جي پيرن تي نه هلو. بيشڪ اهو اوهان جو ڪليو ڪلايو دشمن آهي. اهو ته اوهان کي بچرائي ۽ بيحيائي جو حڪم ڏيندو آهي. (169:2)

59. اي انسانو! پنهنجي رب کان ڊڄو جنهن توهان کي هڪ ساهه مان پيدا ڪيو. پوءِ انهيءَ مان ان جو جوڙو ٺاهيائين ۽ انهن ٻن مان گهڻيئي مرد ۽ عورتون پيدا ڪيائين. (1:4)

60. الله چاهي ٿو ته توهان تي هلڪڙائي ڪري ۽ انسان کي ڪمزور ٺاهيو ويو. (28:4)

61. اي آدم جي اولاد! پنهنجي سينگار کي وٺو جڏهن مسجد ۾ وڃو. کائو ۽ پيئو حد کان نه لنگهو. بيشڪ حد کان لنگهندڙا الله کي پسند نه آهن. (7:31)

62. (اي محبوب! ياد ڪريو) جڏهن تنهنجي رب آدم جي اولاد جي پٺيءَ مان انهن جو نسل ڪڍيو ۽ انهن کي پاڻ تي شاهد ڪيائين ڇا مان توهان جو رب نه آهيان؟ سمورن چيو ڇو نه (بيشڪ تون اسان جو رب آهين) اسان شاهد ٿياسين، متان قيامت ڏينهن چئو ته اسان کي ان جي خبر ڪانه هئي. (173:7)

سهڻا سخن

الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب لاءِ چيو آهي ته ”قرآن سهڻو ڪتاب آهي جيڪو اهل ڪان آخر تائين هڪجهڙو آهي.“ سمورو پاڪ ڪتاب الله سائين جي سهڻن سخنن سان سينگاريل آهي. اسان کي سنو ڳالهائڻ ۽ سنو ٻڌڻ گهرجي. پري ڳالهائڻ ۽ پري ٻڌڻ ڪان پاسو ڪجي، جيئن شاھ عبداللطيف فرمايو ته:

هو چوئي تون مڙ چئو واتان ورائي
اڳ اڳرائي جو ڪري خطا سو کائي
پاند ۾ پائي. ويو ڪيني وارو ڪينڪي

هتي وڻندڙ ڳالهين مان ڪي لکيون ويون آهن، جيڪي پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايل آهن.

1. الله توهان تان ٻار هلاڪو ڪرڻ گهرندو آهي. ماڻهو اصل ۾ هيٺو پيدا ڪيو ويو آهي. (28:4)
2. ماڻه، مسڪين ۽ مسافر کي سندن حق ڏي اهو انهن لاءِ ڀلو آهي جيڪي الله جو راضو گهرندا آهن. (38:30)
3. قرآن سمورو غيب آهي جيڪو هڪ لڪل ڪتاب (لوح محفوظ) ۾ لکيل آهي.
4. جيڪي الله پنهنجي فضل سان ماڻهن کي ڏنو آهي، انهن سان حسد نه ڪجي.
5. يهودين جي دل ۾ ٻين قومن کان مسلمانن جو ڊپ وڌيڪ هوندو آهي.
6. فتنو قتل ڪان وڌيڪ گناهه آهي. (191:2)
7. حاضر رهڻ وارا پٽ ۽ مال وڏي نعمت آهي ان ڪان جيڪي پٽ پري هجن. (13:74)
8. تنهنجو پالڻهار ماڻهن جي ڏوهي هوندي به بخشهار آهي. (6:13)
9. فيصلو ۾ اول اهو ڳالهائي، جنهن سان بي انصافي ٿيل هجي.

10. ضعیف ایمان وارو اهو آهي: (1) جيڪو اسلام کان ڦري (2) مائتي چني (3) زمين ۾ فساد ڪري (25:13)
11. جنت ۾ رات ۽ ڏينهن نه آهن پر هڪ نور آهي ۽ وڻندڙ مختلف روشنيون آهن.
12. مائتي وارا ٻين مؤمنن ۽ هجرت ڪندڙن کان احسان ڪرڻ ۾ وڌيڪ ويجهن آهن. (6:33)
13. غلطي تسليم ڪجي، معافي وٺجي، پاڻ سڌارجي، ضد نه ڪجي.
14. الله کي ناپسند آهن اهي جيڪي ان جي نظر اڳيان گناهه ڪن ٿا. (5:75)
15. سختي ڪرڻ سان خوف پيدا ٿيندو آهي. نالائق ماڻهن ۾ سست ماڻهن ۾ ڊيچارڻ نصيحت پرائڻ لاءِ هوندو آهي.
16. الله بي نياز آهي ۽ توهان سمورا محتاج. (38:47)
17. ڪاميابي ۽ فتح ڪوشش ۽ مدد سان ٿيندي آهي.
18. ساراه يا تعريف ڪم ۽ خوبي ڪري ٿيندي آهي. (188:3)
19. خيرات ڏيڻ سان گناهه گهٽبا آهن. (271:2)
20. عذاب برن ڪمن جو نتيجو ۽ نافرمانيءَ جو سبب آهي. (49:6)
21. الله جي فضل ۽ نعمت تي شڪر ڪجي. شڪر ڪرڻ سان اها پلائي قائم رهي ٿي. (31:12)
22. ٿورن ۽ ڪمزورن کي ڏاڍن اڳيان نرميءَ سان ڳالهائڻ کپي.
23. ان وڻندڙ شيءِ ڪري ماڻهو سڀ کان وڌيڪ گناهه ڪري ٿو.
24. الله کي گهڻو ياد ڪريو ته ڪامياب ٿيو. (45:8)
25. الله تعاليٰ ڪنهن نبي يا صالح ٻانهي جي دعا سان نعمت ڏئي ٿو ۽ لڪيل عذاب تاري ٿو، جيئن حضرت موسيٰ عليه السلام جي دعا سان مڪو، جونءَ ڏيڏڙ ۽ رت وغيره جو بني اسرائيل کان عذاب تاريو ويو. (134:7)
26. دشمنن يا مخالفن جي گهڻائي بي همت ڪندي آهي. (44:8)
27. هٿيار سگهه ۽ سواري دشمنن ۽ ٻين ماڻهن ۾ جن کي توهان نه سڃاڻو خوف پيدا ڪندا آهن. (8:60)
28. ظالم کي پتو ۽ ان لاءِ الله کان عذاب گهرڻ جائز آهي.

29. ظالم جي اڳياري کي نه ڏسجي پر ان جي پڇاڙيءَ کي ڏسجي ته ان سان ڇا ٿيو؟
30. نصب وارو آهيون جو اسان کي (1) رسول ڪريم ﷺ مليو جيڪو سڀني رسولن جو سردار آهي. (2) قرآن پلو پاڪ ڪتاب مليو، جيڪو سڀني پاڪ ڪتابن جي تصديق ڪري ٿو. (3) اسٽ پلي آهيون جيڪا سڀني ماڻهن ۾ ظاهر ٿي. (4) دين پلو مليو يعني دين اسلام. (5) قبلو پلو مليو ڪعبه الله سلامتي ۽ امن جي جاءِ آهي.
31. ڏوهي ماڻهوءَ کي ڏوهه ڇڏڻ لاءِ آڇ ڪجي.
32. لکت به حفاظت ڪندڙ آهي. زمين، جاءِ، ملڪيت يا وصيت جا دستاويز، معاهدا، اقرار حفاظت جا هٿيار آهن.
33. انسان جي ظاهري صورت، عضوا، بيهڪ ٻي پيدا ڪيل مخلوق کان وڌيڪ سهڻي آهي.
34. ساءِ نه پيءُ تي خرچ ڪريو (خدمت ڪريو) پنهنجي طاقت آهر جواهري ان جي عيوض توهان کي دعائون ڪن ۽ انهن جون دعائون توهان کي الله جي ويجهو ڪن.
35. اهي جن ايمان آندو انهن جون دليون الله جي ذڪر ڪرڻ سان سڪون لهن ٿيون. ٻڌو الله جي ذڪر ڪرڻ ۾ ئي دليون جو سڪون آهي (13:28)
36. الله کان ڀلائي گهرڻ ۾ اسان ٽڪبا ناهيون ۽ اها ڀلائي جلدي چاهيندا آهيان، پر جيڪي اسان برايون ڪيون ٿا، انهن تي الله جلدي نٿو ڪري جو انهن جي عيوض جلد عذاب موڪلي.
37. هڪڙا ماڻهو رڳو پاڻ کي بچائڻ ٿا برن ڪمن کان، گناهن ڪرڻ کان، ٻيا ماڻهو پاڻ کي بچائڻ سان گڏ ٻين کي به گناهن ۽ خراب ڪمن کان بچائڻ ٿا تبليغ وسيلي، لکت سان، نصيحت ڪرڻ سان، پنهنجي نيڪ لڇڻ وسيلي.
38. وات سان به ڪم ڪندا آهيون: (1) ڳالهائيندا آهيون (2) ڪائيندا آهيون. انهن ٻنهي ڪمن ۾ زبان جو ڪردار اهم آهي. ان ڪري اهڙو نه ڳالهائجي جو نقصان پهچي ۽ نه وري ايترو ڪائجي جو نقصان ٿئي.

39. سڀني ڪتابن جو ۽ عملن جو لوح محفوظ امام آهي. نماز ۾ جيئن امام ڪندو، تيئن جماعتي ڪندا. الله جيئن اسان لاءِ لوح محفوظ ۾ لکيو، تيئن ڪيون ٿا. باقي ڏاڍي جي مرضي آ ته ڌڪ آهستي هڻي يا ڏاڍيان يا مڙي وڃي. (وڻدن ته وڙ ڪندا نه ته اڳين جو اختيار)
40. ماڻهو سڃاڻي ۽ جي خوف کان، سڃاڻي کان بچڻ لاءِ بيحيائي ۽ برا ڪم ڪن ٿا، شيطان جي وسوسن وجهڻ ۽ ان جي حڪم سان. (268:2)
41. ظالمن سان گڏ نيڪ ماڻهن تي به عذاب اچي ٿو. جيڪي انهن سان رهن ٿا. ان ڪري جو اهي نيڪ ماڻهو ظالمن کي، ڏوهين کي، خراب ڪم ڪندڙن کي روڪين نه ٿا، اهي ڊڄن ٿا ته متان اسان کي اهي ظالم تڪليف نه ڏين. نيڪ ماڻهو ايڏا برداشت ڪرڻ لاءِ تيار نه آهن.
42. طور جبل فقط حضرت موسيٰ (عليه السلام) لاءِ امن وارو ٿيو. الله ان کي فرمايو: ”ڊڄ نه، بيشڪ تون امن وارن مان آهين.“ پر حرم پاڪ (ڪعبه الله) هر مؤمن لاءِ امن وارو ٿيو جيڪو ان ۾ داخل ٿيو. (97:3-28:31)
43. بيشڪ الله وٽ توهان مان زياده عزت وارو اهو آهي، جيڪو توهان مان وڌيڪ پرهيزگار آهي. (49:13)
44. اسان هر ساهه واري شيءِ پاڻيءَ مان پيدا ڪئي آهي. (30:21)
45. اسان جي ڪابه طاقت نه آهي مگر الله جي مدد سان. (39:18)
46. جنهن پنهنجي مظلوميءَ تي بدلو ورتو انهيءَ تي ڪابه پڪڙ جي وات نه آهي. (42:42)
47. بيشڪ ڪامياب ٿيو اهو جنهن پنهنجي دل کي پاڪ ۽ صاف ڪيو. (9:91)
48. الله کي گهڻو ياد ڪيو ۽ رسول پاڪ تي سلام موڪليو ته ڪامياب ٿيو.
49. اڪثر ڪري ڪافر ڊڄڻا آهن، ان ڪري جو اهي الله ۽ رسول ۽ الله جي نازل ڪيل ڪتاب کي نه ٿا مڃن، انهن کي پسند نه ٿا ڪن، ان ڪري الله انهن جي دلين ۾ رعب وجهي ڇڏيو آهي. (151:3)
50. بدلو وٺڻ جائز آهي، پر معاف ڪرڻ ان کان بهتر آهي.
51. نيڪ زالون ۽ اولاد اڪيون ناريندر آهن. (74:25)

52. نصاري ۽ يهودي توهان کان هرگز راضي نه ٿيندا. جيستائين توهان انهن جي دين جي پيروي نه ڪريو. (120:2)
53. الله تعاليٰ وياج کي برباد ڪري ٿو ۽ وڏائي تو خيرات کي. (276:2)
54. هر ساهه واري کي موت جو مزمو چڪڻو آهي. (185:3)
55. بهتر چڱائي سان برائي کي پري ڪر. (96:23)
56. ڪنهن به ماڻهوءَ کي الله جي گهر کان سواءِ مؤمن ٿيڻ جو اختيار نه آهي. (100:10)
57. پئسا وٺي عمل ۽ انصاف کي نه بدلائجي. نه ڪنهن جو حق غضب ڪجي.
58. جيڪو دل جي خوشيءَ سان بدلو معاف ڪري ڇڏي ته الله ان جا گناهه لاهي ڇڏيندو. (45:5)
59. ڪابه رت يا تجويز اسان سوچون ٿا، ٻڌايون ٿا جيڪا هڪ خواهش آهي. پر ڪرڻ وارو مالڪ آهي جيڪي ڪري
60. جيڪڏهن ڪتاب وارا (يهودي نصاري) ايمان آڻن ها (رسول ڪريم ﷺ ۽ قرآن تي) ته انهن لاءِ ڀلو هو انهن مان ڪي مسلمان آهن ۽ گهڻا ڪافر آهن.
61. ٻرن ڪمن ۾ پريشاني آهي. خوف آهي. ڏوهه آهي. الله جو ناراضپو آهي. ناپسند آهن. جيڪي ڏوهه نه ڪن، ڏوهن کان بچن، انهن لاءِ سلامتي ۽ سڪون آهي.
62. جيڪو آخرت گهري پوءِ ان جي لائق ڪوشش ڪري ۽ هجي ايمان وارو، پوءِ انهن جي ڪوشش ڪارگر ٿي (ڪاميابي ماڻي) (17:19)
63. اسان (الله) سڀ ڪنهن کي مدد ڏيندا آهيون هنن کي به (جيڪي دنيا گهرن ۽ هنن کي به (جيڪي آخرت گهرن) تنهنجي رب جي بخشش مان ۽ تنهنجي رب جي بخشش (عطا) تي ڪابه پابندي نه آهي. (20:17)
64. سنڀال ڪريو سڀني نمازن جي، خاص طرح وچين (ٽيپهري) نماز جي، پنهنجي اوگهڙ جي حفاظت ڪريو پنهنجي دل ۽ زبان جي، جرائيءَ جي حفاظت ڪريو.

65. الله جي عذاب کان بي خوف نه ٿيو جو هڪ دفعي ٻرو ڪم ڪيو جرم ڪيو گناهه ڪيو. پوءِ توبه نه ڪيو. وري به ساڳئي گناهه لاءِ نڪرو ۽ اهو وقت توهان جي شامت جو هجي ۽ توهان کي خبر به نه پوي.
66. گهر وارن کان بدلو وٺو نه آهي. انهن کان هوشيار رهڻو آ ۽ معاف ڪرڻو آهي.
67. مؤمن جي نشاني: الله تعاليٰ جو ذڪر ٿئي ته دليون ڊجن ۽ الله تعاليٰ جون آيتون پڙهجن ته ايمان وڌي. پنهنجي رب تي ڀروسو ڪري.
68. اهو جنهن بخيلي ڪئي ۽ بي پرواهه ٿيو ۽ سڀ کان چڱي کي ڪوڙو سمجهيائين. پوءِ اسان جلد ان کي ڏکيائي تيار ڪري ڏينداسين ۽ ان جو مال ان کي ڪم نه ايندو جڏهن هلاڪت ۾ پوندر. (11:92)
69. جنهن ڏٺو (پنهنجو مال خدا جي راه ۾)، پر هيزگاري اختيار ڪئي ۽ سڀ کان چڱي (قرآن) کي سچ مچيائين، پوءِ اسان حلد ان کي آساني پيدا ڪري ڏينداسين.
70. پوک پلي ٿئي يا ڌنڌو پلو ٿئي، ان ۾ برڪت پوي فائدو ٿئي، ته ان ۾ انسان پنهنجي عمل دخل کي شامل نه ڪري. پنهنجي علم کي ظاهر نه ڪري پر چوي ته جيڪو الله گهري اسان جي ڪابه طاقت نه آهي مگر ان جي مدد سان.
71. پنهنجي رب کان معافي گهرو ۽ ان وٽ توبه ڪريو توهان کي نهايت سٺو فائدو ڏيندو هڪ مقرر مدت تائين ۽ هر فضيلت واري کي سندس حصي جي ڀلائي پهچائيندو. (13:11)
72. بيشڪ الله مؤمنن جون مصيبتون تاري ٿو. (38:22)
73. برائي جو بدلو انهيءَ جي برابر برائي آهي. پوءِ جنهن معاف ڪيو ۽ ڪم درست ڪيائين، پوءِ ان جو اجر الله تي بيشڪ آهي. بيشڪ اهو ظالمن کي پسند نٿو ڪري (40:42)
74. جڳائي ته هر ساهه سوچي ته صبحاڻي (قبر ۽ حشر) جي واسطي هن ڇا موڪليو.
75. الله ۽ رسول جو حڪم مڃڻ ثواب ڪمائن آهي. الله ۽ رسول جي منع ڪيل ڳالهين کان پاسو ڪرڻ پر هيزگاري ۽ پاڪائي آهي. پاڪائي

الله تعاليٰ کي پسند آهي.

76. پوءِ جيڪو پنهنجي رب جي حضور بيهڻ کان دنو (قيامت ڏينهن ان جي اڳيان حساب ڪتاب ڏيڻ لاءِ بيهڻو آهي) ۽ نفس کي خواهش کان روڪيائين، پوءِ بيشڪ جنت ٿي ان جي جاءِ آهي. (42:79)
77. دشمنيءَ کي گهٽائڻ لاءِ وڌيڪ دشمني، خونريزي ڪنهن جو نقصان نه ڪجي پر برائي کي پلائي سان تارجي. (34:41)
78. ڪئين توڙي هارائين هنڌ تنهنجو هيءُ (دنيا) هن دنيا سان هوءَ دنيا (آخرت) آهي. هاڻي انسان تي ڇڏيل آهي ته هوءَ دنيا سني ڪري يا خراب ڪري.
79. گهر ۾ ڪنهن جي ڳالهه ٻڌڻ گهرجي، شفقت ۽ پيار سان ڏسڻ گهرجي، نرم لهجي ۾ ڳالهائڻ گهرجي، ان ۾ چڱائي ۽ پلائي آهي.
80. جيڪي ڪافر مسلمانن سان جنگ نه ڪن، دين جي مخالفن جي مدد نه ڪن ۽ ڪنهن به گهرن مان نه ڪين، انهن لاءِ الله تعاليٰ ٻڌايو ته انهن سان احسان ڪريو ۽ انصاف جو برتاءُ ڪريو. (8:60)
81. دنيا جي زندگيءَ جو مثال انهيءَ پاڻيءَ وانگر آهي، جيڪو الله تعاليٰ آسمان مان لائو، پوءِ ان جي سبب زمين جي ساوڪ گهاٽي ٿي نڪتي، پوءِ اوچتو سڪل گاهه ٿي ويو جنهن کي هوائون اڏاٽن ۽ الله هر شيءِ تي قادر آهي. (45:18)

نصیحت

مقدس ڪتاب قرآن مجيد الله سائين طرفان اسان لاءِ نصيحت آهي. ان ۾ ٻڌايو ويو ته اسان کي هن دنيا ۾ سڪون واري زندگي ڪيئن گذارجي ۽ آخرت جنهن ۾ هميشه رهڻو آهي، ان لاءِ ڇا ڪرڻو آهي. نصيحت مشاهدي مان نڪتل آهي، جيڪا اڪابر ٻڌائيندا آهن. جيئن شاهه صاحب فرمايو آهي:

ويئي جنين وٽ، ڏکندو ڏور ٿئي

تون تنين سين ڪٿ، اوڏا اڏي پڪڙا

سمجهاڻي يا نصيحت مؤمن کي نفعو ڏيندي آهي. نصيحت اهو وٺندو جيڪو ڊڄندو. نصيحت سمجهه وارا وٺندا آهن. الله تعاليٰ ٻڌايو: ”بيشڪ قرآن ۾ نصيحت آهي ان جي واسطي جيڪو دل رکي ٿو يا ڪن لڳائي ٿو ۽ متوجهه هجي“ باقي مورڪ کي مت ڏيڻ ائين آهي، جيئن ڪوئلي کي اڇي ڪرڻ لاءِ 100 مڻ صابن هڻجي. نصيحت ڪجي شايد ڪو باز اڇي رکجي وڃي خراب ڪمن کان، نصيحت ڪجي من ڪوڏيان ڏئي. هتي گهڻيون لکيل ڳالهيون آيتن جو ترجمون آهن ۽ ڪي اهڙيون آهن، جو آيتن کي خيال ۾ رکي ان جو نتيجو يا نصيحت ڪڍي لکيون ويون آهن.

1. قرآن پاڪ سان انهن کي نصيحت ڪر، متان ڪا جان پنهنجي ڪئي تي پڪڙجي نه وڃي. (6:70)
2. پنهنجي رب پاڪ کي ياد ڪر دل ۾ عاجزي ۽ خوف سان ۽ بغير آواز نڪرڻ زبان کان صبح ۽ شام ۽ غافلن مان نه ٿئي. (205:7)
3. هٿيار ڪهڙا به هجن گهر ۾ رکجن جيئن توهان جي دشمن يا جنهن کي توهان نه سڃاڻو انهن کي حملي ڪرڻ يا گهر ۾ گهڙڻ لاءِ خوف ٿئي ۽ دلين ۾ بزدلي پيدا ٿئي.
4. جيڪڏهن ڪنهن ظالم يا سرڪش وٽ وڃجي ته ان سان نرميءَ سان

- ڳالهائجي ۽ پاڻ سان ڀرجهلو ڪڍجي ته سنو آهي. (19:18)
5. توهان مان اهڙي ٽولي يا جماعت هجڻ گهرجي. جيڪي چڱاين ڏانهن سڏين ۽ چڱن ڪمن ڪرڻ جو حڪم ڪن ۽ خراب ڪمن کان روڪين. اهي ئي ڪامياب آهن. (104:3)
6. سمجهائي يا نصيحت يا نيڪ ڳالهه چوڻ ۽ بري ڪم کان روڪڻ کان پس نه ڪجي. ان ڳالهه چوڻ کان ڪڪ نه ٿجي. الله فرمايو: رسول کي "سمجهائي ڏيندو ره، ڇاڪاڻ ته سمجهائي مؤمن کي نفعو ڏيندي آهي." (55:52)
7. اي ايمان وارو! جڳائي ته توهان کان اجازت وٺن توهان جي هٿ جي ملڪيت غلام ۽ اهي جيڪي توهان منجهان اڃان جوانيءَ کي نه پهتا ٿي وٺ: (1) صبح جو نماز کان اڳ (2) منجهند جو جڏهن توهان ڪپڙا لاهي رکو (3) ۽ سومهڻيءَ جي نماز کان پوءِ. اهي ٽئي وقت توهان جي شرم جا آهن. (58:24)
8. اي ايمان وارو! جيڪڏهن ڪو فاسق توهان وٽ ڪا خبر آڻي پوءِ تحقيق (اڇاچ) ڪندا ڪريو متان ڪنهن قوم کي اڻڄاڻائي ۾ ڪا تڪليف نه ڏئي وجهي. پوءِ پنهنجي ڪبل تي پڇائيندي رهجي نه وڃو. ڪوڙهڻي ڪا ڳالهه ٻڌائي ۽ پريشان ڪري.
9. جيڪڏهن توهان جي اولاد، گهروارن، دوستن يا ٻين کي توهان جي چڱي ڳالهه چوڻ يا نصيحت ڪرڻ ٿئي وڃي يا ان تي عمل نه ٿا ڪن. پوءِ پريشان يا تنگ دل ٿيڻ نه گهرجي، سڀ الله جي وس آهي.
10. سڀ رستي تي هلڻ سلامتي آهي. نافرمانيءَ سان ڏمر نازل ٿيندو آهي.
11. بيگناهه تي جيڪڏهن الزام لڳي ته بس ڪري نه ويهي پر ان جو جواب ڏئي ۽ پنهنجي بيگناهه ثابت ڪري. (52:12)
12. جيڪو الله سائين رزق ۽ روزي ڏئي آهي، ان لاءِ شڪر ڪجي ۽ ان مان الله جي واٽ ۾ ڏجي. جيڪڏهن بي شڪري ڪندو يعني رڳو وڌائڻ ۾ حريص هوندو ۽ الله جي واٽ ۾ ان مان خرچ نه ڪيائين ته ڪهڙي وقت به اها روزي هن کان ڇڏي ٿي ختم ٿي ويندي جيڪا هڪ قسم جي سزا آهي.

13. ماڻهوءَ کي الله تعاليٰ تي ڀروسو ڪرڻ ۽ توڪل ڪرڻ سان گڏ ڪنهن شيءِ کي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش به ڪرڻ گهرجي.
14. ڪنهن انسان جي سچي يا ڪوڙي هجڻ، وفاداري يا بي وفا هجڻ، نيڪ يا بد هجڻ جو اندازو ان جي گذريل زندگيءَ ڏانهن ڏسي ڪرڻ گهرجي، جيڪا انهن ۾ گذاري اٿس. (16:10)
15. ڪنهن به شيءِ کي حاصل ڪرڻ لاءِ (1) پهريائين ان جو ارادو ڪجي (2) پوءِ ان لاءِ ڪوشش ڪجي ۽ ان ڪوشش ۾ ثابت قدم رهجي (3) سست نه ٿجي ۽ نه رڪجي پئجي. پوءِ الله چاهيو ته اها ڪوشش ڪامياب ويندي.
16. اسان کي گهرجي ته ماڻهن کي سندن درجن آهر جاءِ ڏيون ۽ عزت ڪريون.
17. انسان کي احسان فراموش ٿيڻ نه گهرجي، جنهن پلائي ڪئي، مدد ڪئي، پرورش ڪئي، سڌاريو ۽ چڱو هليو ان کي وسارڻ نه گهرجي، ان سان خراب برتاءُ يا ٺڳي نه ڪجي، ان جو ادب ڪجي ۽ عزت ڪجي، تڪليف ۾ ان جي مدد ڪجي، ان کان منهن نه متجي.
18. جيڪڏهن ڪنهن وٽ ڪو نيڪ ماڻهو يا چڱيون ڳالهيون ڪندڙ اچي ويهي ته اهو ان اچڻ واري جو احسان آهي. ويهارڻ يا جاءِ ڏيڻ وارو ان تي خوش ٿئي ۽ ان مان فائدو وٺي.
19. انهن ماڻهن لاءِ خوري ۽ پشيماني آهي، جيڪي ڪوڙيون ڳالهيون ڪندا آهن، ڪوڙا خط لکندا آهن، ڪوڙا دستاويز ٺاهيندا آهن، ڪوڙو رڪارڊ رکندا آهن ۽ پاڪ ڪتاب ۾ ڪوڙ ملائي ٻڌائيندا آهن ته هي ڪتاب ۾ آهي ۽ الله جي طرفان آهي.
20. بنان ڪم جي ڪنهن جي تعريف نه ٿيندي آهي ۽ نه ڪرڻ گهرجي. پاڻ کي ان جو اهل بنائجي، اهڙيون خوبيون ۽ گٺ پاڻ ۾ پيدا ڪجن، جو ٻين کي وٺڻ ۽ ٻيا ان جي تعريف ڪن.
21. اي ايمان وارو! پنهنجي گهرن کان سواءِ ٻين گهرن ۾ نه وڃو ايتري تائين جو اجازت نه وٺو. هن جي رهنڊڙن تي سلام ڪريو. اهو توهان جي لاءِ بهتر آهي تهن اوهان ڏيان ڪريو. پوءِ جيڪڏهن انهن گهرن ۾ ڪنهن

کي نه لهو. تڏهن به انهن ۾ داخل نه ٿيو مالڪن جي اجازت بغير.
جيڪڏهن چيو وڃي ته موتي وڃو ته پوءِ موتي وڃو. اهو توهان لاءِ سٺو
آهي. (27-28:24)

22. عين ممڪن آهي جا ڳالهه اوهان کي ناپسند هجي ۽ اها اوهان جي حق
۾ ڀلي هجي ۽ عين ممڪن آهي جيڪا ڳالهه اوهان پسند ڪريو ۽ اها
اوهان جي حق ۾ خراب هجي ۽ الله ڄاڻي ٿو پر توهان نٿا ڄاڻو.
(216:2)

23. جيڪڏهن ڪو ماڻهو ڪنهن دوست يا عزيز وٽ وڃي ته واپس ٿيڻ
وقت ان کان موڪلائي ٿو ته بهتر آهي. جيڪڏهن ڪو ماڻهو گهران
ٻاهر وڃي ته گهروارن کي ٻڌائجي.

24. عاجزي ڪرڻ، نرم دل هجڻ، تڪليف تي صبر ڪرڻ، غصو يا ڪاوڙ
کان پاسو ڪرڻ، سڀ الله جي مهرباني آهي ۽ ان جي طرف کان آهي.
ان ڪري اسان کي سخت مزاج ۽ سخت دل، وڏائي ڪندڙ نه ٿيڻ
گهرجي. ڇاڪاڻ ته ائين ڪرڻ سان ماڻهوان کي پسند نه ڪندا ۽ ان
کان پري ٿي ويندا.

25. اسان ڪافرن ۽ ٻين حد کان وڌندڙن کان گهڻو بچڻو ٻڌندا آهيون دين
بابت، رسولن بابت، پاڪ ڪتاب بابت. اهو به همت جي ڪمن مان
آهي جيڪڏهن اسان صبر ڪريون ۽ اهڙين ڳالهين کان بچندا
رهون. (186:3)

26. جيڪڏهن ڪو ناحق ماريو وڃي ته ان جي خون جو بدلو وٺجي.
جيڪڏهن معاف ڪجي ته سهڻي نموني گهر ڪجي. هي توهان جي
ڀاڱهار طرفان ٻوجهه هلاڪو ڪرڻ ۽ رحمت آهي. خون جي بدلڻ وٺڻ
۾ اوهان جي زندگي آهي. (178:2)

27. پنهنجو پاڻ کي انهن سان مانوس رک (انهن جي صحبت ۾ رها)
جيڪي صبح ۽ شام پنهنجي رب کي پڪاريندا آهن، ان جي رضا
گهرندا آهن. پنهنجون اکيون انهن کي ڇڏي هيڏي هوڏي نه پون.
(18:28)

28. پلٽو ڪرايو آهي جيڪو طاقتور ۽ امانتدار وازو هجي. (28:26)

29. پلو بادشاهه اهو آهي، جيڪو علم وارو ۽ جسم وارو آهي. (247:2)
30. نيڪي ڪرڻ يا چڱائي ڪرڻ صبر وارن کان سواءِ ٻئي کي نه ملندي
اها وڏي نصيب واري کان سواءِ ٻئي کي نه ملندي (35:4)
31. وڏي هلو پنهنجي رب جي بخشش ۽ ان جي جنت طرف جنهن جي
ويڪر آسمانن ۽ زمين جي پکيڙ جيتري آهي، تيار ڪئي وئي آهي
انهن لاءِ جن الله ۽ ان جي رسولن تي ايمان آندو. (133:3)
32. بهتر چڱائي سان برائي کي دفع ڪر. اسان خوب ڄاڻون ٿا جيڪي
اهي ڳالهون ٿا ڪن. تڏهن اهو جو تو ۽ ان ۾ دشمني هئي، ائين ٿي
ويندو ڄڻ گهرو دوست. (35:41)
33. زينت جي پوشاڪ ۽ روزيءَ مان سنيون شيون حلال آهن هن دنيا ۾ ۽
آخرت ۾.
34. اي آدم جي اولاد! (سڀني لاءِ) بيشڪ اسان توهان جي طرف پوشاڪ
لائي جو توهان جي شرم جي شين کي ڍڪي ۽ سينگار هجي.
پرهيزگاريءَ کي پوشاڪ سڀ کان بهتر آهي. هيءُ الله جي نشانين مان
آهي جو من اهي نصيحت پرائن. (26:7)
35. جنهن به ڪنهن جان کي قتل ڪيو بغير بدلي ساهه جي زمين ۾ فساد
ڪندي ته ڄڻ انهيءَ سمورن ماڻهن کي قتل ڪيو ۽ جنهن هڪ ساهه
کي حياتي ڏني، انهيءَ ڄڻ سمورن ماڻهن کي حياتي ڏني. (32:5)
36. نبي ۽ مسلمانن کي لائق نه آهي جو مشرڪن واسطي دعا گهرن
جيتوڻيڪ اهي سندن مائت هجن.
37. اي ايمان وارا! حضور ڪريم ﷺ کي ايذاءَ رسائڻ وارن سان جهاد ۾
مشرڪن، منافقن ۽ پنهنجي دشمنن جو جيڪو به نقصان ڪيو وڃي،
ان جي عيوض الله نيڪ عمل لکندو آهي. (120:9)
38. توهان جي گروهه (قبيلي) مان هڪ جماعت نڪري جيڪا دين جي
سمجھ حاصل ڪري ۽ واپس اچي پنهنجي قوم کي خوف ٻڌائن، هن
اميد تي من بچن. (122:9)
39. پنهنجي رب کان معافي گهرو ۽ ان وٽ توبه ڪريو. توهان کي نهايت
ٿي سٺو فائدو ڏيندو هڪ مقرر وقت تائين. (3:11)

40. پنهنجي فصل جي بٽئي ڪرڻ يا باغ ۾ ميوو پٽڻ انهيءَ نيت سان صبح جو سويل نه ڪريو جو بخل ڪريو ۽ سوچيو ته متان ڪو فقير يا مسڪين اچي ته ان کي به نه ڏيڻو پوي ان ۾ برڪت نه پوندي (22_23_24:66)

41. جهڙي طرح الله توهان سان چڱائي ڪئي آهي، تهڙي طرح تون ٻين سان چڱائي ڪر. (77:28)

42. جيڪڏهن ڪو ٻيوهي توهان وٽ اچي نڪري پناهه لاءِ ته ان کي پناهه ڏيو ۽ کيس چڱيون ڳالهيون ٻڌايو. جيڪڏهن توبه ڪري ۽ سڌڻ جو واعدو ڪري ته کيس امن واري هنڌ پهچايو ڇاڪاڻ ته اهي نادان ماڻهو آهن. تيزي ۽ تڪڙ ۾ نقصان پهچائڻ وارا آهن.

43. نصيحت ان لاءِ هوندي آهي، جيڪو دل رکي ٿو يا ڪن لڳائي ۽ متوجهه هجي. (27:50)

44. ڪنهن عزيز يا دوست يا دين جي مدد ڪرڻ جهڙا نه هجو ضعيفي ڪري بيماري ڪري يا خرچ ڪرڻ جي طاقت نه هجڻ ڪري ته انهن جا خير خواهه هجن انهن جي مخالفت نه ڪريو. ڏيو نه ٿا ته ڏکايو نه.

45. پنهنجي ويجهي ماڻهن سان نه ڦٽائجي. انهن سان پيار ۽ محبت سان ميل جول رکجي، ڇاڪاڻ ته ڏکئي وقت يا خوشيءَ ۾ ٻين کان اڳ مدد لاءِ اهي پهچندا آهن. غريب هجي ته ان جي مدد ڪجي ۽ امير هجي ته ان جي عزت ڪجي.

46. ڪنهن ماڻهوءَ تي ڪنهن گناهه ڪري خوف هجي ته ان کي اتان ڀڄڻ گهرجي يا نڪري وڃي جيستائين امن ٿئي.

47. مالڪ سان جنهن وٽ ڪو ماڻهو ڪم ڪري ٿو، پنهنجي گهر جي وڏي سان جنهن گهر ۾ هوري هجي ٿو، حاڪم سان جنهن ۾ سندس ڪم آهي يا جيڪو سنڀال ڪري ٿو، ڪاوڙ ۾ اچي ڪري انهن سان خراب نه ڳالهائجي يا انهن جا اجايو عيب بيان نه ڪجن. شيطان به پنهنجي مالڪ (الله) کي چيو آدم لاءِ جنهن لاءِ الله سڀني ملائڪن کي سجدتي جو حڪم ڪيو ”ڏس هيءَ جنهن کي تو (الله) مون کان وڌيڪ عزت وارو ڪيو.“ شيطان آدم کي پسند نه ڪيو.

48. ڪي ماڻهو اهڙا هوندا آهن، جو کين جڏهن ڪا تڪليف پهچي يا ضرورت پوي پئسن جي، ان جي يا روزگار لاءِ آيا ڪنهن نيڪ ماڻهوءَ وٽ يا وس واري ماڻهوءَ وٽ، جيستائين ان جو ڪم ٿئي هر هر ٻيو ايندو. پوءِ جڏهن ان جي تڪليف يا ضرورت ان ماڻهوءَ وٽان پوري ٿي ته هليو ويندو آهي ۽ ڪڏهن به موٽي ان ماڻهوءَ وٽ نه ايندو آهي، ڇڻ ته ان جي مدد ٿي ڪانه ٿي هئي.

49. ڪافر ۽ مشرڪ جڏهن بتن جي پوڄا ڪن ٿا ته چون ٿا ته ان واٽ تي اسان پنهنجا ابا ڏاڏا ڏناسين. اهڙيءَ طرح اڪثر ڪري ڏٺو ويو آهي ته جنهن گهر ۾ ڪو وڏو سگريٽ پيئي ٿو يا شراب پيئي ٿو يا چوري ڪري ٿو يا فساد ڪري ٿو، اهڙي طرح ٻيا قبيح ۽ مڪروه ڪم ڪري ٿو ته اهي ڪم سندس گهر ۾ ڏنا وڃن ٿا، پوءِ انهن جي ننڍن مان ڪي ان جا پوئلڳ ٿين ٿا، ان جا ڪم ننڍن کي پسند اچن ٿا. ائين ڪرڻ نه گهرجي، الله شل سڀني کي بچائي اهڙن قبيح ڪمن کان.

50. ڏوهي ماڻهوءَ يا ظالم جي سفارش نه ڪجي، ان جي ڏوه ڪرڻ يا ظلم ڪرڻ تي کيس مدد نه ڪجي، ان جو پاسو نه وٺجي، ان کي پناهه نه ڏجي، پر جيڪڏهن توبه ڪري سڌري ته پوءِ ان جي مدد ڪجي.

51. ڪنهن به ماڻهوءَ کي هرگز نه جڳائيندو آ جو اهڙو برو ڪم ڪري اڻ وٺندڙ ڪم ڪري پنهنجي ويجهي عزيز يا دوست يا خير خواه سان ڳجهيءَ طرح جو اهو ڪم ظاهر ٿئي ته حد کان وڌيڪ پشيمان ٿئي. ڪنهن کي منهن ڏيکارڻ جهڙو نه ٿئي، واسطا خراب ڪري جيڪڏهن ڪو خبرواروان کي روڪي ته ڪوڙ ڳالهائي.

52. جيڪڏهن ڪنهن ملازم کي سندس غلطي ڪري ڪڍجي ۽ ان جي جاءِ تي ٻيو رکجي ته ان ٻئي ملازم کي ٻڌائجي ته اڳيون ملازم چو ڪڍيو ويو. نئين ملازم تي واضح ڪجي ته ڏسون ته اهو ڪهڙي خير خواهي ۽ تعبيداري ٿو ڪري.

53. گهر ۾ هڪٻئي سان شفقت ڀريو ڳالهائڻ گهرجي. ڪنهن به فرد جو ڪنهن سان به نه ڳالهائڻ، ڇپ رهڻ تڪليف ڏيندو آهي. ڏسڻ گهرجي پنهنجي والدين کي ۽ اولاد ۽ ٻين کي، پنهنجي پري جي عزيزن ۽

دوستن سان به ڳالهائڻ گهرجي. هاڻي ڳالهائڻ جون گهڻيون سهولتون موجود آهن.

54. هر انسان پنهنجي سامان، گهر، مال، جان ۽ ڌنڌي جي چڱي طرح سنڀال ڪري غافل ٿيڻ نه گهرجي. ظالم ۽ ايڏا پنهنجائن وارا هميشه موقعي جي تاڙ ۾ هوندا آهن، ان ڪري هوشيار ڪن ڪم وٺو.

55. جيڪي ماڻهو پنهنجي مالڪ جا خير خواهه هجن ۽ مالڪ لاءِ اهڙو ڪم ڪن، جن مان مالڪ راضي ۽ خوش هجي ته انهن مددگارن ۽ خير خواهن کي پري نه ڪجي.

56. جڏهن ڪو صدقو ورهائي، زڪوات ورهائي، مال غنيمت ورهائي ته اهي ماڻهو جيڪي ان جي وٺ جا اهل نه آهن، اهي مخالفت ڪندا آهن، تنقيد ڪندا آهن، پر جيڪڏهن انهن کي مال ڏيندو ته راضي ٿيندا. (58:91)

57. جيڪڏهن ڪو اسلام ۾ يا ڪنهن ٻئي دين ۾ داخل ٿئي يا ڪنهن پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي ته اهو ساڳيو ماڻهو اهو دين يا پارٽي ڇڏي ڏيندو آهي، ڇو ته انهن شامل ٿيڻ لاءِ جيڪو سوچيو هو، اهو انهن کي نه مليو. (74:9)

58. اهڙا عزيز يا دوست جيڪي رزق ۾ غريب آهن ۽ جڏهن تو وٽ اچن ته تون انهن کان منهن موڙين ٿو ۽ جنهن رزق جي ملڻ ۾ پنهنجي پالڻهار کان اميد رکين ٿو ته کين جهٽڪي نه موٽاءِ ۽ انهن سان مني ڳالهه ڳالهه، نڪو پنهنجي هٿ کي ڳچيءَ ۾ بند ڪر ۽ نه اهو سارو کولي ڇڏ. اڻنگو خرچ ڪري وڃايو نه، پر بچايو جنهن سان بين جي مدد ڪريو.

59. گهر جو وڏو مرد يا عورت يا پڙهيل کي گهرجي ته هڪ دائري يا بڪ رکي، جنهن ۾ لکڻ گهرجي ڄم ۽ موت جون تاريخون، ڏيئي لپي، پنهنجا ڪارڊ، موبائيل ۽ سيٽ نمبر يا پنهنجا ڪي خاص پيش آيل واقعا. ملڪ ۽ دنيا ۾ پيدا ٿيندڙ عجيب واقعا به لکڻ گهرجن.

60. جيڪڏهن شيطان توکي ڪو وسوسو وجهي ته الله کان پناهه گهر. بيشڪ اهو ٻڌندڙ ڄاڻندڙ آهي. (36:41)

61. ڪي ماڻهو شريف انسان تي الزام هڻندا آهن ۽ ان جا عيب بيان ڪندا آهن. جيڪي ان ۾ نه هوندا آهن. اهڙن ماڻهن جو ٻڌي بس ڪري نه ويهجي. انهن جي برائين جي ڄاڻ هجي ته اهي ٻڌائجن، جيئن الله سائين يهودين لاءِ ٻڌايو ”بيشڪ الله انهن جو چوڻ ٻڌو جن چيو الله سڄو آهي ۽ اسين آسودا آهيون. هاڻي اسان انهن جو چيو لکي رکنداسين ۽ انهن جو نبين کي ناحق قتل ڪرڻ به لکنداسين ۽ ائين چونداسين ته باه جو عذاب چڪو.“ (181:3)
62. ڏسو، نهاريو انهن ماڻهن ڏانهن ۽ عبرت حاصل ڪريو نصيحت وٺو ته ڪهڙي نه خراب پڇاڙي ٿي انهن ماڻهن جي جيڪي ماڻهو بادشاهه هئا يا آهن پر ظالم هئا يا آهن. جيڪي وڏا ڌاڙيل هئا، جيڪي ناحق پئس وٺي خون ڪن، جيڪي پراوا مال ۽ ملڪيتون ۽ پنهنجن ڪمزور عزيزن جون ملڪيتون زوريءَ هٿ ڪن، جيڪي جوا ۽ نشي ۾ پاڻ کي تباه ڪن ۽ پنهنجي اولاد لاءِ ڪجهه نه بچائن.
63. جيڪڏهن پٽ، ڀائر يا دوست صلاح ڏين، ڪنهن ڳالهه ڪرڻ لاءِ چون ۽ اها اهڙي ڳالهه هجي جنهن جو نتيجو نقصان وارو هجي ته انهن جي چوڻ تي اکيون پوري هلڻ نه گهرجي، پر انهن کي سمجهائجي ۽ نقصان يا تباهي جي انديشي کان انهن کي دليل سان ٻڌائجي. (32_33_34:77)
64. ٺڳي يا سازش سيڪاري ويندي آهي ڪنهن سازشي ٽولي طرفان يا ماڻهو پاڻ بيهودي رت ڪري ڪنهن سان ڪوڙ ڳالهائيندو آهي، ڌوڪو ڏيندو آهي، نقصان پهچائيندو آهي. پوءِ ڪڏهن اهو پڪڙجي پوندو آهي ۽ ان جي بيمعزتي ٿيندي آهي. ڪن ٿورن کان سواءِ باقي ماڻهو نه سڌرندا آهن. الله تعاليٰ مقدس ڪتاب ۾ فرمايو: ”جيڪي ٻريون سازشون ڪندا آهن، انهن واسطي سخت عذاب آهي.“
65. جيڪڏهن اُن کي گهڻي وقت تائين رڪڻو هجي ته ان کي سنگ ۾ رهڻ ڏجي. سنگ سوڌو رکبو ته ان خراب نه ٿيندو. (47:12)
66. اي آدم جي اولاد! شيطان توهان کي فتنن ۾ نه وجهي، جيئن توهان جي ماءُ پيءُ (آدم ۽ حوا) کي بهشت مان ڪڍيائين، لهرايائين انهن جي پوشاڪ جو سندن شرم جون شيون انهن کي نظر اچن. بيشڪ اهو ۽

ان جو قبيلو (جن) توهان کي اتان ڏسن ٿا جتان توهان انهن کي ڏسي
نٿا سگهو. (27:7)

67. جنهن پنهنجي مظلومي تي بدلو ورتو انهن تي پڪڙ جي ڪا واٽ نه
آهي. پڪڙ ته انهن تي آهي جيڪي ماڻهن تي ظلم ڪن ٿا. (42:42)
68. روزن جي راتين ۾ پنهنجي زالن ڏي ويڙو اوھان لاءِ حلال ٿيو. اھي
اوھان جو ڍڪ ۽ اوھان انھن جو ڍڪ آھيو. (187:2)

الله تعاليٰ پسند فرمائي ٿو (ڪنهن کي)

1. الله عدل ڪرڻ وارن کي پسند ڪري ٿو. (42:5)
الله فرمايو ته ماڻهن ۾ فيصلو ڪريو انصاف سان. اي محبوب! اسان تنهنجي طرف سڄو ڪتاب لائو جيئن تون ماڻهن ۾ فيصلو ڪرين جيئن الله توکي ڏيکاريو. جڏهن توهان ماڻهن ۾ فيصلو ڪريو ته انصاف سان ڪريو. بيشڪ الله توهان کي ڪهڙي نه سٺي نصيحت فرمائي ٿو.
2. الله تعاليٰ ثابت قدم رهڻ وارن سان محبت ڪريو.
تون رسول پاڪ فرمائي: قرآن کي پاڪ روح (جبرئيل) لائو رب جي طرف کان برحق جيئن ان سان ايمان وارن کي ثابت قدم رکي. اهي نه سستي ڪندا آهن ۽ نه غمگين ٿيندا آهن تڪليف جي خوف کان.
3. الله تعاليٰ نيڪوڪارن کي پسند ڪري ٿو. (196:7)
الله تعاليٰ نيڪوڪارن جو اجر ضايع نه ڪندو آهي. جنهن لاءِ الله پنهنجو منهن جهڪايو اهو نيڪوڪار آهي. الله جي رحمت نيڪن کي قريب آهي.
4. الله تعاليٰ توڪل ڪرڻ وارن کي پسند ڪري ٿو. (159:3)
جڏهن ڪنهن ڳالهه جو پڪو ارادو ڪريو ته الله تي ڀروسو رکيو. نبين، ڪافرن کي چيو ته اوهان اسان کي تڪليف ڏيو ٿا ۽ اسان ان تي صبر ڪنداسين ۽ توڪل ڪرڻ وارن کي الله تي ڀروسو ڪرڻ گهرجي.
5. الله تعاليٰ پرهيزگارن کي پسند ڪري ٿو. (76:3)
رسول ڪريم ﷺ جن جي اطاعت پرهيزگاري آهي. بيشڪ الله پرهيزگارن ۽ صبر وارن تي احسان ڪندو آهي. بيشڪ چڱي پڇاڙي پرهيزگارن جي آهي. پرهيزگار جنت جا وارث آهن. ويجهي ڪئي ويندي جنت پرهيزگارن کي، اهي جن جو ملائڪ ساھ ڪيندا آهن سنائي ۽ صفائي ۾ هن طرح چوندي ته توهان تي سلامتي هجي. پرهيزگار اهو آهي جيڪو غيب تي ايمان آڻي، نماز قائم رکي، الله جي ڏنل مان خرچ ڪري.

- الله جي ڪتابن ۽ قرآن تي ايمان آڻي ۽ آخرت کي مڃي. الله وٽ توهان مان وڌيڪ عزت وارو اهو آهي، جيڪو وڌيڪ پرهيزگار آهي.
6. الله تعاليٰ توبه ڪندڙن کي پسند ڪندو آهي. (222:2)
- پيشڪ مان بخشيندڙ آهيان ان کي جيڪو توبه ڪري ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا. اي ايمان وارو! الله جي طرف اهڙي توبه ڪريو جو اڳتي جي واسطي نصيحت ٿي وڃي.
7. الله تعاليٰ پسند ڪري ٿو پاڪائي ڪندڙن کي. (222:2)
- ظاهري پاڪائي جسم جي ته جسم پاڪ رکو ۽ پنهنجا ڪپڙا پاڪ رکو. باطني پاڪائي دل جي رکو. دل کي پاڪ رکو ته ان ۾ نور داخل ٿئي. روشني ٿئي ته سڌي واٽ لهو. اهو جيڪو الله جي واٽ ۾ خرچ ڪري اهو به پاڪ صاف ٿئي ٿو. سنيون، پاڪ ۽ حلال شيون کائو. اسان جو رسول پاڪ ﷺ به الله جون آيتون پڙهي ٿو ۽ پاڪ ڪري ٿو. الله جو ڪلام ۽ رسول ڪريم ﷺ جي دعا پاڪ ڪري ٿي. حضرت ابراهيم عليه السلام کي ڪعبه الله کي پاڪ ۽ صاف رکڻ لاءِ الله تعاليٰ تاڪيد فرمايو. ان جي چوڌاري مسلمان طواف ڪن ٿا. رڪوع ۽ سجدو ڪندڙ نماز پڙهن ٿا. پاڪ صاف ٿين ٿا. جنت، ان جا باغ، ماڙيون ۽ نهرون انهن لاءِ انعام آهن جن پاڻ کي پاڪ ڪيو.
8. الله تعاليٰ احسان ڪندڙن کي پسند ڪري ٿو. (13:5)
- جيڪي الله ڪارڻ ڏک سک ۾ خرچ ڪندا آهن، ڪاوڙ کي کائيندڙ ۽ ماڻهن جو ڏوهه معاف ڪندڙ آهن. احسان ڪندڙن کي الله جي طرفان علم ۽ حڪمت ملندي آهي. ڀلارا ٻانهن الله کي پيارا آهن، اهي جڏهن ڪا بي حياتي يا پاڻ تي ظلم ڪري ويهندا آهن ته الله کي ياد ڪري ان کان گناهن جي معافي وٺندا آهن.
9. الله تعاليٰ پسند ڪري ٿو انهن کي جيڪي رسول پاڪ ﷺ جي پيروي ڪن ٿا.
- اي محبوب! تون فرماءِ ته اي انسانو! جيڪڏهن توهان الله کي دوست رکو ٿا ته منهنجا فرمانبردار ٿي وڃو ته الله توهان کي دوست رکندو ۽ توهان جا گناهه بخشي ڇڏيندو. الله تعاليٰ انهن سڀني کي پسند ڪري

ٿو جيڪي رسول ڪريم ﷺ کي پسند ڪن.

10. الله تعاليٰ پسند ڪري ٿو نيڪي ڪرڻ وارن کي جيڪي غصي کي

ڪائن ۽ ماڻهن کي معاف ڪن. (3:134)

چڱائي وارا الله کي پسند آهن. اهي جيڪي حڪم ڏين خيرات يا

چڱي ڳالهه چوڻ يا ماڻهن ۾ صلح ڪرڻ، الله جي رضا حاصل ڪرڻ لاءِ.

الله فرمايو ته منهنجي ٻانهن کي فرمائ اها ڳالهه چون جيڪا سڀ کان

چڱي هجي. چڱايون برائين کي مٽائي ڇڏينديون آهن.

11. الله تعاليٰ مؤمنن جو دوست آهي.

جيڪو چڱا ڪم ڪري مرد هجي يا عورت پر هجي مسلمان (مؤمن)،

پوءِ اسان ان کي چڱي زندگي جيارينداسين. بيشڪ الله مصيبتون

ٿاري ٿو مؤمنن جون. مؤمن هڪٻئي جا مددگار آهن، ڀلائي جو حڪم

ڏين ٿا ۽ برائي کان روڪن ٿا، نماز پڙهن ٿا، زڪوات ڏين ٿا ۽ الله ۽

رسول جو حڪم مڃن ٿا. انهن کي الله عن قريب مدد ڪند. (71:9)

12. الله تعاليٰ پسند ڪري ٿو انهن کي جيڪي انهيءَ جي واٽ ۾ صفون

ٻڌي وڙهن ٿا، جڙ ته مضبوط ڀتيون آهن (جهاد ڪرڻ وارا) (4:61)

الله تعاليٰ فضيلت ڏني آهي ڪيترا ئي درجا پنهنجي مال ۽ جان سان

جهاد ڪندڙن کي ويندن تي. الله سمورن سان ڀلائي جو واعدو فرمايو.

الله جهاد وارن کي خوشخبري ٻڌائي ٿو پنهنجي رحمت ۽ رضا جي.

13. الله تعاليٰ صبر وارن کي پسند فرمائي ٿو. (146:3)

صبر وارو برائي کي ڀلائي سان تاريندو آهي ۽ دشمني ختم ڪندو

آهي. صبر همت جي ڪمن مان آهي. صبر ڪرڻ الله جي توفيق سان

آهي. صبر جي بدلي رحمان جي ٻانهن کي جنت جو اوچو بالا خانو

ملندو. تڪليف ۾ صبر ۽ نماز کان ڪم وٺو. خوشخبري ٻڌاءِ صبر

وارن کي جڏهن انهن تي ڪا مصيبت پوي ٿي ته چوندا آهن ته اسان

الله جي ملڪ آهيون ۽ اسان کي ان جي طرف موٽڻو آهي. اهي ئي

ماڻهو آهن جن تي الله درود ۽ رحمتون موڪليون. اهي سڌي واٽ تي

آهن. جيڪي مصيبتون انهن تي آيون، تن کان نه سست ٿيا، نه

ڪمزور ٿيا ۽ نه ڊڄي ويا. الله صبر وارن سان گڏ آهي.

14. ماڻهن ۾ صلح ڪرائڻ وارن کي الله تعاليٰ پسند ڪري ٿو. (4:128)
- مؤمنن سڀ ڀائرن آهن. تنهنڪري پنهنجي پنهنجي ڀائرن جي وچ ۾ صلح ڪرايو ۽ الله کان ڊڄو ته من توهان تي رحم ڪيو وڃي. ماڻهن ۾ صلح ڪرائڻ الله جي رضا حاصل ڪرڻ واسطي ان لاءِ وڏو ثواب آهي.
15. توهان جي واسطي اسلام دين کي الله پسند ڪيو. (5:3)
- الله تعاليٰ فرمايو: اڄ توهان جي دين جي طرف کان ڪافرن جي اميد ختم ٿي وئي. توهان انهن کان نه ڊڄو مون کان ڊڄو. اڄ توهان جي واسطي توهان جو دين ڪامل ڪري ڇڏيو ۽ توهان تي پنهنجي نعمت پوري ڪئي ۽ توهان جي واسطي اسلام دين پسند ڪيو. اهو ئي (الله) آهي. جنهن پنهنجي رسول کي هدايت ۽ سچي دين سان موڪليو جيئن ان کي سمورن دينن تي غالب ڪري ڀلي مشرڪن کي نه وڻي. بيشڪ الله وٽ اسلام ئي دين آهي. جيڪو اسلام کان سواءِ ٻيو دين گهرندو اهو ان کان قبول نه ڪيو ويندو. (3:85) جيڪڏهن توهان الله جي دين جي مدد ڪندؤ ته الله توهان جي مدد ڪندو ۽ توهان جا قدم جمائيندو.
16. الله تعاليٰ رسول پاڪ ﷺ جي اهل بيت کي پسند ڪري ٿو. (33:33)
- الله تعاليٰ جنهن کي چاهيندو آهي، تنهن کي پاڪ ڪندو آهي. الله سائين فرمايو: ”اي رسول جا گهروارو! الله چاهي ٿو ته توهان کي پاڪ ڪري ۽ خوب پاڪ ڪري“
17. الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ جن جي امت کي پسند ڪري ٿو. (3:110)
- الله تعاليٰ فرمايو: ”توهان ڀلا آهيو انهن سڀني امتن کان جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون، ڇاڪاڻ ته چڱائي جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برائي کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان آڻيو ٿا.“
18. جيڪڏهن شڪر ڪندؤ ته ان کي توهان جي واسطي الله پسند فرمائي ٿو.
- الله تعاليٰ جي احسان تي شڪر ڪجي، الله جي نعمتن جو شڪر ڪجي.
19. پسند ڪيو الله بيشڪ راضي ٿيو الله ايمان وارن کان جڏهن اهي وڻ جي هيٺان رسول ڪريم ﷺ جي بيعت ڪري رهيا هئا. پوءِ الله کي علم آهي جو ڪجهه انهن جي دلين ۾ آهي. پوءِ انهن تي سکون لڌائين ۽ انهن کي جلد فتح (مڪي معظمه جي) جو انعام ڏنائين. (48:18)

الله تعاليٰ پسند نٿو فرمائي (ڪنهن کي)

1. الله تعاليٰ وڏائي ڪندڙن ۽ آڪڙ ڪندڙن کي پسند نٿو فرمائي. (6:4)
 وڏائي ڪندڙن کان جڏهن پڇيو وڃي ٿو ته توهان جي رب ڇا نازل ڪيو آهي؟ چوندا آهن اڳين جون آڪاڻيون. زمين ۾ آڪڙ ڪري نه هل، بيشڪ زمين کي توهان هرگز چيري نه سگهندؤ ۽ نه پهاتڙ جي اوچائي کي پهچندؤ. ابليس، آدم کي سجدي ڪرڻ کان انڪار ڪيو ۽ آڪڙ ڪيائين ۽ ڪافر ٿي ويو. الله کي چڱو نه ٿو لڳي ڪوئي به پاڻ پائيندڙ ۽ وڏائي ڪندڙ. قرآن پڙهيو وڃي ٿو ته ان جي ٻڌڻ کان وڏائي ڪن ٿا.
2. الله تعاليٰ ناشڪر گنهگار کي پسند نٿو ڪري. (276:2)
 ڪوڙي يا ناشڪر کي الله هدايت نه ڪندو آهي. جڏهن تڪليف کان پوءِ الله ڪا نعمت ڏئي ٿو ته وساري ويهي ٿو جنهن جي واسطي اڳي پڪاريندو هو ۽ الله جي واسطي شريڪ ٺاهڻ لڳي ٿو. ناشڪر لاءِ جهنم جو عذاب آهي. الله جي تعريف نه ڪرڻ ناشڪري آهي.
3. الله تعاليٰ حد کان وڌندڙن کي پسند نٿو فرمائي. (190:2)
 اهي جيڪي زمين ۾ فساد پکيڙين ۽ سڌارو نه ڪن، برا ڪم ڪن ٿا، ڪنهن مسلمان ۾ نه قرابت جو خيال ڪن نه عهد جو اهي ٿي سرڪش آهن. الله گمراه ڪري ٿو ان کي جيڪو حد کان وڌندڙ شڪ ڪندڙ آهي. جيڪي حلال شيءِ کي ڇڏي حرام کائڻ، جيڪي الله جي حدن کان لنگهن، اهي ماڻهو ظالم آهن.
4. الله وڏي سڌ بيچڙي ڳالهائڻ کي پسند نه ڪندو آهي.
 الله پسند نٿو فرمائي بري ڳالهه جي اعلان ڪرڻ کي مگر مظلوم کان. (148:4)
5. الله کي پنهنجن ٻانهن جي ناشڪري پسند نه آهي.
 الله ڪافرن ۽ ظالمن کي پسند نٿو ڪري. (144:6)

ڪافر الله ۽ رسول کان منهن ڦيرين ٿا، نه ٿا مڃن رسول کي. قرآن ۽ قيامت کي. گمراه آهن، روڪين ٿا سڌي رستي کان. جڏهن ڊيجاريندڙ رسول انهن وٽ آيا ته ڪافرن چيو ته اهي ڪوڙا آهن، جادوگر آهن، انهن گهڻن خدائن کي هڪڙو ڪري ٻڌايو آهي. پنهنجي خدائن (بتن) کي مضبوطيءَ سان چنبڙو. ڪافر الله جي رحمت کان مايوس آهن. انهن کي دنيا جي حياتي آخرت کان پياري آهي. الله جي لعنت آهي ظالمن تي جيڪي سڌي واٽ کان روڪين ۽ ان ۾ ڏنگائي ڇاهن. الله ظالم قوم کي هدايت نه ڏيندو آهي. ظالم انهيءَ عيش، لذتن، خواهشن ۽ شهوتن ۾ ڦاٿل آهن.

6. الله تعاليٰ بخل ڪندڙن کي پسند نٿو ڪري

اهي ماڻهو جيڪي پاڻ بخيلي ڪن ۽ ٻين کي به بخيلي لاءِ چون ۽ لکائن ٿا ان کي جيڪي الله کين ڏنو جيڪي ڏيکاءِ واسطي خرچ ڪن، سگهوئي قيامت جي ڏينهن انهن جي ڳچي ۾ ڳت هوندو. جيڪي ماڻهو صبح جو سوير وڃي ان جي بڻي (گڏ ڪيل آن يا ميوا) ڪن انهيءَ نيت سان ته متان ڪو فقير يا محتاج اچي ۽ ان کي ڏيڻو پوي.

7. بيشڪ الله نٿو پسند فرمائي ان کي جيڪو خيانت ڪرڻ وارو ڏوهاري آهي. (107:4)

انهن طرفان جهڳڙو نه ڪريو جيڪي پاڻ کي خيانت ۾ وجهن ٿا. ماڻهن کان ته لڪن ٿا، پر الله کان نٿا لڪن، حالانڪ الله انهن سان گڏ آهي جڏهن دل ۾ سوچيندا آهن جيڪي الله کي ناپسند آهي. جيڪي دغا ڪن، جيڪي خطا يا گناه ڪن، پوءِ ان کي ڪنهن ٻي بي گناه جي مٿي تي ٿڌي ڇڏن ته ضرور انهن کليل گناه ڪمايو. اي ايمان وارو! الله ۽ رسول جي خيانت نه ڪريو.

8. الله فساد ڪندڙن کي پسند نٿو فرمائي. (205:2...64:5)

توهان جو رب فسادين کي خوب ڄاڻي ٿو. اهي ڪوڙو چون ٿا رسول کي، ڪتاب (قرآن) کي، دين کي ۽ قيامت کي. الله فسادين جو ڪم نه ٺاهيندو آهي. يهودي فساد واسطي دنيا ۾ ڊڪندا رهندا آهن. پوک ۽

جانيون تباھ ڪري ٿو. (205:2)

9. الله تعاليٰ عهد توڙيندڙن کي پسند نٿو ڪري

اهي جيڪي الله جي عهد ۽ پنهنجي قسمن جي بدلي ذليل بها وٺندا آهن، آخرت ۾ انهن لاءِ ڪو حصو نه آهي. نه الله انهن سان ڳالهائي، نه نظر فرمائي ۽ نه پاڪ ڪري ڪتاب وارن کان پڪو عهد ورتو ويو ته ماڻهن سان بيان ڪجو (رسول ڪريم ﷺ جا اوصاف ۽ نبوت) نه لڪائجو پر انهن پنيءَ پٺيان اڇلائي ڇڏيو عيوض ۾ بچڙو ملهه ورتائون.

10. الله تعاليٰ اجايو خرچ ڪندڙن کي پسند نه ٿو ڪري (141:6)

مائت، مسڪين، مسافر کي سندن حق ڏي ۽ اجايو خرچ نه ڪر. اجايو خرچ ڪري وڃايو نه پر بچايو جنهن سان ٻين جي مدد ڪريو. اجايو خرچ ڪندڙ شيطان جا ڀائر آهن.

11. الله کي ناپسند آهن اهي ماڻهو جيڪي رسول ڪريم ﷺ سان جهاد ۾ نه ٿا وڃن. (46:9)

الله انهن ۾ سستي ڀري ڇڏي جهاد ۾ وڃڻ کان جيڪي رسول ڪريم ﷺ جن کان اجازت وٺن ٿا. انهن جو وڃڻ الله ڄاڻي ٿو ته فائدي وارو نه آهي ۽ اهي اتي فتنو ڪن ها ۽ ڪي انهن ۾ جاسوس آهن. رسول ڪريم ﷺ کي بهانا ڏئي پوئتي ويهي رهن ٿا.

12. الله تعاليٰ تڪبر ۽ غرور کي پسند نٿو ڪري (23:57)

اهي ماڻهو جيڪي انڪاري ٿيا رسولن جي معجزن جا، الله کان مليل نشانين جا، عيش ۽ آڪڙ ڪري چڪا، قرآن جا منڪر ٿيا.

13. الله پسند نٿو ڪري منافق مردن ۽ منافق عورتن کي.

اهي جيڪي برائي جو حڪم ڏين ۽ چڱائي کان روڪن ۽ پنهنجا هٿ بند رکن (خرچ نه ڪن)، وات سان چون ايمان آندو پر دل ۾ نه اٿن. جيڪو مسلمانن کي ڇڏي ڪافرن کي دوست بنائي ۽ انهن وٽ عزت ڳولي.

14. الله انهن جي دلين کي پاڪ ڪرڻ پسند نٿو ڪري جن کي گمراه ڪرڻ گهرندو آهي. (41:5)

15. الله پسند نٿو ڪري انهن کي جيڪي دل ۾ بريون ڳالهيون سوچن ٿا
نڳي ۽ دغا ۽ گناه جون. (108:4)
16. الله کي ناپسند آهن اهي ماڻهو جيڪي ان جي نظر اڳيان گناه ڪن
ٿا. (5:75)
17. سخت ناپسند آهي الله وٽ اها ڳالهه جيڪا اوهان چئو ۽ اوهان ڪيو
نه ٿا. (2:61)
18. الله ان کي پسند نٿو ڪري جيڪو رسول ڪريم ﷺ جي شان ۾ اهو
چوي جيڪو رسول ڪريم ﷺ کي نه وڻي.

الله تعاليٰ طرفان منع ٿيل ڳالهيون

الله تعاليٰ کي پنهنجي سموري مخلوق (انسان ذات) تمام پياري آهي. انسان لاءِ کي عقيدا ۽ عمل نقصان وارا آهن، جن جي باري ۾ رب سائين رسولن رستي ۽ پاڪ ڪتابن وسيلي آگاهه ڪيو ته انهن ڳالهين کان پري رهو. خراب ۽ ڪڏا ڪم نه ڪريو پر جيڪڏهن انسان کان انجائائي ۾ غلطي سان يا قصداً ٿي وڃن ته توبه ڪري. الله کان بخشش گهري ۽ اڳتي لاءِ سڌري ته الله بخشڻهار مهربان آهي. هاڻي اسان جو فرض آهي ته اجر حاصل ڪرڻ لاءِ اهڙن خساري وارن ڪمن ۽ باطل عقيدن کان پاڻ کي بچايون ۽ ماڻهن کي روڪيون. انهن کي جهليون ته ائين نه ڪن. بري ڳالهه کان باز اچڻ به همت جو ڪم آه، ڪاميابي آهي. وڌيڪ الله سائين پنهنجو فضل ڪندو. الله تعاليٰ جي منع ڪيل ڳالهين کان رکجي ويڻو آهي. بيماريءَ مان چڱي ڀلي ٿيڻ لاءِ هڪ قسم جي ڪري آهي. جيئن شاهه صاحب فرمايو آهي:

آهي گهڻو اگهن جو ترس طبيبن
ڪيو وس ويجن، ته ڪري ريءَ ڪين ٿئي

اگهن = بيمار ويجن = حڪيمن

معاشري ۾ براين جي وڌڻ جو سبب اهو آهي جو گهڻا ماڻهو ان ۾ ڦاٿل آهن، جيڪي بچيل آهن انهن جو وري اهو خيال آهي ته اسان جو ڇا وڃي. مقدس ڪتاب ۾ آهي ”الله جو اهو شان نه آهي جو هدايت ڪرڻ کان پوءِ گمراهه ڪري جيستائين جو انهن کي صاف ٻڌائي ته ڪهڙي شين کان انهن کي بچڻو آهي.“ منع ڪيل ڳالهين کان پاڻ کي پاڪ رکڻو آهي. گناهه هڪ قسم جي ڌپ آهي، ان کي خراب سمجهي پري رهجي. شاهه صاحب ٻڌايو ته:

نه وڍي نه وڪڻي نه ڪڪي ڪائي
ڄام تماچي لاءِ، پاڪ رکيائين پيڇرو

ڪڪي = ڌڻ واري مڃي. پيڇرو = جسم

قرآن پاڪ ۾ الله تعاليٰ عذاب جا قسمين قسمين واعدا ڪيا ته من انهن کي خوف ٿئي يا انهن جي دل ۾ سوچ پيدا ٿئي. الله تعاليٰ ٻڌايو ”جيڪڏهن توهان بچندا رهو وڏن گناهن کان جن جي توهان کي منع آهي ته توهان جا ٻيا گناه اسان بخشي ڇڏينداسين ۽ توهان کي عزت جي جاءِ ڏينداسين.“

مقدس ڪتاب ۾ منع ٿيل ڳالهون

1. الله تعاليٰ سان ڪنهن کي به شريڪ نه ڪريو. شرڪ وڏو ظلم آهي. الله تعاليٰ تي ڪوڙ نه چئو ۽ ان جي رستي کان نه روڪيو. (31:13)
2. الله کان سواءِ ٻئي ڪنهن جي به عبادت نه ڪريو. (2:11)
3. الله تعاليٰ جي نعمتن جي ناشڪري نه ڪريو. (67:30)
4. الله کان سواءِ ٻئي خدا جي پوڄا نه ڪر. نه ته توکي باهه لڳندي
5. سجدو نه ڪريو سج کي ۽ نه چنڊ کي، پر الله کي سجدو ڪريو جنهن انهن کي پيدا ڪيو. (37:41)
6. الله لاءِ اهڙي ڳالهه نه چئو جنهن جو توهان کي علم نه آهي. (80:2)
7. اي ايمان وارو! الله ۽ ان جي رسول سان دغا نه ڪريو نه پنهنجي امانتن ۾ خيانت ڪريو ڄاڻي وائي. رسول کان پوءِ ڪڏهن به سندن پيڄين سان نڪاح نه ڪريو. بيشڪ اها ڳالهه الله وٽ تمام سخت آهي. (8:27)
8. اي ايمان وارو! توهان جڏهن به پاڻ ۾ صلاح مشورا ڪيو ته گناهه ۽ حد کان لنگهڻ ۽ رسول جي نافرمانن جا مشورا نه ڪريو ۽ نيڪي ۽ پرهيزگاريءَ جي صلاح ڪريو. (9:58)
9. نبي ڪريم ﷺ جن کي پاڻ وانگر بشر نه سڏيو جيئن توهان هڪٻئي کي سڏيو ٿا پر تعظيم ۽ نرم آواز سان. (25:63)
10. اي ايمان وارو! اهڙيون ڳالهيون (رسول کان) نه پڇو جو توهان تي ظاهر ڪجن ته توهان کي بريون لڳن. (5: 101)
11. الله ۽ رسول جي مخالفت نه ڪريو. جيڪو مخالفت ڪندو بيشڪ الله سخت عذاب ڪندڙ آهي. (13:8)

12. اي ايمان وارو! پنهنجا آواز نبي پاڪ جي آواز کان مٿي نه ڪريو ۽ نه سندس دربار ۾ رڙ ڪري ڳالهايو. جيئن پاڻ ۾ هڪٻئي سامهون رڙ ڪري ڳالهائيندا آهيو، متان ڇٽ نه ٿي وڃن اوهان جا عمل ۽ اوهان کي خبر به نه پوي (2:49)
13. جيڪي ماڻهو توهان (حضور ڪريم ﷺ) کي حجن جي ٻاهران سڏن ٿا، انهن مان گهڻا جاهل آهن ۽ جيڪر اهي صبر ڪن ها ايتري تائين جو توهان انهن ڏانهن نڪرو ها ته انهن لاءِ بهتر هجي ها. (4:49)
14. الله ۽ رسول جو حڪم مڃو ۽ پاڻ ۾ جهڳڙو نه ڪيو جو بزدل ٿي پوندو ۽ توهان جي مضبوط هوا ويندي رهندي ۽ صبر ڪريو بيشڪ الله صبر وارن سان گڏ آهي. (46:8)
15. الله تعاليٰ جي نشانين کي ڪوڙو نه چئو ڪفر نه ڪريو شرڪ نه ڪريو حرص نه ڪريو ظلم نه ڪريو الله جي ٺاهيل شيءِ نه بدلائج. (30:30)
16. ڪنهن به ساهه کي جنهن جي الله عزت رکي آهي، ناحق قتل نه ڪريو. جيڪو ناحق ماريو ويو پوءِ بيشڪ اسان ان جي وارث کي طاقت ڏني آهي، پوءِ اهو قتل ۾ حد نه ٿي. (17:33)
17. الله تعاليٰ جي راهه ۾ قتل ٿيڻ واري کي مثل نه چئو بلڪه اهي جيئرا آهن ۽ الله تعاليٰ جو رزق کائڻ ٿا، اوهان کي خبر نه آهي. (154:2)
18. الله تعاليٰ جي نهنن جي ۽ حرمت وارن مهينن (رجب، ذوالقعد، ذوالحج، محرم) جي بيحرمتي نه ڪجي. (2:5)
19. الله توهان کي انهن ماڻهن کان ڳنڍڻ لاءِ جهلي ٿو جن توهان سان دين ۾ جنگ ڪئي، وڙهيا ۽ جن توهان کي گهرن مان ٻاهر ڪڍيو سائن دوستي نه رکو.
20. جنهن تي الله جو نالو نه ورتو ويو آهي (حلال جانور) ان مان نه کائو بيشڪ اهو گناهه آهي. (121:6)
21. پنهنجن کان سواءِ ڪنهن کي ڳجهو دوست نه بنايو زمين ۾ فساد نه ڪريو ان ۾ سڌارو اچڻ بعد. (7:56)
22. اي ايمان وارو! يهودين ۽ نصارن کي دوست نه بنايو. انهن مان هڪڙا

- بين جا دوست آهن. توهان مان جيڪو انهن سان دوستي رکندو. اهو انهن مان آهي. (51:5)
23. منافقن کي پنهنجو دوست نه بنايو. تون خيانت ڪندڙن لاءِ جهڳڙو ڪندڙ ٿي.
24. اي ايمان وارو! پنهنجي پيڻن ۽ پائرن کي دوست نه بنايو جيڪڏهن هو ڪفر تي هجن. (23:9)
25. اي ايمان وارو! ان قوم سان دوستي نه رکو جن تي الله سائين جو ناراضيو ٿيو آهي. (13:60)
26. پنهنجو پاڻ کي قتل (خودڪشي) نه ڪريو بيشڪ الله توهان تي مهربان آهي. (29:4)
27. مؤمن کان سواءِ ڪافر کي دوست نه بنايو. اسلام کان سواءِ ٻيو دين نه ڳوليو. (144:4)
28. اهڙن ماڻهن جي خواهش تي نه هلو جيڪي پاڻ اڳيئي گمراه ٿي چڪا ۽ ٻين گهڻن کي به گمراه ڪيائون ۽ سڌي واٽ کان پٽڪي ويا. (77:5)
29. پنهنجي اولاد کي قتل نه ڪريو سڃاڻي جي خوف کان. اسان (الله) انهن کي به روزي ڏينداسين ۽ توهان کي به. بيشڪ انهن جو قتل وڏو گناهه آهي. (31:17)
30. زنا کي ويجهه نه وڃو بيشڪ اها بيحيائي آهي ۽ نهايت بري واٽ. (32:17)
31. اي ايمان وارو! نماز کي ويجهه نه وڃو جڏهن اوهين نشي ۾ هجو ۽ ايترو هوش نه هجي جو اوهين سمجهي سگهو انهيءَ کي جيڪي چئو ٿا ۽ ناپاڪائي جي حالت ۾ بغير غسل جي. (43:4)
32. مشرڪ مسجد الحرام (بيت الله) جي ويجهو نه وڃن جو پليت آهن. نه وري مسجد نبوي جي ويجهو وڃن. (8:9)
33. بيشڪ منع ڪري ٿو الله اوهان کي ته انهن سان دوستي نه رکو جيڪي اوهان سان دين ۾ وڙهيا ۽ انهن توهان کي گهرن مان ٻاهر ڪڍيو ۽ اوهان جي ڪڍڻ ۾ مدد ڪئي. (9:60)

34. اي ايمان وارو! منهنجي ۽ پنهنجي دشمن کي دوست نه بنايو. توهان انهن کي خبرون پهچايو تا دوستيءَ سان حالانڪ اهي منڪر آهن ان حق جا جيڪو توهان وٽ آيو ۽ رسول کي گهر کان جدا ڪن ٿا. (1:60)
35. هرگز دوستي نه رکو انهن سان جيڪي الله ۽ ان جي رسول جا مخالف هجن توڙي اهي انهن جا ابا ڏاڏا، پٽ، ڀائر هجن. (22:58)
36. اي ايمان وارو! پنهنجن گهرن کان سواءِ ٻين گهرن ۾ داخل نه ٿيو جيستائين اجازت نه وٺو ۽ ان گهر وارن تي سلام چئو. هيءُ ڳالهه توهان لاءِ سٺي آهي. (27:24)
37. نه آهي ڀلائي ان ۾ ته گهرن ۾ پنئين پاسي کان اچو ليڪن ڀلائي ان لاءِ آهي جنهن پرهيزگاري ڪئي ۽ گهرن ۾ دروازي کان آيو. (189:2)
38. نه لاءِ ڀڳل دل سان نه اٿجي ۽ نه وري نماز ڏيڪاءَ لاءِ پڙهجي. (142:4)
39. اهڙن ماڻهن وٽ نه ويهو جيڪي الله تعاليٰ جي حڪم جي چٽر (ٽوڪ) ۽ ڪفر ڪن. (140:4)
40. جنهن ڳالهه جو توهان کي علم نه آهي، ان بابت جهڳڙو نه ڪريو. (17:36)
41. ڪنهن شيءِ بابت نه چئو ته مان صبحاڻي ضرور ڪندس مگر الله چاهي (انشاء الله چئجي) (3:18)
42. خواهش جو پوئلڳ نه ٿي ۽ جو توکي الله جي راهه کان ڀلائينديون.
43. شراب، جوا، بت ۽ ڪڍڻ جا تير شيطاني ڪم آهن، انهن کان پري رهو ته ڪامياب ٿيو. انهن ڳالهين جي ڪري دشمني ۽ بغض پيدا ٿيندو آهي الله تعاليٰ جي ياد ۽ نماز کان روڪين ٿيون. (90-91:5)
44. بيچڙي (خراب) مال کي چڱي جي بدران بدلائي نه وٺو. بي حياتي جي ڪمن کي ويجهه نه ٿيو. (61:2)
45. خدا جي راهه ۾ ناقص (خراب) ڏيڻ جو ارادو نه ڪريو ۽ توهان کي ملي ته نه وٺندؤ جيستائين جوان ۾ چشم پوشي نه ڪريو. (267:2)
46. اي ايمان وارو! پنهنجا صداق ضايع نه ڪريو ٿورو ڄاڻائي ۽ تڪليف ڏئي. انهيءَ وانگر جو پنهنجو مال ماڻهن جي ڏيڪاءَ لاءِ خرچ ڪري ۽ الله ۽ قيامت تي ايمان نه آڻي. (264:2)

47. زياده وٺڻ جي نيت سان ڪنهن تي احسان نه ڪر.
48. انهن جي سڌ نه ڪريو جنهن سان الله تعاليٰ هڪڙن کي ٻئي تي فضيلت ڏئي. (32:4)
49. اي ايمان وارو! هڪڙي قوم ٻي قوم تي ٺٽولي نه ڪري. عجب نه آهي جو اهي انهن کان بهتر هجن ۽ هڪٻئي کي طعنا نه ڏيو ۽ خراب نالن سان نه سڏيو ۽ هڪٻئي مان عيب نه ڪيو ۽ هڪٻئي جي گلا نه ڪريو. ڇا توهان مان ڪو پسند ڪندو پنهنجي مثل پاءُ جو گوشت (ڪچو) کائڻ. اهو توهان کي نه وڻندو. (11-12:49)
50. زمين ۾ آڪڙجي نه هل بيشڪ تون زمين کي ٿاڙي نه سگهندين ۽ جبلن کي اوچائي ۾ نه پهچي سگهندين. (37:17)
51. گناهه ۽ سرڪشيءَ لاءِ ڳجهون صلاحون نه ڪريو. گناهه ۽ زيادتيءَ ۾ هڪٻئي جي مدد نه ڪريو. رسول پاڪ ﷺ جي نافرمانيءَ لاءِ ڳجهون صلاحون نه ڪريو. (2:5)
52. يتيمن جي مال جي ويجهه نه وڃو انهن جو مال پنهنجي مالن سان گڏ نه کائو. مليل مال تي بخل نه ڪريو بيوقوفن کي پنهنجا مال نه ڏيو ريس نه ڪريو. (5-1:4)
53. ڪوڙ نه ڳالهايو ۽ سچ کي ڪوڙ سان نه ملايو. (42:2)
54. وياج نه کائو ۽ تڪبر نه ڪريو. اجايو خرچ نه ڪريو اجايو خرچ ڪندڙ شيطان جا پيائڻ آهن. (27:17)
55. اي ايمان وارو! توهان کي غافل نه ڪري توهان جو مال ۽ توهان جو اولاد الله جي ذڪر کان جيڪو ائين ڪندو پوءِ اهي ماڻهو نقصان ۾ آهن. (9:63)
56. ڪنهن سان ڳالهائڻ پنهنجو منهن پاسيرو نه ڪر. ڪافرن جو چيو نه مڃ. پوءِ انهن سان جهاد ڪرهن قرآن سان. (18:31)
57. پنهنجو آواز ڪجهه جهڪور ڪر، بيشڪ آوازن ۾ برو آواز گڏه جو آهي.
58. اي ايمان وارو! اهڙي ڳالهه چو ٿا چئو جيڪا ڪيو نه ٿا. الله وٽ اها سخت ناپسند آهي. (3:6)

59. جيڪڏهن توکي شيطان ڀلائي ته ياد اچڻ کان پوءِ ظالم ماڻهن سان نه ويهه. جڏهن تون ڏسين انهن کي جيڪي اسان جي آيتن ۾ بيجا پيل آهن ته تون انهن کان منهن موڙ جيستائين جواهي ڪنهن ٻي ڳالهه ۾ نه پون. (68:6)
60. جيڪڏهن ڪو سودو ڪريو ٿا پاڻ ۾ ته شاهد ڪريو. نه لڪندڙ کي نقصان پهچايو وڃي ۽ نه شاهد کي. جيڪڏهن ائين ڪندؤ ته اهو توهان تي گناهه آهي. (282:2)
61. انهن بتن کي گاريون نه ڏيو جن کي اهي ڪافر الله کان سواءِ پوڄيندا آهن، چو ته اهي الله جي شان ۾ بي ادبي ڪندا جهالت سان. (108:6)
62. انهن وانگر نه تجو جيڪي پاڻ ۾ چڙوچڙ ٿيا، فرقا ٺاهيا ۽ انهن ۾ قوت پئي ان بعد جو انهن وٽ روشن دليل اچي چڪا هئا ۽ انهن لاءِ وڏو عذاب آهي. (105:3)
63. گهڻن گمانن کان بچو بيشڪ ڪي گمان گناهه ٿي ويندا آهن. (12:49)
64. جيڪي اوهان کان پاسو ڪن ۽ اوهان کي صلح جو پيغام پهچائن، پوءِ انهن سان نه وڙهو.
65. مشرڪن لاءِ بخشش نه گهرڻ گهرجي. چاهي دعا گهرڻ لاءِ نبي هجي. (111:9)
66. شرڪ ڪرڻ وارين عورتن سان نڪاح نه ڪريو جيستائين مسلمان نه ٿين. (221:2)
67. جنهن جو الله تعاليٰ ڳنڍڻ جو حڪم ڪيو آهي، ان کي نه چنو (مٽي مائٽي). (25:13)
68. (عورتن لاءِ) اهڙو نرميءَ سان نه ڳالهايو جو دل جو بيمار ڪا لالچ ڪري هائو چڱي ڳالهه چئو. (33:32)
69. حيض پلپيتي آهي. حيض جي وقت (ڏينهن ۾) زالن کان پاسو ڪريو انهن سان قربت نه ڪريو جيستائين پاڪ نه ٿين. (222:2)
70. مردار رت ۽ سوئر جو گوشت نه کائو جو حرام ڪيو ويو آهي ۽ اهو (حلال) جانور نه کائو جنهن تي الله جو نالو نه ورتو وڃي. اها نافرمانِي

آهي. (3:5)

71. يتيم تي دٻاءُ نه وجهه ۽ سوالي کي نه جهڻڪ (جي ڏيو نه ٿا تڪاوڙ نه
ڪريو. دڙڪا نه ڏيو) ۽ پنهنجي رب جي نعمت جو خوب چرچو
ڪر. (9-10-11:93)

72. پوءِ هرگز قيامت ۾ شڪ نه ڪريو. ان ڳالهه جي پٺيان نه پئو جنهن جي
توڪي ڄاڻ نه آهي. (59:40)

73. تن طلاقن واري عورت ساڳئي مڙس کي حلال نه ٿيندي جيستائين زال
ٻيو مڙس ڪري (ان سان صحبت ڪري ٻيو مڙس طلاق ڏئي، عدت
گذري) ته وري هڪٻئي سان ملڻ ۾ ڏوهه نه آهي. (230:2)

74. مسلمانن ۾ بري ڳالهه جو چرچو نه پکڙجي. جيڪو ائين ڪندو انهن
لاءِ دردناڪ عذاب آهي دنيا ۽ آخرت ۾. (19:24)

75. بيحيائين جي ويجهو نه وڃو جيڪي ان مان ظاهر هجن ۽ جيڪي
لڪل هجن. (151:6)

76. بيهودي ڳالهين طرف نه واجهايو (نه ڏس). (3:23)

77. ان مسجد ۾ نماز نه پڙهجي، جيڪا مؤمنن کي نقصان پهچائي ۽
مسلمانن ۾ ڦوٽ وجهڻ واسطي ٺاهي وئي آهي. (108:9)

78. اهڙي ڳالهه جنهن جو توهان کي علم نه آهي، ان کي ٻين کان ٻڌي
پنهنجي وات سان نه پکيڙيو. اها الله وٽ وڏي ناپسند ڳالهه آهي.
(15:24)

79. اي ايمان وارو! انهن ڪافرن وانگر نه تجو جن پنهنجي ڀائرن بابت چيو
جڏهن اهي سفر تي يا جهاد ۾ رهي ويا جيڪڏهن اسان وٽ هجن ها ته نه
مرن ها ۽ نه ماري وڃن ها، هن ڪري جو الله ان جو افسوس انهن جي
دلين ۾ رکي ۽ الله ئي جياريندو ماري ڏيو آهي. (156:3)

80. توهان پنهنجي ڀاڻ واکاڻ (ساراهه) نه ڪريو. اهو خوب ڄاڻي ٿو
جيڪي پرهيزگار آهن. (32:53)

81. اي ايمان وارو! شيطان جي قدمن تي نه هلو. جيڪو شيطان جي قدمن
تي هلندو، اهو بيحيائي ۽ بري ڳالهه جو حڪم ڪندو. (21:24)

82. انهن ماڻهن جي خواهش پٺيان نه هل. جيڪي اسان جي آيتن کي

- ڪوڙو سمجهن ۽ آخرت تي ايمان نٿا رکن ۽ پنهنجي رب سان شريڪ ٿا ٺاهن.
83. شيطان جي پوڄا نه ڪريو. بيشڪ شيطان رحمان جو نافرمان آهي. (19:44)
84. هڪٻئي جو مال پاڻ ۾ ناحق سان نه کائو ۽ انهن کي حاڪمن تائين نه پهچايو جيئن کائي وٺو ڪو حصو ماڻهن جي ملڪيت مان ظلم سان ڄاڻي وائي. (188:2)
85. اي انسانو! سرڪشي نه ڪريو. بيشڪ اهو (الله تعاليٰ) توهان جا ڪم ڏسي ٿو ۽ ظالمن جي طرف نه جهڪو جو توهان کي باهه لڳندي (113:11)
86. نه ٿيو مشرڪن مان ۽ نه انهن مان جن پنهنجي دين ۾ تفرقو وڌو پوءِ ٽولا ٽولا ٿي ويا. هر هڪ ٽولو ان تي خوش آهي جيڪي انهن وٽ آهي. (22:30)
87. حرام ڪيون ويون آهن (نڪاح لاءِ) اوهان جون مائٽر، اوهان جون ڌيئرن، اوهان جون پيٽرن، اوهان جون پٽيون، اوهان جون ماسيون، اوهان جون پائيتيون، اوهان جون پائيجون، اوهان جون مائٽر جن اوهان کي ٿڃ پياري ۽ ٿڃ شريڪ پيئرون، اوهان جي زالن جون مائٽرون ۽ انهن جون ڌيئرن جيڪي اوهان جي پالنا هيٺ آهن (اهڙيون ڌيئرن جيڪي زال جي اڳئين مڙس مان هجن) اوهان جي پٽن جون زالون ۽ گڏ ڪرڻ ٻن پيئرن جو. (22-23:4)
88. جهڳٽو نه ڪريو (1) دغا وارن طرفان (2) اهي ماڻهو جيڪي حق تي نه هجن انهن جي طرفان (3) ظالمن طرفان (4) ڪوڙي تهمت ۽ الزام هڻڻ وارن طرفان، جن کي توهان ڄاڻو ٿا.
89. يتيمن کي سندن مال ڏيو. پاڪ صاف جي بدلي گندو نه وٺو ۽ انهن جو مال پنهنجي مال ۾ ملائي نه کائو. بيشڪ هيءُ وڏو گناهه آهي. (2:4)

عذاب

الله تعاليٰ پھريائين روح خلقيا. روحن جي اچڻ سان حياتي ملي. سڀني روحن کان الله سائين عهد ورتو ”چا مان توهان جو رب نه آهيان؟“ سڀني روحن قبول ڪيو. مڃيو. چيو: ”بيشڪ تون اسان جو رب آهين.“ جيئن شاھ صاحب ٻڌايو آهي:

الست بربڪم جڏهن ڪن ڀيوم

قالوا بليٰ قلب سين، تڏهن تت چيوم

تنهين وير ڪيوم وچن ويڙهيچن سان

انسان پنهنجي ڪيل واعدي کي وساري وينو. جنهن سڄي الله سان واعدو ڪيو. ان کي ڇڏي ٻين کي پوڄڻ لڳا. نبين جي نصيحت تي نه هليا، نبين کي ڪوڙو سمجهڻ لڳا. الله تعاليٰ پنهنجي مخالف شيطان کي خدا جي خلق کي ڪارڻ جي اجازت ڏني. پوءِ الله جو عذاب، ان جي پڪڙ ۽ سختي اهڙن ماڻهن لاءِ هوندي آهي ته من عاجزي ڪن، برائي ڇڏن، سڌرن، رجوع ڪن. ٻيا ماڻهو اهڙن واقعن کي ڏسي، ٻڏي ۽ پڙهي سبق پرائن، چوڻ ته الله طاقت وارو آهي ۽ ان جي اڳيان ٻيا سڀ ڪمزور آهن.

الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو آهي:

1. عذاب ٻرن ڪمن جو نتيجو آهي ۽ رسولن جي نافرمانيءَ جو سبب آهي. گناهن تي پڪڙ آهي. (49:6-6:6)
2. الله طرفان عذاب ان لاءِ آيو ته باقي رهيل ماڻهن يا ايندڙ نسلن ۾ خوف پيدا ٿئي. من عاجزي ڪن ۽ سڌرن. انهن ۾ سوچ پيدا ٿئي. (43:6)
3. پڪڙ يا عذاب انسان جي غفلت، ڪوڙ ۽ پنهنجي ڪڏن ڪرتوتن جي ڪري اچي ٿو ۽ ڪفر جي ڪري (95:7-93:6)
4. اهو قادر آهي جو توهان تي عذاب موڪلي توهان جي مٿان (برسات، ڳڙا، ڪنوڻ، طوفان، بيماريون، گرمي) يا توهان جي پيرن هيٺان (زمين جو ڦاٽڻ، ڏڏڻ، ٻوڏون، سوڪون، زلزلا، حادثا وغيره) (6:65)

5. توهان کي وڇڙائي مختلف ٽولا ڪري ۽ هڪٻئي کان سختي چڪرائي
(قبائلي جهيڙا، جنگيون) (65:6)
6. بريون سازشون ڪرڻ وارا هن کان نٿا ڊڄن ته الله انهن کي زمين ۾ دٻي
چڏي يا انهن کي اتان عذاب اچي جتان انهن کي خبر به نه پوي يا انهن
کي گهمندي ڦرندي پڪڙي وٺي جو اهي عاجزي ڪري نٿا سگهن يا
انهن کي نقصان ڏيندي ڏيندي گرفتار ڪري وجهي. بيشڪ توهان جو
رب رحم وارو مهربان آهي. (45-46-47:16)
7. توهان تي پٿر وسائي يا بي خوف ٿيا وري ٻي دفعي درياءُ ڏانهن وٺي وڃي
۽ جهاز ٻوڙيندڙ طوفان آڻي يا سڪيءَ جي ڪناري توهان کي زمين ۾
دٻي چڏي (68-69:17)
8. الله پاڻيءَ کي هيٺ زمين ۾ لاهي چڏي ۽ توهان هرگز تلاش ڪري نه
سگهو.
9. الله ماڻهن کي انهن جي ظلم ڪري پڪڙ ڪري ها ته نه چڏي ها زمين ۾
چرندڙ شيءَ پر انهن کي مهلت ڏئي ٿو هڪ مقرر وقت تائين. (61:16)
10. انهن تي عذاب رات جو آيو يا ٻن پهرن وقت جڏهن ستل هئا. (7:4-
97:7)
11. ڇا ڳوٺ وارا نٿا ڊڄن جو اسان جو عذاب رات جو اچي جو نندڻ ۾ ستل
هجن يا اسان جو عذاب سج چڙهڻ وقت اچي جڏهن اهي راند روند ۾
مشغول هجن. (98:7)
12. رسول سڌي وات طرف سڏين ٿا. بيشڪ جن جو ايمان آخرت (جزا ۽
سزا) تي نه آهي، اهي سڌي وات کان پاسو ڪندڙ آهن جڏهن اسان
(الله) انهن تي رحم ڪريون، مصيبتون تاريون ۽ هٿ ڌرمي ڪندا
پنهنجي سرڪشيءَ ۾ پتڪندي ۽ بيشڪ اسان انهن کي عذاب ۾
پڪڙيو. (75-76:23)
13. تنهنجو رب بخشڻهار رحمت وارو آهي. جيڪڏهن الله انهن کي سندن
ڪمن تي پڪڙ ڪري ها ته جلد انهن تي عذاب موڪلي ها، پر انهن
واسطي واعدِي جو هڪ وقت مقرر آهي، جنهن جي اڳيان ڪا پناهه نه
لهندا.

14. الله جو عذاب ايندو آهي الله وتان يا ٻين جي هٿان جيڪا تڪليف ملندي اڻ وٺندڙ ڪمن ڪري اهو به الله جو عذاب آهي. (14:9)
15. پوءِ اسان آسمان کان انهن تي عذاب موڪليو سندن ظلم جي بدلي. ظالمن کي بدترين عذاب سان پڪڙ ڪئي سين. انهن جي نافرمانيءَ سبب. (162:7-165)
16. حضرت نوح ﷺ جي قوم تي عذاب رسول جي نافرماني ڪري آيو. حضرت نوح ﷺ پنهنجي قوم کي 1050 سال نصيحت ڪئي، قوم کي سمجهايو. ڪل 72 ڄڻا مسلمان ٿيا. پوءِ حضرت نوح ﷺ جي التجا تي آسمان ۽ زمين مان پاڻي آيو. الله جي حڪم سان حضرت نوح ﷺ ٻيڙي ٺاهي هئي، ان ۾ هر جنس جو جوڙو چڙهيو. حضرت نوح ﷺ جو پٽ ڪنعان ۽ سندس زال نه چڙهيا ۽ پوئتي ڪافرن سان گذر رهيا ۽ پاڻي ۾ ٻڏي ويا. (26:11 کان 48)
17. حضرت هود ﷺ عاد قوم جو رسول هو ۽ حضرت نوح ﷺ کان پوءِ آيو. ماڻهن کي بتن جي پوڄا کان روڪيائين، الله جي عبادت ڪرڻ لاءِ چيو. عاد قوم کيس ايڏايو ۽ نه مڃيو ان ڪري مٿن سخت طوفان ست راتيون ۽ اٺ ڏينهن لڳاتار هليو جنهن ۾ سڀ ماڻهو مري ويا. (6-7-8:69)
18. حضرت صالح ﷺ ثمود قوم جو رسول هو جيڪو حضرت هود ﷺ کان پوءِ آيو. سندس قوم معجزو گهريو. پوءِ الله جي حڪم سان جبل مان ڏاڇي نڪري آئي. حضرت صالح ﷺ انهن کي چيو ته هڪ ڏينهن پاڻي توهان ڀريو ۽ هڪ ڏينهن پاڻي ڏاڇيءَ جي پيڻ لاءِ آهي. پوءِ انهن ۾ هڪ نياڳو پيدا ٿيو جنهن ٻين جي صلاح سان ڏاڇيءَ جون ڪچون ڪيون. تن ڏينهن کان پوءِ سخت آواز جو عذاب آيو جنهن ۾ سڀ ماڻهو مري ويا ۽ الله تعاليٰ صالح ﷺ ۽ ٻين ايمان وارن کي بچايو. (61:11 کان 67)
19. حضرت صالح ﷺ کان پوءِ حضرت لوط ﷺ جيڪو حضرت ابراهيم ﷺ جو ڀائٽيو هو نبي ٿي آيو. ان وقت جا مرد عورتن کي ڇڏي مردن سان بدفعلي ڪندا هئا. حضرت لوط ﷺ کين گهڻو

سمجهايو ته اهو ڪم خراب آهي ۽ اهڙو ڪم اڳ ڪنهن به نه ڪيو. ته به نه مڙيا. پوءِ الله جي حڪم سان فرشتا آيا، جن حضرت لوط عليه السلام ۽ سندن گهروارن کي ٻاهر ڪڍيو. حضرت لوط عليه السلام جي گهرواري نه نڪتي. ملائڪن شهر کي ڇڪي ڪڍڻ وانگر ڪري ابتو زمين تي اڇلايو ۽ وري انهن جي مٿان پٿر وسايا، جن ۾ ختم ٿي ويا. (11:78) کان (83)

20. حضرت شعيب عليه السلام جي قوم ماپ ۽ تور ۾ ناانصافي ڪندي هئي. حضرت شعيب عليه السلام انهن کي خيانت ڪرڻ کان روڪيو جنهن تي هن جي قوم مخالفت ڪئي. پوءِ انهن کي زلزلي اچي ورتو. اهي صبح جو گهرن ۾ اونڌا پيل هئا. تن قسمن جو عذاب آيو: (1) ڪڪر جي پاڇي هيٺ باهه جون چڻنگون ۽ شعلا (2) آسمان کان خوفناڪ آواز (3) هيٺان زلزلو آيو. (11:94)

21. حضرت موسيٰ عليه السلام جي وقت ۾ فرعون بادشاهه الله ۽ ان جي رسول حضرت موسيٰ عليه السلام کي نه مڃيو ان جي مخالفت ڪيائين. حضرت موسيٰ عليه السلام کي ختم ڪرڻ لاءِ پنهنجن سردارن ۽ لشڪرن سان حضرت موسيٰ عليه السلام جي پٺيان پيو. مصر جي نيل درياءَ جي ڪناري تي جڏهن حضرت موسيٰ عليه السلام ۽ انهن جي ماڻهن ويجهو پهتو ته الله جي حڪم سان حضرت موسيٰ عليه السلام درياءَ ۾ لٽ هڻي ته پاڻيءَ ۾ سڪو رستو ٺهي پيو. جڏهن حضرت موسيٰ عليه السلام ۽ ان جا ماڻهو ٻاهر نڪتا ته فرعون ۽ سندس ساٿي درياءَ جي وچ ۾ ان سڪي رستي تي پئي آيا. اوچتو پاڻي درياءَ جو ملي ويو جنهن ۾ سڀ ٻڏي مري ويا. فرعون جي لاش کي الله درياءَ مان عبرت لاءِ ٻاهر ڪڍيو.

22. جن منهنجي آيتن جو انڪار ڪيو ۽ منهنجي ملڻ جو اهي ئي آهن جيڪي منهنجي رحمت کان نااميد ٿيا. انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي. (23:29)

23. بيشڪ قارون موسيٰ جي قوم مان هو. ان وڏائي ڪئي، ظلم ڪيو. الله تعاليٰ کيس ايترا خزانا ڏنا جو انهن جون ڪنجيون هڪ طاقتور جانور کڻي نه سگهندو هو. جڏهن ان کي الله جي وات ۾ خرچ ڪرڻ لاءِ چيو

ويو ته هن چيو ته اهو خزانو مون کي منهنجي علم ڪري موڪليو
آهي. ان مان الله جي نالي خرچ ڇو ڪريان. پوءِ الله تعاليٰ قارون کي
سندس خزانن ۽ گهر سميت زمين ۾ ڳهايو. (77:28 کان 81)

24. حضرت دائود عليه السلام جي وقت ۾ بني اسرائيل قوم کي چنڇر جي ڏينهن
مڇيءَ جي شڪار ڪرڻ کان جهليو ويو ۽ انهن چوڻ نه ورتو ۽
انڪلون ڪرڻ لڳا. پوءِ الله جي حڪم سان اهي باندر ٿي ويا ۽ جلد
ختم ٿي ويا. (163:7 کان 166)

25. جيڪڏهن اهي ڳوٺن وارا ايمان آڻن ها ۽ پرهيزگار بڻجن ها ته مٿن
آسمان ۽ زمين کان برڪتون ضرور کوليون ها، پر ڪوڙ پانيائون تنهن
سبب پڪڙيوسين سندن ڪرتوتن سبب. (96:7)

26. جن اسان جي آيتن کي ڪوڙو سمجهيو، عنقريب اسان انهن کي
آهستي آهستي عذاب جي طرف وٺي وينداسين، جتان انهن کي خبر نه
هوندي. (183:71)

27. جيڪي گڏ ڪري رکن ٿا سون ۽ چاندي ۽ ان کي الله جي راهه ۾ خرچ
نه ٿا ڪن، انهن کي خوشخبري ٻڌاءِ دردناڪ عذاب جي جنهن ڏينهن
اهو تپايو ويندو جنهن جي باهه ۾، پوءِ ان سان داغ ڏنا ويندا سندن
پيشانين، پٺن ۽ پاسن کي. (24:9)

الله جي وات ۾ خرچ ڪرڻ

آسمانن ۽ زمين ۽ انهن جي وچ ۾ جو ڪجهه آهي، ان جو وارث الله آهي. جيڪا شيءِ ملي ٿي، اهو ڏئي ٿو. خرچ ڪرڻ معنيٰ الله جي شيءِ الله کي ڏيڻ آهي، چوڻه اهو سڀني ۾ موجود آهي. ان ڏيڻ جي عيوض اهو (الله) ٻيڻا ڪري ٿو. ان کان ڪيترو وڌائي اها ان جي مرضي آهي. نه رڳو ايترو پر ڏيڻ سان ڏوهه به معاف ڪري لک لتيا اجايا ويا، پر جيڪي الله ڪارڻ ڏنا محتاجن جي مدد ۽ نيڪ ڪمن لاءِ، اهي سڃايا ٿيا. ڪنهن ڏاهي جو قول آهي:

گهڻا گهڻا ڳئي گهڻا ڪريندي گهڻا نه ڪنهن ڪيتا

وت دي ويل گهڻا جنهن ڪيتا تنهن پي نال نه نيتا

حمل اڪين نال ڏنوسين ڪفن تنين دا سيتا

جيئن بندوق جي لائيسن لاءِ هر سال ان جي مقرر في ڏجي ته بندوق قائم هوندي ۽ جي في نه ڏبي ته ڏنڊ پوندو يا لائيسن ختم ٿيندو. اهڙي طرح الله جي رضا لاءِ خرچ ڪرڻ، مليل رزق کي قائم رکي ٿو. نه ڏبو ته اهورزق الله تعاليٰ گهٽائي يا ختم ڪري ان جي مرضي آهي. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو آهي:

1. توهان (رسول ڪريم ﷺ) کان پڇن ٿا ته ڇا تي خرچ ڪن؟ اوهان فرمايو جو ڪجهه چڱي ڪم ۾ خرچ ڪريو سواءِ پيءُ، ويجهن مائٽن، يتيمن، محتاجن ۽ مسلمانن لاءِ آهي. (215:2)
2. توهان (رسول ڪريم ﷺ) کان پڇن ٿا ته ڪيترو خرچ ڪن؟ توهان فرمايو جيترو توهان جي ضرورت کان زياده هجي. (219:2)
3. اي ايمان وارو! پنهنجي پاڪ ڪمائي مان ڪجهه ڏيو ۽ ان مان جيڪي اسان توهان جي واسطي زمين مان پيدا ڪيو ۽ خاص ناقص ڏيڻ جو ارادو نه ڪريو جو ڏيو ان مان ۽ توهان کي ملي ته نه وٺندؤ. (267:2)

4. الله جي وات ۾ اسان جي ڏني مان خرچ ڪريو ان ڏينهن کان اڳ ۾ جنهن ۾ خريد فروخت نه آهي. (31:14)
5. جيڪڏهن توهان خيرات ظاهر ڪري ڏيو ته ڪهڙي نه چڱي ڳالهه آهي ۽ جيڪڏهن لڪائي فقيرن کي ڏيو ته اهو سڀ کان توهان جي واسطي پلو آهي ۽ ان سان توهان جا ڪي گناهه گهٽبا. (271:2)
6. شيطان توهان کي ڊيڄاري ٿو سڃاڻي کان (خرچ ڪندؤ ته سڃاڻيندؤ) ۽ حڪم ڪري ٿو بيحيائي جو ۽ الله توهان سان واعدو ڪندو آهي بخشش ۽ فضل جو. (268:2)
7. اوهان هرگز ايستائين چڱائي کي نه پهچندؤ جيستائين توهان پنهنجي پياري شيءِ نه خرچ ڪريو ۽ اوهان جو ڪجهه خرچ ڪندؤ الله کي اهو معلوم آهي. (93:3)
8. توهان چڱي شيءِ ڏيو ته توهان لاءِ پلو آهي ۽ توهان جو خرچ ڪرڻ مناسب نه آهي مگر الله جي رضا حاصل ڪرڻ لاءِ. (272:2)
9. الله جي راهه ۾ جو ڪجهه خرچ ڪندؤ توهان کي (ان جو اجر) پورو پورو ملندو ۽ ڪنهن به طرح گهائي ۾ نه رهندؤ. (272:2)
10. بيشڪ صدقو ڏيندڙ مرد ۽ صدقو ڏيندڙ عورتون ۽ اهي جن الله کي چڱو قرض ڏنو انهن جا ٻيڻا آهن ۽ انهن لاءِ ٻيڻو ثواب آهي. (18:57)
11. رحمان جا ٻانها جڏهن خرچ ڪندا آهن تڏهن نه حد ٿين ۽ نه تنگي ڪن ۽ انهن پنهي جي وچ ۾ اعتدال تي رهن. (67:25)
12. جيڪا شيءِ توهان الله جي وات ۾ خرچ ڪريو اهو ان جي بدلي ٻي ڏيندو. اهو سڀ کان بهتر رزق ڏيڻ وارو آهي. (39:34)
13. جيڪو پنهنجي مال مان ڏني ٿو سو پاڪ صاف ٿئي ٿو. ڪنهن جو به ڪوان تي احسان نه آهي جنهن جو بدلو ڏنو وڃي، فقط پنهنجي رب جي رضا ڳولي ٿو.
14. ڪجهه خرچ ڪريو اسان جي ڏني مان هن کان اڳ ۾ جو توهان مان ڪنهن تي موت اچي ۽ پوءِ چوي ته اي منهنجا رب! تو مون کي ٿوري مدت تائين مهلت ڇو نه ڏني جو مان صدقو ڏيان هلم ۽ نيڪي وارن مان ٿيان ها. (10:63)

15. اي ايمان وارو! پنهنجا صداقا (خيرات) ضايع نه ڪريو ٿورو ڄاڻائي ۽ تڪليف ڏئي انهيءَ وانگر جو پنهنجو مال ماڻهن جي ڏيکارڻ لاءِ خرچ ڪري ۽ الله ۽ قيامت تي ايمان نه آڻي.
16. جيڪي پنهنجو مال ڏک سک ۾ خرچ ڪندا آهن ۽ ڪاوڙ ڪائيندڙ ۽ ماڻهن کي معاف ڪندڙ آهن، (سي پرهيڙگار آهن) ۽ پلارا ماڻهو الله کي پيارا آهن. (134:3)
17. جيڪي الله جي راه ۾ خرچ ڪندا آهن، اهي اهڙو واپار ڪن ٿا جيڪو ختم نٿو ٿئي ۽ الله پنهنجي فصل سان انهن کي وڌيڪ ڏئي ٿو.
18. الله رستو آسان ڪري ٿو ۽ ڪم سولو ڪري ٿو انهن لاءِ جيڪي صدقو ڏين ٿا، خيرات ڏيڻ انسان کي پاڪ ڪري ٿي.
19. الله پنهنجي ٻانهن جي توبه قبول ڪندو آهي ۽ صداقا پاڻ پنهنجي قدرت واري هٿ ۾ وٺندو آهي. (104:9)
20. جيڪي پنهنجو مال الله جي راه ۾ خرچ ڪندا آهن، انهن جو مثال ان ڊاڻي وانگر آهي، جنهن ست سنگ ڄمايا ۽ هر سنگ ۾ 100 ڊاڻا هجن. الله ان کان به وڌيڪ وڌائي ٿو جنهن لاءِ گهري (261:2)
21. جن الله سان عهد ڪيو آهي جيڪڏهن اسان کي پنهنجي فضل سان ڏيندو ته اسان ضرور خيرات ڪنداسين ۽ اسان ضرور چڱا ماڻهو ٿينداسين. پوءِ جڏهن الله انهن کي پنهنجي فضل سان ڏنو ته ان ۾ بخيلي ڪرڻ لڳا ۽ منهن ڦيري پوئتي هڻي ويا. الله انهن جي دلين ۾ نفاق پيدا ڪري ڇڏيو جو ڪوڙو واعدو ڪيائون. (76-77:9)
22. الله جي واٽ ۾ خرچ ڪرڻ الله وٽ ويجهو ڪندو آهي. (99:9)
23. جيڪي پنهنجو مال خرچ ڪندا آهن رات ۽ ڏينهن ۾ لڪل ۽ ظاهر، انهن جو اجر آهي سندن رب وٽ ۽ انهن کي نه ڊپ ۽ نڪو خوف آهي. (274:2)
24. جيڪي پنهنجي حلال جي ڪمائي مان حقدار ماڻهن جنهن لاءِ الله ٻڌايو آهي، خاص طرح پيءُ ماءُ، ويجهو مائٽ ۽ محتاج، مسڪينن تي خرچ ڪن ٿا، انهن کي ڏين ٿا ته اهي ماڻهو دعائون ڏين ٿا. پيءُ ماءُ جي دعا الله جي ويجهو ڪري ٿي، الله راضي ٿئي ٿو. انهن دعائن جي عيوض

الله ان جي رزق کي قائم رکي ٿو ۽ وڌائي ٿو. الله جي رضا خاطر ڏيڻ سان دل کي سڪون ملي ٿو خوف نٿو رهجي.

25. جيڪي عيب لڳائن ٿا انهن مسلمانن تي جيڪي دل سان خيرات ڪندا آهن ۽ انهن تي جيڪي طاقت نه رکندا آهن (ڪنهن به شيءِ ڏيڻ جي) مگر پنهنجي محنت کان. پوءِ اهي انهن تي ڪلن ٿا. الله انهن کي سندن مسخريءَ جي سزا ڏيندو ۽ انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي. (79:91)

26. اجايو خرچ نه ڪريو، بيشڪ اجايو خرچ ڪندڙ شيطان جا ڀائر آهن ۽ شيطان پنهنجي رب جو وڏو ناشڪرو آهي. (27:17)

27. توهان کي ڇا ٿيو آهي جو الله جي واٽ ۾ خرچ نه ٿا ڪريو. حالانڪه آسمانن ۽ زمين جي هر شيءِ جو وارث الله آهي. (10:57)

28. الله جيڪي پنهنجي فضل سان ڏنو آهي، ان کي نه لڪائجي، ان ۾ بخيلي نه ڪجي (گڏ ڪيل مال مان نه پاڻ کائي ۽ نه ٻين کي ڪارائي)

29. اي ايمان وارو! الله جي ڏني مان ان جي واٽ ۾ خرچ ڪريو ان ڏينهن جي اچڻ کان اڳ جنهن ۾ ڪابه خريد و فروخت نه آهي. (254:2)

30. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرمائ دل سان خرچ ڪريو يا بي دليءَ سان توهان (منافقن) کان هرگز قبول نه ڪيو ويندو. بيشڪ توهان بي فرمان ماڻهو آهيو. انهن (ڪافرن) جو خرچ ڪرڻ قبول نه ٿيو جو اهي الله ۽ رسول جا منڪر آهن. (53-54:9)

31. ڪي ٻهراڙيءَ وارا اهي آهن، جيڪي الله ۽ قيامت تي ايمان رکن ٿا ۽ جيڪي خرچ ڪن، ان کي الله جي ويجهڙائي ۽ رسول کان دعائن وٺڻ جو ذريعو سمجهندا آهن. (99:9)

دنيا جي حياتيءَ ۾ مرڻ کان پوءِ وري زنده ٿيڻ

الله تعاليٰ قدرت وارو آهي. اهو سڀ ڪجهه ڪري سگهي ٿو ان وٽ هر ڳالهه آسان آهي. الله تعاليٰ جو واعدو آهي ته مرڻ کان پوءِ توهان سڀني کي جيئرو ڪيو ويندو. اٿاريو ويندو قيامت جي ڏينهن حساب ڪتاب لاءِ. پر الله سائين هن دنيا ۾ مرڻ کان پوءِ ڪن ماڻهن کي وري جيئرو ڪيو آ پنهنجي حڪمت ۽ قدرت سان.

1. ياد ڪريو توهان (يهودين) چيو اِي موسيٰ ﷺ! اسان توتي هرگز يقين نه ڪنداسين، جيستائين خدا کي ظاهر ظاهر نه ڏسون. پوءِ انهن کي ڪڙڪي (کنوڻ) اچي ورتو ۽ اهي سڀ مري ويا. پوءِ اوهان جي مرڻ بعد اسان اوهان کي زنده ڪيوسين ته من احسان ميجو. (2: 55-56)

2. حضرت موسيٰ ﷺ جي وقت ۾ ڪو شخص قتل ٿي ويو جنهن کي سندس سؤت قتل ڪيو ۽ فريادي به پاڻ ٿيو. يهودين حضرت موسيٰ ﷺ کي ماڻهو ظاهر ڪرڻ لاءِ چيو. ان دعا گهري ۽ ٻڌايو ته ڦڪي رنگ جي ڳئون جيڪا نه ڪراڙي آهي ۽ نه ننڍي اها ڪهي ان جي گوشت جو ٽڪرو ان قتل ڪيل شخص کي هڻو. هنن ائين ڪيو ته اهو مثل جيئرو ٿي پيو ۽ پنهنجي سؤت جي نالي ميراث تان قتل ڪرڻ جو ٻڌايو. (2: 67 کان 73)

3. بني اسرائيلن جي جماعت جي هڪ ڳوٺ ۾ وبائي بيماري پئي ۽ ماڻهو موت جي خوف کان شهر ڇڏي ڪنهن جهنگل ۾ رهيا. اتي الله جي حڪم سان سڀ مري ويا. پوءِ الله انهن سڀني کي جيئرو ڪيو. (حضرت حزقيل ﷺ جي دعا سان جيئرا ٿيا) (2: 143)

4. حضرت عزيز ﷺ بيت المقدس شهر مان لنگهيو گڏهه تي سوار هو. ڪجور ۽ انگورن جي رس گڏ هئس. ڏٺائين ته شهر ويران هو ۽ ڪوبه ماڻهو ڏسڻ ۾ نه آيو. خيال ڪيائين ته شهر ۾ ڊپيل ماڻهن کي ڪير زنده ڪندو. پوءِ اتي آرام ڪيائين ۽ سندس دم پرواز ٿي ويو. 100 سال

مثل رهيو ان وچ ۾ بيت المقدس ٻيهر آباد ٿي ويو. حضرت عزيز عليه السلام زنده ٿيو ڏنائين ته ڪاڌو خراب نه ٿيو آهي. گڏه جا وڃي هڏا ٻڄيا آهن. ان جي سامهون گڏه جا هڏا گڏ ٿيا ۽ گوشت چڙهيو ۽ اهو گڏه به جيئرو ٿي پيو. (259:2)

5. حضرت ابراهيم عرض ڪيو ته اي منهنجا الله! تون مثل ڪيئن جياريندين؟ الله تعاليٰ فرمايو: توکي يقين نه آهي؟ عرض ڪيائين: دل جي تسڪين واسطي. کيس ٻڌايو ويو ته چار پکي (ڪڪڙ، ڪبوتر، ڪانو، مورا) وٺي پاڻ سان مانوس ڪر. پوءِ انهن جو ٽڪرو (ڪهي انهن جو گوشت ملائي) جدا جدا جبلن تي رک ۽ انهن کي سڏ ڪر. جڏهن سڏيائين ته سڀني جا ڌڙ انهن جي منڍين سان مليا ۽ جيئرا ٿي پيا. (260:2)

6. حضرت عيسيٰ عليه السلام الله تعاليٰ جي حڪم سان مري ويل جياريندو هو. (49:3)

حضرت ابن عباس رضي الله عنهما جو قول آهي ته حضرت عيسيٰ چئن چئن کي جيئرو ڪيو: (1) عاذر جنهن کي مٽي تي ڏينهن ٿيا هئا. (2) ٻيڙي جو چوڪرو جنهن جو جنازو وڃي پيو. (3) هڪ عشر جي چوڪري جيڪا شام جو مٽي هئي. (4) سام بن نوح جنهن کي مٽي هزارين سال ٿي ويا هئا.

7. حضرت ايوب عليه السلام کي ان جا گهروارا جيڪي مري ويا هئا، الله سائين جيئرا ڪيا ۽ اوترا ٻيا عطا ڪيا. (84:21-43:38)

8. اصحاب ڪهف غار ۾ لڪا (ان وقت ظالم بادشاهه جيڪو ڪفر تي هو، ان جي خوف کان) ۽ اتي 309 سال ننڊ ۾ پيل هئا. جڏهن ته مثل هئا. پوءِ الله انهن کي زنده ڪيو. (18:25)

عمل چت ٿيا (ڪنهن جا)

1. اهي جيڪي الله جي آيتن جا منڪر ٿيا ۽ پيغمبرن کي ناحق شهيد ڪيائون ۽ انصاف سان حڪم ڪندڙن کي قتل ڪيائون، ان کي خوشخبري ڏي دردناڪ عذاب جي. اهي ئي آهن جن جا عمل دنيا ۽ آخرت ۾ چٽ ٿيا. (22:3)
2. جيڪو مسلمان مان ڪافر ٿيو، ان جا سمورا عمل چٽ ٿيا. اهو آخرت ۾ نقصان وارو آهي. (5:5)
3. جيڪڏهن توهان سان شريڪ ڪيو ته ضرور تنهنجا (نيڪ) عمل چٽ ٿي ويندا ۽ تون گهاتي ۾ رهندين. (66:39)
4. مشرڪن جو حق نه آهي ته الله جون مسجدون آباد ڪن. اهي شاهد آهن پنهنجي ذات تي ڪفر جا، اهي ئي آهن جن جا عمل چٽ ٿيا ۽ هميشه باهه ۾ رهندا. (17:9)
5. منافق مرد ۽ منافق زالون هڪ ئي ڳالهه آهن جيڪي برائي جو حڪم ڏين ۽ چڱائي کان منع ڪن ۽ پنهنجا هٿ بند رکن. اهي الله کي ڇڏي وينا ۽ الله انهن کي ڇڏي ڏنو. انهن جا عمل چٽ ٿيا دنيا ۽ آخرت ۾، اهي ئي ماڻهو نقصان ۾ آهن. (67:9)
6. جيڪو دنيا جي زندگيءَ جو سينگار طلبيندو هجي، اسان ان ۾ انهن کي پورو پورو ڏينداسين ۽ ان ۾ ڪابه ڪمي نه ٿيندي اهي ئي آهن جن جي واسطي آخرت ۾ باهه کان سواءِ ڪجهه به نه آهي. چٽ ٿي ويو جيڪي ڪيو هئا انهن ۽ سندن عمل برباد ۽ تباهه ٿيا. (16:11)
7. (جهاد ۾) جڏهن خوف جو وقت گذري ويو توهان (رسول ڪريم ﷺ) کي طعنو ڏين ٿا تيز زبانون سان مالِ غنيمت جي لالچ ۾. انهن ماڻهن ايمان ئي ڪونه آندو آهي. پوءِ الله سندن عمل چٽ ڪري ڇڏيا، اهو الله تي آسان آهي. (19:33)
8. جن ماڻهن ڪفر ڪيو ۽ الله جي راهه کان روڪيائون، الله انهن جا عمل

برباد ڪري ڇڏيا. (1:47)

9. اي ايمان وارو! پنهنجو آواز مٿي نه ڪريو هن نبيءَ جي آواز کان. ان جي بارگاهه ۾ رڙ ڪري نه ڳالهائو جيئن پاڻ ۾ هڪٻئي سامهون ڳالهائيندا آهيو. متان اوهان جا عمل ڇڻ نه ٿي وڃن ۽ توهان کي خبر به نه پوي (2:49)

10. اهڙا ماڻهو جن تعبيداري ڪئي اهڙين ڳالهين جي، جن ۾ الله جي ناراضگي آهي ۽ ناپسند ڪيائون الله جي رضا کي، پوءِ الله سندن عمل ڇڻ ڪري ڇڏيا. (28:47)

11. اوهان کان اڳ ۾ جيڪي هئا، اهي توهان کان طاقت ۾ ۽ مال ۾ ۽ اولاد ۾ گهڻا هئا. پوءِ توهان پنهنجي پاڻي جو نفعو ورتو، جيئن توهان کان اڳين پنهنجي حصي جو نفعو ورتو. توهان بيهودگيءَ ۾ پيا جيئن اهي بيهودگيءَ ۾ چيا (رسول ﷺ جي مخالفت، ٺٽولي ڪرڻ، ڪوڙو چوڻ) انهن جا عمل ڇڻ ٿي ويا دنيا ۽ آخرت ۾. (9:69)

12. جيڪو ماڻهو پنهنجي دين کان ڦرندو پوءِ ڪافر ٿي مرندي ته انهن ماڻهن جي ڪمائي دنيا ۽ آخرت ۾ ڇڻ ٿي وئي ۽ اهي دوزخي آهن. کين ان ۾ هميشه رهڻو آهي. (2:17)

13. جن اسان جي آيتن ۽ آخرت جي دربار کي ڪوڙو چيو، انهن جا سمورا عمل ڇڻ ٿيا. (7:147)

14. اهي جن جي سموري ڪوشش دنيا جي زندگيءَ ۾ گم ٿي وئي ۽ اهي هن خيال ۾ آهن ته چڱا ڪم ڪري رهيا آهن، اهي ماڻهو جن پنهنجي رب جي آيتن ۽ ان سان ملڻ جو انڪار ڪيو، انهن جا سمورا عمل ڇڻ ٿي ويا. (18:105-104)

15. جيڪڏهن توهان سان شريڪ ڪيو ته ضرور تنهنجا سمورا عمل ڇڻ ٿي ويندا ۽ ضرور تون گهاتي ۾ رهندين. (39:65)

16. جن ڪفر ڪيو انهن تي تباهي پوي ۽ الله سندن عمل برباد ڪري هي ان ڪري جو انهن کي نه وڻيو جو ڪجهه الله نازل ڪيو (قرآن) پوءِ الله سندن عمل ڇڻ ڪري ڇڏيا. (9:47)

الله بخشڻهار مهربان آهي (ڪنهن لاءِ)

الله تعاليٰ پنهنجي لاءِ ٻه صفاتي نالا گڏ ڪيا آهن. پهريون بخشيندڙ هر انسان کي جنهن نافرمانِي ڪئي ۽ پري رهيو پر بخشيندڙ هڪ شرط تي ته ايمان آڻي الله ۽ ان جي رسول، موڪليل پاڪ ڪتاب ۽ قيامت تي، پوءِ توبه ڪري ٻيو رحيم آهي، سڀ مخلوق کيس پياري آهي، پر جيڪي ايمان آڻن انهن تي ان جي خاص رحمت هوندي آهي. توبه ڪرڻ سان کين ڪڏن ڪمن تي معافي ملندي آهي ۽ بخشش گهرندا آهن ته الله کين بخش ڪري ٿو. شاهه صاحب فرمايو آهي تہ:

منهنجي مدلين جي جڏ ڪل پريان پيئي
ڪڏهن نه ڪوسا ٿيا ڪو ڏوراپو ڏيئي
ساجن سڀيئي، ڏکيم ڏول ڏلائين
بخشڻهار ۽ مهربان انهن لاءِ جن مڃارا ڪم نه ڪيا.
چڱن سان چڱايون، ائين هرڪو هو
تو جان ڪري نه ڪو، برن سان پلايون
(شاهه)

وڏي هلو الله جي بخشش ڏانهن، ان کي ٻاڏايو. اسان ڪيترا به گنهگار هجڻ پنهنجي نفساني خواهشن ڪري پر الله جي بخشش ۽ رحمت مان اميد نه لاهجي.

جي ليلائي نه لهين، ته پڻ ليلائيج
آسرو مَ لاهيج، سڄڻ ٻاجهيندڙ گهڻو
(شاهه)

قرآن مجيد ۾ الله ٻڌايو:

1. توهان مان ڪو نادانيءَ ۾ برائي ڪري ويهي، ان کان پوءِ توبه ڪري ۽ سدري وڃي، پوءِ بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي. (54:6)
2. بيشڪ نفس برائي جو حڪم ڏيندڙ آهي، مگر جنهن تي منهنجي رب

- رحم فرمايو. بيشڪ منهنجو رب بخشيندڙ مهربان آهي. (53:12)
3. جيڪو بدلو وٺي جيتري کيس تڪليف پهچائي وئي، پوءِ ان تي زيادتي نه ڪئي وڃي ته بيشڪ الله ان جي مدد ڪندو. بيشڪ الله معاف ڪرڻ وارو مهربان آهي. (60:22)
4. جيڪو توبه ڪري، ايمان آڻي ۽ چڱا ڪم ڪري، پوءِ اهڙن جي بابتين کي الله چڱاين سان بدلو ڏئي ڇڏيندو. الله بخشتار مهربان آهي. (25:70)
5. قريب آهي جو الله توهان ۽ انهن جيڪي انهن مان توهان جا دشمن آهن، دوستي پيدا ڪري ڇڏي ۽ الله قادر آهي ۽ بخشتار مهربان آهي. (7:60)
6. توهان تي ان ۾ ڪوئي گناهه نه آهي جيڪو اڻ ڄاڻائي ۾ صادر ٿيو. هائو اهو گناهه آهي جيڪو دل جي ارادي سان ڪيو ۽ الله بخشتار مهربان آهي. (5:33)
7. اي نبي! پنهنجي پيڻين، شهزادين ۽ مسلمانن جي عورتن کي فرمائ ته پنهنجي چادرين جو هڪ حصو منهن تي رکن. هي وڌيڪ ويجهو آهي جو سندن سڃاڻپ ٿئي، جيئن شڪليون نه ڏٺيون وڃن. تڪليف نه ڏٺيون وڃن ۽ الله بخشتار مهربان آهي. (59:33)
8. ملائڪ پاڪائي بيان ڪندا آهن پنهنجي رب جي تعريف سان گڏ ۽ زمين وارن واسطي معافي گهرندا آهن. ٻڌو! بيشڪ الله بخشتار مهربان آهي. (5:42)
9. جيڪڏهن اوهان الله ۽ رسول جي فرمانبرداري ڪندؤ ته توهان جي ڪنهن به عمل ۾ توهان کي گهٽ اجر نه ڏيندو. بيشڪ الله بخشتار مهربان آهي. (14:49)
10. اي ايمان وارو! توهان جون ڪي زالون ۽ اولاد توهان جا دشمن آهن. پوءِ انهن کان هوشيار رهو جيڪڏهن معاف ڪريو ۽ درگزر ڪيو ۽ بخشيئو ته بيشڪ الله بخشتار مهربان آهي. (14:64)
11. اي انسانو! جيڪڏهن توهان الله کي دوست رکو ٿا ته منهنجي رسول جا فرمانبردار ٿي وڃو ته الله توهان کي دوست رکندو ۽ توهان جا گناهه.

- بخشي ڇڏيندو. الله بخشڻهار مهربان آهي.
12. (منهنجي طرفان پيغمبر چيو) اي منهنجا اهي ٻانهو جن پاڻ تي ظلم ڪيو سي الله جي باجهه کان نااميد نه ٿين. چو ته الله سڀ گناهه بخشيندڙ آهي. بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي.
13. ڪي اهڙا آهن جن پنهنجن گناهن جو اقرار ڪيو ۽ گڏوڃڙ عمل ڪيائون. هڪڙا چڱا ٻيا برا. قريب آهي جو الله انهن جي توبه قبول ڪري. بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي. (9:102)
14. جيڪي پاڪدامن عورتن تي تهمت لڳائين، اهي فاسق آهن مگر ان کان پوءِ جيڪي توبه ڪن ۽ پاڻ سدارين، پوءِ بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي.
15. جيڪو پنهنجي گهران نڪتو الله ۽ رسول جي طرف هجرت ڪندي، پوءِ ان کي موت اچي ويو ته ان جو ثواب الله جي ذمي آهي ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي. (100:4)
16. جنهن زيادتي ڪئي، وري برائي کان پوءِ چڱائي ڪري ته بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي. (11:27)
17. جيڪڏهن الله گهري ته منافقن کي عذاب ڪري يا (توبه جي توفيق ڏيڻ سان) مٿن باجهه سان موٽي. چو ته الله بخشڻهار مهربان آهي. (24:33)
18. اوهان مان جن تي الله فضل ڪيو آهي ۽ آسودا آهن اهي مائتي وارن، مسڪينن ۽ الله جي واٽ ۾ وطن ڇڏيندڙن کي نه ڏيڻ جو قسم نه کڻن ۽ جڳائي ته معاف ڪن ۽ تارو ڪن. اوهين نه گهرندا آهيو ڇا ته الله توهان کي معاف ڪري ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي. (22:24)
19. الله جهاد وارن کي رهجي ويندڙ کان وڏي ثواب جي فضيلت ڏني آهي. ان جي طرفان درجا، بخشش ۽ رحمت آهي ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي (بين تي) (96:4)
20. جڏهن رسول جي سڏ تي حاضر ٿيو ته ان کان اجازت وٺن ٿا اهي جن کي ڪم آهي. جنهن کي تون (رسول ڪريم ﷺ) گهرين اجازت ڏين ۽ انهن جي واسطي الله کان معافي گهر. بيشڪ الله بخشڻهار مهربان

آهي. (24:62)

21. الله کان بخشش گهرو چو ته الله بخشهار مهربان آهي. (106:4)
22. اهي عورتون جيڪي توهان (رسول ڪريم ﷺ) وٽ اچن بيعت جي واسطي ۽ واعدو ڪن ته نه چوري ڪنديون، نه زنا ڪنديون، الله سان شريڪ نه ڪنديون ۽ نه توهان جي نافرمانِي ڪنديون، پوءِ انهن لاءِ بخشش ڪر. بيشڪ الله بخشهار مهربان آهي. (12:60)
23. جيڪي مرد، عورتون ۽ ٻار دٻائي رکيا ويا، جن کي ڪوبه حيلو نظر نٿو اچي ۽ نه ڪا راهه لهي سگهن ٿا، پوءِ ويجهو آهي جو الله انهن کي معاف فرمائي ۽ الله معاف فرمائيندڙ بخشيندڙ آهي. (99:4)
24. مجبور نه ڪريو پنهنجي ٻانهين کي بدڪاريءَ تي جڏهن جو اهي بچڻ چاهين. پوءِ جيڪو انهن کي مجبور ڪندو، پوءِ بيشڪ الله ان کان پوءِ جواهي مجبور ٿي آهن، بخشهار مهربان آهي. (33:24)
25. جيڪو وصيت ٻڌي ڦيرائيندو ته ان جو گناهه، ان ڦيرائيندڙ تي آهي. انديشو (خوف) ٿئي ته وصيت ڪندڙ ڪجهه بي انصافي يا گناهه ڪيو آهي، پوءِ ان جي وچ ۾ صلح ڪرايو ته مٿس ڪو ڏوهه ڪونه آهي، بيشڪ الله بخشهار مهربان آهي. (102:2)
26. تعظيم واري مسجد (ڪعبه الله) وٽ ڪافرن سان نه وڙهو. پوءِ جي اهي وڙهن ته اوهان به کين قتل ڪريو. ڪافرن جي اها ئي سزا آهي، پوءِ جي باز اچن ته الله بخشهار مهربان آهي. (192:2)
27. اهي مشرڪ جن پنهنجو عهد ڀڳو انهن کي پڪڙيو ۽ قيد ڪريو ۽ هر جاءِ تي انهن جي تاڙ ۾ ويهو. پوءِ توبه ڪن، نماز پڙهن، زڪوات ڏين ته انهن جو رستو ڇڏي ڏيو. بيشڪ الله بخشهار مهربان آهي.
28. جيڪي پنهنجي زال کي ماءُ چئي ويهن اها ان جي ماءُ نه آهي. ماءُ ته اها آهي جنهن ان کي ڄڻيو. اها نهايت بري ۽ ڪوڙي ڳالهه آهي. ماءُ چوي ۽ وري اها ڳالهه ڪري جيڪا وڏي آهي. الله معاف ڪندڙ بخشيندڙ آهي، پر ان لاءِ ڪفارو آهي به مهينا روزا رکڻ يا سن مسڪينن کي ڪارائڻ. (2:58)
29. تنهنجو رب بخشهار مهربان آهي. جيڪڏهن اهو انهن کي سندن

ڪرتوتن تي پڪڙ ڪري ها ته جلد انهن کي عذاب موڪلي ها، پر انهن لاءِ واعدي جو وقت مقرر آهي، جنهن جي اڳيان ڪابه پناهه نه لهندا.

30. ضعيف، بيمار ۽ جن کي خرچ ڪرڻ جي طاقت نه آهي، انهن کي جهاد ۾ شريڪ نه ٿيڻ لاءِ ڪو حرج ڪونهي، شرط اهو آهي ته اهي خير خواه هجن الله ۽ رسول جا ۽ الله الله بخشڻهار مهربان آهي. پڪڙ جي واٽ ته انهن تي آهي، جيڪي دولتمند هجڻ جي باوجود توکان اجازت گهرن ٿا ۽ انهن کي اهو وٺيو جو عورتن سان گڏ پوئتي ويهي رهن. انهن جي دلين تي الله مهر هنئي جو اهي ڪجهه به نٿا ڄاڻن. (91:9 کان 93)

31. الله تعاليٰ پنهنجي رسول کي ٻڌايو ته منهنجي ٻانهن کي ٻڌاءِ ته مان بخشيندڙ مهربان آهيان، ان ڪري مايوس نه ٿين، اميد نه لاهن، بخشش گهرن.

32. جيڪي آسمانن ۾ آهي ۽ جيڪو زمين ۾ آهي، سو الله جو ئي آهي. جنهن کي گهري معاف ڪري ۽ جنهن کي گهري سزا ڏئي ۽ الله بخشڻهار مهربان آهي. (14:48)

33. اي غيب جون خبرون ٻڌائيندڙ! جيڪي قيدي توهان جي هٿن ۾ آهن، انهن کي فرمايو جيڪڏهن الله توهان جي دل ۾ چڱائي ڏئي ته جيڪي توهان کان ورتو ويو ان کان بهتر توهان کي عطا فرمائيندو ۽ توهان کي معاف فرمائيندو. الله بخشڻهار مهربان آهي. (70:8)

34. جيڪڏهن الله جون نعمتون ڳڻيو ته ڳڻي نه سگهندا. الله بخشڻهار مهربان آهي. (18:16)

35. جيڪو اسلام کان سواءِ ٻيو دين گهرندو اهو ان کان هرگز قبول نه ڪيو ويندو... الله اهڙي قوم جي هدايت ڇو چاهي جيڪي ايمان آڻي ڪافر ٿي ويا. اهي شاهدي ڏئي چڪا ته رسول سچو آهي... مگر ان کان پوءِ جن توبه ڪئي ۽ پاڻ سڌاريو ته ضرور الله بخشڻهار مهربان آهي. (65_86:3)

همت جا ڪم

1. الله جي رضا لاءِ خرچ ڪرڻ يا صدقو ڏيڻ.
2. نماز پڙهڻ ۽ چڱي ڳالهه چوڻ. (17:31)
3. برائي کان روڪڻ ۽ گناهن کان بچڻ. (17:31)
4. تڪليف تي صبر ڪرڻ ۽ بخش ڪرڻ. (43:42)
5. چڱي ڳالهه کي مڃڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ.
6. توهان اڳين ڪتاب وارن کان ۽ مشرڪن کان ضرور گهڻو بيچڙو ٻڌندا، جيڪڏهن توهان صبر ڪريو ۽ بچندا رهو ته اهو وڏو همت جي ڪم مان آهي. (186:3)
7. فرمانبرداري ڪرڻ الله ۽ رسول جي.
8. صدين جي رسم کي ڇڏڻ سؤلو ڪم نه آهي. اهڙو ماڻهو جيڪو انهن کي روڪي اهو بهادر ۽ همت وارو آهي.
9. ڪنهن جابر سرڪش کي حق سچ چوڻ همت جو ڪم آهي.
10. سڀ رسول ڪريم همت وارا هئا، جن الله جا حڪم پهچايا، تڪليف سهڻ باوجود رکيا ڪون. سڀ کان وڏي ڳالهه جو الله کين رسول ڪريم ﷺ جي مڃڻ ۽ مدد جو وڙني بار کڻايو ۽ اهو بار کڻڻ سمورن قبول ڪيو. (81:3)
11. پيءُ ماءُ يا ٻنهي مان جيڪو هجي ۽ انهن کي ٻڌايو (پيري) پهچي ۽ خاص طرح بيماريءَ جي وقت ۾ سندن علاج ڪرائڻ، خدمت ڪرڻ، صفائي ڪرڻ، ڪپڙا بدلائڻ، چڱيلائي جو پيڇڻ همت جي ڪم مان آهي.
12. برائي جي بدلي ڏکڻهن سان ڀلائي ڪرڻ همت جي ڪم مان آهي.
13. نفس اماره (برائي جو حڪم ڪندڙ) هڪ بکڻي ڍور وانگر هوندو آهي، جيڪو ڪا ساوڪ ڏسي يا پوک ڏسي ته زوري ڇڏائي وڃي ان کي چڪ هڻندو (ڪاٽيندو) آهي. ان کي قابو ڪرڻ مضبوط رسو ٻڌڻ

- هڪ همت واري جو ڪم آهي.
14. حلال جي روزي ڪمائن، رشوت نه وٺڻ، سادگيءَ سان زندگي گذارڻ همت وارن جو ڪم آهي.
 15. پنهنجي اولاد کي بري سنگت کان بچائڻ، انهن کي سٺي تربيت ۽ تعليم ڏيڻ همت وارن جو ڪم آهي.
 16. دنيا ڪارڻ دين کي نه ڇڏڻ، حق کي نه لڪائڻ، عدل ڪرڻ همت وارن جو ڪم آهي.
 17. پيڇڻ، پرائڻ، پنهنجن سان پرڀت، پورهيو ڪرڻ، پريات جو پالڻهار جي تعريف همت وارا ڪندا آهن.
 18. پئسا هجن، ان مان غريب ماڻهن جي مدد ڪرڻ، ڪو نيڪ ڪم ڪرڻ، فساد نه ڪرڻ، فحاشي کان پاسو ڪرڻ همت وارن جو ڪم آهي.
 19. هاري هجي، واپاري هجي، ملازم هجي، شاگرد هجي، پورهيت هجي، انهن کي پنهنجو فرض همت سان نباهڻ گهرجي. پنهنجي ڪم جي واقفيت رکي، سستي ۽ ڪاهلي نه هجي، وقت جو پابند هجڻ همت جي ڪمن مان آهي.
 20. الله جي راهه ۾ جهاد ڪرڻ پنهنجي مال ۽ جان سان همت جي ڪمن مان آهي.
 21. طعام يا کاڌي جي محتاجي هوندي محتاج، يتيم ۽ قيدي کي کاڌو کارائيندا آهن، اهي همت وارا ماڻهو آهن، جيڪي پاڻ بک برداشت ڪن پر ٻين ضرورتمندن کي کاڌو کارائن. اهڙن ماڻهن کي الله تعاليٰ ساراهيو آهي.
 22. الله تعاليٰ جي نعمت جو شڪر ڪرڻ ۽ ان جي ڏنل روزيءَ مان خرچ ڪرڻ همت وارو ڪم آهي.
 23. واعدو نباهڻ ۽ واعدي تان نه ڦرڻ همت وارن جو ڪم آهي.
 24. پاڪائي سان رهڻ ۽ پليٽيءَ کان پاسو ڪرڻ همت وارو ڪم آهي.

پرک يا آزمائش

الله تعاليٰ انسان کي هن دنيا ۾ پيدا ڪري هڪ وڏي امتحان جي تياريءَ لاءِ موڪليو. سيڪارڻ لاءِ رسول موڪليا، پاڪ ڪتاب پهتا، ملائڪ لڌا، صالح ۽ نبيڪ ٻانهن نصيحت لاءِ آيا، حياتيءَ جي مختصر عرصي ۾ هر انسان کان آزمائشون ورتيون وڃن ٿيون. نتيجو آخر ۾ قيامت ڏينهن ٻڌايو ويندو. شاهه عبداللطيف ٻڌايو ته:

مون کي مون پرين ٻڌي وڌو تار ۾
 اڀا ائين چون ته مٿان پاند پسانين
 پرک واريون شيون زمين تي زينت آهن ۽ هڪ ڏينهن الله انهن کي
 ختم ڪندو.

جيڪي ڏنائون سو سر ڏئي سهه جندڙا
 م چوئ چنائون، اي پڻ ڳنڍيو سڄڻ
 (شاهه)

1. مالڪ سائين قرآن حڪيم ۾ پرک لاءِ ٻڌايو ته:
1. اسان (الله) توهان جو امتحان وٺندا آهيون برائي ۽ ڀلائي سان پرڪڻ جي واسطي ته من رجوع ڪريو. (168:7)
2. ڇا انهن کي ڏسڻ ۾ نٿو اچي ته هر سال هڪ ڀيرو يا ڀيرا آزمائش ۾ ڦاسندا آهن. پوءِ نه توبه ڪندا آهن ۽ نه نصيحت پرائن ٿا. (126:9)
3. اسان آزمائيندا آهيون خوف، بڪ، مال، جانين ۽ ميون جي گهٽتائي سان. پوءِ خوشخبري ٻڌاءِ صبر وارن کي. (155:2)
4. پوءِ ڊڄڻ گهرجي جيڪي رسول ﷺ جي حڪم جي ابتڙ ڪم ڪن ٿا. مٿان انهن کي ڪا آزمائش پهچي يا انهن کي دردناڪ عذاب پهچي.
5. اسان توهان مان هڪڙن کي ٻين جي واسطي آزمائش بنايو آهي (امير غريب تي احسان ڪن ٿا يا انهن کي ڪيترو گهٽ سمجهن ٿا)

6. الله چاهي ها ته پاڻ ئي انهن (كافرن) کان بدلو وٺي ها، مگر هن لاءِ ته توهان مان هڪڙن کي ٻين کان پرکي (درجا وڌائڻ لاءِ) (4:47)
7. الله اهو آهي جنهن موت ۽ حياتي پيدا ڪئي انهيءَ لاءِ ته توهان کي پرکي ته عمل جي ڪري ڪير توهان مان سنو آهي ۽ اهو ئي عزت وارو بخشڻ وارو آهي. (2:67)
8. اهو ئي آهي جنهن توهان کي زمين ۾ نائب بڻايو ۽ توهان مان هڪڙن کي ٻين تي ڪيئي درجا بلندي ڏنائين، جيئن توهان کي آزمائي ان شيءِ منجهه جيڪا توهان کي ڏنائين. (165:6)
9. توهان کي آزمائي ته ڪنهن جا عمل چڱا آهن تڪليف کان پوءِ جيڪا نعمت ملي ان ۾ به پرک آهي ته شڪر ڪير تو ڪري
10. زندگي هڪ پرک آهي هڪ وقت تائين نفعو وٺو.
11. شيطان گمان کي سڄو ڪندڙ آهي، جيڪي ان جي پٺيان لڳا انهن تي زور ڪونهي پر هڪڙي پرک آهي ته ٽولو جدا ٿي وڃي ۽ سزا جي لائق آهي.
12. رڳو وات سان چوڻ ته ايمان آندوسين ته مؤمن ٿي ويندو ڇا يا انهن کي ڇڏيو ويندو؟ پر ان سان گڏ آزمائش ٿيندي پرکبا، پوءِ الله سچن کي ڪوٺڻ کان جدا ڪندو.
13. بيشڪ اسان زمين جو سينگار ڪيو جو ڪجهه ان تي آهي، جيئن انهن کي آزمايون ته انهن مان ڪنهن جا ڪم چڱا آهن. بيشڪ جو ڪجهه ان تي آهي، هڪ ڏينهن اسان ان کي صاف ميدان ڪري ڇڏينداسين. (7...8:18)
14. ڄاڻو ته توهان جو مال ۽ توهان جو اولاد امتحان ئي ته آهي ۽ الله وٽ وڏو اجر آهي. (15:64)
15. الله گهري ها ته توهان سڀني کي هڪ امت ڪري ها، مگر مرضي هيءَ آهي ته جيڪو توهان کي ڏنائين، پوءِ ان ۾ آزمائي. ٻيلائين طرف هڪٻئي کان اڳرائي ڪريو، توهان سمورن جو موٽل الله ڏانهن آهي. (48:5)
16. جڏهن رب ان (انسان) کي آزمائي جو ان کي مرتبو ۽ عزت ڏئي ٿو پوءِ

چوي تو منهنجي رب مون کي عزت ڏني آهي. جيڪڏهن آزمائشي ان کي جو رزق ان تي تنگ ڪري پوءِ چوي منهنجي رب مون کي خوار ڪيو. هرگز نه، بلڪ توهان ڀتيم جي عزت نٿا ڪريو ۽ پاڻ ۾ هڪٻئي کي مسڪين جي ڪارائتو جي رغبت نٿا ڪريو. (15:89 کان 18)

17. بيشڪ اسان انسان کي گڏيل منيءَ مان پيدا ڪيو ته ان کي پر ڪيون. پوءِ کيس ٻڌندڙ ڏسندڙ ڪيوسين. بيشڪ اسان کيس سڌو رستو ڏيکاريو. هاڻي هو شڪر ڪندڙ ٿئي يا بي شڪر ٿئي.

18. الله انهن جون دليون پرهيزگاريءَ لاءِ پرکي ڇڏيون، جيڪي پنهنجو آواز نبي ڪريم ﷺ جي آواز کان جهڪور ڪندا آهن. (3:49)

19. تڪليف پهچڻ کان پوءِ جڏهن الله سائين پنهنجي نعمت عطا ڪري تڪليف کي تاري. پوءِ انسان ائين چوي ته اها مون کي پنهنجي علم جي ڪري ملي، بلڪ اها ته آزمائش هئي پر انهن مان گهڻن کي علم ڪونهي. (49:39)

20. آسودو هجڻ، مال ملڪيت گهڻو هجڻ به الله طرفان پرک آهي ته توهان الله جو شڪر ادا ڪريو ٿا ۽ غريب هجڻ، مال جو گهٽ هجڻ، تڪليفون ۽ پريشانيون به مؤمن لاءِ پرک آهي جنهن تي صبر ڪرڻ گهرجي.

سڪون

الله تعاليٰ انسانن ۽ جنن کي پنهنجي عبادت لاءِ خلقيو آهي. الله جي عبادت ۽ ان جي ذڪر ۾ سڪون آهي. رسول ڪريم ﷺ جن سڪون جو رستو ٻڌايو. رسول ڪريم ﷺ تي صلوات پڙهڻ ۾ سڪون ۽ مزدو آهي. برڪت ۽ شفا آهي. انسان ذات جي خدمت ڪرڻ، انهن کي نه ڏکيو ڪرڻ ۽ سڪون آهي. الله سائين جي نيڪ ٻانهن وٽ ويهڻ، انهن کي ٻڌڻ ۽ ڏسڻ ۾ سڪون آهي. سڪون دل کي ايندو آهي، اکين کي ايندو آهي ۽ ڪنن کي ايندو آهي. صحت به سڪون آهي. لواري شريف جي بزرگ کان پڇيو ويو ته ”جو سڀ کان موچارو سو آهي ڪڇاڙو (ڇا)“ پاڻ جواب ڏنائون ”هڪ صحت سريد (بدن) جي پيو پريان جو پاڙو.“ سڪون واريون جايون به آهن. رسول ڪريم ﷺ جن جي درٻار اقدس، ڪعبة الله سلامتي ۽ امن واري جاءِ. امن ۾ سڪون هوندو آهي. اهڙا الله جا مخلص ٻانهن جن لاءِ شاهه صاحب فرمايو آهي ته:

ساري رات سبحان، جاڳي جن ياد ڪيو

ان جي عبداللطيف چئي، مٽيءَ لڌو مان

ڪوڙين ڪن سلام اچيو آڳهه ان جي

جن جي زيارت ڪرڻ ۾ سڪون آهي، ان جاءِ کي الله تعاليٰ مقبول بنائي ٿو. مقدس ڪتاب ۾ فرمايو ويو:

1. جن ايمان آندو انهن جون دليون الله جي ياد سان سڪون لهن ٿيون. ٻڌو! الله جي ذڪر ۾ ئي دليين جو سڪون آهي. (28:13)
2. اي محمد! انهن جي مال مان زڪوات حاصل ڪريو جنهن سان انهن کي پاڪ ۽ صاف ڪرين ۽ انهن جي حق ۾ دعاءِ خير ڪريو. بيشڪ تنهنجي دعا انهن جي قلبن جو سڪون آهي ۽ الله ٻڌندڙ ڄاڻندڙ آهي. (103:9)
3. الله جي نشانين ۾ سڪون آهي، جيئن تابوت (هڪ ڀيتي هئي، جنهن

۾ حضرت موسيٰ ۽ حضرت هارون عليهما السلام جي ترڪي جون شيون پيل هيون. حضرت موسيٰ عليه السلام جي جُتي، لٺ، من وسلوي جا ٽڪر. حضرت هارون عليه السلام جي ڀڳ، توريت وغيره) اها بني اسرائيلن لاءِ سڪون هئي. الله جون نشانيون ڪعبه الله، صفا ومروه، نبين جا معجزا... (248:2)

4. هيءَ فتح (جنگ بدر جنهن ۾ ملائڪ لٿا ۽ مشرڪن سان وڙهيا) الله اوهان جي خوشيءَ لاءِ ڪئي آهي، جيئن اوهان جون دليون مطمئن ٿين ۽ مدد الله غالب حڪمت واري طرفان آهي. (126:3)

5. الله تعاليٰ رات کي جنهن ۾ ننڊ ڪجي ٿي، سڪون وارو بنايو (ننڊ ۾ سڪون آهي) (73:28)

6. اهوئي الله آهي جنهن توهان کي هڪ ساهه مان بنايو ۽ ان مان زال پيدا ڪيائين جو ان مان سڪون حاصل ڪريو (نيڪ زال سڪون آهي) (189:7)

7. ڪنهن نيڪ ڪم ۾ ڪاميابي، ڪافرن تي فتح، نيڪ اولاد، ماءُ پيءُ جي ڏسڻ ۾ سڪون آهي. نيڪ ٻانهن جي ڏسڻ ۽ صحبت ۾ سڪون آهي.

8. الله ايمان وارن جي دلين ۾ سڪون نازل ڪيو، جيئن انهن کي يقين وڌي (4:48)

9. الله سائين جي غيبي مدد ۾ سڪون آهي.

10. رسول پاڪ ﷺ تي صلوات پڙهڻ ۽ ان جي روضي مبارڪ تي حاضري ۾ سڪون آهي.

11. ڪنهن به نيڪ ڪم ڪرڻ ۽ اڙڻي جي مدد ڪرڻ ۾ سڪون آهي.

12. اولاد جي فرمانبرداري ۽ بهتر گهرو ماحول ۾ سڪون آهي.

13. الله پنهنجي ٻاجه سان دل جي گهٻراهت دور ڪري ٿو ۽ سڪون بخشي ٿو. (14-15:9)

14. قرآن پاڪ جي زيارت ڪرڻ، پڙهڻ، اڳيان رکي الله کان دعا گهرڻ ۾ دلين جو سڪون آهي.

15 (حنين جي جنگ ۾) پوءِ الله پنهنجي تسڪين لائي پنهنجي رسول تي

۽ مسلمانن تي ۽ اهي لشڪر لائين (ملائڪن جا) جيڪي توهان نه ڏٺا ۽ ڪافرن کي عذاب ڏنائين. (26:9)

16. راهب ٿيڻ (جيڪي ماڻهو جبلن، غارن، گهرن ۾ اڪيلا رهن، دنيا وارن سان ميل جول ڇڏي ڏين، عبادتن ۾ پنهنجي مٿان تڪليف وڌائين، تارڪ ٿيڻ دنيا کان) اها ڳالهه انهن دين ۾ پنهنجي طرفان ڪڍي اسان انهن تي مقرر نه ڪئي، هاڻو اها بدعت انهن الله جي رضا طلبي واسطي پيدا ڪئي ۽ ان کي نباهي نه سگهيا، جيئن ان جي نباھڻ جو حق هو. پوءِ انهن جي ايمان وارن کي اسان انهن جو ثواب عطا ڪيو. انهن مان گهڻا فاسق آهن. (27:57)

17. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته جن مشرڪن رسول ڪريم ﷺ کي شهر مڪي معظم مان ڪڍڻ جو ارادو ڪيو جن رسول ڪريم ﷺ کي ايڏايو ان سان خيانت ڪئي، انهن مشرڪن سان وڙهو انهن کان نه ڊڄو جي الله کي مڃو ٿا. الله انهن کي توهان جي هٿان عذاب ڏيندو. خوار ڪندو ۽ اوهان جي دٻين ۾ سڪون وجهندو. مونجهارو دور ڪندو. (14-15:9)

18. برڪت ۾ سڪون آهي.

الله تعاليٰ جڏهن ڪنهن جي روزي ۽ رزق ۾ برڪت وجهي ٿو جيئن پوک پلي ٿئي ته ان وڌائي نوڪريءَ ۾ ترقي ملي ته پگهار وڌي مزدوري ملي، ڌنڌو يا واپار هلندڙ هجي ته انسان کي سڪون ملي ٿو. ٻڌيءَ ۾ به برڪت آهي. گهر جا ماڻهو شهر جا ماڻهو، علائقي جا ماڻهو پاڻ ۾ متفق هوندا، گڏ هوندا ته ٻيا ماڻهو انهن تي حملو نه ڪندا، تڪليف نه ڏيندا. اهو هڪ قسم جو سڪون آهي جو ڏک سک ۾ هڪٻئي جو ساٿ ڏجي.

19. امن ۾ سڪون آهي.

اڄ ڪلهه هر طبقي جي ماڻهوءَ کي پريشاني ۽ خوف رهي ٿو. امير هجي يا غريب، ملازم هجي يا مزدور، واپاري هجي يا هنرمند، گهر ۾ هجي يا ڪنهن عبادت گاهه ۾ هجي يا ٻاهر هجي، سڀئي خوف واري حالت ۾ گذارن ٿا. ان جو سبب بدامني آهي، بدمعاشي آهي. پڪڙ ڪونهي،

انصاف ڪونهي، نه حڪومت جو ساٿ آ ۽ نه هڪٻئي جي
خير خواهي آهي. دين اسلام امن وارو بنايو ويو. پر عمل ڪونهي.
20. صلح ۾ سڪون آهي.

ماڻهو هڪٻئي سان دشمني ختم ڪن ته پريشانين ختم ٿين ۽ امن
ٿئي، سڀئي سڪون سان رهڻ. صلح ڪرائڻ وارا ٿورا آهن ۽ ڀڄڻ وارا
ڇڏڻ... ڪرڻ وارا گهڻا آهن. مڃڻ وارا ٿورا آهن. ضدي گهڻا آهن.
پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ٻن ڀائرن ۾ صلح ڪرايو. صلح سٺي ۽
سڪون واري ڳالهه آهي.
21. مدد ڪرڻ ۾ سڪون آهي.

مسڪين جي مدد ڪرڻ، بڪئي کي کاڌو ڪارائڻ، ويجهن عزيزن وٽ
وڃڻ ۽ سار سنڀال لهڻ ۾ سڪون آهي.
22. سچ (حق) ۾ سڪون آهي.

الله تعاليٰ حق آهي، ان جي عبادت ڪرڻ ۾ سڪون آهي. رسول
ڪريم ﷺ حق آهي، ان جي تعظيم ڪرڻ، ان تي درود پڙهڻ ۽
سندس ڏسيل احڪامن تي هلڻ ۾ سڪون آهي. قرآن مجيد حق آهي،
ان کي مڃڻ، ان جو پڙهڻ ۽ عمل ڪرڻ ۾ سڪون آهي. ماءُ پيءُ حق
آهي، انهن جي خدمت ڪرڻ ۽ فرمانبرداري ڪرڻ ۾ سڪون آهي.
اولاد حق آهي، انهن جي پرورش ڪرڻ ۽ پيار ڪرڻ ۾ سڪون آهي.

فکر ڪرڻ جا فقرا

1. جيڪڏهن زمين جا سمورا وڻ قلم ٿين ۽ سمنڊ ان جي مس ٿئي. ان جي پٺيان ست سمنڊ بيا به اچن، پوءِ به الله جا ڪلما ختم نه ٿيندا. بيشڪ الله عزت وارو حڪمت وارو آهي. (27:31)
2. جنهن چڱو ڪم ڪيو مرد هجي توڙي عورت پر هجي مؤمن (مسلمان) ته اهي بهشت ۾ گهڙندا ۽ اتي ئي اڻ ڳڻي روزي ڏين (اسان ان کي چڱي زندگي جيارينداسين) (97:16)
3. بيشڪ الله نتو بخشي جو ساڻس شريڪ ڪيو وڃي ۽ ان کان هيٺ جو ڪجهه آهي. جنهن کي چاهي معاف فرمائي ڇڏي الله جي بخشش ۽ رحمت اڻ ڪٽ آهي. (116:4)
4. الله اوهان کي عذاب ڏئي ڇا ڪندو جيڪڏهن توهان حق مڃو ۽ ايمان آڻيو ۽ الله صلوٰ ڏيندڙ مهربان آهي. (147:4)
5. زمين ۾ جيترا به آهن، سڀني کي فنا آهي. باقي آهي تنهنجي رب جي ذات عظمت ۽ بزرگي واري (26-27:55)
6. بيشڪ آسمانن ۽ زمين جي پيدائش ماڻهن جي پيدائش کان تمام وڏي ڳالهه آهي پر گهڻا ماڻهو نه ٿا ڄاڻن. (57:40)
7. جيڪڏهن الله پنهنجن سمورن ٻانهن جو رزق وسيع (ڪشادو) ڪري ته ضرور زمين ۾ فساد پکيڙين ها، پر اهو اندازي سان لاهي ٿو جيترو گهري ٿو. بيشڪ اهو سڀني ٻانهن کان خبردار آهي. (27:42)
8. جيڪڏهن الله ماڻهن کي انهن جي ظلم ڪري پڪڙي ها ته زمين جي پٺيءَ تي ڪابه ڇرڻ واري شيءِ نه ڇڏي ها پر هڪڙي مقرر مدت تائين انهن کي ڍر ڏئي ٿو. پوءِ جڏهن انهن جو اجل (موت) ايندو ته نه هڪ گهڙي پٺتي هٽندا ۽ نه اڳتي وڌندا. (16:61)
9. الله ئي آهي جنهن توهان لاءِ رات کي پردو بنايو ۽ نند کي آرام ۽ ڏينهن کي بنايائين اٿل لاءِ.

10. الله جي پاڪائي بيان ڪندا آهن جيڪي به آسمان ۾ ۽ زمين ۾ آهن ۽ پڪي پر پڪيڙيندڙ سمورن کي معلوم آهي پنهنجي نماز ۽ ان جي پاڪائي بيان ڪرڻ جو طريقو. ڪابه اهڙي شيءِ نه آهي، جيڪا ان کي ساراهيندي ان جي پاڪائي بيان نه ڪري پر توهان انهن جي تسبيح نه ٿا سمجهو. (41:24)
11. توهان مان ڪوبه اهڙو نه آهي جنهن جو گذر دوزخ تان نه ٿئي تنهنجي رب جي ذمي اها ڳالهه طئي ڪيل آهي. پوءِ اسان پرهيزگارن کي بچائي وٺنداسين ۽ ظالمن کي گوڏن پر ڪريل ڇڏي ڏينداسين. (72:19)
12. چوپاين (گهر جو مال) ۾ توهان جو سينگار آهي جڏهن ٻاهران اچن ٿا يا چرڻ لاءِ وڃن ٿا ۽ سواري وارا جانور توهان لاءِ زينت آهن. (8:16-7)
13. بيشڪ توهان جي واسطي چوپاين ۾ عبرت حاصل ڪرڻ جي جاءِ آهي. اسان توهان کي پياريندا آهيون ڪير جيڪو انهن جي پيٽ ۾ آهي، چيڻي ۽ رت جي وچان خالص ڪير نڙيءَ مان آسانيءَ سان ويندڙ پيئندڙن جي واسطي. (64:16)
14. شيطان توهان کي ڊيڄاري ٿو سڃاڻي ڪان (خرچ ڪندڙ ته سڃاڻيندڙ) ۽ حڪم ڪري ٿو بيهيائي جو ۽ الله توهان سان واعدو ڪندو آهي بخشش ۽ فضل جو. الله وسعت وارو علم وارو آهي. (268:2)
15. جيڪڏهن قرضي سڃوهجي ته ان کي مهلت ڏيو سگهه تائين ۽ ان کي صفا قرض معاف ڪرڻ اوهان لاءِ ڀلو آهي جيڪر ڄاڻ هجي. (280:2)
16. ماڻهن واسطي سينگاري وئي انهن خواهشن جي محبت عورتون (زالون)، پٽ ۽ ڏير سون ۽ چانديءَ جا ۽ نشان ڪيل گهوڙا (سوارا) ۽ چوپايا ۽ ٻوڪون (زمين) هيءَ دنيا جي زندگيءَ جي موڙي آهي. الله آهي جنهن وٽ چڱي موٽڻ جي جاءِ آهي. (14:3)
17. توهان ڀلا آهيو انهن سڀني امتن کان جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون. ته چڱائي جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برائي کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان

آئيوتا.

18. ڊڪ ڀريو پنهنجي پالڻهار جي بخشش ۽ ان جي بهشت ڏانهن. جنهن جي ويڪر ۾ سڀ آسمان ۽ زمين اچي وڃن، جيڪو پرهيزگارن لاءِ تيار ڪيو ويو آهي. (133:3)
19. ڪوبه شخص الله جي حڪم کان سواءِ نٿو مري سڀني جو وقت لکيل آهي. (145:3)
20. منافق اهو آهي جيڪو ايمان جي ڀيٽ ۾ ڪفر کي وڌيڪ ويجهو آهي جيڪا ڳالهه وات سان چون، اها انهن جي دل ۾ نه هوندي آهي. (167:3)
21. توهان جي زالن مان جيڪي بدڪاري ڪن، انهن تي خاص پنهنجن مان چئن مردن جي شاهدي وٺو. پوءِ جي شاهدي ڏين ته پوءِ انهن عورتن کي گهرن ۾ بند رکجو انهن کي موت ماري يا الله انهن واسطي ڪا ٻي وات پيدا ڪري ۽ توهان مان جيڪي مرد ۽ عورتون اهڙو ڪم ڪن ته انهن کي تڪليف ڏيو. پوءِ جي توبه ڪن، سڌرن ته انهن جو پيچوند ڪريو. (15-16:4)
22. جيڪڏهن توهان هڪڙي زال ڇڏي ان بدران ٻي زال آڻڻ چاهيو ٿا ۽ ان کي ڏيڻ سارو سامان ڏئي چڪا آهيو ته ان مان ڪجهه به واپس نه وٺو. ڇا ان کي واپس وٺندا بهتان مڙهي کليل گناهه سان. ڪيئن ان کي واپس وٺندؤ؟ حالانڪ توهان هڪڙي سامهون بي پرده ٿي چڪؤ (21:4)
23. جن عورتن کي نڪاح ۾ آڻڻ گهرو، انهن کي سندن حق مهر ڏيو ۽ طئي ٿيڻ کان پوءِ جيڪڏهن توهان جي پاڻ ۾ رضامندي ٿي وڃي ته ان ۾ ڪوبه گناهه نه آهي. (24:4)
24. مرد حاڪم آهن عورتن تي ان ڪري جو الله انهن مان هڪڙن کي ٻئي تي فضيلت ڏني ۽ ان ڪري جو مردن انهن تي پنهنجو مال خرچ ڪيو. نيڪ بخت عورتون ادب واريون آهن، مڙس جي پرڀت حفاظت رکنديون آهن، جيئن الله حفاظت جو حڪم ڏنو. (34:4)
25. توهان کي عورتن جي نافرمانيءَ جو انديشو هجي ته انهن کي سمجهايو. انهن کان جدا سمهو ۽ انهن کي ماريو. پوءِ جي فرمان ۾ اچن ته انهن تي

زيادتي نه ڪريو. (4:34)

26. جيڪي الله ۽ رسول جو حڪم مڃين ته اهڙن کي انهن جو ساٿ نصيب ٿيندو، جن تي الله فضل ڪيو يعني نبي ۽ صديق ۽ شهيد ۽ چڱا ماڻهو. اهي ڪهڙا نه چڱا ساٿي آهن. (69:4)

27. توهان کي ڇا ٿيو آهي جو الله جي وات ۾ لڙائي نه ٿا ڪريو ڪمزور مردن، عورتن ۽ ٻارن واسطي، جيڪي دعا گهري رهيا آهن ته اي اسان جاربا! اسان کي هن ڳوٺ مان ڪڍ، جنهن جا ماڻهو ظالم آهن ۽ اسان کي پنهنجي طرفان ڪو حمايتي ۽ مددگار ڏي. (75:4)

28. اي ايمان وارو! جڏهن توهان جهاد لاءِ نڪرو ته تحقيق ڪندا ڪريو ۽ جيڪو توهان کي سلام ڪري، ان کي ائين نه چئو ته تون مسلمان نه آئين. (94:4)

29. بهتان: ڪوبه خطا يا گناهه ڪري پوءِ ان کي ڪنهن بي گناهه جي مٿي تي ٿئي ڇڏي ته ضرور ان بهتان ۽ کليل گناهه سر تي ڪنيو. (112:4)

30. جيڪو چڱا ڪم ڪندو مرد هجي يا عورت پر هجي مسلمان ته انهن کي جنت ۾ داخل ڪيو ويندو. (124:4)

31. جيڪو نه مڃي الله ۽ سندس ملائڪن ۽ ڪتابن ۽ رسولن ۽ قيامت کي نه ضرور اهو پرايهين گمراهي ۾ پيو. (136:4)

32. هاڻي توهان انهن کي ڏسندؤ جن جي دليين ۾ آزار آهي جو يهودين ۽ عيسائين ڏانهن ڊوڙن ٿا. چون ٿا اسان ڊڄون ٿا متان اسان تي ڪو چڪراچي وڃي. (52:5)

33. ضرور تون مسلمانن جو سڀ کان وڌيڪ دشمن يهودين ۽ مشرڪن کي لهندين. ضرور تون مسلمانن جي دوستيءَ ۾ سڀني کان وڌيڪ ويجهو انهن کي ڏسندين جيڪي چوندا آهن اسان عيسائي آهيون. هيءُ ان ڪري جو انهن ۾ گهڻا عالم ۽ درويش آهن ۽ وڏائي نه ڪندا آهن. (82:5)

34. الله توهان کي پڪڙ نه ڪندو توهان جي غلط فهمي جي قسمن تي هاڻو انهن قسمن تي گرفت فرمائيندو جن کي توهان مضبوط ڪيو آهي. اهڙن قسمن جو ڪفارو آهي ڏهن مسڪينن کي کاڌو ڪارائڻ يا ڪپڙا

- پهراڻ يا هڪ غلام آزاد ڪرڻ يا تي ڏينهن روزا رکڻ. (89:5)
35. (مرد جو شان) جيڪڏهن اسان نبيءَ کي ملائڪ ڪريون ها تڏهن به کيس مرد ڪريون ها. (9:6)
36. دنيا جي حياتي نه آهي مگر راند روند ۽ بيشڪ آخرت جو گهر پيلو آهي انهن واسطي جيڪي ڊڄن. (32:6)
37. بيشڪ تباهه ٿي ويا اهي جيڪي پنهنجي اولاد کي قتل ڪندا آهن بيوقوفانه جهالت سببان ۽ حرام ٺاهن ٿا جيڪا الله انهن کي روزي ڏني... اهي گمراه ٿيا وات نه ٿا لهن. (140:6)
38. جنهن هڪ نيڪي ڪئي ته ان واسطي ان جهڙيون ڏهه آهن ۽ جنهن برائي ڪئي، ان کي بدلو نه ملندو مگر ان برابر ۽ انهن تي ظلم نه ٿيندو. (160:6)
39. اي آدم جي اولاد! خبردار شيطان توهان کي فتني ۾ نه وجهي جيئن توهان جي ماءُ پيءُ (آدم - بيبي حوا) کي بهشت مان ڪڍيائين، لهرايائين انهن جي پوشاڪ جو سندن شرم جون شيون انهن کي نظر اچن. بيشڪ اهو ۽ ان جو قبيلو توهان کي اتان ڏسن ٿا جتان توهان انهن کي ڏسي نه ٿا سگهو. (27:7)
40. يقين ڪريو ته توهان جو مال ۽ توهان جو اولاد سڀ ڦٽنو آهي ۽ الله وٽ وڏو ثواب آهي. (28:8)
41. الله رسول کي خواب ۾ ڪافر ٿورا ڪري ڏيکاريا. اي مسلمانو! جيڪڏهن اهي توهان کي گهڻا ڪري ڏيکاري ها ته ضرور توهان بزدلي ڪريو ها.... جڏهن لڙائيءَ جي وقت آيو (جنگ بدر ۾ مسلمان 310 ڪافر 1000 هئا) ته ڪافر توهان کي ٿورا ڪري ڏيکاريا ۽ توهان کي انهن جي نظر ۾ ٿورا ڪري ڏيکاريا ٿين، جيئن الله پورو ڪري جو ڪم ٿي رهڻو آهي. (44:8)
42. الله ڪنهن قوم کي جيڪا نعمت ڏيندو آهي، سا ايسٽائين نه مٽائيندو آهي جيستائين جو اهي پاڻ نه بدلجي وڃن. بيشڪ الله ٻڌندڙ ڄاڻندڙ (53:8) آهي.
43. اهي جن ايمان آندو ۽ هجرت ڪيائون ۽ پنهنجي مال ۽ جان سان الله

جي راهه ۾ لڙيا، الله وٽ انهن جو وڏو درجو آهي ۽ اهي ئي ڪامياب آهن. (21:9)

44. ڪابه چرندڙ شيءِ نه آهي جنهن جي پيشاني ان (الله) جي قبضي قدرت ۾ نه هجي. بيشڪ منهنجو رب سڌي رستي تي ملندو آهي. (56:11)

45. جڏهن اسان ڪنهن ڳوٺ کي هلاڪ ڪرڻ چاهيندا آهيون ته ان جي آسودن ماڻهن تي احڪام موڪليندا آهيون. پوءِ اهي ان ۾ نافرمان ٿي ڪندا آهن، پوءِ ان تي ڳالهه پوري ٿي ويندي آهي. پوءِ اسان ان کي تباھ ڪري ڇڏيندا آهيون. (16:17)

46. ڪابه شيءِ اهڙي نه آهي جيڪا ان (الله) کي ساراهيندي ان جي پاڪائي بيان نه ڪري پر توهان انهن جي تسبيح ٿا سمجهو. (44:17)

47. مال ۽ پٽ هن دنيا جو سينگار آهن ۽ باقي رهندڙ چڱيون ڳالهيون، انهن جو ثواب تنهنجي رب وٽ بهتر ۽ اميد ۾ سڀ کان چڱيون آهن. (46:18)

48. جنهن منهنجي ياد کان منهن موڙيو پوءِ بيشڪ ان جي واسطي تنگ زندگي آهي (تنگ روزي) ۽ اسان ان کي قيامت جي ڏينهن انڌو ڪري اٿارينداسين. (124:20)

49. جيڪڏهن الله هڪڙن ماڻهن کي ٻين سان دفع (پري) ڪرڻ نه فرمائي ها ته ضرور ڏاهجي وڃن ها خانگهون ۽ گرجا (عيسائين جون) ۽ ڪليسا (يهودين جون) ۽ مسجدون جن ۾ الله جو نالو گهڻائي سان ورتو وڃي ٿو. (40:22)

50. بيشڪ پلانوڪر اهو آهي جيڪو طاقتور ۽ ايماندار هجي (26:28)

51. مائٽ الله جي ڪتاب ۾ هڪٻئي کان وڌيڪ قريب آهن بنسبت ٻين مسلمانن ۽ مهاجرن جي مگر هي ته توهان پنهنجي دوستن تي احسان ڪريو. اهو ڪتاب ۾ لکيل آهي. (6:33)

52. الله فرمايو اي ابليس! توکي ڪهڙي شيءِ روڪيو آدم کي سجدو ڪرڻ کان جنهن کي مان پنهنجي هٿن سان ٺاهيو... جيائين مان ان کان پلو آهيان، تومن کي باهه مان پيدا ڪيو ۽ هن کي سنيءَ سان پيدا

ڪيئي. (6:38)

53. الله ساهن کي وفات ڏئي ٿو انهن جي موت جي وقت ۽ جيڪي نه مرن انهن کي نندڻ ۾. پوءِ جنهن تي موت جو حڪم فرمائي ڇڏيائين، ان کي روڪي رکي ٿو ۽ ٻئي کي هڪ مقرر مدت تائين ڇڏي ڏئي ٿو. بيشڪ ان ۾ نشانين آهن سوچڻ وارن لاءِ. (42:39)

54. جيڪڏهن شيطان توکي ڪا چوڪ پهچائي (گناهن تي اڀاري) ته الله جي پناهه گهر. بيشڪ اهو ٻڌي ڄاڻي ٿو. (36:41)

55. بيشڪ جنهن پنهنجي مظلومي تي بدلو ورتو انهن تي پڪڙ جي ڪا واٽ نه آهي. پڪڙ ته انهن تي آهي، جيڪي ماڻهن تي ظلم ڪن ٿا ۽ زمين ۾ ناحق سرڪشي ڪندا آهن. انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي. (42:42)

56. اي ايمان وارو! جيڪڏهن ڪو فاسق توهان وٽ خبر آڻي ته تحقيق ڪري وٺو جو متان ڪنهن قوم کي اڻ ڄاڻائي ۾ ڪا تڪليف نه ڏئي وجهو ۽ پنهنجي ڪيل تي پڇتائيندي رهجي وڃو. (6:49)

57. جن ايمان آندو ۽ سندن اولاد ايمان سان گڏ انهن جي پيروي ڪئي، اسان انهن جي اولاد انهن سان ملائي ڇڏي (جنت ۾) ۽ سندن عملن ۾ ڪا گهٽتائي نه ڪئي. (21:52)

58. نيڪي ڪرڻ وارن کي الله نهايت چڱو انعام عطا ڪري ٿو جيڪي وڏن گناهن کان بچندا آهن مگر ايترو جو گناهن جي ويجهو ويا ۽ رڪجي ويا. بيشڪ تنهنجي رب جي بخشش ڪشادي آهي. (31-32:53)

59. (جنت ۾) اهڙين پٿرڻين تي ٿيڪ ڏيندڙ هوندا، جتي انهن لاءِ اهي عورتون (حورون) آهن جن مڙس کان سواءِ ٻئي کي ڪا ڪٽي نه ٺهاريو آهي. انهن کان اڳي انهن کي نه ڪنهن انسان هٿ لائقو ۽ نه جن پوءِ پنهنجي رب جي ڪهڙي ڪهڙي نعمت جو انڪار ڪندو. (56-57:55)

60. نه ٿي پهچي ڪابه مصيبت زمين ۾ ۽ نه ئي توهان جي جانين ۾ مگر اها هڪ ڪتاب ۾ آهي. هن کان اڳي جو اسان ان کي پيدا ڪريون. بيشڪ اهو الله تي آسان آهي. (22:57)

61. اي ايمان وارو! جڏهن توهان کي چيو وڃي ٿو ته مجلس ۾ جاءِ ڏيو پوءِ جاءِ ڏيو. الله توهان کي جاءِ ڏيندو ۽ جڏهن چيو وڃي ته اٿي بيهو ته اٿي بيهو. الله درجا بلند ڪري ٿو توهان مان انهن جا جن ايمان آندو. (11:58)
62. بيشڪ رات جواڻو (عبادت لاءِ، تهجد لاءِ) نفس تي زياده سخت آهي ۽ دٻاءُ ۾ (رسول ڪريم ﷺ کي الله ٻڌايو)
63. خرابي آهي ان لاءِ جنهن مال گڏ ڪيو ۽ ڳڻي رکيائين. ڇا هو سمجهي ٿو ته ان جو مال ان کي دنيا ۾ هميشه رکندو؟ هرگز نه. (2-3:104)
64. خرابي آهي انهن نمازين لاءِ جيڪي پنهنجي نماز کان غافل آهن. ڏيکاءُ واسطي عمل ڪن ٿا ۽ معمولي نعمي واري شيءِ گهرڻ سان نه ٿا ڏين. (4-7:107)
65. زمين ۾ ڪابه اهڙي هلندڙ شيءِ ۽ نه ئي ڪوپڪي جو پنهنجي پرن سان اڏامي ٿو مگر توهان وانگر امتون. اسان هن ڪتاب ۾ ڪابه گهٽتائي نه ڇڏي آهي. (38:6)
66. ائين چو نه ٿئي جو انهن (مسلمانن) جي هر گروهه مان هڪ جماعت نڪري جيڪا دين جي سمجهه حاصل ڪري ۽ واپس اچي پنهنجي قوم کي خوف ٻڌائين هن اميد تي ته اهي بچن. (122:9)
67. زمين تي چرندڙ ڪابه اهڙي شيءِ نه آهي، جنهن جو رزق الله جي ڪرم جي ذمي نه هجي ۽ اهو ڄاڻي ٿو ان جي رهڻ جي جاءِ، حوالي ٿيڻ جي جاءِ، سمورو هڪ صاف بيان ڪندڙ ڪتاب ۾ آهي. (7:11)
68. انسان جي واسطي هڪ ٻئي پٺيان بدلي ٿيندڙ ملائڪ آهن ان جي بيان ۽ ان جي پٺيان جيڪي خدا جي حڪم سان سندس حفاظت ڪندا آهن. (11:13)
69. يقين ڄاڻو ته دنيا جي زندگي فقط راند روند ئي آهي ۽ سينگار ۽ توهان جو هڪ ٻئي ۾ فخر ڪرڻ مال ۽ اولاد ۾ ۽ هڪ ٻئي تي زيادتي جي خواهش ڪرڻ. (20:57)
70. ڪي ماڻهو الله جي باري ۾ جهڳٽو ڪن ٿا هن طرح جو نه علم اٿن ۽ نه عقل ۽ نه ئي ڪو روشن ڪتاب. (20:31)

71. اهي جن الله کان سواءِ پيا والي ٺاهيا آهن، چون ٿا اسان ته انهن جي فقط ان جي واسطي پوڄا ڪندا آهيون جو اهي اسان کي الله جي حضور ۾ ويجهو ڪن. بيشڪ الله انهن ۾ فيصلو ڪندو انهن ڳالهين جو جنهن ۾ اختلاف ڪري رهيا آهن. (3:39)
72. جيڪي ماڻهو گهرن ٿا ته مسلمانن ۾ بُري ڳالهه جو چرچو پکڙجي، انهن لاءِ دردناڪ عذاب آهي دنيا ۽ آخرت ۾ الله ڄاڻي ٿو ۽ توهان نه ٿا ڄاڻو. (19:34)
73. الله جهاد وارن کي رهجي ويندڙن تي وڏي ثواب سان فضيلت ڏني آهي. ان جي طرف کان درجا ۽ بخشش ۽ رحمت آهي. الله بخشڻهار مهربان آهي. (96:4)
74. پرهيزگارن جو ملائڪ ساھ ڪيندا آهن سنائي ۽ صفائي ۾ هن طرح چوندي ته توهان تي سلامتي هجي جنت ۾ ويو پنهنجي عملن جي عيوض. (23:16)
75. ملائڪ چون ٿا اسان ۾ هر هڪ جو هڪ معلوم مقام آهي. بيشڪ اسان پر ڦيلايو حڪم جا منتظر آهيون ۽ بيشڪ اسان ان جي پاڪائي بيان ڪرڻ وارا آهيون. (166:37)
76. توهان کي گهڻو ڪجهه ڏنائين جيڪي توهان گهريو. جيڪڏهن الله جون نعمتون شمار ڪريو ته ڳڻي نه سگهندو. بيشڪ انسان ظالم ۽ ناشڪر آهي. (34:14)
77. جنهن چڱا ڪم ڪيا مرد هجي توڙي عورت پر هجي مسلمان، پوءِ اهي جنت ۾ داخل ڪيا ويندا، اتي رزق ڏنو ويندو بي حساب. (40:40)
78. جيڪڏهن بچندا رهو وڌن گناهن کان جن جي توهان کي منع آهي ته توهان جا ٻيا گناهه بخشي ڇڏينداسين ۽ توهان کي عزت جي جاءِ ڏينداسين. (31:4)
79. جن ايمان آندو نيڪ عمل ڪيا، جن کي قيامت ڏينهن اعمال نامو سڄي هٿ ۾ ڏنو ويندو انهن کي الله تعاليٰ جنت ۾ جاءِ ڏيندو. قيامت جي ميدان کان جنت تائين انهن لاءِ سواري هوندي ملائڪ انهن جو استقبال ڪندا ۽ سلام چوندا. آرام جا باغ، چٽاءُ دار تخت، چوڻ طرف

ڦرندڙ غلمان، هميشه رهڻ وارا چوڪرا جڻ موتي آهن. وڏين اکين واريون حورون، اهي ڪنواريون هم عمر پنهنجي مڙسن کي پياريون ۽ انهن کي پيار ڏيندڙ غلمان ۽ حورن ڏسڻ سان سڪون ملندو. نه ختم ٿيندڙ هر قسم جا ميوا جيڪي پسند ڪن، پکين جو گوشت جيڪو چاهن، هميشه جي چانق، مختلف روشنيون، وهندڙ پاڻي، کير، شراب ۽ ماکيءَ جون نديون، ريشمي ڪپڙا، چانديءَ جا تانق چاندي ۽ سون جا ڪنگڻ، لوڻا شيشي جا، موتين جا هار اتي هر هڪ لاءِ وڏي بادشاهي ڏسڻ ۾ ايندي، گهڻو ڪجهه وڌيڪ جيڪو الله ڄاڻي ٿو.

الله جيڪو چاهي (سوڪري ٿو)

اختيار ڪل الله جو آهي. مرضي سڀ ان مالڪ جي آهي. ايمان ڏيڻ ۽ ان تي قائم رڪڻ، گمراهه ڪرڻ ۽ گمراهيءَ کان بچائڻ، عزت بخشڻ، بيمار کي شفا ڏيڻ، شاهوڪاري، مفلسي سڀ سندس قدرت هيٺ آهن. شاهه عبداللطيف فرمايو آهي ته:

پر وڏو بار گهڻو ويجهو نه وڻڪار

وڻندن ته وڙ ڪندا، نه ته اڳين جو اختيار

اسان جي وس ڪجهه به نه آهي سواءِ پاڏائڻ جي. ان جي رحمت ۽

بخشش مان اميد نه لاهجي، مايوس نه ٿجي.

الله سائين پنهنجي موڪليل سهڻي ڪتاب ۾ ٻڌايو:

1. الله ملائڪن کي نازل ڪري ٿو ايمان جي جان يعني پنهنجي وحي

سان پنهنجن جن ٻانهن تي وڻيس. هن بابت ته ڊيڄاريو ته مون کان

سواءِ ڪوبه عبادت جي لائق نه آهي. (2:16)

2. جيڪا شيءِ اسان چاهيون ان کي اسان جو فرمائڻ هوندو آهي جو

اسان چئون ته ٿي وڃ ته اها فوزا ٿي پوندي آهي. (2:117)

3. الله جنهن کي چاهيندو آهي حڪمت ڏيندو آهي، جنهن کي حڪمت

ملي تنهن کي گهڻي پلائي ملي. (2:269)

4. الله جنهن کي چاهي معاف فرمائيندو جنهن کي چاهي عذاب ڏيندو.

الله هر شيءِ تي قادر آهي. (2:284)

5. الله جنهن کي چاهي بادشاهي ڏئي ۽ جنهن کان چاهي بادشاهي چئي.

جنهن کي گهري عزت ڏئي ۽ جنهن کي گهري ذلت ڏئي. سموري پلائي

ان جي هٿ ۾ آهي. (3:26)

6. فضل الله جي هٿ ۾ آهي جنهن کي وڻيس ڏئي، الله وسعت وارو ۽ علم

وارو آهي. (3:73)

7. الله جي واسطي آسمانن ۽ زمين جي بادشاهي آهي ۽ ان جي درميان

جيڪي چاهي پيدا ڪري ٿو ۽ الله سڀ ڪجهه ڪري سگهي ٿو.
(17:5)

8. الله جنهن کي چاهي گمراه ڪري ۽ جنهن کي چاهي سڌي وات هلائي. (93:16)

9. اسان (الله) جنهن کي چاهيون ڪيترا ئي درجا بلند ڪريين. بيشڪ تنهنجو رب علم ۽ حڪمت وارو آهي. (6:83)

10. هر ڪلمي واري کان مٿي هڪ علم وارو آهي. (76:12)

11. توهان جو رب بي نياز رحم وارو آهي. اهو چاهي ته اوهان کي ختم ڪري ۽ جنهن کي گهري توهان جي جاءِ تي آئي. جيئن توهان کي ٻين جي اولاد مان پيدا ڪيائين. (133:6)

12. اهڙيءَ طرح گهڻن ئي مشرڪن جي نظر ۾ انهن جي شريڪن اولاد جو قتل ڪرڻ چڱو ڪري ڏيکاريو جو انهن کي هلاڪ ڪن. الله گهري ها ته ائين نه ڪن ها.

13. بيشڪ زمين جو مالڪ الله آهي. پنهنجي ٻانهن مان جنهن کي وڻيس وارث بنائي. (128:7)

14. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرماءَ مان پنهنجي نفعي نقصان جو مالڪ نه آهين مگر جيڪي الله چاهي. (49:10)

15. الله جنهن جي وڻيس توبه قبول فرمائي. الله علم ۽ حڪمت وارو آهي.
(15:9)

16. جيڪڏهن الله توکي تڪليف پهچائي ته ان جي ٿارڻ وارو ڪوبه نه آهي ان کان سواءِ جيڪڏهن تنهنجي ڀلائي چاهي ته ان جي فضل کي ڪورو ڪڍ وارو نه آهي. (107:10)

17. الله جنهن کي چاهي ان جو رزق ڪشادو ڪري ۽ جنهن کي چاهي ان جو رزق تنگ ڪري. (13:26)

18. الله رزق ڏئي ٿو بي حساب جنهن کي چاهي. (212:2)

19. الله آهي جيڪو موڪلي ٿو هوائون، جيڪي پارينديون آهن ڪڪر. پوءِ انهن کي پکيڙي ڇڏي ٿو آسمان ۾ جيئن چاهي. (48:30)

20. الله لاهي ٿو آسمان مان ان مان جو برف جا ٻهاڙ آهن ڪجهه ٻڙا، پوءِ

- اهي ستي ٿو جنهن تي چاهي ٿو ۽ انهن کي ڦيرائي ڇڏي ٿو جنهن کي
گهري (43:24)
21. اها الله جي هدايت آهي. ان (قرآن) سان واٽ ڏيکاري جنهن کي گهري
۽ جنهن کي گمراهه ڪري. ان کي ڪوبه واٽ ڏيکارڻ وارو ڪونه آهي.
22. جيڪڏهن الله گهري ها ته انهن سمورن کي هڪ دين تي ڪري ڇڏي
ها، پر الله پنهنجي رحمت ۾ وٺي ٿو جنهن کي چاهي. (8:42)
23. الله پنهنجي ويجهائي لاءِ چونڊي ٿو جنهن کي چاهي ۽ پنهنجي طرف
واٽ ڏئي ٿو ان کي جيڪو رجوع ڪري ٿو. (13:42)
24. الله جي واسطي آهي بادشاهي آسمانن ۽ زمين جي. پيدا ڪري ٿو
جيڪي چاهي. جنهن کي گهري ڏيڻون ڏئي ۽ جنهن کي گهري پت
ڏئي يا پت ۽ ڏيڻون يعني ملائي ۽ جنهن کي چاهي سنڍ ڪري. بيشڪ
اهو علم ۽ قدرت وارو آهي. (50:42)
25. الله اهو آهي جو توهان جي تصوير ٺاهيندو آهي ماءُ جي پيٽ ۾ جهڙي
گهري (6:3)
26. جيڪڏهن توهان کي محتاجي جو انديشو هجي ته عن قريب توهان کي
دولتمند ڪري ڇڏيندو پنهنجي فضل سان جيڪڏهن گهري
27. اهي مشرڪ دوزخ ۾ رهندا جيستائين آسمان ۽ زمين رهن، مگر جيترو
توهان جو رب گهري (107:11)
28. بيشڪ الله معاف نه فرمائيندو جو ساڻس شريڪ ٺاهيو وڃي ۽ ان کان
گهٽ جنهن کي چاهي معاف فرمائيندو آهي. (48:4)
29. الله گهري ها ته نه اهي شرڪ ڪن ها ۽ نه وڙهن ها. مشرڪن کان منهن
موڙ. (107:6)
30. الله پنهنجي مدد سان جنهن کي وڻيس طاقتور ڪري ٿو. (13:3)
31. الله جنهن کي واٽ ڏيکارڻ چاهيندو آهي، ان جو سينو اسلام لاءِ کولي
ڇڏيندو آهي ۽ جنهن کي گمراهه ڪرڻ چاهي، ان جو سينو تنگ
ڪري ڇڏيندو آهي. (125:6)
32. جيڪڏهن اسان گهرون ته توکي اهي جن جي دل ۾ ساڙ ۽ حسد آهي.
ڏيکاريون جو تون (رسول ڪريم ﷺ) انهن جي صورت مان سڃاڻي

- وٺين ۽ ضرور تون انهن جي ڳالهائڻ مان سڃاڻي وٺندين. (30:47)
33. الله ته اهو چاهي ٿو اي نبيءَ جا گهروارو! جو توهان کان هر ناپاڪائي دور فرمائي ڇڏي ۽ توهان کي پاڪ ڪري. خوب سنو ڪري. (33:33)
34. الله جيڪو چاهي مٽائيندو آهي ۽ جيڪو چاهي ثابت رکندو آهي ۽ اصل لکيل ان وٽ آهي. (39:13)
35. ڪيترائي ملائڪ آهن آسمانن ۾ جو انهن جي سفارش فائدو نه ڏيندي مگر الله جي اجازت بعد، جنهن جي واسطي گهري ۽ پسند فرمائي. (26:53)
36. الله جي گهر کان سواءِ قرآن مجيد ياد ڪري نه سگهندا آهن.
37. جڏهن صور ٿو ڪيو ويندو ته زمين ۽ آسمان وارا بيپوش ٿي ويندا سمورا، مگر جنهن کي الله گهري (68:39)
38. سموريون خوبيون الله جي واسطي جيڪو آسمانن ۽ زمين جو بنائيندڙ ۽ ملائڪن کي رسول ڪندڙ جن جا به به، ٿي ٿي، چار چار پر آهن. وڌائي ٿو پيدائش ۾ جيڪي گهري (1:35)
39. الله پاڪ ۽ صاف ڪري ٿو جنهن کي گهري. (49:4)
40. جڏهن رسولن کي ظاهري سببن جي اميد نه رهي ۽ ماڻهن سمجهيو ته رسولن انهن سان ڪوڙ ڳالهايو ان وقت اسان جي مدد اچي وئي جنهن کي اسان گهريو تنهن کي بچايوسين.
41. الله جنهن کي وڻيس پنهنجي رحمت سان خاص فرمائيندو آهي ۽ الله وڏي فضل وارو آهي. (105:2)
42. الله جنهن کي گهري سڌو رستو ڏيکاري ٿو. (213:12)
43. الله جو اهو شان نه آهي جو اوهان (عام انسان) کي غيب جو علم ڏئي، پر الله پنهنجي رسولن مان جنهن کي گهرندو آهي تنهن کي (غيب جي علم ڏيڻ لاءِ) چونڊيندو آهي. (179:3)
44. جيڪڏهن تنهنجو رب چاهي ها ته زمين ۾ رهندڙ سڀ ايمان آڻين ها... ۽ ڪنهن به ساهه کي طاقت نه آهي جو ايمان آڻي مگر الله جي حڪم سان. (100:10)

الله تعاليٰ کان ڊڄڻ گهرجي (ڇو)

الله تعاليٰ پنهنجي پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته ”مون کان ڊڄو“ ان ڪري جو اهو بادشاهن جو بادشاهه آهي، طاقت وارو آهي، ان جي اڳيان سڀ ڪمزور آهن. اسان جي ڪوتاهين، گناهن ۽ غفلت جي ڪري تڪليف ايندي آهي، عذاب ايندو آهي، ان ڪري خدا جو خوف رکي انهن ڳالهين کان پاسو ڪريون جيڪي الله کي پسند نه آهن. نيڪ ڪم ڪريون. الله تعاليٰ پنهنجون نعمتون هن دنيا ۽ آخرت ۾ عطا ڪندو. الله کان ڊڄندڙن لاءِ بخشش ۽ وڏو اجر آهي. بيشڪ الله انهن سان گڏ آهي، جيڪي ڊڄن ٿا. قرآن مجيد ۾ ٻڌايو ويو ته:

1. مون کان ڊڄو ته مان پنهنجي نعمت توهان تي پوري ڪريان ته ڪنهن طرح توهان هدايت لھو.
2. الله کان ڊڄندا رهو من اوهان چوٽڪارو حاصل ڪريو. (150:2)
3. الله کان ڊڄندا رهو ڄاڻي ڇڏيو ته توهان کي ان جي طرف اٿڻو آهي. (203:2)
4. الله کان ڊڄو الله توهان جي اندر کي ڄاڻي ٿو. اهو سڀ ڪجهه ڄاڻي ٿو. (231:2)
5. الله کان ڊڄو بيشڪ الله جو عذاب سخت آهي. (196:2)
6. جيڪي پنهنجي پالڻهار کان ڊڄندا آهن، انهن لاءِ اهي باغ آهن جن جي هيٺان نهرون وهن ٿيون. انهن ۾ هميشه رهندا، الله جي طرفان اها مهماني آهي. (198:3)
7. ڊڄو الله کان جنهن جي نالي سوال ڪندا آهيو. بيشڪ الله توهان کي هر وقت ڏسي رهيو آهي. (1:4)
8. الله کان ڊڄندا رهو بيشڪ هر شيءِ الله جي سامهون آهي. (55:33)
9. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو ۽ ان جي رسول تي ايمان آڻيو اهو پنهنجي رحمت جا ٻه حصا عطا فرمائيندو ۽ توهان جي واسطي نور پيدا ڪندو

- جنهن ۾ توهان هلو ۽ توهان کي بخشيندو. (28:57)
10. الله کان ڊجو بيشڪ الله کي توهان جي ڪمن جي خبر آهي ۽ انهن وانگر نه ٿيو جيڪي الله کي وساري وينا. (5:8)
 11. جيڪو الله کان ڊڄندو الله ان جي واسطي چوٽڪاري جي واٽ ڪڍي ڏيندو ۽ ان کي اتان روزي ڏيندو، جتان ان جو گمان به نه هجي. (3:65)
 12. الله کان ڊڄومن اوهان تي رحمت ٿئي.
 13. جيڪو ڊنو الله کان، الله ان جي ڪم ۾ آساني ڪري ٿو. (4:65)
 14. جيڪو ڊجي ٿو الله کان، الله ان کان بچڙايون دور ڪري ٿو ۽ اجر کي ان لاءِ وڏو ڪري ٿو. (5:65)
 15. ڊڄندا رهو الله کان، بيشڪ الله بخشهار آهي.
 16. عقل وارا الله کان ڊڄندا آهن ۽ پري جي حساب کان خوف رکندا آهن.
 17. پوءِ جيڪي الله کان ڊڄن، انهن واسطي جنت جون ماڙيون آهن ۽ انهن جي مٿان ٻيون ماڙيون ٺهيل آهن، انهن جي هيٺان نهرون جاري آهن. (20:39)
 18. اي ايمان وارو! جيڪڏهن الله کان ڊڄندو ته اوهان کي اهو ڪجهه ڏيندو جنهن سان حق کي باطل کان جدا ڪري سگهيو ۽ اوهان جون برايون مٽيندو ۽ توهان کي بخشي ڇڏيندو. الله وڏي فضل وارو آهي. (29:8)
 19. نصيحت پرائيندو اهو جيڪو ڊجي ٿو. (10:87)
 20. جيڪي پنهنجي پاڻهار کان پريٺ ڊڄندا آهن، تن لاءِ بخشش ۽ وڏو اجر آهي. (35:50)
 21. ڊڄو الله کان بيشڪ الله توبه قبول ڪندڙ مهربان آهي.
 22. ڊڄو الله کان مٿان اوهان تي پهڻ وسندڙ واءُ نه موڪلي.
 23. ڊڄو الله کان ته ڪامياب ٿيو.
 24. الله کان ڊڄندا رهو، ڄاڻو ته الله ڊڀ وارن سان گڏ آهي. (194:2)
 25. ڊڄو الله کان بيشڪ اهو ٻڌي ۽ ڄاڻي ٿو.
 26. الله کان ڊڄندا رهو ته اهو توهان لاءِ آسمانن ۽ زمين جون برڪتون کولي ڇڏيندو.

27. الله کان ڊڄندا رهو ۽ ڄاڻو ته اوهان کي ان سان ملڻو آهي. (223:2)
28. ڊڄو الله کان ۽ ڄاڻو ته بيشڪ الله توهان جا ڪم ڏسي رهيو آهي.
(233:2)
29. الله کان ڊڄندا رهو. بيشڪ الله کي حساب ڪندي دير نه لڳندي آهي.
(4:5)
30. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو ۽ سڌي ڳالهه چئو. توهان جا عمل توهان لاءِ
نيڪ ڪري ڇڏيندو ۽ توهان جا گناهه بخشي ڇڏيندو. (33:71)
31. الله کان ڊڄو. جنهن تي توهان جو ايمان آهي. (11:6)

نه غم آهي ۽ نه ڊپ آهي (ڪنهن کي؟)

1. اهي جن چيو ته اسان جو رب الله آهي. پوءِ ان تي ثابت قدم رهيا، انهن تي ملائڪ لهندا آهن. انهن کي نه خوف آهي ۽ نه غم. توهان کي خوشخبري هجي جنت جي. اسان توهان جا دوست آهيون دنيا ۽ آخرت ۾. (41:30)
2. بيشڪ جن ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيائون ۽ نماز قائم ڪيائون ۽ زڪوات ڏنائون، انهن جو اجر سندن رب وٽ آهي ۽ نه انهن کي ڪو غم آهي ۽ نه خوف. (277:2)
3. جيڪي پنهنجو مال خرچ ڪندا آهن رات ۽ ڏينهن ۾ لڪل ۽ ظاهر، انهن جو اجر سندن رب وٽ آهي. انهن کي نه ڊپ آهي ۽ نه ڪو غم. (274:2)
4. اسان رسول نه ٿا موڪليون مگر خوشخبري ڏيندڙ ۽ ڊيچاريندڙ ڪري پوءِ جن ايمان آندو ۽ سدريا انهن کي نه خوف آهي ۽ نه غم. (48:6)
5. الله جي ولين تي ڪو به ڊپ نه آهي ۽ نه ڪو غم. (10:62)
6. اي بني آدم! جيڪڏهن توهان وٽ اچن اوهان مان رسول ۽ اوهان وٽ منهنجون ڳالهيون بيان ڪن، پوءِ جنهن پاڻ پڇايو ۽ اصلاح ڪيائين، انهن کي نه خوف هوندو ۽ نه اهي غم کائيندا. (7:35)
7. جيڪو ماڻهو پنهنجي منهن کي الله ڏانهن جهڪائي ۽ هونئو ڪندڙ هجي، پوءِ ان لاءِ الله وٽ وڏو اجر آهي. نه انهن تي ڪو خوف آهي ۽ نه غم کائيندا. (112:2)
8. جيڪي الله جي واٽ ۾ ماريا ويا، تن کي هرگز مثل خيال نه ڪر. بلڪ اهي پنهنجي مالڪ وٽ زنده آهن. روزي ملين ٿي. جيڪي الله پنهنجي فضل سان ڏٺو ان تي خوش آهن. انهن تي نه ڪو ڊپ ۽ نه غم آهي. (169:3)
9. بيشڪ اهي جن سان اسان جو ڀلائي جو واعدو ٿي چڪو آهي، سي

جهنم کان پري رکيا ويا آهن، دلپسند خواهشن ۾ هوندا، انهن کي غم ۾ نه وجهندي سيني کان وڌي گهٻراهٽ (آخري ڦوڪ)، فرشتا انهن جي استقبال لاءِ ايندا. (101-102-103:21)

10. اسان فرمايو توهان سڀئي (آدم ۽ حوا) بهشت مان لهي وڃو. پوءِ جڏهن توهان وٽ منهنجي طرفان هدايت اچي پوءِ جيڪو منهنجي هدايت جي پيروي ڪري ته ان کي ڪو ڊپ ۽ خوف نه آهي. (2:38)

11. بيشڪ ايمان وارن مان يهودين، نصارين ۽ ستارا پوڄيندڙن مان جنهن سچيءَ دل سان الله ۽ قيامت جي ڏينهن تي ايمان آندو ۽ چڱا ڪم ڪيا، انهن جو اجر سندن پالڻهار وٽ آهي. نه انهن کي ڪو ڊپ هوندو ۽ نه اهي غمگين ٿيندا. (2:62)

12. جنهن الله لاءِ پنهنجو منهن جهڪايو ۽ اهو نيڪوڪار آهي ته ان جو عيوض سندس پالڻهار وٽ آهي ۽ انهن کي نه ڪو ڊپ ۽ نه غم آهي. (2:112)

13. جيڪي ماڻهو پنهنجو مال الله جي واٽ ۾ خرچ ڪندا آهن، پوءِ ڏني پنيان نه ٿورو ڄاڻائن ۽ نه تڪليف ڏين، انهن جو اجر سندن رب وٽ آهي ۽ انهن کي نه ڪو ڊپ هجي ۽ نه ڪو غم. (2:262)

14. اعراف وارا چوندا ڪافرن ۽ مشرڪن کي ڇا هي ماڻهو آهن (نيڪ عمل وارا) جن بابت توهان قسم کڻندا هئا ته الله انهن تي ڪجهه به رحمت نه ڪندو. هنن کي چيو ويو جنت ۾ داخل ٿيو. توهان کي نه ڪو خوف آهي ۽ نه ڊپ. (7:49)

15. الله پرهيزگارن کي چوٽڪارو ڏيندو سندن ڪاميابيءَ جي جاءِ تي، نه انهن کي عذاب رسي ۽ نه وري غم ٿئي. (39:61)

ڳالهه ڪريسي ڪيهي - ايهي عجب ڇيهي

1. بيبي مريم سلام عليها جڏهن حضرت عيسيٰ ﷺ کي جنم ڏنو، پوءِ گهر ڪڍي آئي ته کيس گهر وارن گهڻو ڳالهايو ته تنهنجي شادي به ڪانه ٿيل هئي ته پوءِ هن ٻار کي ڪيئن ڇڻيو؟ پوءِ ان تازي جاول ٻار حضرت عيسيٰ ﷺ ڏانهن اشارو ڪيو. ماڻهن چيو ته اهو اسان سان ڪيئن ڳالهائيندو. جيڪو اڃان پينگهي ۾ آهي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”ٻار فرمايو مان آهيان الله جو ٻانهو. ان مون کي ڪتاب ڏنو ۽ مون کي غيب جون خبرون ٻڌائيندڙ نبي ڪيائين ۽ ان مون کي برڪت وارو ڪيو....“
بيشڪ الله رب آهي منهنجو ۽ توهان جو. پوءِ ان جي بندگي ڪريو ۽ اها سڌي وات آهي. (19:31 کان 36)

2. حضرت موسيٰ ﷺ طور سينا تي پاڪ ڪتاب توريت وٺڻ لاءِ ويو. الله تعاليٰ سان ڪيل واعدي مطابق اتي 40 راتيون ترسيو. الله تعاليٰ کيس ٻڌايو ته تنهنجي قوم کي مصيبت ۾ وڌو آهي. سامري ان کي گمراهه ڪيو آهي. سامري نالي هڪ شخص هو جنهن سون جو گابو ٺاهي ماڻهن کي ٻڌايو ته هي سون جو گابو آواز به گابي وانگر ڪري ٿو. تنهنڪري ان جي پوڄا ڪريو. پوءِ جڏهن حضرت موسيٰ ﷺ ڪاوڙ ۾ پهتو تنهن سامريءَ کي گهرايو ۽ ان کان گابي بابت پڇيائين. سامريءَ ٻڌايو ”چيائين مون اهو ڏٺو جيڪو ڪنهن نه ڏٺو (حضرت جبرئيل ﷺ کي ۽ کيس سڃاڻي ورتو. اهو اسڀ حيات تي سوار هو منهنجي دل ۾ اها ڳالهه آئي ته سندس گهوڙي جي قدم جي مٿي ڪٿان) پوءِ هڪ مٺ پري ورتم ملائڪ جي نشان وٺان، پوءِ ان مٿي کي سون جي گابي ۾ وڌم ته رنيٺ لڳو.“

3. حضرت ابراهيم ﷺ جڏهن ڪافرن جي بتن کي ڀڳو. ڪافرن کي اها خبر پئي ته انهن جي گهڙيل خدائن کي حضرت ابراهيم ﷺ ڀڳو آهي. پوءِ ان وقت جي بادشاهه نمود پنهنجن قوم جي ماڻهن سان

صلاح ڪري بتن جي پلانڊ وٺڻ لاءِ هڪ جاءِ ٺهرائي ۽ ان ۾ هزارين مڙ ڪاٺيون گڏي باهه ڏئي وڌو اوڙاهه ٺاهيو. حضرت ابراهيم عليه السلام کي ڪنهن به طريقي سان ان مثل باهه جي وچ ۾ اڇلايو. انهن سمجهيو ته ان باهه جي تپش ايتري هئي جو حضرت ابراهيم عليه السلام جو ڪو نشان نه هوندو. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”اسان (الله) فرمايو اي باهه! ابراهيم تي ٿڌي ۽ سلامتي واري ٿي وڃ. انهن هن جي برائي سوچي. پوءِ اسان انهن کي سڀني کان وڌيڪ نقصان وارو ڪيو.“ پوءِ حضرت ابراهيم عليه السلام چيو ته مان بيزار آهيان توهان (مشرڪن) کان ۽ انهن کان جن جي الله کان سواءِ توهان پوڄا ڪريو ٿا.

4. حضرت عزيز عليه السلام بيت المقدس شهر مان لنگهيو. ڏٺائين ته اهو سڄو شهر ويران هو چتئين ۾ ڪريل هو. ٻڌائين ٿا ته ان کي بخت نصر بادشاهه تباهه ڪيو. گڏهه تي سوار هو پاڻ سان گڏ ڪجور ۽ هڪ پيالو انگورن جي رس جو هو. ان ويران شهر ۾ هڪ هنڌ آرامي ٿيو. دل ۾ سوچيائين ته هنن ماڻهن کي ڪير جياريندو سندن مري ويڃڻ کان پوءِ. پوءِ ان جو روح قبض ٿي ويو ۽ سندس گڏهه به مري ويو. هن جي مڙ کان پوءِ ستر سالن بعد اهو ڳوٺ ٻيهر آباد ٿيو ۽ پاڻ جتي هيو اهو هنڌ ماڻهن جي نظر کان لڪل هو. الله تعاليٰ کيس 100 سالن بعد جيئرو ڪيو. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو: ”پوءِ الله ان کي مثل رکيو سؤ سال. پوءِ جيئرو ڪيائين. فرمايائين ته ڪيترو وقت رهين؟ عرض ڪيائين ڏينهن يا ان کان گهٽ. الله کيس ٻڌايو ته توکي 100 سال گذريا. پنهنجي ڪاڏي ۽ پاڻيءَ ڏي ڏس ته اڃان خراب نه ٿيا آهن ۽ پنهنجو گڏهه ڏس ته ان جا هڏا به سلامت نه رهيا. اهو هن ڪري ته اسان ماڻهن لاءِ توکي نشاني ڪريون. هنن هڏن کي ڏس، ڪيئن انهن کي اسان اوڻپ ڏيون ٿا (جيئرو گڏهه ٿيو).“ حضرت عزيز عليه السلام چيو مان خوب ڄاڻان ٿو سمجهي ويس. (2:265)

5. حضرت موسيٰ عليه السلام پنهنجي خادم سان گڏ سمنڊ جي ڪناري حضرت خضر عليه السلام سان ملڻ لاءِ مسافري ڪئي. هن کي خضر عليه السلام جي رهائش جي خبر ڪانه هئي، پوءِ رستي ۾ ڪجهه وقت آرام ڪيو ۽

وري اڳتي هليا. حضرت موسي ﷺ پنهنجي خادم کان ماني گهري جيڪا گهران پچائي ڪئي هوائون. خادم کيس ٻڌايو ته ماني هو پوئتي جتي ڪجهه وقت ترسيا هئا، اتي وساري ۽ وڌيڪ عجيب ڳالهه ڪري ٻڌايائين ته توهان آرام ۾ هيؤ ته پڪل مڇي جيئري ٿي پئي ۽ اها سمنڊ ۾ پاڻيءَ ۾ هلي وئي ۽ اتي پاڻي محراب جي شڪل ۾ ٿي پيو. مون تو سان ڳالهه نه ڪئي جو مون کان شيطان اها ڳالهه ڪرڻ وسارائي. پوءِ پوئتي موٽيا ته ان هنڌ کين خضر ﷺ مليو. (18:62)

6. حضرت موسي ﷺ حضرت خضر ﷺ سان مليو. کيس ٻڌايائين ته مان توکان علم حاصل ڪرڻ لاءِ آيو آهيان. حضرت خضر ﷺ هن کي ڏسي کيس ٻڌايو ته تون مون سان رهي نه سگهندين، جو تون جيڪي ڏسندين ان تي صبر ڪري نه سگهندين. حضرت موسي ﷺ کيس ٻڌايو ته الله گهريو ته تون مون کي صبر وارن مان ڏسندين. پهريائين وچ درياهه ۾ خضر ﷺ ٻيڙي ۾ سوراخ ڪيو. پوءِ وري مسافري ڪندي هڪ ننڍي چوڪري کي قتل ڪيائين ۽ ٽيون دفعو هڪ شهر ۾ ويا، ماني گهريائون پر ڪنهن به نه ڪارايان. ان شهر ۾ هڪ ڀت ڪرڻ واري هئي، حضرت خضر ﷺ ان جي مرمت ڪئي. هر دفعي حضرت موسي ﷺ اسرار ڪندو رهيو ته ائين چوڻو ڪرين. حضرت خضر ﷺ کيس ٻڌايو ته توکان صبر هر دفعي نه ٿو ٿئي. ڇاڪاڻ ته انهن ڳالهين ۾ تنهنجو علم شامل نه هو. پوءِ کيس ٻڌايائين ته ٻيڙي مسڪين جي هئي ۽ ان جي پويان بادشاهه اچي پيو جيڪو ثابت ٻيڙي بنان عيب واري پڪڙي پيو. چوڪري جي قتل لاءِ ٻڌايائين ته ان جا پيءُ ماءُ مؤمن هئا. کيس خوف ٿيو ته اهو وڏو ٿي پنهنجي پيءُ ماءُ کي ڪفر ۽ سرڪشي تي نه اڀاري الله مهربان آهي، جلد انهن کي نيڪ اولاد ڏيندو. ڀت بابت ٻڌايو ته اها ٻن ڀتيم چوڪرن جي هئي ۽ انهن جو پيءُ صالح ٻانهو هو. ڀت جي هيٺان خزانو پوريل هو الله گهريو ته اهي چوڪرا ڪڍندا. آخري لفظ خضر ﷺ جا هئا ته اهو سڀ ڪجهه جيڪي توڏن مون پنهنجي مرضيءَ سان نه ڪيو. (18:82)

7. مصر جي بادشاهه چيو ”اي عورتون! توهان جو ڇا مطلب هو جڏهن

توهان يوسف جي دل لالچاڻڻ (بري ڪم لاءِ) گهري ٿي. ڇوڻ لڳيون الله جي پاڪائي، اسان ان ۾ ڪابه برائي نه ڏٺي. عزيز جي گهرواري (زليخا) جنهن جي گهر ۾ حضرت يوسف ﷺ رهندو هو) چيو مون ان جي دل لالچاڻڻ گهري هئي، پر اهو بيشڪ سچو آهي. (51:12) حضرت يوسف ﷺ ٻڌايو ته مون بادشاهه کي عورتن کان پڇڻ لاءِ چيو هو. جيئن عزيز کي خبر پوي ته ان جي پريٽ ڪابه خيانت نه ڪئي. (51:12)

8. سبا جي راڻي بيبي بلقيس جڏهن حضرت سليمان ﷺ جي خدمت ۾ پيش ٿي، جيڪا ڪافر قوم مان هئي، ان کي حضرت سليمان ﷺ پنهنجو محلات گهمڻ لاءِ چيو ۽ جڏهن محلات جي صحن کي ڏٺائين ته ان کي گهرو پاڻي گمان ڪيائين ۽ پنهنجون پنيون کولڻ لڳي. حضرت سليمان ﷺ کيس ٻڌايو ته هيءُ هڪ لسو صحن آهي شيشن مان جڙيل. عورت عرض ڪيو ته اي منهنجا رب! مون پاڻ تي ظلم ڪيو ۽ هاڻي سليمان سان گڏ الله تعاليٰ جي حضور ڪندڙ جهڪايان ٿي. جيڪو سموري جهانن جو رب آهي.“ (27:44)

9. حضرت يونس ﷺ پنهنجي قوم جي نافرمانيءَ ڪري انهن لاءِ الله تعاليٰ کان عذاب گهريو. جڏهن عذاب اچڻ ۾ دير ٿي ته پنهنجي قوم کي ڇڏي وڃي هڪ ٻيڙيءَ ۾ چڙهيو. بار گهڻي هجڻ ڪري ٻيڙي ٻڏي پئي. ملاح چيو ته هڪ ماڻهوءَ کي ٻيڙيءَ مان لاهي درياھ ۾ ڦٽو ڪرڻو آهي. پوءِ ڪٿان وڌائون ته ڪٿو حضرت يونس ﷺ جو نڪتو جنهن کي درياھ ۾ ڦٽو ڪيائون. پوءِ ان کي هڪ وڏي مڇي ڳهي ڇڏيو. جتي سندس ساهه منجهڙ لڳو. پوءِ اتي چيائين: تواله کان سواءِ ڪوبه معبود نه آهي ۽ توکي پاڪائي جڳائي بيشڪ مان ظالمن مان آهيان. پوءِ الله تعاليٰ جي حڪم سان مڇيءَ ان کي ڪناري تي اڇلايو ۽ بيمار رهيو. آخر ۾ وري پنهنجي قوم ڏانهن رسول ٿي ويو.

ڳالهه نه پڇ ان وقت جي

1. حضرت آدم عليه السلام ۽ سندس زال بيبي حوا کي الله تعاليٰ بهشت ۾ رهايو. کين هوشيار ڪيو ويو ته شيطان توهان جو دشمن آهي. ائين نه ٿئي جو توهان کي بهشت مان ڪڍي بهشت ۾ جيڪي ميوا چاهن اهي کائڻ ۾ هڪ وڻ جي ميو کائڻ کان سختيءَ سان منع ڪئي. شيطان ٺڳيءَ سان پنهنجي کي ان وڻ جو ميوو کارايو. ميو کائڻ سان پنهنجي بهشتي پوشاڪ لاهي وئي جو ان جي اڳيان اڳهاڙا ٿي پيا ۽ کين شرم وارا عضوا نظر آيا. ان وقت جي پشيماني ۽ شرمساري جي ڳالهه نه پڇ ته انهن ڇا محسوس ڪيو هوندو جڏهن پنهنجي کي بهشت ڇڏڻ جو حڪم ڏنو ويو زمين تي رهڻ لاءِ.

2. معصوم پٽ آهي کير پياڪ ۽ ٻي سندس ماءُ آهي. اهڙي غير آباد علائقي ۾ جتي نه پاڻي آ، نه کاڌو آ، نه وڻ آ ۽ نه ڪا آبادي يا رهائش. رڳو جبل آ. ننڍڙو معصوم اُڃ ڪري دانهون ڪري. سندس ماءُ پاڻيءَ لاءِ پريشان. ان وقت ان ماءُ جو پنهنجي ٻچي لاءِ پاڻيءَ لاءِ ڊوڙ، تلاش ڪرڻ، ڏسڻ ڪنهن ماڻهوءَ کي مدد لاءِ حال نه پڇ ته ڪيتري پريشان ۽ غمگين هوندي اهو معصوم حضرت اسماعيل عليه السلام هو ۽ سندس ماءُ بيبي هاجرہ سڳوري زم زم جي پاڻيءَ جو چشمون نڪتو جيڪو اڄ تائين قائم آهي. الله تعاليٰ انهن جي مدد فرمائي.

3. پيءُ آهي ۽ ان جو اڪيلو پٽ اٺن ڏهن سالن جو آهي. پٽ سهڻو سليڇڻو. سباجهو آ. پيءُ پٽ کي چوي ته خواب ڏٺو آ ته توکي ڪهڻو آ. تنهنجي ڪهڙي صلاح يا مرضي آهي؟ پٽ چوي پيءُ کي: ڀلي ڪهو الله گهريو ته مون کي صبر وارن مان ڏسندين. پيءُ پٽ کي منهن ڀري لپٽائي ۽ مٿان زور سان ڪاٺ هلائڻي. ان وقت پيءُ جي شفقت، محبت، هيبت جو حال نه پڇ. الله جي مليل نعمت جو امتحان ڪيڏو نه ڪن هوندو. معصوم پٽ جو صبر، فرمانبرداري، دليري بي انتها هئي. ڳالهه نه

ٻيڄ ان وقت جي. الله تعاليٰ جو حڪم خواب ۾ آيو حضرت ابراهيم خليل الله کي، جيڪو ان پورو ڪيو. ڪاٿي هيٺان ڪنڌ سندس فرزند. حضرت اسماعيل (عليه السلام) جو هو، جنهن کي الله تعاليٰ ٻڌايو ۽ ان جي جاءِ تي دنبو ڪسجي ويو. (102-103:37)

4. ٻيڄ پنهنجي ننڍڙي ڀاءُ کي جيڪو تمام سهڻو آ ۽ ڀيءُ کي حد کان وڌيڪ پيارو آهي، ڀيءُ کان ايلاز ڪري اجازت وٺي ڪيڏڻ بهاني هڪ اهڙي هنڌ وٺي وڃن ٿا، جو ننڍڙي حسين ڀاءُ کي خبر به نه پوي ۽ پنهنجي ڀائرن جي منصوبي کان اڻ ڄاڻ هجي، پوءِ ان کي ڪنهن ڪنڊاڻي ڪوهه ۾ اڇلائن ٿا. ان وقت ننڍڙي ڀاءُ جي خوف، ڀائرن تي ڏک جي ڳالهه نه ٻيڄ. آخر اهو ننڍڙو مصر جو بادشاهه ٿيو. ملڪ ۾ ڏڪار پيو. اهي ڀائر هن وٽ محتاج ٿي اُن وٺڻ آيا، کين بدايائين ته مان توهان جو اهو ننڍڙو ڀاءُ آهيان، جنهن کي توهان ڪوهه ۾ اڇلايو هو. ان وقت انهن ڀائرن جي پشيماني جو حال نه ٻيڄ. اهو ننڍڙو هو حضرت يوسف (عليه السلام) ۽ سندس ڀيءُ حضرت يعقوب (عليه السلام) هو.

5. جڏهن ڪو جوان هجي، خوبصورت هجي، کاڌا سنا هجن ۽ ان کي ڪا حسين عورت جيڪا بادشاهزادي آ، پنهنجي گهر ۾ رهائي پرورش ڪري هڪ ڏينهن ان کي محلات ۾ اندر وٺي وڃي دروازا بند ڪري وڃي اندران ۽ آخر کيس ميلاپ لاءِ چوي ۽ نوجوان به سندس جسم ڏسي تيار ٿئي. اهو وقت ڪهڙو نه مستي ۽ جوانيءَ جي نشي وارو هوندو. ان وقت جي ۽ انهن ٻنهي جي حال جي ڳالهه نه ٻيڄ. ان وقت الله تعاليٰ ان نوجوان کي فاحش ڪم کان ٻڌايو. وري دروازا کوليندو ٻاهر پهتو. ان خوبصورت عورت جو مڙس مليو ان ٻنهي کي ڏٺو ۽ ٻڌو ان وقت سڀني جي پريشاني جي ڳالهه نه ٻيڄ. نوجوان بيگناهه ثابت ٿيو. اهو هو حضرت يوسف (عليه السلام)! عورت عزيز جي گهر واري جيڪو بادشاهه هو.

6. جڏهن هڪ ماءُ پنهنجي کير پيا ڪ ننڍڙي معصوم پٽ کي ڪنهن ظالم بادشاهه جي خوف ڪري ته متان ان کي قتل نه ڪري ڇڏي، هڪ ڪاٺ جي پيٽيءَ ۾ بند ڪري درياھ ۾ لوڙهي ڇڏي ٿي. ان وقت ماءُ

جي ڪهڙي حالت هوندي. ڪيترو پريشان ۽ غمگين هوندي جو ان بيتيءَ کي پنهنجي هٿن سان درياءَ ۾ لوڙهي ان نيت ۽ اميد سان ته من بچي، ان جي آند مانت جو حال نه پڇ. اهو ننڍڙو حضرت موسيٰ (عليه السلام) ۽ سندس والده کي الهام ٿيو هو فرعون جي ڏاڍائي ۽ ظلم جو ته متان ان کي قتل ڪري پوءِ اها بيتي لڙهندي فرعون جي محلات ۾ رساڻ وهندڙ نهر ۾ آئي، جنهن کي فرعون ۽ ان جي زال ڪڍيو جيڪي اتي بيٺا هئا. 7 جڏهن ٻيڙي ماڻهن سان ڀريل هئي، وچ درياءَ ۾ آئي ته ٻڏڻ لڳي ٻيڙيءَ وارن چيو ته بار گهڻو آ، هڪ ڇٽي کي ٻيڙي مان لاهي پاڻيءَ ۾ اچڻو آ. جڏهن ڪٺا وڌا ويا ته هر هڪ کي ساهه جي ڳڻتي ورائي وئي ته الاڻي ڪير پاڻيءَ ۾ ڪرندو. جنهن مهل ڪٺو ظاهر ٿيو ته حضرت يونس (عليه السلام) جو نالو نڪتو. ان وقت ۾ سندس پريشاني ۽ ڳڻتيءَ جو حال نه پڇ. جڏهن کيس پاڻيءَ ۾ اچلايائون ته اتي کيس هڪ وڏي مڇي ڳهي وئي. الله تعاليٰ جنهن تي رحم ڪري بچائي. ان مڇيءَ کيس ٻاهر سڪيءَ تي ڦٽو ڪيو. بيمار هو آخر پنهنجي قوم ڏانهن ڊيچار بندڙ ٿي آيو الله جي حڪم سان. (136-137:37)

8 هڪ عورت آ، پاڪدامن آ، شادي ڪونه ڪئي اٿس، اها حامله (بيت سان) ٿي وئي. گهر جي ڪنهن به ڀاتيءَ کي ان جي خبر نه آهي. آخر گهر کان نڪري ڪنهن جاءِ تي وئي ۽ ان کي وڃڻ پت ڄاڻو. هاڻي ان لاءِ مسئلو ٿيو ته ان کي ڪٿي ڪاڏي وٺي. نيٺ گهر آئي، ان وقت ان جو حال نه پڇ ته ان کي گهر وارن ۽ ٻين کان ڇا ڇا ٻڌڻو پيو. طعنا ٻڌندي ڪيترو ته اداس ۽ ارمان ۾ هوندي پر اهو ڪم سمورو الله تعاليٰ طرفان هو. ان جاول ٻار ڏانهن اشارو ڪيو. اهو هو حضرت عيسيٰ (عليه السلام) جيڪو بنان پيءُ جي پيدا ٿيو. ان ٻار ڳالهايو ته مان الله جو بندو ۽ رسول آهيان. سندس ماءُ مريم مريم سلام عليها هئي.

9 جڏهن حضرت موسيٰ طور جبل تي الله تعاليٰ سان ڪلام ڪيو ته الله سائين کي عرض ڪيو ته مون کي پنهنجو ديدار ڪراءِ جيئن مان توکي ڏسان. رب فرمايو ته تون مون کي هرگز ڏسي نه سگهندين. پر جڏهن رب پنهنجو نور جبل تي ڇمڪايو ته جبل ذرا ڌڙا ٿي ويو. ان

وقت موسي ﷺ جو حال نه ڀڄ. اهو بجلي ڏسڻ سان بيهوش ٿي ويو. (143:7)

10. جڏهن ڪافرن جي شرارت سبب رسول ڪريم ﷺ حضرت ابوبڪر رضه سان گڏ رات جي وقت مڪي معظم ڇڏيو ۽ ٻاهر هڪ غار ٿور ۾ الله جي حڪم سان پناهه ورتي ۽ مڪي معظم جي ڪافرن سندن پيڇو ڪيو ۽ تلاش ڪندي غار ٿور وٽ اچي بيٺا، حضرت ابوبڪر صديق رضه انهن جو آواز ٻڌو. سمجهيائين ته انهن اسان کي ڳولي لڌو آهي. هاڻي، ڄاڻ اندر آيا، الاڻي ڇا ٿيندو. خوفزدہ ٿيو ان جي خوف ۽ پريشاني جو ان وقت ۾ حال نه ڀڄ. الله جي رسول ڪريم ﷺ ان کي دلداري ۽ تسڪين ڏني ته ڊڄ نه. بيشڪ الله اسان سان گڏ آهي. ڪافر اندر اچي نه سگهيا. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ٻڌايو ”الله رسول جي انهن فوجن سان مدد ڪئي، جيڪي توهان نه ڏٺيون. (40:9)

11. احد جي لڙائي ۾ رسول پاڪ ﷺ پنهنجي اصحابن جي هڪ جڳي تي هڪ مٿاهين واري حصي تي بيهاريو ۽ کين تاڪيد ڪيو ته سندس اجازت کان سواءِ ڪڏهن به اها جاءِ نه ڇڏن. جنگ ۾ ڪافر مايوس ٿيا ۽ اتان وڙهندي ڀڳا. پوءِ جن کي رسول پاڪ ﷺ بيهاريو هو اهي مالِ غنيمت جي حرص ۾ لهي آيا. ڪافرن جي تير اندازن اهو موقعو سمجهي واپس ٿي وڙهيا، جنهن ۾ مسلمان ڀڄڻ لڳا. ٻئي ٽولي ۾ رسول پاڪ ﷺ کين سڏي رهيو هو. ان وقت انهن ڀڄندڙن جو حال نه ڀڄ جو کين موت جو خوف ورائي ويو ۽ رسول ڪريم ﷺ جن جو خيال به وسري وين.

12. ڳالهه نه ڀڄ ان وقت جي نظاري جي، جڏهن فرعون جادوگر سڄي ملڪ مان چونڊي گڏ ڪيا حضرت موسيٰ رضه جي مقابلي لاءِ. هزارين ماڻهو ڏسڻ لاءِ آيا. جڏهن جادوگرن پنهنجون رسيون ۽ لٿيون وڃ ميدان تي اڇلايون ته اهي چرندڙ ننڍا وڏا نانگ ٿيا ۽ حضرت موسيٰ رضه کي به خوف محسوس ٿيو. ان وقت الله طرفان حضرت موسيٰ رضه کي لٿ ڦٽي ڪرڻ لاءِ چيو ويو. اها لٿ وڏو نانگ ٿي انهن جادوگرن جي بناوتن کي ڳڙهي وئي. ان وقت جادوگرن جي حيرت. اچرج جي ڳالهه نه ڀڄ هنن

کي پنهنجي علم ۽ ڪرتب تي ناز هو، پر ڏٺائون ته اهو جادو نه آهي. جڏهن وڏي بلا ۾ موسيٰ (عليه السلام) هٿ وڌو ته اها لٺ ٽي پئي. پوءِ سجدي ۾ ڪري پيا، ايمان آندائون، مسلمان ٿيا. (45-46:26)

13. ڊڄڻ، خوف ڪرڻ انسان جي جبلت ۾ سمايل آهي. اهو وقت جو ماڻهو اڪيلو هجي، چوڌاري جبل هجي، هٿ ۾ لٺ هجي ۽ اها لٺ ڪنهن جي چوڻ سان هيٺ اچلائي. جنهن چيس ان کي به نه ڏسي، پوءِ اها هيٺ اچلايل لٺ نانگ ٿئي ۽ نانگ چرندڙ هجي ته ان وقت ۾ ان ماڻهوءَ ۾ پيدا ٿيل خوف جي ڳالهه نه پيچ ۽ وري جڏهن ان غيبي آواز کيس چيو ته ان نانگ کي ڪٽ، ان ۾ هٿ وجهه ته ڪيڏو نه اڻ ٿڌ وارو نظارو هوندو. آخر ان نانگ ۾ هٿ وڌو ته ساڳي لٺ ٽي پئي. اهو هو حضرت موسيٰ (عليه السلام) جنهن کي پهريون دفعو الله کيس باهه ڏيکاري ويجهو ڪيو طور سينا تي ۽ کيس نبوت ملي ۽ سڌو وحي وسيلي ڪلام ٿيو.

اثر

الله تعاليٰ جي مختلف شين ۾ رکيل حڪمت

الله تعاليٰ پنهنجي رحمت، حڪمت جي اثر جو بيان ٻڌايو آهي، جنهن تي اسان کي غور ۽ فڪر ڪري فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي. الله تعاليٰ انسان کي عقل عطا ڪيو آهي ۽ خاص طرح حواس جيڪي مشاهدو ڪري شين جو اثر ڏسندا آهن.

مقدس ڪتاب قرآن شريف ۾ ٻڌايل ڪن شين جي اثر جو بيان عرض

رکجي ٿو:

1. **ڳئون:** بني اسرائيل جي قوم مان ڪنهن کي قتل ڪيو ويو. ان جا عزيز حضرت موسيٰ (عليه السلام) وٽ آيا ته الله تعاليٰ کان معلوم ڪري ته هن کي ڪنهن ماريو آهي. حضرت موسيٰ (عليه السلام) الله تعاليٰ جي وحي وسيلي ڪين ٻڌايو ته ڳئي رنگ جي ڳئون جنهن جون صفون به ٻڌايون، ان کي ڳهي ان جي گوشت جو ٽڪر قتل ڪيل کي هڻو ته اهو جيئرو ٿيندو ۽ پاڻ ٻڌائيندو ته کيس ڪنهن قتل ڪيو آهي. انهن ائين ڪيو ته اهو مثل جيئرو ٿيو ۽ قاتل جو نالو ٻڌايو. الله تعاليٰ کيس جباري سگهي پيو پر اسان جي غور ۽ فڪر لاءِ ڳئون جي گوشت ٽڪر ۾ رکيل اثر ٻڌايو.

2. **لٺ:** طور سينا تي جڏهن الله تعاليٰ حضرت موسيٰ (عليه السلام) کي گهرايو رسالت ڏيڻ لاءِ ته ان وقت ان جي هٿ ۾ لٺ هئي. الله تعاليٰ کيس لٺ هيٺ اڇلائڻ لاءِ فرمايو. جڏهن ان لٺ اڇلائي ته اها چرندڙ نانگ ٿي پئي ۽ کيس ڊپ ٿيو. الله تعاليٰ کيس فرمايو ته ڊچ نه، ان کي ڪٽ. جڏهن ان نانگ ۾ هٿ وڌائين ته اها ساڳي لٺ ٿي پئي. اها لٺ هميشه حضرت موسيٰ (عليه السلام) کڻندو هو پر سندس خواهش سان لٺ ڪوبه ڪم نه ڪندي هئي. جڏهن الله تعاليٰ کيس حڪم ڪندو هو ته جبل تي هڻ ته ان سان ٻارنهن چشما نڪري پيا جڏهن سندس 12 قبيلن پاڻي گهريو. فرعون جي جادوگرن وڏا رسا ۽ لٺيون گڏ ڪري جادوءَ وسيلي

مقابلي لاءِ چرندڙ نانگ ٺاهيا. الله تعاليٰ حضرت موسيٰ ﷺ کي حڪم ڪيو ته لٽ ڦٽي ڪر ته اها وڏو نانگ ٿي سڀني کي ڳهي وئي. وري هٿ وجهڻ سان لٽ ٿي پئي. جڏهن حضرت موسيٰ ﷺ کي حڪم ٿيو ته درياءَ تي پاڻيءَ ۾ لٽ هڻ ته اتان سُڪو رستو نڪتو. جنهن مان موسيٰ ﷺ ۽ ان جا ماڻهو ٻئي ڪناري تي پهتا، پر فرعون ۽ سندس سردار ۽ لشڪر وچ ۾ آيا ته پاڻي ملي ويو ۽ ٻڏي ويا. هي سڀ الله جي حڪمت جو اثر آهي.

3. **ڪاٺ جي پيٽي (تابوت):** حضرت موسيٰ ﷺ ۽ سندس ڀاءُ حضرت هارون ﷺ جو هن دنيا مان وصال ڪرڻ کان پوءِ سندن ويجهن انهن جون ڪجهه ڇڏيل شيون حضرت موسيٰ جي لٽ، من سلوي (ڪاٺ جون قدرتي شيون) جا ڪجهه ٽڪرا، جُتي، حضرت هارون ﷺ جي پڳ ۽ پاڪ ڪتاب توريت جا حصا ان پيٽيءَ ۾ بند ڪري رکيا. بني اسرائيل جي قوم جا ماڻهو ان پيٽيءَ جي زيارت ڪندا هئا ۽ اڳيان رکي پنهنجي نيڪ مقصد لاءِ دعائون گهرندا هئا. الله تعاليٰ ان ۾ اهو اثر رکيو جو اها پيٽي انهن جي سڪون جو سبب يا وسيلو بڻي. پوءِ اها پيٽي ٻيو فساد ٿي وئي ۽ انهن کان ڪسي ويو. پوءِ بادشاهه طالوت جي وقت ۾ اها پيٽي ملائڪ هڪ گاڏيءَ تي کڻي آيا ۽ اصل قبيلي کي ملي.

4. **گهوڙو:** حضرت موسيٰ ﷺ جي وقت ۾ سامري نالي هڪ شخص هو جنهن ٻڌايو ته ان حضرت جبرئيل ﷺ کي گهوڙي تي گذرندي ڏٺو. ٻئي ڪنهن به ان کي نه ڏٺو. پوءِ ان سامري گهوڙي جي پيرن جي نشانن مان ڪجهه مٽي کڻي ورتي. جڏهن حضرت موسيٰ ﷺ طور سينا تي الله سان ڪيل واعدي مطابق توريت وٺڻ لاءِ ويو ته 40 راتيون اتي رهيو. پر پٺ سامري ماڻهن کان سون گڏ ڪري هڪ گابو ٺاهيو. پوءِ سامري ٻڌايو ته هن جي دل ۾ اها ڳالهه چڱي لڳي ته ڪنيل مٽي جيڪا سانڍي رکي هوائين، اها ان سون جي ٺهيل گابي ۾ وجهي. جڏهن اها مٽي ان ۾ وڌائين ته گابو ڳئون وانگر رنيٺ لڳو. جن ماڻهن حضرت موسيٰ ﷺ تي ايمان آندو هو اهي ان گابي کي سامري جي چوڻ تي الله ڪري

پوڄڻ لڳا ۽ ڊڄن به پيا، پر سامري کين چوي پيو ته جيستائين سائين وڏو موتي اچي، تيستائين هن گابي جي پوڄا ڪريو. الله تعاليٰ طور سينا تي اها ڳالهه حضرت موسيٰ ﷺ کي ٻڌائي ته سامري ماڻهن کي گمراه ڪيو. حضرت موسيٰ ﷺ سخت ڪاوڙ ۾ آيو. سون جو گابو ساڙيو ويو ۽ سامري سمورو احوال کيس ٻڌايو. پوءِ سامري کي چيائين ته توکي اها سزا آهي جو چوندو وتين ته مون کي هٿ نه لايو. ڪنهن جي هٿ لڳڻ سان کيس تيز بخار ايندو هو.

5. قميص: حضرت يوسف ﷺ کي پنهنجي پيءُ حضرت يعقوب ﷺ

کان جدا ٿئي گهڻا سال گذري ويا. وري حضرت يوسف ﷺ جو سڳو پيءُ بن يامين به حضرت يوسف ﷺ پاڻ وٽ رهايو پوءِ انهن جي ڏک ۽ غم ڪري سندس اکين جو نور ختم ٿي ويو. ملڪ ۾ ڏڪر پوڻ ڪري حضرت يوسف ﷺ جا ويڳا پائر مصر ۾ هن وٽ آڻ وٺڻ آيا. انهن هن کي نه سڃاتو پر هن پنهنجي ڀائرن کي سڃاتو ۽ کين سندن غلطيون معاف ڪيون. پوءِ پنهنجي قميص ڀائرن کي ڏني ته هيءُ کڻي وڃو ۽ ابي جي منهن تي وجهو. جڏهن اهي مصر کان شام آيا ۽ قميص پنهنجي پيءُ جي منهن تي وڌي ته ان جو نور چٽيو ٿيو. الله تعاليٰ پنهنجي رحمت جو اثر ان ۾ رکيو ۽ پنهنجي صالحن جو شان ٻڌايو.

6. ماکي: تنهنجي رب الهام ڪيو ماکيءَ جي مک طرف ته تون جبلن ۾ گهر

ٺاهه ۽ وڻن ۾ ۽ ڇتئين ۾. پوءِ هر قسم جي ميوي مان ڪاءُ ۽ پنهنجي رستن تي هل جيڪي تنهنجي واسطي نرم ۽ آسان آهن. ان جي ٻيٽ مان پيڻ جي هڪ رنگ برنگي شيءِ نڪري ٿي، جنهن ۾ ماڻهن واسطي تندرستي آهي. بيشڪ ان ۾ نشاني آهي ڌيان ڏيندڙن جي واسطي (16:79) الله تعاليٰ ان ۾ ميناڄ جو اثر رکيو. الله تعاليٰ ان ۾ هر مرض جي شفا جو اثر رکيو. بهشت ۾ پيڻ جي شين مان ماکي جا درياءُ هڪ نعمت رکي آهي.

7. وڻ: جڏهن الله تعاليٰ حضرت آدم ﷺ ۽ ان جي گهرواري (بيبي حوا)

کي بهشت ۾ رهايو ته کين ٻڌايو ويو ته اتي جنهن به وڻ جو ميوو کائڻ کين جهل نه آهي سواءِ هڪ وڻ جي، جنهن لاءِ کين تاڪيدي حڪم مليو ته هن جو ميوو نه کائجو. پوءِ شيطان انهن کي اعتبار ڏياري ڪارايو

تہ بہشت جو پاگل لباس انهن جي جسم تان لهي ويو ۽ ٻنهي کي سندن شرم جا عضوا نظر آيا، جيڪي اڳ لڪل هئا، ظاهر نہ هئا. اهو ان مبوي جو اثر هو جيڪا الله جي حڪمت هئي.

8. **ڏاڇي:** حضرت صالح عليه السلام جي وقت ۾ سندس قوم ثمود معجزو گهريو. الله تعاليٰ جبل مان هڪ ڏاڇي پيدا ڪئي، جنهن لاءِ ثمود قوم کي ٻڌايو ويو ته هڪ ڏينهن پاڻي پاڻ پين (ڪوه يا چشمي مان) ۽ هڪ ڏينهن ڏاڇيءَ جي پيڻ جو وارو رکن. اها ڏاڇي ايترو ته پاڻي پيئندي هئي جيترو سمورا شهر وارا پريندا هئا. وري ان ۾ کير به ايترو هوندو هو جو سمورا شهر وارا ڏهندا هئا. اهو الله تعاليٰ طرفان ان ۾ اثر ۽ برڪت رکي وئي. آخر ڪن بدبخت ماڻهن ان ڏاڇيءَ جون ڪچون ڪپيون پوءِ انهن ماڻهن تي عذاب آيو.

9. **پاڻيءَ جو قطرو:** پهريائين الله تعاليٰ آدم عليه السلام کي مٽيءَ مان ٺاهي پوءِ پنهنجي طرفان روح ڦوڪيو ته حضرت آدم عليه السلام وجود ۾ آيو. (2) وري هلندي حضرت عيسيٰ عليه السلام کي پنهنجي حڪم سان بنايو بنان پيءُ جي پيدا ڪيو. ”گن“ چوڻ سان ”نيڪون“ پوءِ ٿي پيو. (3) حضرت آدم عليه السلام ۽ بيبي حوا جو بهشت مان نڪري هيٺ زمين تي اچڻ کان پوءِ الله تعاليٰ ٺهيل نسخو ڏنو جيڪو انسانن توڙي حيوانن جو نسل وڌائي. اهو نسخو آهي مرد ۽ عورت جي مٺي جا جزا جن جي ملڻ سان مخلوق جي پيدائش شروع ٿي. الله تعاليٰ انهن جنن ۾ اهڙو ته اثر رکيو آهي جو هڪ انسان جون خوبيون، خصلتون، مهاندا، رجحان، لاڙا... پيدا ٿيندڙ ۾ منتقل ٿيندا پيا اچن ۽ اهو هڪڙو سلسلو آهي.

10. **زيارت = ڏسڻ جو اثر:** زيارت ۾ قلوبن جو سڪون آهي، اجر آهي، عقيدو آهي، جنهن ۾ فائدو ملي دنيا ۽ آخرت ۾. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو آهي ”بيشڪ نيڪن جي لکت (اعمال نامان، ڪيل ڪم) عليين ۾ آهي ۽ توکي ڪهڙي خبر ته عليين ڇا آهي. اها هڪ مهر لڳل لکت آهي (نيڪ ڪمن جو لکيل تفصيل) جو مقرب (ويجهڻا ملائڪ - اعليٰ درجي وارا) ان جي زيارت ڪندا آهن.“ (18:83) نيڪ ڪمن جو اثر آ. رسول ڪريم ﷺ جن ٻڌايو ته پيءُ ماءُ جي

زيارت ڪرڻ انهن جو منهن ڏسڻ ۾ الله تعاليٰ اجر رکيو آهي. ڪعبه الله جي زيارت ڪرڻ ۾ الله تعاليٰ اجر رکيو آهي. رسول پاڪ ﷺ جي روضي پاڪ کي ڏسڻ، اتي ادب سان بيھڻ وارن لاءِ بيشمار اجر آهي. اتي الله جون رحمتون ورهائجن ٿيون. قرآن پاڪ جي زيارت ۽ صبح جو پڙهڻ وقت ملائڪه موجود هوندا آهن، جيڪي پڙهندڙ جي زيارت ڪندا آهن. نيڪ ماڻهو صالح ٻانها جيڪي مخلوق کي الله تعاليٰ وٽ مان وارو ڪن، انهن وٽ هلي وڃڻ، انهن جي زيارت ڪرڻ، انهن جي صحت ۾ رهڻ جو اثر سٺو ۽ سهڻو آهي. انهن جي وصال کان پوءِ به اهي هنڌ مقبوليت جا ٿين ٿا. انهن ۾ اثر ڇو آهي؟ ان لاءِ حضرت شاهه عبداللطيف ڪڙيو ٻڌايو:

ساري رات سبحان، جاڳي جن ياد ڪيو
 انهن جي عبداللطيف چئي، مٽيءَ لڌو مان
 ڪوڙين ڪن سلام، آسڻ اچيو ان جي
 ان جاءِ تي ڪيترا ئي ماڻهو سڄو ڏينهن قرآن پڙهن ٿا، ڏڪر ڪن ٿا، نفل پڙهن ٿا، پوءِ حاجتمند اتي اچي سڪون لهن ٿا ۽ مرادون ماڻن ٿا. اهو به ان جاءِ جو اثر ۽ زيارت جو سبب آ جو حضرت زڪريا ڪرم الله عليه بيبي مريم وٽ اڻ مندا ٿئا ميوا الله طرفان موڪليل ڏنا ۽ اتي ان جاءِ تي پٽ لاءِ دعا گهريائين، جيڪا الله قبول ڪئي.

11. پٿر: الله تعاليٰ زبردست حڪمت وارو آهي، جنهن پنهنجي پيدا ٿيل شين مان پٿرن ۾ خاصيتون، فائدا ۽ اثر رکيا آهن. اهي الله جو ڏڪر ڪندا آهن. پٿر مختلف رنگن جا آهن. انهن جون خاصيتون ۽ اثر به رنگ جي لحاظ کان آهن ۽ نالا به رنگ جي لحاظ کان رکيا ويا آهن، جيئن پڪراج، ياقوت، زمرد، نيلم..... جن کي اڪثر ماڻهو منڊيءَ ۾ پڙي جي صورت وجهي پائيندا آهن. صحت لاءِ، بخت لاءِ، تنگ دستيءَ کان بچڻ لاءِ، ڪي پٿر ڪنفا ٺاهي ڳچيءَ ۾ پائيندا آهن. ڪيترا پٿر دوائن طور ڪم اچن ٿا. ڪي پٿر عزت ۽ احترام لائق پيدا ٿيا، جيئن حجرِ اسود (ڪارو پٿر) جيڪو بيت الله جي ديوار ۾ لڳل آهي، جنهن کي ماڻهو ڪعبه الله جي طواف وقت چمندا ۽ هٿ لائيندا آهن سڪون لاءِ.

ثواب لاءِ يمن جي بادشاهه ابرهه جڏهن هاڻين جي لشڪر سان ڪعبه الله ڏاهڻ لاءِ آيو ته ان وقت ڪعبه الله جو سنڀاليندڙ حضرت عبدال مطلب هو. ان جا اُت ابرهه هت ڪيا، جيڪي حضرت مطلب هن کان ڇڏايا. باقي ڪعبه الله جو مالڪ الله آهي، کيس ٻڌايائين ته اهو ڄاڻي ۽ تون ڄاڻ. جڏهن هاڻين جو لشڪر ڪعبه الله جي ويجهو پهتو ته الله تعاليٰ ابا بيل پکي هزارن جي تعداد ۾ موڪليا، جن جي چنهن ۽ پيرن ۾ ننڍيون پٿريون هيون، اهي ان لشڪر مٿان اڇلائڻ پيا ته انهن ۾ الله تعاليٰ اهڙو اثر رکيو جو ابرهه جي لشڪر يا هاڻين کي سوراخ ڪري وجهن پيون ۽ انهن جي ايڏا ڪري لشڪر ۽ هاڻين ۾ پاڇ پئي جو چيپاڻجي مري ويا.

12. نصيحت جو اثر: الله تعاليٰ طرفان رسول پاڪ، ڪتاب انسان ذات جي نصيحت لاءِ آيا ته جيئن چڱا ڪم ڪن، ڪنهن جي دل آڙي نه ڪن، فساد کان پاسو ڪن هڪ الله جي عبادت ڪن، پوءِ جن ماڻهن تي نصيحت جو اثر ٿيو انهن برا ڪم ڇڏيا ۽ ايمان آندو. نصيحت اها آهي جو چڱن ڪمن جو حڪم ڪجي ۽ خراب ڪمن کان روڪجي. نصيحت جو اثر سمجھ وارن تي ٿيندو آهي، جيڪي الله کان ڊڄندا آهن.

13. سزا: اها سزا جيڪا ڪنهن کي سڌڻ لاءِ ڏجي، ڪڏا ڪم ڇڏڻ لاءِ هجي، الله تعاليٰ طرفان جيڪي به قومن ۽ مختلف قسم جي ڏوهارين کي عذاب مليا، انهن جو مطلب الله تعاليٰ اهو ٻڌايو ته ماڻهن ۾ ان عذاب کي ٻڌي، ڏسي سوچ پيدا ٿئي، انهن ۾ خوف جو اثر پيدا ٿئي، جيئن ٻرن ڪمن کان باز اچن.

14. قول: ڳالهائڻ جو اثر: الله تعاليٰ ڳالهائڻ لاءِ فرمايو آ ته سنو ڳالهايو ۽ خراب ڳالهائڻ کان پاسو ڪريو ڇو ته خراب ڳالهائڻ سان شيطان فساد پيدا ڪندو آهي. سني ۽ سڄي ڳالهائڻ جو اثر وڻندڙ هوندو آهي. حضرت شاهه عبطاللطيف رحمۃ اللہ علیہ

هو چوڻي تون مَ چئو واتان ورائي
اڳ اڳرائي جو ڪري خطا سو کائي
پاند ۾ پاڻي، ويو ڪيني وارو ڪيني

15. **دعا جواثر:** الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو ته: ”رسول جي دعا قلوبن جو سڪون آهي.“ هيءَ دنيا ۽ آخرت سنواري پيءُ ماءُ جي جنت ڏياري. الله جي ويجهڙائي جو سبب آهي. استاد جي دعا. ڪنهن صالح ٻانهي جي دعا ڪامياب ڪري. درجا ڏياري. الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ جي دعا سان گناهه بخشيندو آهي. مصيبتون تاريندو آهي. الله تعاليٰ کان هر وقت انسان باجهه جي، بخشش جي، خيريت جي، روزي ۾ برڪت جي، دوزخ کان بچڻ جي، نيڪ ڪمن ڪرڻ جي، شيطان جي شر کان پناهه جي دعا گهرندو رهي. وڻندن ته وڙڪندا، نه ته اڳين جواختيار.

16. **ڦوڪ جواثر:**

I. ياد ڪريو جڏهن تنهنجي رب ملائڪن کي فرمايو ته مان انسان کي ٺاهڻ وارو آهيان وچندڙ مٽيءَ مان جيڪا ڪاري ۽ پوءِ ڌار ڳاري مان آهي. پوءِ جڏهن مان ان کي نيڪ ڪري وٺان ۽ ان ۾ پنهنجي طرفان خاص عزت وارو روح ڦوڪيان ته ان جي واسطي سجدي ۾ ڪري پئجي. (15:29) مٽيءَ جي ٺهيل بت ۾ ڦوڪ ڏيڻ سان ساهه پيو. آدم نظر آيو اها الله تعاليٰ جي حڪمت آهي.

II. حضرت عيسيٰ ﷺ مٽيءَ مان پڪيءَ جي شڪل ٺاهيندو هو ۽ ان ۾ ڦوڪ هڻندو هو ته اهو جلدي پڪي ٿي اڏامندو هو الله جي حڪم سان. (3:49)

III. الله تعاليٰ کان پناهه گهرڻ انهن عورتن ۽ مردن جي شر ۽ شرارت کان، جيڪي جادوءَ جي علم وسيلي يا ڪنهن ٻئي سيڪاڙيل ناجائز طريقي سان ڪنهن ڏاڳي وغيره کي ڳنڍي ڏيڻ سان علم ڦوڪن. (4:113)

IV. صور ڦوڪڻ ملائڪ حضرت اسرافيل جو ڪم آهي، جيڪو الله تعاليٰ جي حڪم جي انتظار ۾ بيٺو آهي ۽ اهو آواز هوندو بيهوش ڪندڙ جمع جو ڏينهن ۽ محرم جي ڏهين تاريخ صبح جو وقت هوندو. ”صور ڦوڪيو ويندو ته بيهوش ٿي ويندا سمورا آسمانن ۽ زمين وارا مگر جنهن کي الله گهري (اهي بيهوش نه ٿيندا) وري ٻيو ڀيرو صور ڦوڪيو ويندو تڏهن اهي ڏسندي اٿي بيهندا ۽ زمين چمڪي پوندي پنهنجي رب جي نور سان.“ (68-69:39)

وسيلو ڳولڻ يا وسيلو وٺڻ

وسيلو: اها شيءِ جيڪا پريشاني دور ڪري اها شيءِ جيڪا ڀلائي ڏئي، جيڪا شيءِ تڪليف ٿاري وسيلو هڪ قسم جي مدد آهي. واهر آهي. اها ڳالهه جيڪا ڪنهن انعام يا آرام واري جاءِ تي پهچائي. وسيلو هڪ بچاءُ آهي، آسرو آهي. وسيلو هڪ ذريعو آهي. آڌار آهي. وسيلو هڪ معرفت آهي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”چا توهان کي تعجب ٿيو جو توهان وٽ توهان جي رب جي طرفان هڪ نصيحت آئي هڪ مرد جي معرفت جيئن اهو توهان کي ڏيچاري ۽ توهان ڊڄو ۽ توهان تي رحم ٿئي.“ (63:7)

1. اي ايمان وارو! الله کان ڊڄو ۽ ان جي طرف وسيلو ڳوليو ۽ ان جي راهه ۾ جهاد ڪريو. ۽ ڪامياب ٿيو. (5:35)

2. انسان کي هن دنيا ۾ رهڻ لاءِ جن شين جي ضرورت پوي ٿي، انهن جي حاصل ڪرڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻي پوي ٿي. ڳولڻيون پون ٿيون، مثال طور: روزگار، صحت، تعليم، زمين جي پيدائش، پنهنجي حفاظت، مسافري وغيره. انهن سڀني لاءِ وسيلن جي ضرورت آهي.

3. الله تعاليٰ طرفان انسانن لاءِ انبياءِ ڪرام. پاڪ ڪتاب ۽ ڏاهپ وسيلو ٿي آيا، مددگار ٿي آيا هن دنيا ۽ آخرت جي ڀلائي لاءِ ۽ انهن کان سواءِ عالم ۽ نيڪ ماڻهو چڱن ڪمن جو حڪم ڏيڻ ۽ برن ڪمن کان روڪڻ لاءِ هڪ قسم جو وسيلو آهن. انسان کي سنو بنائڻ ٿا ۽ آخرت لاءِ تياري ڪرائن ٿا.

وينه وڃي وٽ تن، قلم جنين جي هٿ ۾
ميتو انگ اڳيون، واريو ٻيو لکن
پنو سو پاڙهن، جنهن ۾ پسڻ پرينءَ جو
اهي ماڻهو جن جي صحبت ۾ اچي برا ڪم ڇڏجن ۽ نيڪ ڪم
ڪجن.

4. پنهنجي دل جي گهٻراهت ۽ پريشاني دور ڪرڻ لاءِ صالح ماڻهن جي

تلاش ڪجي، انهن جون چڱيون ڳالهيون ٻڌجن ۽ عمل ڪجي، جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”پنهنجو پاڻ کي انهن سان مانوس رک جيڪي صبح شام پنهنجي رب کي پڪاريندا آهن ۽ ان جي رضا گهرندا آهن. تنهنجيون اڪيون انهن کي ڇڏي هيڏي هوڏي نه پون.“

قاتل ڪمائي ڪري وٺو ماڪي جي ڪن

وٽان ويهي تن، پئج ڪي پيالين

5. حضرت موسيٰ عليه السلام الله تعاليٰ جو اهو رسول هو جنهن سان الله سائين حقيقتاً ڪلام فرمايو. اهو به ڄاڻ حاصل ڪرڻ لاءِ علم جي تلاش ۾ نڪتو ۽ حضرت خضر عليه السلام کي ڳولي لڏو جنهن کيس پنهنجي طرفان حال، ماضي ۽ مستقبل جي ڄاڻ ٻڌائي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”پوءِ اسان جي ٻانهن مان هڪ ٻانهو ڏٺائون، جنهن کي اسان پنهنجي طرفان رحمت ڏني هئي ۽ ان کي پنهنجو لدني علم عطا ڪيو.“ (65:8)

6. ماءُ پيءُ جي خدمت ڪرڻ، انهن جي عزت ڪرڻ، انهن جي مدد ڪرڻ خاص طرح پيريءَ جي وقت ۾ جيئن اولاد کي دعائون ڪن، اهي دعائون وسيلو آهن الله تعاليٰ جي ويجهي ٿيڻ جو ان جي قرب حاصل ڪرڻ جو.

7. حضرت يوسف عليه السلام وٽ قيد ۾ ٻن جڻن خواب ڏٺو ۽ انهن کي سندن خوابن جي صحيح تبخير ٻڌائي. پوءِ حضرت يوسف عليه السلام وقت جي بادشاهه کي سندس ڏنل خواب جي تبخير ٻڌائڻ جو وسيلو ٿيو ۽ ملڪ کي ڏڪار کان بچايو ۽ پاڻ به جيل مان آزاد ٿيو.

8. حضرت ذوالقرنين (سڪندر اعظم) انهن اوڀر وارن ماڻهن لاءِ وسيلو ٿي ويو جن کي ياجوج ماجوج جي قوم تڪليف ڏيندي هئي. پوءِ انهن جي عرض ڪرڻ ۽ ٻڌائڻ تي انهن کي چوٽڪاري ڏيڻ لاءِ ٻن جبلن جي وچ ۾ هڪ مضبوط ڀت تعمير ڪئي.

9. سڀ انسان هڪٻئي لاءِ ڪم جي آسانيءَ جو وسيلو آهن. حڪيم، ڊاڪٽر مريضن لاءِ وسيلو آهن. استاد، عالم علم ٻڌائڻ ۽ سيکارڻ لاءِ وسيلو آهن. پيدائش وڌائڻ، اُن اُڀائڻ لاءِ هاري وسيلو آهن. مرشد، مڃيلو

آهي مريد جي هدايت ۽ رهبري لاءِ. اهڙي طرح ڪنڀر، موچي، لوهر، ملاح.....

10. نيڪ عمل وسيلو آهن بهشت جون نعمتون حاصل ڪرڻ ۽ الله تعاليٰ جي ديدار ڪرڻ لاءِ. الله جي رحمت حاصل ڪرڻ لاءِ.

11. الله تعاليٰ جنهن کي چاهي ته ڪنهن مصيبت يا تڪليف کان چوٽڪاري ڏيڻ لاءِ ان لاءِ ڪو وسيلو پيدا ڪري جيئن حضرت يوسف عليه السلام کي ڀائرن جهنگ ۾ ڪنهن ڪنڊاڻتي ڪوه ۾ اڇلايو پوءِ الله تعاليٰ هڪ قافلي کي ان ڪوه ڏانهن پاڻي ڀرڻ لاءِ موڪليو جيئن حضرت يوسف عليه السلام ٻاهر نڪري

12. توبه ڪرڻ وسيلو آهي الله وٽ ڪيل گناهن کان پوءِ بخشش جو.

13. اولاد وسيلو آهي ضيعفي (ڪراڙپ) ۾ سهاري ڏيڻ جو خدمت ڪرڻ جو ڪمايل ملڪيت جي وارث ٿيڻ جو مرڻ کان پوءِ خير خيرات ۽ ختمي جي ثواب بخشڻ جو.

14. عبادت ڪرڻ ۽ الله تعاليٰ کي ٻاڏائڻ وسيلو آهن الله تعاليٰ جي قرب حاصل ڪرڻ جو. گناهن کان بچڻ جو.

15. سدو رستو اختيار ڪرڻ وسيلو آهي سلامتيءَ واري گهر تائين پهچڻ جو.

16. صدقو ڏيڻ ۽ خيرات ڪرڻ وسيلو آهي مرض ۽ مصيبتن جي دور ٿيڻ جو گناهن گهٽجڻ جو.

17. الله تعاليٰ جي پيدا ڪيل نشانين ۽ شين زمين، آسمان، سج، چنڊ، تارا، انسان، حيوان، وڻ، ٻوٽا، معدني شين ۾ غور ڪرڻ، سوچڻ، جيڪي سڀ وسيلو آهن انسان جي مشاهدي لاءِ معلومات لاءِ جو بيشمار ايجادون تخليق ٿيون انسان ذات جي پلي لاءِ ان جي سهولت لاءِ.

18. اسان جو رسول ڪريم ﷺ وسيلو آهي الله تعاليٰ طرفان موڪليل پيغام (قرآن پاڪ) پهچائڻ جو ان جي آيتن جي وضاحت ڪرڻ جو. انسانن مان جيڪي ايمان آڻن، انهن جي حياتي ٺاهڻ جو کين پاڪ ڪرڻ جو مثالي انسان بنائڻ جو اونداهي مان ڪڍي روشنيءَ طرف آڻڻ جو نيڪ ۽ پرهيزگار بنائڻ جو آخرت ۾ شفاعت ڪرڻ جو

وسيلو آهي.

19. اڪثر ڪري ڏٺو ويو آهي ته ڪمزور مردن، عورتن ۽ ٻارن تي ظلم ٿيا آهن. ڏاڍايون ٿيون آهن. انهن کي تڪليفون ڏنيون ويون ۽ موجوده وقت ۾ به ائين ٿي رهيو آهي. پوءِ اهي ڪمزور الله تعاليٰ کي پنهنجي سورن ۽ تڪليفن جو بيان ٻڌائن ٿا. الله کي ٻاڏائن ٿا ته انهن ظالمن جي ڪري اسان کي شهر مان ڪڍ يا اسان کي ڪو مدد ڪندڙ يا حمايتي ڏي الله تعاليٰ مهربان آهي. پوءِ جيڪي طاقت رکندڙ آهن، همت وارا آهن، حوصلي وارا آهن، انهن کي انهن مظلومن جي وسيلي ٿيڻ لاءِ فرمايو آهي ”توهان کي ڇا ٿيو آهي جو لڙائي نه ٿا ڪريو الله جي وات ۾ انهن ڪمزور مردن، عورتن ۽ ٻارن جي واسطي، جيڪي دعا گهري رهيا آهن ته اي اسان جا رب! اسان کي هن ڳوٺ مان ڪڍ جنهن جا ماڻهو ظالم آهن ۽ اسان کي پنهنجي طرفان ڪو حمايتي ڏي ۽ مددگار عطا ڪر.“ (75:4)

مقابلو

1. مقابلو ٻن جڙن يا ٻن ڌرين ۾ ٿيندو آهي. اهو مقابلو اطاعت لاءِ عزت لاءِ، ڄاڻ لاءِ، پاڻ مڃاڻ ۽ ناموري لاءِ هوندو آهي. مقابلو حق ۽ باطل جو ٿيندو آهي. مقابلي ۾ طاقت جو اظهار ۽ علم جو اظهار هوندو آهي. پهريون مقابلو الله تعاليٰ جي موجودگي ۾ حضرت آدم عليه السلام ۽ ملائڪن جو ٿيو. الله تعاليٰ مختلف شيون ملائڪن اڳيان ظاهر ڪيون ۽ انهن شين جا نالا پڇيا. جيڪي ملائڪ ٻڌائي نه سگهيا. پوءِ ساڳين شين جا نالا حضرت آدم عليه السلام کان پڇيا ۽ ان سمورين شين جا نالا ٻڌايا ۽ ان مقابلو ڪٿيو. ان ڪري ملائڪن سندس اطاعت مڃي ۽ کيس سجدو ڪيو. سندس شان وڌيو.

2. هابيل ۽ قابيل ٻه ڀائر هئا. حضرت آدم عليه السلام جا پٽ هئا. قابيل وڏو هو ۽ ان سان گڏ ڄاول پيڻ اقليمان تمام سهڻي هئي. جيڪا شادي ڪرڻ لاءِ هابيل جي نالي ٿيل هئي. هابيل جي پيڻ لهيودا شادي ڪرڻ لاءِ قابيل جي نالي هئي. پر قابيل ضد پيو ڪري ته هو شادي اقليمان سان ڪندو. حضرت آدم عليه السلام جي سمجھائڻ تي به هو ضد تان نه لٿو. آخر ۾ مقابلي لاءِ ٻنهي ڀائرن لاءِ اهو طئي ٿيو ته ٻئي پنهنجون قربانيون پيش ڪن. پوءِ جنهن جي قرباني آسمان قبول ڪري اهو اقليمان سان شادي ڪري قابيل ڪڻڪ جو کوڙ پيش ڪيو ۽ هابيل ٻڪري پيش ڪئي. پوءِ الله تعاليٰ جي حڪم سان آسمان مان باهه آئي. جيڪا ٻڪري کڻي وئي. اهڙي طرح قابيل هاريو. پر ان ۾ حسد وڌيو ۽ پنهنجي ڀاءُ هابيل کي قتل ڪيائين. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”انهن کي پڙهي ٻڌاءِ آدم جي ٻن پٽن جي سچي خبر جڏهن ٻنهي هڪ هڪ قرباني پيش ڪئي. پوءِ هڪڙي جي قبول ٿي ۽ ٻئي جي قبول نه ٿي. چوڻ لڳو قسم آهي مان توکي ضرور قتل ڪندس. ڇيائين الله انهيءَ کان قبول غمائيندو آهي. جيڪو پرهميزگار آهي“ (27:5)

3. حضرت موسي ﷺ ۽ فرعون جي وچ ۾ مقابلو ٿيو. جڏهن فرعون حضرت موسي ﷺ کي جادوگر ڪوٺيو پوءِ مقابلي لاءِ ڏينهن مقرر ٿيو. جنهن ۾ فرعون پنهنجي بادشاهي مان وڏا هوشيار جادوگر گڏ ڪيا ۽ هزارين ماڻهو مقابلو ڏسڻ آيا. پهريائين جادوگرن پنهنجون رسيون، لٽيون ۽ ڪامون ميدان ۾ ڦٽي ڪيون ته اهي چرندڙ ۽ پچندڙ نانگ بلائون ڏسڻ ۾ آيون. حضرت موسي ﷺ کي پهريائين خوف محسوس ٿيو پوءِ الله تعاليٰ طرفان کيس وحي ٿيو ته پنهنجي لٽ اڇلا ۽ اها لٽ اڇلائڻ سان وڏو نانگ ٿي وئي، جيڪا جادوگرن جي نئين وڏن نانگن کي کائي وئي ۽ وري ان ۾ هٿ وڌائين ته ساڳي لٽ ٿي پئي. ان تي جادوگر عجب ۾ پيا. انهن هارايو پوءِ جادوگرن ايمان آندو باقي فرعون جو ڪنڌ هيٺ ٿي ويو پر ساڙان ۾ وڌيو ۽ پنهنجي ڪفر تي قائم رهيو.
4. مقابلو وڏي جن ۽ ڪتابيءَ جو: حضرت سليمان ﷺ وٽ جڏهن سبا جي راڻي بيبی بلقيس اطاعت مڃي ملڻ لاءِ اچي پئي ته ان جي امتحان وٺڻ لاءِ، سڃاڻپ ڪرائڻ لاءِ يا معجزو ڏيکارڻ خاطر سندس دربار ۾ جيڪي به سندس امير يا جن وينا هئا، انهن سڀني کي چيائين ته توهان مان ڪو اهڙو آهي، جو سبا جي راڻيءَ جو تخت ان جي اچڻ کان اڳ مون وٽ حاضر ڪري؟ پهريائين هڪ طاقتور جن کيس ٻڌايو ته سائين جن دربار مان اٿندا ئي ڪونه ته مان اهو حاضر ڪندس. پوءِ اهو ماڻهو جنهن کي ڪتاب جو علم هو (توريت يا زبور جو) ان عرض ڪيو ته آقا! مان اک چنپ ۾ حاضر ڪندس ۽ اهو تخت پهتو. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”سليمان فرمايو توهان مان ڪير آهي جو ان جو تخت مون وٽ کڻي اچي هن کان اڳ ۾ جو اهي منهنجي دربار ۾ فرمانبردار ٿي ڪري حاضر ٿين. هڪ وڏي جن چيو ته مان اهو تخت حضور ۾ حاضر ڪندس هن کان اڳ جو حضور اجلاس کان اٿن ۽ مان بيشڪ ان تي طاقت وارو ۽ امانت وارو آهيان. ان عرض ڪيو جنهن وٽ ڪتاب جو علم هو ته مان ان کي حاضر ڪندس حضور ۾ اک چنپ کان اڳ.“ (40:27)
5. مقابلو هار ۽ جيت لاءِ هوندو آهي. عمران جي گهرواريءَ حنا باس باسي

ته جيڪو اولاد سندس پيٽ ۾ آهي، اهو ڄمندو ته ان کي بيت المقدس جي خدمت لاءِ پيش ڪندس. هن جي خواهش پٽ ڄمڻ جي هئي، پر ان کي ڏيءَ ڄاڻي ۽ ان جو نالو مريم رکيائين، جنهن جي معنيٰ آهي ”عابده“ پوءِ واعدي مطابق ان کي بيت المقدس جي سنڀال ڪندڙن جن کي احبار چوندا هئا، انهن جي اڳيان رکيو ان وقت اهي احبار سنڀاليندڙ ڪل ستاويهه هئا. هاڻي مسئلو اهو پيدا ٿيو ته ان جي پالنا ڪير ڪري؟ هر هڪ جي تمنا اها هئي ته اها مريم سنڀال لاءِ کيس ملي. انهن احبار ۾ حضرت زڪريا عليه السلام به هو. ان گھر ڪئي ته اها مريم کيس ملي جو مريم جي ماسي سندس گهرواري آهي ٻين ان ڳالهه کي به نه مڃيو. آخر فيصلو اهو ٿيو ته ڪٿا وجهو جنهن جي ڪٿي ۾ مريم نڪري اهو ان جي پرورش ۽ سنڀال ڪندو. ڪٿو حضرت زڪريا عليه السلام جو نڪتو. پوءِ بيبي مريم سلام عليها حضرت عيسيٰ عليه السلام جي والده ٿي. (ڪٿا وجهڻ به قسمت جي مقابلي لاءِ آهي)

6. مقابلو حضرت ابراهيم عليه السلام جي پڌري شفقت، پيار، محبت جو ۽ سندس اڪيلي پٽ حضرت اسماعيل عليه السلام جي اطاعت، فرمانبرداري ۽ صبر جو؛ جڏهن حضرت ابراهيم عليه السلام خواب ۾ ڏٺو ته هو الله تعاليٰ جي حڪم سان پنهنجي پٽ حضرت اسماعيل عليه السلام کي، جيڪو ننڍو هو اٽڪل ڏهن سالن جو گھڻي (ذبح) ڪري رهيو آهي، پوءِ ان حضرت اسماعيل عليه السلام کان راءِ ورتي (مريض معلوم ڪئي) پنهنجو ڏنل خواب ٻڌائي. حضرت اسماعيل عليه السلام پنهنجي پيءُ کي چيو ته جيڪو توکي حڪم ٿيو اهو ڀلي پورو ڪريو ۽ الله چاهيو ته مون کي صبر وارن مان ڏسندين. پوءِ جڏهن حضرت ابراهيم عليه السلام ان جي گلي تي ڪاٽي هلائي ته اهو ڪنڌ الله جي حڪمت سان نڪري ويو ۽ ان جي جاءِ تي دنبو (گھنڻو) ڪسجي ويو. مقابلي ۾ ٻئي پار ڳورا پر الله تعاليٰ ٻڌايو ته سلام هجي ابراهيم تي (109:37-102-101)

ڪاٽيءَ ڪونهي ڏوه، ڳن ويڻدڙ هٿ ۾
پسي پَر عظيم جي، لڇڪيو وڃي لوھ
عاشقن اندوه، سدا معشوقن جو

7. مقابلو بادشاه ابره ۽ ابابيل پکين جو: ابره يمن ۽ حبش جو بادشاه هو. هن کنيست شهر ۾ هڪ عبادت گاهه ٺهرايو جتي ماڻهو وڃي مڪعبه الله وانگر طواف ڪن ۽ پنهنجي نموني جي عبادت ڪن. پوءِ عرب جي بني ڪنانه قبيلي جو هڪ ماڻهو اُتي ويو ۽ ان عبادتگاهه جي بي حرمتي ڪئي، اتي گند وغيره اڇلايو. اها خبر بادشاهه ابره کي پئي ۽ ان پلانڊ ۾ هاڻين جي لشڪر سان مڪعبه الله ڏاهڻ لاءِ نڪتو. جڏهن مڪي شريف جي ڀرسان پهتو ته ان حضرت عبدال مطلب حضور ڪريم ﷺ جو ڏاڏو ۽ بيت الله جو متولي (محافظ) جا ٻه سؤاٺ قبضي ۾ ڪيا. حضرت عبدال مطلب اُت ڇڏائڻ لاءِ آيو. ان کي ابره ٻڌايو ته مان بيت الله ڏاهڻ لاءِ آيو آهيان، ان جي بچائڻ لاءِ چو نه ٿو چوين؟ پاڻ فرمايائون ته اُن جو مالڪ مان آهيان ۽ بيت الله جو جيڪو مالڪ آهي، اهو پاڻ ان جي حفاظت ڪندو. پوءِ جڏهن ابره بيت الله جي ويجهو پهتو ته الله تعاليٰ ابابيل (ننڍا پکي) ابره جي مقابلي لاءِ موڪليا، جن ابره جي لشڪر تي ننڍيون پٿريون اڇلايون، جيڪي انهن جي چنبن ۽ ڇهنين ۾ هيون. انهن ۾ اهڙو ته اثر هو جو جنهن به ماڻهوءَ يا هاڻيءَ کي لڳل پيون ته ان منجهان آڙ پار نڪري پيون وڃن. ائين ابره جو لشڪر ختم ٿيو. (105 سڄي)

8. نجران جي نصارن جو هڪ وفد رسول ڪريم ﷺ جي درٻار ۾ حاضر ٿيو ۽ حضرت عيسيٰ ﷺ جي باري ۾ بحث ڪيو. رسول ڪريم ﷺ کين ٻڌايو ته اهو الله جو ٻانهو ۽ ان جو موڪليل رسول آهي. ٻانهي هجڻ کي هونءِ پيا مڃن. پوءِ رسول ڪريم ﷺ کين ٻڌايو ته جي توهان کي ڳالهائڻو آهي ته توهان پنهنجا عالم، ڀت ۽ عورتون وٺي اچو ۽ مان به پنهنجا ڀت، عورتون وٺي اچان، پوءِ ڳالهائون ۽ دعا گهرون. جيڪو ڪوڙو ٿئي، ان تي لعنت وجهون. نصاري موتي ويا ۽ پنهنجن وڏن عالمن سان ڳالهه ڪئي ۽ بحث ڪرڻ لاءِ چيو. وڏي عالم نصارن جي انهن کي بحث ڪرڻ لاءِ جهليو ۽ کين ٻڌايو ته جڏهن رسول ڪريم ﷺ دعا گهرندا ۽ امام حسن ۽ امام حسين رضين الله عنهما ۽ ٻيبي خاتون جنت سلام عليها آمين چوندا ته ڪوبه نصارو زندهه نه رهندو. پوءِ اها ڳالهه

ٻڌي وفد ۾ شامل نصاري وڌيڪ بحث ڪرڻ کان رڪجي ويا. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو: ”اي محبوب! جيڪو توهان سان عيسيٰ جي باري ۾ دليل بازي ڪري هن کان پوءِ جو توتو علم اچي ويو انهن کي فرمايو اچو اسان سڏيون پنهنجا پٽ ۽ توهان جا پٽ، پنهنجون عورتون ۽ توهان جون عورتون، پنهنجا ساھ ۽ توهان جا ساھ، پوءِ مباحلو ڪريون. پوءِ الله جي لعنت وجهون ڪوڙن تي. اهو ئي بيشڪ سچو بيان آهي. الله کان سواءِ ڪوئي معبود نه آهي، بيشڪ الله غالب حڪمت وارو آهي. (3:62)

عجيب ڳاله جو تاڪيدي حڪم جيڪا ظاهر ٿي

1. ياد ڪريو جڏهن الله تعاليٰ پڪو واعدو ڏنو ته توهان کان جن کي ڪتاب عطا ٿيو (انجيل ۽ توريت) ته ضرور اوهان انهن کي ماڻهن سان بيان ڪجو ۽ نه لڪائجو (رسول ڪريم ﷺ جي نبوت جا دليل ۽ ان جا اوصاف وغيره) ان تاڪيدي حڪم کي پنهنجي پٺيءَ پٺيان اڇلائي ڇڏيو ۽ ان جي عيوض بيڪار ملهه ورتو (ڪتاب جي عالمن) (3:87)

اي ڪتابيو! بيشڪ توهان وٽ اسان جو هي رسول تشریف وٺي آيو جيڪو توهان تي ظاهر فرمائي ٿو اهي ڳالهيون جيڪي توهان ڪتاب ۾ لکائي ڇڏيون (رسول ڪريم ﷺ جن جون منقول اوصاف) ۽ گهڻيون ڳالهيون معاف فرمايو ڇڏي بيشڪ الله جي طرفان نور آيو ۽ روشن ڪتاب. (15:5)
2. عورت جي ڇاڻيءَ تي ٻه اپريل شيون ظاهر ٿيون جڏهن ان جي سمجهه ڪامل ٿي. پهريائين رڳو انهن اپريل شين جا نشان هئا. انهن جي حفاظت لاءِ کيس تاڪيد ڪيو ويو ڇو ته اصل اوگهڙ عورت جي اها آهي. اهي اپريل شيون عورت جي سونهن وڌائن ٿيون. اهي نعمت آهن جڏهن ماءُ ٿئي ۽ ان ۾ ٻچي لاءِ کير پيدا ٿئي ۽ الله تعاليٰ فرمايو ”ڇا اسان ان (پيدا ٿيندڙ انسان) کي ٻن اپريل شين جو رستو نه ڏيکاريو.“ (101:91)
3. اي آدم جي اولاد خبردار! شيطان توهان کي فتني ۾ نه وجهي، جيئن توهان جي ماءُ پيءُ (حضرت آدم ۽ بيبي حوا) کي بهشت مان ڪڍيائين، لهرايائين انهن جي پوشاڪ جو سندن شرم جون شيون (منع ٿيل ميوي ڪاڻڻ سان ظاهر ٿيون) انهن کي نظر اچن. بيشڪ اهو (شيطان) ۽ سندس قبيلو توهان کي اتان ڏسن ٿا، جتان اوهان انهن کي نه ٿا ڏسو. (27:7)
4. ظاهر ٿيو طعام جو خونچو جيڪو آسمان مان آيو: جڏهن حوارين

(مددگار دين جا) حضرت عيسيٰ ﷺ کي عرض ڪيو ته پنهنجي الله کان دعا گهر ته آسمان مان هڪ طعام جو خونچو لاهي ته اسان ان مان کائون، جيئن اسان جون دليون مطمئن ٿين. حضرت عيسيٰ ﷺ دعا گهري ته آسمان مان هڪ طعام جو خونچو لٿو (ظاهر ٿيو) (114:5)۔
 113) الله تعاليٰ کين تاڪيد ڪيو ته هن کان پوءِ جيڪو ڪفر ڪندو انهن کي سخت عذاب ڪندس.

5. حضرت خضر ؑ کي مڃي ظاهر ڪيو: حضرت موسيٰ ؑ پنهنجي خادم سان گڏ حضرت خضر ؑ سان ملڻ لاءِ سمنڊ جو ڪنارو ورتو، جيئن ان کان علم حاصل ڪري کيس خبر نه هئي ته اهو ڪيئن ملندو. هن پاڻ سان سفر لاءِ تريل مڇي ۽ ماني کڻي. جڏهن کيس ٻڪ لڳي ته خادم کان ماني گهريائين جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي: ”موسيٰ خادم کي چيو ته ماني کڻي اڃ، بيشڪ اسان کي هن سفر ۾ تڪليف آئي آهي. خادم چيو ته ٻڌ! اسان جڏهن ٽڪر وٽ ترسيا هئاسين، مڇي ته مان اتي وساري آيس ۽ مون کان شيطان اها ڳالهه ڪرڻ وسارائي. مڇي سمنڊ ۾ پنهنجو رستو ورتو عجب نموني (جثري تي سمنڊ ۾ هلي وئي). موسيٰ چيو اهو ته اسان گهريو ٿي. پوءِ پوئتي موٽيا پنهنجي پيرن جي نشانن تي. پوءِ اسان جي ٻانهن مان هڪ ٻانهو (خضر ؑ) ڏٺائون، جنهن کي اسان پنهنجي لدني علم سان نوازيو هو. (62:16 کان 65)

6. حضرت صالح ؑ کان سندس قوم ثمود معجزو گهريو. الله جي حڪم سان جبل مان هڪ ڏاڍي ظاهر ٿي، جنهن لاءِ تاڪيد ڪيو ويو ته هڪ ڏينهن ڳوٺ وارا پاڻي پرين ۽ ٻيو ڏينهن ڏاڍي جي پيرن لاءِ ڇڏن. ڏاڍي کي ڪوبه تڪليف نه ڏئي، جي ان کي تڪليف ڏيندو ته توهان تي عذاب ايندو. نه مڙيا، ڏاڍي جون ڪچيون ڪپيائون ۽ دردناڪ عذاب ڏنائون. (73:7)

7. الله تعاليٰ سڀني نبين کان پڪو واعدو ورتو ته مان توهان کي ڪتاب ۽ حڪمت ڏيان ٿو پوءِ اچي (ظاهر ٿئي) اهو رسول جيڪو توهان جي ڪتابن ۽ حڪمت جي تصديق ڪري ته ان تي ضرور ايمان آڻجو ۽

ضرور ان جي مدد ڪجو. ڇا توهان اقرار ڪريو ٿا ۽ منهنجو وزن ٻار
ڪنڀو؟ سڀني اقرار ڪيو. (81:3)

8. الله تعاليٰ حضرت آدم ﷺ کي تيار ڪري پوءِ جڏهن پنهنجي طرفان
خاص عزت وارو ساھ موڪليو ۽ ملائڪن اڳيان سندس حڪم سان
سجدي ڪرڻ لاءِ ظاهر ڪيو ته سمورا ملائڪ ان لاءِ سجدي ۾ ڪري
پيا سواءِ ابليس جي، جنهن وڌائي ڪئي. الله جو حڪم نه مڃيو ۽
قيامت تائين تڙيل رهيو.

9. قيامت جي ڏينهن اسان جي پاڪ رسول ڪريم ﷺ کي اهڙي مٿاهين
جاء تي بيهاري ظاهر ڪيو ويندو، جو سڀ کيس ڏسن ۽ سندس تعريف
ڪن. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”قريب آهي جو تنهنجو رب توکي اهڙي
جاء تي بيهاري جتي سمورا تنهنجي تعريف ڪن. (79:19)

10. جڏهن مصر جي خزانن جي بادشاهه عزيز پنهنجي گهرواري زليخا کي
يوسف لاءِ ٻڌايل الزام بابت خطاوار ٺهرايو ۽ معافي گهرڻ لاءِ چيو اها
خبر جڏهن مصر ۾ معزز گهر هئا، انهن جي زالن تائين پهتي ته ڀرپڻ
عزيز جي گهرواريءَ جي ڪم کي سنو نه سمجهيو. (زليخا اهو ڪيو ته
حضرت يوسف ﷺ کي پنهنجي محلات جي ڪمرن ۾ بند ڪري
کيس فاحش ڪم لاءِ چيو پر الله تعاليٰ کيس فاحش ڪم کان بچايو)
پوءِ جڏهن اها خبر وري زليخا کي پهتي ته ان انهن معزز عورتن جي
دعوت ڪئي. کاڌو تيار ڪرايو، ميوا اڳيان رکيا، هر هڪ کي هڪ
چري مڀون ڪٽڻ لاءِ ڏنائين. پوءِ يوسف ﷺ کي تيار ڪري انهن جي
اڳيان ظاهر ڪيو. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”جڏهن زليخا انهن جي
چرپر ٻڌي ته انهن عورتن کي سڏائي ورتائين. انهن لاءِ مسند (ويهڻ لاءِ
جاء) تيار ڪرائي ۽ انهن مان هر هڪ کي چري ڏنائين. پوءِ يوسف کي
چيائين ته انهن عورتن اڳيان ظاهر ٿي (اچ). جڏهن عورتن يوسف کي
ڏٺو ته چيائون ته هيءُ بشر جي جنس مان نه آهي پر عزت وارو ملائڪ.
پنهنجا هٿ ڪڍي وينيون.

11. ظاهر ٿيو الله جو روح هڪ تندرست ماڻهوءَ جي شڪل ۾ بيبي مريم
جي اڳيان جڏهن هوءَ پنهنجي گهر جي ڪنهن حصي ۾ اڪيلي هئي

ان کي چيائين ته مان الله جو موڪليل آهيان، جيئن توکي هڪ پاڪ صاف پت ڏيان. بيبي صاحب فرمايو ته مون کي پت ڪيئن ٿيندو جو مون کي ڪنهن به هٿ نه لاتو ۽ نه مان بدڪار آهيان. کيس ٻڌايو ويو ته اهو الله تي آسان آهي. (حضرت عيسيٰ ﷺ ڄاڻو)

12. ظاهر ٿيو ڪعبه الله (بيت الله) الله جي عبادت لاءِ پهريون گهر جنهن جي تعمير حضرت ابراهيم ﷺ ۽ سندس فرزند حضرت اسماعيل ﷺ ڪئي. جنهن جاءِ تي قائم آهي. اها جاءِ الله تعاليٰ حضرت ابراهيم ﷺ کي ٻڌائي، جنهن لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”جڏهن اسان ابراهيم کي ان گهر جي جاءِ چڱي طرح ٻڌائي ڇڏي“ موجوده بيت الله جي تعمير کان اڳ ان جا نشان به ڪونه هئا. ڪعبه الله جو بنياد سڀ کان پهريائين حضرت آدم ﷺ رکيو ان ۾ نماز پڙهيائين ۽ طواف ڪيو. حضرت ابراهيم ﷺ جي تعمير کان اڳ ڪعبه الله جي ٽي دفعا تعمير ٿي. تعمير ملائڪ، تعمير آدم ۽ تعمير شيث. حضرت نوح ﷺ جي طوفان وقت ڪعبه الله مٽي ستين آسمان تي ڪنيو ويو. حضرت ابراهيم ﷺ کي هن جاءِ جي پاڪ ۽ صاف رڪڻ جو گهڻو تاڪيد ڪيو ويو. الله تعاليٰ هن جاءِ کي برڪت وارو ۽ امن وارو سڏيو آهي. ماڻهن جي موٽڻ جو ماڳ ڪوٺيو آهي. الله تعاليٰ هتي هڪ نماز جي پڙهڻ جو ثواب هڪ لک نماز پڙهڻ جي برابر ڏئي ٿو.

متفرقه

سهڻي شيءِ

1. جڏهن ڪا به شيءِ الله تعاليٰ طرفان ملندي آهي ته ماڻهن ۾ شرارت ۽ ڪفر وڌندو آهي، جيئن ته پاڪ ڪتاب ۾ سڀ کان سهڻو ڪتاب الله تعاليٰ نازل ڪيو ۽ الله سائين فرمايو ”اي محبوب! جيڪو تنهنجي طرف تنهنجي رب جي طرفان لٿو ان جي ڪري گهڻن (ڪافرن، مشرڪن) جي شرارت ۽ ڪفر ۾ ترقي ٿيندي“ (5:64)
2. حضرت يوسف عليه السلام کي الله تعاليٰ حسين بنايو ۽ پنهنجي پيءُ کي تمام پيارو هو. ان جي حسن ڪري سندس ويڳي ڀائرن ۾ شرارت پيدا ٿي ۽ سازش سٽي پنهنجي پيءُ کان راند ڪرڻ جي بهاني سان اجازت وٺي وڃي هڪ ڪوهه ۾ اڇلايو جتان الله تعاليٰ کيس بچايو.
3. هابيل ۽ قابيل حضرت آدم عليه السلام جا ڀٽ هئا ۽ هڪ سهڻي چوڪريءَ تان جنهن سان ننڍو ڀاءُ شادي ڪري پيو وڌي ڀاءُ ۾ دشمني پيدا ڪئي ۽ اها شرارت ان حد تائين پهتي جو وڏي ڀاءُ، ننڍي ڀاءُ کي قتل ڪيو ۽ پوءِ پشيمان ٿيو. مشاهدي مان معلوم ٿئي ٿو ته جيڪڏهن ڪنهن جي زال سهڻي آيا گهر ۾ ڪو ٻيو فرد حسين آ ته ماڻهن ۾ ان لاءِ شرارت وڌي ٿي. پوءِ اهي سهڻا فرد يا اهو گهر تڪليف ۾ اچي ٿو ۽ مصيبتن کي منهن ڏيڻو پوي ٿو.
4. شيطان به ماڻهن کي دنيا جي حياتيءَ ۾ سڌون ڏياري ٿو ۽ شيون سينگارِي ”سهڻيون“ ڪري ڏيکاري ٿو جيئن ماڻهو ان ۾ ڦاسن ۽ گمراهه ٿين.

الله تعاليٰ جا پيڻل

1. الله جي مَر پوي انهن يهودين تي جن چيو عزيز الله جو پٽ آهي ۽ انهن

- نصارن تي جن چيو مسيح (عيسيٰ) الله جو پٽ آهي. (90:30)
2. انسان کي مار پوي ڪيڏو نه ناشڪر آهي. (80:17)
3. الله جا پٽيل (منافق) گمان ڪندا آهن هر بلند آواز کي پنهنجي خلاف. اهي دشمن آهن پوءِ انهن کان هوشيار ره. الله جي انهن تي مار پوي ڪاڏي اونڌو وڃن ٿا. انهن کي چيو ويندو آهي اچو ته الله جو رسول توهان لاءِ معافي گهري ته پنهنجي مٿي کي ڦيري ڏيندا آهن (انڪار ڪندا آهن) (5:63)
4. اهي جيڪي جهالت جي نشي ۾ آخرت کي وساري ويٺا آهن ۽ قرآن کي شعر، اڳين جون ڪهاڻيون ۽ جادو چون ٿا.
5. مار پوي دل جي گهڙيندڙن تي جيڪي نشي ۾ وساري ويٺا آهن. پڇن ٿا ته انصاف جو ڏينهن ڪڏهن ٿيندو؟ (11-12:51)

الله تعاليٰ جي بخشش

1. جيڪڏهن بچندا رهو وڌن گناهن کان جن جي توهان کي منع آهي ته توهان جا ٻيا گناهه بخشي ڇڏينداسين ۽ توهان کي عزت جي جاءِ ڏينداسين. (4:31)
2. الله تعاليٰ نٿو بخشي جو سائنس ڪفر (شرڪ) ڪيو وڃي ۽ شرڪ کان هيٺ جو ڪجهه آهي، جنهن کي چاهي معاف فرمائي ڇڏي، جنهن خدا جو شريڪ ناهيو ان وڏو گناهه جو بهتان گهڙيو. (4:48)
3. الله تعاليٰ توهان کي عذاب ڏئي ڇا ڪندو جيڪڏهن توهان حق مڃو (الله، رسول، قرآن، قيامت) ۽ ايمان آڻيو ۽ الله صلو ڏيندڙ ڄاڻندڙ آهي. (4:147)
4. تون (رسول ڪريم ﷺ) فرما ۽ اي منهنجا ٻانهڙا! (جيڪي رسول جي اطاعت ڪن ۽ ڪفر کان باز اچن) جن پنهنجو پاڻ تي زيادتي ڪئي (ظلم ڪيو گناهه ڪمايا) الله جي رحمت کان نااميد نه ٿيڻ بيشڪ الله سمورا گناهه بخشي ٿو بيشڪ اهو بخشتهار مهربان آهي. (ڇا ڪيو؟)
- (1) پنهنجي رب جي طرف رجوع ڪريو. (2) ان وٽ ڪنڌ جهڪايو.

(3) ان جي پيروي ڪريو جيڪو سني مان سٺو تنهنجي رب جي طرفان توهان ڏي نازل ڪيو ويو هن کان اڳي جو توهان تي عذاب اچي. پوءِ توهان جي مدد نه ٿئي. (39:53 کان 55)

5 جيڪڏهن اهي پاڻ تي ظلم (گناهه) ڪري ويهن ته اهي تنهنجي (رسول ڪريم ﷺ جي) درٻار ۾ حاضر ٿين. الله کان معافي گهرن ۽ رسول انهن جي شفاعت فرمائي ته ضرور الله کي گهڻو توبه قبول ڪندڙ ۽ مهربان لهندا.

قُرْآن

فائدي وارو — الله تعاليٰ کي پسند آهي.

1. اهي ماڻهو جيڪي ڪعبه الله جي چوڌاري ڦرندا آهن، الله تعاليٰ کي سارا هيئندي پنهنجي گناهن جو اقرار ڪندي الله تعاليٰ کان بخشش گهرندا آهن.

2. اهي ايمان وارا جيڪي رسول ڪريم ﷺ جي درٻار ۾ ڦرندا آهن جهاد لاءِ، صدقو ڏيڻ لاءِ، دعائون وٺڻ لاءِ، نيڪ ڳالهيون ٻڌڻ لاءِ، رسول ڪريم ﷺ جي زيارت لاءِ، پنهنجن فومن ۽ قبيلن کان ڦرندا آهن رسول ڪريم ﷺ تي ايمان آڻڻ ۽ مدد ڪرڻ لاءِ.

نقصان وارو — الله تعاليٰ کي ناپسند آهي:

1. اهي جيڪي ايمان آڻي اسلام ۾ داخل ٿيا، پوءِ ڦري ويا.
2. اهي جيڪي الله ۽ سندس رسول ڪريم ﷺ سان واعدو ڪري پوءِ پنهنجي واعدن تان ڦري ويا.
3. اهي جيڪي گناهه ڪمائن لاءِ ڦرن ٿا.
4. اهي جن جي دل ۾ مرض آهي سي يهودين ۽ نصارين ڏانهن ڦرن ٿا ته متان ڪو چڪر نه اچي وڃي.

الله تعاليٰ جي مؤمنن کي غيرت ڏيارڻ

1. جي مؤمن آهيو (ايمان رکو ٿا) ته انهن سان وڙهو جن رسول ڪريم ﷺ کي پنهنجي شهر (مڪي مڪرمه) مان ڪڍيو. انهن کان نه ڊڄو.

- آڳرائي انهن جي آهي. الله کين عذاب ڏيندو اوهان جي هتان، ايمان وارن جي دل کي سڪون بخشيندو. (14:9)
2. اي آدم جي اولاد خبردار! شيطان توهان کي فتنن ۾ نه وجهي، جيئن توهان جي ماءُ پيءُ (حضرت آدم ۽ بيبي حوا) کي بهشت مان ڪڍيائين، لهرايائين انهن جي پوشاڪ جو سندن شرم جون شيون (منع ٿيل ميوي کاڌ سان ظاهر ٿيون) انهن کي نظر اچن. بيشڪ اهو (شيطان) ۽ سندس قبيلو توهان کي اتان ڏسن ٿا، جتان اوهان انهن کي نه ٿا ڏسو. (27:7)
3. توهان کي ڇا ٿيو آهي جو الله جي واٽ ۾ لڙائي نه ٿا ڪريو ڪمزور مردن، عورتن ۽ ٻارن لاءِ، جيڪي دعا گهري رهيا آهن (سڏي رهيا آهن) ته اي اسان جا رب! اسان کي هن شهر مان ڪڍ، جنهن جا ماڻهو ظالم آهن ۽ اسان کي پنهنجي طرفان حمايتي ۽ مددگار عطا ڪر. (75:4)
4. اي نبيءَ جون بيبيون (گهرواريون)! جيڪا توهان مان صريح حياءُ جي خلاف ڪا جرئت ڪري ته ان تي ٻين کان ٻيڻو عذاب ٿيندو ۽ اهو الله تي آسان آهي. (30:33)

نرميءَ سان ڳالهايو

1. ٻارن سان، پوڙهن (پيرسن) سان ۽ سرڪش جي اڳيان ته من ڏيان ڪن.
2. حضرت علي عليه السلام جو قول آهي ته پنهنجي نفس سان سختيءَ سان پيش نه اچو پر نرمي ڪريو. جڏهن راهه تي اچي ته ان کان نيڪيءَ جو ڪم وٺو.
3. عورتن کي گهرجي ته غير مردن سان ڳالهائڻ ۾ اهڙي نرمي نه ڪن جو دل جو مريض لالچ ڳولي. (32:33)
4. پوءِ ڪهڙي نه مهرباني آهي جو اي محبوب! تون انهن لاءِ نرم ٿيو آهين. جيڪڏهن توهان سخت دل هجو ها (ملڻ ۾، ڳالهائڻ ۾، روش ۾) ته هو ضرور توهان وٽان تڙي پڪڙي وڃن ها، تنهنڪري توهان انهن کي معاف

فرمايو ۽ انهن جي شفاعت ڪريو ۽ ڪمن ۾ انهن کان مشورو وٺو.
(159:3)

مجبوري

1. جنهن وقت هجرت فرض هئي ان وقت جن ماڻهن (مسلمانن) جي دل گهري پئي هجرت ڪرڻ لاءِ پر اهي مرد، زالون ۽ ٻار دٻائي رکيا ويا. ڪمزور هئا. انهن کي هجرت ڪرڻ جو ڪو حيلو نظر نه آيو ته الله تعاليٰ معاف فرمائيندڙ مهربان آهي.
2. جيڪڏهن توکي شيطان مجبور ڪري (ڏوه لاءِ اڀاري) ته تون الله جي پناهه گهر.
3. زڪوات انهن ماڻهن لاءِ آهي، جيڪي محتاج ۽ نادار آهن.
4. ڪو خرچ نه آهي ضعين تي، بيمارن تي ۽ نه انهن تي جن کي خرچ ڪرڻ جي طاقت نه هجي جو جهاد ۾ شريڪ ٿين پر الله ۽ سندس رسول جا خير خواه هجن... الله بخشڻهار مهربان آهي.
5. روزا فرض آهن. اوهان مان جيڪو بيمار هجي يا سفر ۾ هجي ته اوترا روزا ٻين ڏينهن ۾ رکي. جن کي روزي رکڻ جي طاقت نه هجي ته اهو هڪ مسڪين جو ڪاڌو فديي ۾ ڏئي (هر هڪ روزي لاءِ) جي اها به طاقت نه آهي ته پوءِ الله کان معافي گهري.
6. بيشڪ الله توهان تي حرام ڪيو مردار، رت، سوئر جو گوشت ۽ اهو جانور جنهن تي ڪهڙو وقت الله کان سواءِ ٻئي جو نالو ورتو وڃي، پر جيڪو لاچار ٿئي ۽ نه طلب ڪندڙ ۽ نه حد ٽپندڙ پوءِ بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي.
7. فاسق چون ٿا انهن (مسڪين مسلمانن) تي خرچ نه ڪريو جيڪي رسول الله وٽ آهن، ايسٽائين جو مجبور (پريشان) ٿي موٽي وڃن. الله جي واسطي آهن آسمانن ۽ زمين جا خزانن ۾ منافقن کي سمجهه نه آهي.
8. مجبوريءَ جو صبر: جڏهن ظالم کان بدلو وٺي نه سگهجي ته اهو مجبوريءَ جو صبر آهي.

9. جيڪڏهن توهان بيمار هجواب سفر ۾ هجواب قضا حاجت کان اچواب توهان عورتن سان صحبت ڪئي ۽ انهن صورتن ۾ پاڻي نه لڌو ته پوءِ پاڪ مٽيءَ مان تيمم ڪريو. پنهنجي منهن ۽ هٿن جي ان مٽيءَ سان مسح ڪريو. الله نٿو چاهي ته توهان تي تنگي ڪري هائو چاهي توهان کي خوب پاڪ ڪري ۽ پنهنجي نعمت توهان تي پوري ڪري ته من احسان ميجو.

10. جيڪو ايمان آڻي منڪر ٿيو سواءِ ان جي جو کيس مجبور ڪيو ويو هجي ۽ ان جي دل ايمان تي ڄميل هجي، پر اهو جيڪو دل کولي ڪري ڪافر ٿيو، انهن لاءِ الله جو غضب آهي ۽ وڏو عذاب.

11. مجبور نه ڪريو پنهنجين ٻانهين کي بدڪاريءَ تي جڏهن جو اهي بچڻ چاهن..... ۽ جيڪو انهن کي مجبور ڪندو پوءِ بيشڪ الله ان کان پوءِ جو اهي مجبور ٿي آهن، بخشهار مهربان آهي.

12. انسان انسان کي تاڪيد ڪيو پنهنجي ماءُ پيءُ سان چڱائي جو ۽ جيڪڏهن اهي ڪوشش سان توکي مجبور ڪن جو تون مون سان شريڪ ڪرين جنهن جو توکي علم نه آهي ته پوءِ انهن جو چيونه مڃ.

13. شديد خوف جي حالت ۾ جيڪو مسلمان برداشت جي طاقت نٿو رکي، ان کي ڪفر جي ڪلمي چوڻ جي اجازت آهي جان بچائڻ لاءِ. مخالف جي ظلم ۽ ستم ۾ آهي ته ان کي ايمان لڪائڻ گهرجي ۽ ڪافرن سان ائين هجي جڏهن انهن مان آهي.

14. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته انسان هيٺو ۽ ڪمزور پيدا ڪيو ويو آهي، ان ڪري الله تعاليٰ جي مدد ۽ فضل وٺڻ جو محتاج آهي. الله تعاليٰ ٻڌايو ته جيئن به آسمانن ۽ زمين ۾ آهن، اهي سڀ ان جا سوال ٿي ڪندڙ محتاج ۽ مجبور هوندا آهن.

15. خساري ۾ پيا اهي جيڪي حرام ناهن ٿا ان کي جيڪا روزي الله انهن کي ڏني آهي. (40:6) پر اهي شيون جيڪي ڪنهن مرض کي وڌائين، نقصان ڏين ۽ حلال هجن، ماڻهو ان کان پاسو ڪري ٿو پر هيڙ ڪري توهان مجبوريءَ جي حالت ۾ ارادي سان نٿو ڪري.

پڇاڻو

1. جن الله جي ڪلام کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيو (ڪن چيو جادو آ، اهو پنهنجي طرفان گهڙيل (لکيل) آ، ڪن چيو اڳين جا قصا آهن) پوءِ تنهنجي رب جو قسم اسان ضرور انهن سمورن کان پڇنداسين جو ڪجهه اهي ڪندا هئا. (92:15-93)
2. بيشڪ ان ڏينهن (قيامت) توهان کان ضرور نعمتن بابت پڇا ٿيندي. (8:102) (جن شين مان لذتون وٺندا هئا، ڪيئن خرچ ڪيو ڪيترو شڪر ڪيو)
3. جن کي الله کان سواءِ پوڄيندا آهن، پوءِ انهن معبودن کي الله فرمائيندو ڇا توهان گمراهه ڪيو منهنجي ٻانهن کي يا پاڻ پلجي ويا. اهي عرض ڪندا پاڪائي آهي تنهنجي اسان کي لائق نه هو جو ٻئي کي مولا بنايون پر توهان کي ۽ انهن جي ابن ڏاڏن کي نفعو ڏنو ايتري تائين جو اهي تنهنجي يادگيري وساري ويٺا ۽ اهي ئي هئا هلاڪ ٿيڻ وارا. (16:25)
4. (قيامت ڏينهن) پوءِ اهو جنهن کي اعمال نامو سڄي هٿ ۾ ڏنو وڃي ان کان عنقريب سڙو امتحان (پڇاڻو) ورتو ويندو..... ۽ جنهن کي عمل نامو پٺي ۽ پٺيان ڏنو وڃي اهو عنقريب موت گهرندو. (7:84 کان 9)
5. جڏهن مجرمن کان گناهه جو پڇاڻو ٿيندو ته اهي گناهه جو انڪار ڪندا ۽ جهڳڙو ڪندا. (31:39)
6. جڏهن مجرم شاهدن کي نه مڃيندا ۽ الله تعاليٰ کين پنهنجي علم سان ٻڌائيندو ۽ مجرم ان جو به انڪار ڪندا، پوءِ انهن جي منهن تي ٺهر هڻندو ۽ مجرم جا هٿ، پير ۽ ڪلون ڳالهائيندا انهن خلاف. (20:41) کان 23)
7. پوءِ بيشڪ اسان پڇنداسين جن وٽ رسول ويا ۽ ضرور پڇنداسين رسولن کان. پوءِ ضرور انهن کي ٻڌائينداسون پنهنجي علم سان ۽ اسان غائب نه هئاسون. (7:7)
8. جيڪي ڪندا آهيو تنهن بابت ضرور اوهان کان پڇيو. (93:16)

9. جنهن ڏينهن الله سمورن پيغمبرن کي گڏ ڪندو ۽ پڇندو ته اوهان کي ڪهڙو جواب ڏنو ويو (پنهنجن قومن) اهي چوندا ته اسان کي خبر نه آهي (ماڻهن جي دلين جي) چو ته تون (الله) غيب جو ڄاڻندڙ آهين. (10-9:5)
10. ۽ بيشڪ ضرور پنهنجا بار ڪڍا (ڪافر) ۽ پنهنجن ٻارن سان گڏ ٻيا بار به ۽ قيامت ڏينهن انهن کان پڇا ڪئي ويندي جيڪي بهتان گهڙيندا هئا. (13:29)
11. قرآن بابت پڇا ڪئي ويندي ته ان جو حق توهان ڪيترو ادا ڪيو ان جي ڪيتري تعظيم ڪئي.
12. بيشڪ ان کان اڳي اهي الله سان عهد ڪري چڪا هئا ته اهي ڏئي نه ڏيندا ۽ الله جي عهد بابت پڇا ڪئي ويندي. (15:33)
13. ضرور توهان کان توهان جي عملن بابت پڇا ٿيندي (93:16)
14. واعدو پورو ڪريو بيشڪ واعدي بابت پڇا ٿيڻي آهي. (34:17)
15. بيشڪ ڪن، اڪيون ۽ دل سمورن کان پڇا ٿيڻي آهي. (36:17)

مايوسي-ناميدي

- مايوسي يا ناميدي اها آهي جو انسان ڪوشش ڪري ۽ ڪامياب نه ٿئي. بيماريءَ مان صحت نه ملي، نوڪري يا روزگار نه ملي، الله تعاليٰ کان ڪنهن نيڪ ڪم لاءِ دعا گهرجي ته اها قبول نه پوي يا دير ٿئي، ڪير انعام يا عنايت ڏيڻ جو واعدو ڪري ۽ اهو نه ملي وغيره.
- نتيجو: ڪوشش ڇڏي ڏيڻ، عبادت کان هٽڻ، ڀروسو نه ڪرڻ، خودڪشي ڪرڻ. پاڪ ڪتاب ۾ مايوسي لاءِ فرمايل آهي:
1. ڪافرن، مشرڪن، يهودين ۽ نصارن سڀني رسول ڪريم ﷺ جن جي دين اسلام لاءِ شرارتون ڪيون، تڪليفون ڏنيون، جنگيون وڙهيا، سڀ حيلان انهن جا ختم ٿيا. اهي دين اسلام تي غالب اچڻ کان مايوس ٿيا، نااميد رهيا جيئن ڪلام پاڪ ۾ آهي ”اڄ توهان جي دين جي طرفان ڪافرن جي اميد ختم ٿي وئي. هاڻي توهان انهن کان نه ڊڄو ۽ مون کان ئي ڊڄو.....“ (3:5)

2. اي محبوب! جڏهن توهان جي رب ملائڪن کي وحي موڪليو ته مان توهان سان گڏ آهيان، توهان مسلمانن کي ثابت قدم رکڻ (مايوس يا نااميد ٿيڻ نه ڏيو جو همت هارڻ) عن قريب مان ڪافرن جي دل ۾ رعب وجهندس، پوءِ ڪافرن کي ڪنڌ کان مٿي ڌڪ هڻو.... هن ڪري جو انهن الله ۽ رسول جي مخالفت ڪئي. (12:8)
3. جڏهن ملائڪ حضرت ابراهيم عليه السلام وٽ پُٽ اسحاق ٿيڻ جي خوشخبري ڪئي آيا ته ان وقت سندس عمر هڪ سؤ سالن کان مٿي هئي ۽ سندس ٻي زال بيبي ساره جي عمر اٽڪل نوي سال هئي. ملائڪن جو ٻڌي بيبي صاحبہ چيو ”هائ ويل (تعجب ۽ مايوسي ڏيکارڻ) مون کي ٻار ڪيئن ٿيندو جڏهن ته مان پوڙهي آهيان ۽ هي منهنجو تمام پوڙهو مڙس.“ ملائڪن چيو ته الله جي ڪم تي حيرت نه ڪر. (73:11)
4. حضرت يعقوب عليه السلام کي پنهنجي پٽن جي مڪر جي ڄاڻ هئي جو کيس ٻڌايائون ته حضرت يوسف عليه السلام کي بگهڙ کائي ويو. پوءِ صبر ڪيائين ۽ آخر پنهنجي پٽن کي چيائين ته اي پٽو! وڃو يوسف ۽ سندس ڀاءُ (بن يامين) جو پتو ڪريو ۽ الله جي رحمت کان مايوس نه ٿيو. بيشڪ الله جي رحمت کان ڪافر ئي نااميد ٿيندا آهن. (87:12)
5. جڏهن اسان انسانن تي احسان ڪندا آهيون ته منهن ڦيري ٿو ۽ پنهنجي طرف هٽي وڃي ٿو. جڏهن ان کي تڪليف پهچي ٿي ته نااميد ٿيو وڃي، مايوس ٿئي ٿو. تون فرمائِ سِڪو پنهنجي ڏاڏو تي ڪم ڪندو آهي. پوءِ تنهنجو رب ڄاڻي ٿو ته ڪير سڌي واٽ تي آهي. (84:7)
6. اي محبوب! تون فرمائِ اي منهنجا اهي ٻانهڙ جن پنهنجو پاڻ تي زيادتي ڪئي (گناهه ڪڍيا) الله جي رحمت کان نااميد نه ٿيو. بيشڪ الله سمورا گناهه بخشي ٿو. بيشڪ الله بخشڻهار مهربان آهي. (53:39)
7. جڏهن قيامت ٿيندي ته مجرم جي اميد ٽٽي ويندي ۽ مايوس ٿيندا جو انهن جا ٺاهيل شريڪ انهن جا سفارشي نه ٿيندا ۽ اهي پنهنجي شريڪن جا انڪاري ٿي ويندا. (13:30)

حقا نٿو پهچي - شان نه آهي

1. الله جو هي شان نه آهي جو توهان جو ايمان ضايع ڪري. بيشڪ الله انسانن تي نهايت باجهارو ۽ مهربان آهي. (143:2)
2. ڪنهن به ماڻهوءَ کي هيءُ حق نٿو پهچي جو الله ان کي ڪتاب، حڪم ۽ پيغمبري ڏئي، پوءِ اهو ماڻهن کي چوي ته الله کي ڇڏي منهنجا ٻانهن ٿي وڃو. (79:3)
3. مسلمان کي حق نه آهي جو ڪنهن مسلمان جو خون ڪري مگر خطا ۾. (92:4)
4. ڪنهن نبيءَ جو هيءُ شان نه آهي جو لڪائي رکي، جيڪو به ڪجهه لڪائي رکندو اهو قيامت ڏينهن پنهنجي لڪايل شيءِ کڻي ايندو. (161:3)
5. ڪنهن نبيءَ کي لائق نه آهي جو ڪافرن کي زندهه گرفتار ڪري جيستائين انهن جو رت زمين تي نه وهائي. (67:8)
6. مشرڪن جو حق نه آهي جو الله جون مسجدون ٺهرائن. اهي شاهد آهن پنهنجي ذات تي ڪفر جا. اهي ئي آهن جن جا سمورا عمل ڇت ٿي ويا ۽ هميشه باهه ۾ رهندا. (17:9)
7. مديني وارن ۽ آس پاس وارن ڳوٺاڻن کي لائق نه هو جو رسول الله کان پنٿي رهجي وڃن ۽ نه ئي وري پاڻ کي ان جي ذات کان وڌيڪ پيارو رکن. (120:9)
8. هن قرآن جو هي شان نه آهي جو پنهنجي طرفان ڪو گهڙي وٺي الله جي نازل ڪرڻ کان سواءِ... ان ۾ ڪوبه شڪ نه آهي رب العالمين طرفان نازل ڪيل آهي. (37:10)
9. توهان جي رب جو شان نه آهي جو ڳوٺن کي بي وجهه تباهه ڪري ۽ ان جا ماڻهو چڱا هجن. (117:11)
10. رحمان جي لائق نه آهي جو اولاد اختيار ڪري آسمانن ۽ زمينن ۾ جيترا به آهن، سمورا سندس درگاهه ۾ ٻانهن ٿي ڪري حاضر ٿيندا. (92-93:19)

11. پوءِ اسان انهن (قومن) مان هر هڪ کي سندن گناهن تي پڪڙ ڪئي. ڪن تي پٿر وسايا. ڪن تي خوفناڪ آواز ڪن کي زمين ۾ ڳهاريو ۽ ڪن کي پاڻيءَ ۾ ٻوڙيو. الله جو شان نه هو جو انهن تي ظلم ڪري هائو اهي پاڻ سان پاڻ ئي ظلم ڪري رهيا هئا. (40:29)
12. ڪنهن به مسلمان مرد ۽ مسلمان عورت کي حق نه ٿو پهچي جو الله ۽ رسول ڪجهه فرمائن پوءِ انهن کي پنهنجي معاملي جو ڪو اختيار رهي. جيڪو حڪم نه مڃي الله ۽ رسول جو اهو بيشڪ ڀڻڪي ويو. (36:33)
13. توهان کي حق نٿو پهچي جو رسول الله کي ايڏايو (تڪليف پهچايو) ۽ نه هيءُ ته ان کان پوءِ ڪڏهن به سندن بيمين سان نڪاح ڪريو. بيشڪ اها ڳالهه الله وٽ سخت ڳري آهي. (53:33)
14. الله جو شان نه آهي جو هدايت ڪرڻ کان پوءِ گمراه ڪري جيستائين جو انهن کي صاف ٻڌائي ته ڪهڙين شين کان انهن کي بچڻو آهي.

منهن ۾ موسيٰ جهڙو اندر ۾ ابليس

(اندر ڪارو ڪانو، ٻاهر ٻولي هنج جي)

1. فرعون جي قوم کي الله تعاليٰ مصيبت ۾ مبتلا ڪيو. جدا جدا وقتن ۾ انهن کي جُون، ڏيڏر، سُرو (جيت)، رت وغيره موڪليو ان ڪري ته ڪڏن ڪمن کان باز اچن ۽ ايمان آڻن. پوءِ اهي حضرت موسيٰ (عليه السلام) وٽ آيا ۽ چيائون ”اي جادوگر! اسان جي واسطي پنهنجي رب کان دعا گهر. ان عهد سبب جيڪو تو وٽ آهي. بيشڪ اسان هدايت تي اينداسين.“ جڏهن انهن کان مصيبت ٿري ته ڦري ويا. (45:43)
2. حضرت يوسف (عليه السلام) جا ڀائر جن حسد جي ڪري ان کي ڪوهه ۾ اڇلايو پنهنجي پيءُ حضرت يعقوب (عليه السلام) کي چيائون ”اي اسان جا ابا! توکي ڇا ٿيو آهي جو يوسف جي باري ۾ اسان تي اعتبار نٿو ڪرين. اسان ان جا خير خواه آهيون. صبحاڻي ان کي ڇڏ ته اسان سان هلي کائي پيئي. راند ڪري ۽ اسان ان جا نگهبان آهيون.“ (11:12)

3. جڏهن منافق توهان (رسول ڪريم ﷺ) جي حضور ۾ حاضر ٿين ٿا، چون ٿا اسان شاهدي ڏيون ٿا ته بيشڪ حضور الله جا رسول آهين ۽ الله ڄاڻي ٿو ته بيشڪ تون ان جو رسول آهين ۽ الله شاهدي ڏئي ٿو ته منافق ضرور ڪوڙا آهن. (1:63)
4. جن الله سان عهد ڪيو هو ته جيڪڏهن اسان کي پنهنجي فضل سان ڏيندو ته اسان ضرور خيرات ڪنداسين ۽ چڱن مان ٿينداسين. پوءِ جڏهن الله انهن کي پنهنجي فضل سان ڏنو ته ان ۾ بخيلي ڪرڻ لڳا ۽ منهن ڦيري ڦري ويا. الله انهن جي دلين ۾ نفاق پيدا ڪري ڇڏيو ان ڏينهن تائين جو ان سان ملندا ان سبب جو الله سان ڪوڙو واعدو ڪيائون ۽ ڪوڙا هئا. (77:9)
5. حديبيه جي سال مديني شريف جي ويجهو رهندڙ اعرابي رسول ڪريم ﷺ سان عمري ڪرڻ لاءِ نه نڪتا. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”اسان کي مال ۽ گهربار روڪي ورتو (اعرابي ٻڌائن پيا رسول پاڪ کي) هاڻي سائين جن اسان لاءِ بخشش گهرن. الله تعاليٰ ٻڌايو پنهنجي زبان سان ڳالهه ڪن ٿا جيڪا سندن دل ۾ نه آهي.... بلڪ توهان جو گمان هو ته رسول ۽ مسلمان هرگز گهرن ڏي واپس نه ايندا (شهيد ٿي ويندا) اها ڳالهه پنهنجي دل ۾ چڱي سمجهي ويٺا هئا ۽ توهان تمام برو گمان ڪيو هو.“ (12:48)

ڪجهه ”ڇو“ ۽ ”ڇا“ءِ سوالن جا جواب

1. الله تعاليٰ پنهنجي سمورن ٻانهن جو رزق ڪشادو (وسيع) ڇو نه ٿو ڪري؟
ان ڪري جو اهي ضرور زمين ۾ فساد پکيڙن ها ۽ اهو انداز سان لاهي ٿو جيترو گهري
2. انسان کي مصيبتون ۽ تڪليفون ڇو ٿيون پهچن؟
هڪڙيون مصيبتون ۽ تڪليفون انسان لاءِ آزمائش هونديون آهن. صبر ڪرڻ سان اجر ملندو آهي.

- جيڪي ڏٺائون، سو سڙ ڏئي سَهه جندڙا
 مَر چئو ڇٽائون، اي ڀڻ ڳنڍيو سڄڻين (شاهه)
- ٻيون مصيبتون ۽ پريشانيون انسان کي پنهنجن گناهن ۽ غلطي جي
 ڪري پهچن ٿيون.
3. ڪافر چون ٿا جي رحمان چاهي ها ته اسان انهن بتن کي نه پوڄيون
 ها - ڇو؟
- اهو ان ڪري ٿا چون جو انهن کي ان جي حقيقت ڪجهه به معلوم نه
 آهي. ائين اٽڪلون هلائيندا آهن.... اڳ پر ڪتاب ۽ رسول آيا ته انهن
 جو چيو نه ورتو ۽ چيائون ته اسان پنهنجي پيءُ ڏاڏن کي جنهن دين تي
 ڏٺو اسان انهن جي قدمن تي هلون ٿا. (22:43)
4. شيطان ماڻهن کي سڌي وات کان چوڻا روڪين؟
- شيطان جي ايمان وارن سان دشمني آهي. اهي پنهنجي ٽولي کي وڌائڻ
 گهرن ٿا. شيطان الله تعاليٰ کي حضرت آدم (عليه السلام) لاءِ ٻڌايو هو ته ”اهو
 جنهن کي تو مون کان وڌيڪ عزت وارو ڪيو، ان جا ڪم ڏسجانءِ“
 اها ڳالهه خيال ۾ رکي جيڪا به دشمني پڄيس ٿي اها ڪري ٿو.
5. اي ايمان وارو! پنهنجو آواز رسول ڪريم (ﷺ) جي آواز کان مٿي نه
 ڪريو ۽ ان جي حضور رڙ ڪري نه ڳالهايو - ڇو؟
- رسول ڪريم (ﷺ) اسان جهڙو بشر نه آهي. الله تعاليٰ جو حڪم آهي
 ته ان جي تعظيم ڪريو ادب سان ڳالهايو. اها ڳالهه الله تعاليٰ کي
 ايتري ته ناپسند آهي جو ڏاڍيان ڳالهائڻ وارن لاءِ پاڪ ڪتاب ۾ آهي
 ”متان اوهان جا نيڪ عمل ڇڻ ٿي وڃن ۽ توهان کي خبر به نه
 پوي“ (2:49)
6. رسول ڪريم (ﷺ) کي الله تعاليٰ فرمايو ته قرآن سان نصيحت ڪندو
 ره. ڪافرن، مشرڪن، سرڪش ماڻهن کان نه ڊڄ - ڇو؟
- ڇاڪاڻ ته الله تعاليٰ رسول ڪريم (ﷺ) کي فرمايو ته تنهن سان
 حفاظت ۾ آهين، تنهنجو ڪجهه به نه بگاڙيندا. (49:52)
7. ماڻهن کي چڱائي طرف سڏيو ڇڏڻ ڪمن ڪرڻ جو چئو ۽ برائي کان
 روڪيو - ڇو؟

- ان ۾ توهان جو چوٽڪارو آهي، توهان کي ڀلائي ملندي.
8. اي ايمان وارو! غيرن کي پنهنجو رازدار نه بنايو (انهن سان دوستي نه رکو. محبت جا تعلقات نه رکو) - ڇو؟
- ڇاڪاڻ ته اهي توهان جي بُرائي ۾ ڪمي نه ٿا ڪن. جيترو ايڏا اوهان کي پهچي، اها انهن جي خواهش آهي. انهن جي ڳالهين مان دشمني ظاهر ٿي پئي. جيڪو سيني ۾ لڪايو اٿن، اهو تمام وڏو آهي. توهان انهن کي چاهيو ٿا ۽ اهي توهان کي نه ٿا چاهن.
9. انهن (منافقن) جي دلين ۾ الله کان وڌيڪ توهان جو ڀڄ آهي - ڇو؟ هي ان ڪري جو اهي بي سمجه ماڻهو آهن..... تون انهن کي هڪ جڻو سمجهيندين، حالانڪ انهن جون دليون جدا جدا آهن. اهو هن ڪري جو اهي بي عقل ماڻهو آهن.
10. منهنجي ٻانهن کي فرماءِ ته اها ڳالهه چون، جيڪا سڀ کان چڱي هجي (سنو ڳالهايو) - ڇو؟
- خراب ڳالهائڻ سان شيطان انهن ۾ فساد وجهي ٿو. بيشڪ شيطان ماڻهوءَ جو کليل دشمن آهي.
11. قرآن مجيد مان اوهان کي جيترو سؤلو لڳي، اوترو پڙهو - ڇو؟ الله تعاليٰ کي معلوم آهي جو عن قريب توهان مان ڪي بيمار ٿيندا (شفا آهي) ڪي زمين ۾ الله جو فضل تلاش ڪندا (روزيءَ ۾ برڪت) ڪي الله جي راه ۾ لڙندا (فتح لاءِ - ڪاميابي لاءِ)
12. الله تعاليٰ عذاب ۾ ڇو ٿو پڪڙي؟ ڇاڪاڻ ته ڇڏڻ ۽ ڇوٽ ڏيڻ سان هٿ ڌرمي ڪندا --- سڌڻ ۽ غور ڪرڻ لاءِ.
13. حضرت ابراهيم عليه السلام پنهنجي پيءُ ۽ قوم کي چيو ته هي مورتيون بت آهن، انهن جي اڳيان گوڏا کوڙي ڇو ٿا جهڪو؟ چيائون ته اسان پنهنجي ابن ڏاڏن کي انهن جي پوجا ڪندي ڏٺو هو. (53:21) ڪن چيو ته اهي اسان کي الله جي ويجهو ڪندا آهن.
14. جيڪي الله جي وات ۾ ماري ويا (شهيد ٿيا) تن کي هرگز مثل نه چئو پر مثل جو خيال يا گمان به نه ڪريو --- ڇو؟

ڇاڪاڻ ته اهي پنهنجي پاڻهار وٽ زنده آهن، روزي ملين ٿي (روزيءَ جو واسطو جسم ۽ روح سان آهي) خوش ٿين ٿا، انهن لاءِ وڏو اجر، بخشش ۽ رحمت آهي. انهن تي الله جو فضل آهي. (3:169)

15. بيشڪ اسان زمين جو سينگار ڪيو جو ڪجهه ان تي آهي - ڇا لاءِ؟ جيئن انهن (رهندڙن) کي آزمايون ته ڪنهن جا ڪم ڇڻا آهن انهن مان (7-8:18) دنيا جي حياتيءَ ۾ انسان جو سينگار: زالون، پٽ، پوکون، باغ، سواري، جايون، ڇوپايا، خزانو، پوشاڪون وغيره اهي سڀ آزمائش ۽ پرڪ آهن، خراب نه آهن. انهن جي هجڻ سان شڪر کي نه وسارجي، الله جي ذڪر کي نه وسارجي، الله جي بندن کي نه وسارجي.

16. حضرت موسيٰ (عليه السلام) پاڻ پيغمبر هو پوءِ خضر (عليه السلام) وٽ ڇو ويو؟ الله تعاليٰ پنهنجي علم، فضل، رحمت سان خاص ڪندو آهي جنهن کي چاهي. سڀني علمن جي انتها الله وٽ آهي ۽ پاڻ ڪشادگي، گهراڻي سان ڄاڻندڙ (واسع علم) آهي ته نبوت ڪٿي رکي، علم ۽ حڪومت ڪنهن کي ۽ ڪيتري ملي. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته ”اسان خضر کي پنهنجي طرفان رحمت ڏني هئي ۽ پنهنجي طرفان لدني علم عطا ڪيو.“ (66:18) حضرت موسيٰ (عليه السلام)، خضر (عليه السلام) کي چيو ”مان تو وٽ آيو آهيان نيڪ ڳالهيون سکڻ جنهن جو توکي علم مليو.“ پوءِ حضرت موسيٰ (عليه السلام)، خضر (عليه السلام) کان ٽي ڳالهيون سکيون: (1) مسڪين جي مدد ڪرڻ (2) مؤمن جي مدد ڪرڻ (3) ڀتيم جي مدد ڪرڻ.

17. اڪثر ڪري ڪافر ڊڄڻا هوندا آهن - ڇو؟ ان ڪري جو انهن الله تعاليٰ جو شريڪ ناهيو، جيڪو الله کان نٿو ڊڄي اهو سڀ کان ڊڄي ٿو ۽ جيڪو الله کان ڊڄي ٿو اهو ڪنهن کان به نٿو ڊڄي.

18. اسان الله تعاليٰ کي عرض ڪريون ٿا ته جي عبادت نه ڪريون، ان ۾ ڪوتاهي ڪريون يا گناهه ڪريون ته اسان کي پڪڙ نه ڪر، سختي نه ڪر - ڇو؟

ان ڪري جو انسان ويسارو ۽ غلطيءَ جو گهر آهي. وسارايندڙ شيطان

آهي جو سستي ڏني ۽ غافل ڪري جيئن حضرت يوسف عليه السلام سان جيل ۾ رهندڙ بادشاهه جي خادم کان بادشاهه وٽ ان جي بي ڏوهي هجڻ جي ڳالهه وسارائي يا جڏهن حضرت موسيٰ عليه السلام پنهنجي خادم کان ماني گهري ته ان ۾ پڪل مڇي نه ڏنائين. خادم ٻڌايو ته توهان آرام ۾ هئو ته اها مڇي جيئري ٿي سمنڊ ۾ هلي وئي ۽ اها ڳالهه ڪرڻ مون کان شيطان وسارائي.

بيو ته اسان ۾ نفس اماره موجود آهي، جيڪو سنڀالها ڏوهه ڪرائي ٿو. شيطان اسان وٽ هلي اچي ٿو وسوسا وجهڻ لاءِ. ڏوهه ڪرڻ جي پيارڻ لاءِ ۽ نفس اماره اسان کي وٺي وڃي ٿو غلطيءَ طرف ۽ اسان ڪمزور آهيون، پوءِ ياد اچڻ تي پنهنجي مالڪ کي رحم لاءِ ٻاڏايون ٿا.

19. رسول ڪريم ﷺ جي امت لاءِ جنهن ۾ اسان سڀ آهيون، الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ فرمايو ”توهان ڀلا آهيو سڀني امتن کان جيڪي ماڻهن ۾ ظاهر ٿيون“ - ڇو؟

ان ڪري جو رسول ڪريم ﷺ جن پارس کان وڌيڪ هئا. پارس لوهه کي لڳڻ سان ان کي سونُ ڪندو آهي، پر پاڻ ڪريمن عليه السلام جي صحبت ۽ تعليم پارس پيدا ڪيا ۽ اهو ان جي رسالت ۽ مليل قرآن مجيد جو اثر آهي جو مؤمن پاڻ کي به سڌاري ٿو ۽ ٻين جي زندگي پاڪ ڪرڻ ۽ سڌارڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. اڳين نبين ۽ رسولن ڪريمن جي تبليغ سان تمام گهٽ ماڻهن ايمان آندو ۽ جن ايمان آندو آهي ناصح ۽ مبلغ (واعظ ڪندڙ) نه ٿيا. الله تعاليٰ ٻين امتن جي ڪمن کي ڏسي اسان لاءِ تصديق ڪئي آهي ته ”توهان ڀلا آهيو“ ڇو ته ”ڄڻائي جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برائي کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان رکو ٿا.“ (110:3)

20. برائي کي ڀلائي سان تار - ڇو؟

ڇاڪاڻ ته برائي جو جواب برائي سان ڏيڻ ڪري دشمني وڌندي آهي. فساد جو انديشو هوندو آهي ۽ سڪون گهٽبو آهي. نصيحت:

هو چوئڻي تون مَ چئو واتان ورائي
اڳ اڳرائي جو ڪري خطا سو کائي

پاند ۾ پائي، ويو ڪيني وارو ڪينڪي
 پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته جيڪڏهن الله توهان کي برائي تي پڪڙي ها
 ته ڪوبه ساهه وارو زمين تي نه ڇڏي ها. بري سان ڀلائي ڪرڻ پيغمبري
 پيشو آهي. اها معرفت وارن جي وات آهي. ان جو خاص سبب اهو آهي
 جيڪو پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”تڏهن اهو (جيڪو برائي ڪري) جو تو
 ۾ ۽ ان ۾ دشمني هئي، ائين ٿي ويندو جڻ گهرو دوست آهي. هيءَ نعمت
 نه ٿي ملي مگر صبر وارن کي ۽ ان کي هٿ ڪري نتو سگهي مگر وڏي
 نصيب وارو.“ (34-35:41)

21. الله تعاليٰ انهن ڪافرن ۽ مشرڪن کان پاڻ بدلڻو چو نه ٿو وٺي جو
 مؤمنن کي چوي ته انهن جو ڪنڌ ڪڍيو. انهن سان وڙهيو.
 ڪافر ۽ مشرڪ گڏجي مسلمانن کي ڪمزور ڪرڻ گهرن ٿا جيئن
 دين اسلام کي وڌڻ نه ڏين. ماڻهو دين اسلام کي پسند نه ڪن ۽ ان ۾
 داخل نه ٿين.

الله تعاليٰ اڳين نبين ۽ رسولن ڪريمين جي قومن جن انهن کي ڪوڙو
 چيو ايذايو ۽ قتل ڪيو کان پاڻ بدلڻو ورتو. انهن تي مختلف قسم جا
 عذاب آڻي ختم ڪيو جو بي سمجهه هئا. پر اسان جي رسول ڪريم
 ﷺ کي آخري رسول ڪري موڪليو ويو. ٿوري وقت ۾ دين کي پختو
 ۽ مڪمل ڪرڻو هو. ان ڪري الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ معرفت
 مسلمانن کي همٿايو ته دين کي قائم ڪرڻو آ، ان جي مدد ڪرڻي آهي،
 توهان انهن مشرڪن ۽ ڪافرن سان پاڻ وڙهو ته انهن ۾ خوف پيدا
 ٿئي، رنڊڪ نه بڻجن، انهن ۾ مايوسي ۽ نااميدي پيدا ڪرڻي هئي، حق
 کي هميشه لاءِ جيارڻو هو ۽ باطل جي مقابلي ڪرڻ جو جذبو ۽ جرئت
 پيدا ٿئي. باقي الله تعاليٰ جي مدد ته رسول پاڪ ﷺ ۽ مؤمنن سان
 هئي، مسلمان ٿورا هئا ته جنگ ۾ الله تعاليٰ ملائڪ پيو موڪلي ۽
 ڪافرن جي دل ۾ رعب پيو وجهي. فتح ڏياري مسلمانن کي ثابت قدم ۽
 دل بيوٻڌرائي. شهيد پيدا ڪرڻا هئا، جن جو درجو نبين کان پوءِ آهي.

اڳواٽ هوشيار ڪرڻ - خطري کان آگاهه ڪرڻ

1. الله تعاليٰ حضرت آدم ﷺ کي جنت ۾ رهڻ کان اڳ هوشيار ڪيو ته تون ۽ تنهنجي زال جنت ۾ رهو. اتي سڀ ڪجهه کائو سواءِ هڪ وڻ جي ميوو جي. جيڪڏهن ان وڻ جو ميوو کادو ته تڪليف ڏسندو. شيطان توهان پنهنجي جو دشمن آهي. ائين نه ٿئي جو اهو توهان کي ڪرائي ۽ جنت مان ڪڍي (117:20)
2. الله تعاليٰ سمورن نبين سڳورن کي انسان ذات جي ڀلائي ۽ سڌاري لاءِ موڪليو. اهي خوشخبري ڏيندڙ ۽ ڏيچاريندڙ ٿي آيا. ايمان آڻي جيڪي چڱا ڪم ڪندا، انهن لاءِ اجر ۽ جنت جا باغ آهن ۽ جيڪي برا ڪم ڪندا، انهن لاءِ عذاب آهي. ڏيچارڻ به هڪ قسم جو هوشيار ڪرڻ جو طريقو آهي.
3. الله تعاليٰ طرفان مختلف قومن ڏانهن موڪليل عذاب ۽ پڪڙ هوشيار ڪرڻ لاءِ اچن ٿا ته ماڻهو سوچن، سمجهن، ڪڏن ڪمن کان باز اچن.
4. الله تعاليٰ طرفان موڪليل مدد، الهام، دليل به هوشيار ڪندا آهن جيئن حضرت يوسف ﷺ کي بيبي زليخا جي فاحش ڪم کان بچايو.
5. الله تعاليٰ حضرت داؤد ﷺ کي ملائڪن انسان جي صورت ۾ موڪلي ان زياتي ڪرڻ کان هوشيار ڪيو جو ڪنهن غريب جي زال سان شادي ڪرڻ جو ارادو ڪيو ۽ سائين جن وٽ نوانوي (99) زالون اڳ ۾ هيون.
6. الله تعاليٰ حضرت موسيٰ ﷺ کي فرمايو جڏهن طور جبل تي توريت وٺڻ لاءِ ويو "اي موسيٰ! تو پنهنجي قوم کي ڇڏي هيڏي اچڻ ۾ ڇو جلدي ڪئي... سامري تنهنجي قوم کي گمراهه ڪيو آهي (گابي جي پوڄا ٿا ڪن) پوءِ موسيٰ پنهنجي قوم ڏانهن موٽيو سخت ڪاوڙ ۽ افسوس ڪندي" (65_86:20)
7. الله تعاليٰ سڀني انسانن کي خبردار ڪيو ته شيطان جي نقش قدم تي نه هلو (ان جي پيروي نه ڪريو) ۽ جيڪو شيطان جي پيرن تي هلندو ته

- اهو شيطان بيحيائي ۽ بري ڳالهه جو حڪم ڏيندو. (21:24)
8. حضرت لوط عليه السلام کي ملائڪن انساني شڪل ۾ اچي آگاهه ڪيو ته هن شهر مان ٻار وٺي نڪر جو اسان هن شهر کي الله جي حڪم سان تباهه ڪنداسين ۽ اهو وقت صبح جو ساجهر آهي. تون پوئتي نه ڏسجانءِ.
9. جڏهن حضرت سليمان عليه السلام پنهنجي لشڪر سان ڪولين جي واديءَ ۾ پهتو ته هڪ ڪوئل (اڳواڻ) ٻين ڪولين کي چيو ته جلدي پنهنجي ٻرن ۾ داخل ٿيو جو متان بي خبريءَ ۾ لتاڙجي وڃو.
10. سبا جي راڻي بيبي بلقيس پنهنجي سردارن کي ٻڌايو ته حضرت سليمان عليه السلام چيو آهي ته ايمان آڻيو يا جنگ لاءِ تيار ٿيو. سردارن چيو ته اسان بهادر ۽ ويڙهاڪ آهيون، وڌيڪ تنهنجي مرضي بيبي بلقيس کين آگاهه ڪيو ته بيشڪ جڏهن بادشاهه ڪنهن ڳوٺ ۾ داخل ٿيندا آهن ته ان کي تباهه ڪري ڇڏيندا آهن ۽ عزت وارن کي ذليل ۽ ائين ئي ڪندا آهن. (34:27)
11. فرعون جي درٻار جو هڪ ماڻهو حضرت موسيٰ عليه السلام وٽ پهچندو آيو ۽ کيس ٻڌايائين ته فرعون جي درٻار وارن تنهنجي قتل جو مشورو ڪيو آهي (حضرت موسيٰ عليه السلام اڃان رسول نه ٿيو هو ته هن هڪ فرعوني کي مڪ هڻي ماريو هو) پوءِ هن شهر مان جلدي نڪر. مان تنهنجو خير خواه آهيان.
12. شيطان تي لکيو ويو آهي ته جيڪو به ان سان دوستي ڪندو ان کي دوزخ جو رستو ٻڌائيندو. (4:22)
13. اي ايمان وارو! توهان جون ڪي زالون ۽ اولاد توهان جا دشمن آهن، پوءِ انهن کان هوشيار رهو. جيڪڏهن معاف ڪيو درگذر ڪيو ۽ بخشيو ته بيشڪ الله بخشهار مهربان آهي. (14:64)
14. حضرت ابراهيم عليه السلام پنهنجي پٽ حضرت اسماعيل عليه السلام کي ان خطري کان اڳواڻ آگاهه ڪيو جڏهن کيس ٻڌايائين ته مان خواب ۾ ڏسان ٿو ته توکي ڪهان ٿو هاڻي تون ٻڌاءِ تنهنجي ڪهڙي راءِ آهي؟ ان عرض ڪيو ته ڀلي ڪر جيڪو توکي الله جو حڪم مليو آهي. الله

گهريو ته تون مون کي صبر وارن مان ڏسندين. (102:37)

چار عورتون

1. حضرت نوح عليه السلام جي زال راهل پنهنجي قوم کي چوندي هئي ته نوح عليه السلام چريو آهي. الله تعاليٰ ٻڌايو ته ان لاءِ جهنم آهي.
2. حضرت لوط عليه السلام جي گهرواري راعل کي اها پٽ پيل هئي جو جڏهن حضرت لوط عليه السلام جا مهمان ايندا هئا ته ڳوٺ وارن کي، جن کي مردن سان بري فعل ڪرڻ جي عادت هئي، انهن کي ڪنهن به طرح اطلاع ڏيندي هئي. ان لاءِ به الله تعاليٰ جهنم تيار ڪري رکيو آهي. هن دنيا ۾ به ان تي عذاب آيو جو ملائڪن ان ڳوٺ کي اونڌو ڪري پٿر وسايا. هيءَ به انهن ۾ هئي.
- اهي ٻئي عورتون خيانت واريون هيون، پنهنجي مڙس سان دغا ڪئي جيڪي نبي هئا.
3. فرعون جي گهرواري آسيه: جڏهن حضرت موسيٰ عليه السلام فرعون جي جادوگرن کي شڪست ڏني ته ان آسيه ايمان آندو. جڏهن فرعون کي خبر پئي ته اهو کيس عذاب ڪندو هو. ان پنهنجي رب کي عرض ڪيو ته اي منهنجا رب! منهنجي واسطي پاڻ وٽ جنت ۾ جاءِ جوڙاءِ ۽ مون کي فرعون ۽ ان جي ڪم کان چوٽڪارو ڏي (11:66)
4. بيبي مريم بنت عمران: جنهن پنهنجي پاڪائي (اوگهڙ) جي حفاظت ڪئي، پوءِ اسان (الله) ان ۾ پنهنجي طرف جو روح ڦوڪيو (حضرت عيسيٰ عليه السلام پيدا ٿيو) (12:66)

ڪوڙين ڪرم ڪريم جاجيءَ جيار يون جن (دل لاري)

1. جيڪو الله جي واٽ ۾ سندس پيغمبر ڏانهن هجرت ڪندو پنهنجا گهر ڇڏي پوءِ واٽ تي کيس موت پهتو ته ان جو اجر بيشڪ الله تي لازم آهي. (100:4)
2. (ڏکڻي وقت ۾) جڏهن حوارين (12) جنا دين جا مددگار کي الهام

- ڪيم ته مون تي ۽ رسول (حضرت عيسيٰ ﷺ) تي ايمان آڻيو ڇيائون ته ايمان آندوسين ۽ شاهد هج اسان مسلمان آهيون. (111:5)
3. بيشڪ الله جون رحمتون متوجه ٿيون ان نبي ۽ انهن مهاجرن ۽ انصارن تي جن تڪليف جي وقت ۾ ان جو ساٿ ڏنو هن کان پوءِ جو قريب هو جو انهن مان ڪن ماڻهن جون دليون ڦرن. پوءِ انهن تي رحمت سان متوجه ٿيو. بيشڪ اهو انهن تي نهايت مهربان ۽ رحم وارو آهي.
4. حضرت ابراهيم ﷺ چيو اي منهنجا رب! مون پنهنجي اولاد مان ڪن کي غير آباد ميدان تنهنجي تعظيم واري گهر (بيت الله) وٽ هن لاءِ رهايو آهي ته اسان جا رب! اهي نماز پڙهن. پوءِ ڪن ماڻهن جون دليون انهن ڏانهن لڙندڙ ڪر ۽ ميون مان روزي ڏي ته من شڪر ڪن. (37:14)
5. جڏهن اسان (الله) تنهنجي طرف ڪيترا ئي جن ڦيرايا ڪن لائي قرآن ٻڌڻ جي واسطي. پوءِ جڏهن حاضر ٿيا ڇيائون ماڻ ڪريو. پوءِ جڏهن پڙهڻ پورو ٿي چڪو ته موٽيا پنهنجي قوم جي طرف ڊيڄاريندڙ (رسول) ٿي ڪري (28:46)
6. اهي جيڪي تنهنجي بيعت ڪن ٿا اهي ته الله سان ئي بيعت ڪن ٿا. انهن جي هٿن تي الله جو ئي هٿ آهي. پوءِ جنهن عهد ٽوڙيو ان پنهنجي نقصان لاءِ ئي عهد ٽوڙيو. جنهن پورو ڪيو الله سان عهد. تمام جلد الله انهن کي وڏو ثواب ڏيندو. (10:48)
7. بيشڪ الله راضي ٿيو ايمان وارن کان جڏهن اهي ان وٽ جي هينان تنهنجي بيعت ڪري رهيا هئا. الله کي علم آهي جيڪي انهن جي دليين ۾ آهي. پوءِ انهن تي اطمينان لائين ۽ انهن کي جلد ملڻ واري فتح (فتح مڪرم) جو انعام ڏنائين. (18:48)
8. يقين ڪريو ته توهان ۾ الله جو رسول آهي. گهڻن معاملن ۾ هي جيڪڏهن توهان جي خوشيءَ جو خيال رکي ته توهان ضرور تڪليف ۾ پئو پر الله توهان کي ايمان وڻايو آهي ۽ ان کي توهان جي دليين ۾ سينگارائين ۽ ڪفر ۽ فسق ۽ نافرمانن کان توهان کي نفرت پيدا ڪيائين. اهڙائي ماڻهو راهه تي آهن. (7:49)

9. اي محبوب! ياد ڪريو جڏهن توهان صبح جو پنهنجي حجره شريف کان ٻاهر نڪتا مسلمانن کي جنگ (احد) جي مورچن تي بيهاريندي ۽ الله ٻڌندڙ ڄاڻندڙ آهي. جڏهن اوهان مان ٻن گروهن (جيڪي انصارن مان هئا ۽ لشڪر جا بازو هئا. احد جي جنگ ۾ 300 منافق به هئا جيڪي ڀڳا ۽ انصارن جا ٽولا سست ٿيا) بي همت ٿيڻ جو ارادو ڪيو ۽ الله انهن ٽولن جو سنڀالڻ وارو ٿيو (مددگار ٿيو - دل ثابت رکي) (122:3)

10. جڏهن الله ۽ رسول جي سڏڻ تي پاڻ کي زخم پهچڻ کان پوءِ به (مجاهد) حاضر ٿيا ۽ انهن نيڪوڪارن ۽ پرهيزگارن لاءِ وڏو ثواب آهي. جن کي ماڻهن چيو ته ڪافرن اوهان لاءِ جتو (گهڻا ماڻهو) گڏ ڪيو آهي، تنهنڪري انهن کان ڊڄو ته وڌيڪ جو ايمان وڌيو. ڇيائون الله اسان کي ڪافي آهي ۽ ڪهڙو نه سٺو ڪارساز (ڪم ٺاهيندڙ) آهي. (173:3)

11. (رسول ڪريم ﷺ لاءِ) بيشڪ الله توکي ڪافي آهي. اهو ئي آهي جنهن توکي مضبوط ڪيو پنهنجي مدد ۽ مسلمانن سان ۽ انهن جي دلين ۾ محبت پيدا ڪيائين... الله انهن جون دليون بگڏي ڇڏيون، بيشڪ اهو ئي غالب حڪمت وارو آهي. (63:8)

12. جڏهن رسول ڪريم ﷺ جن مديني طيب ۾ هجرت ڪري آيا ته انصارن (اتي رهندڙ) سندس مدد لاءِ ضرورت واريون شيون گڏ ڪري ان جي خدمت ۾ پيش ڪيون. الله تعاليٰ طرفان وحي آيو ته ”اي محبوب! انهن (انصارن) کي ڇڏو ته مان ان تي (جيڪا هدايت ڪيان ٿو يا گمراهي کان بچايان ٿو) توهان کان ڪوبه بدلو نه ٿو گهران سواءِ قربت (اهل بيت) جي محبت جو.“ (23:42) (الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ جي اهل بيت ڏانهن ماڻهن جون دليون لاڙيون)

گهري پادر ڪاڻڻ

1. جڏهن انهن (ڪافرن) تي اسان جون آيتون پڙهيون وڃن ٿيون ته چوندا آهن هاڻو اسان ٻڌو اسان گهريون ها ته اسان به اهڙو ڪلام چئي

- ڏيکاريون ها. هي ته نه آهن مگر اڳين جا قصا ۽ جڏهن چيائون ته اي
الله! جيڪڏهن اهو ئي قرآن تنهنجي طرفان حق تي آهي ته اسان تي
آسمان کان پترو ساءِ يا اسان تي المناڪ عذاب آڻ. (32:8)
2. ڪافرن مسلمانن کي چيو ته اسان جي وات تي هلو ۽ اسان توهان جي
گناهن جو بار ڪندا سين. حالانڪ اهي سندن گناهن مان ڪجهه به نه
ڪندا. بيشڪ اهي ڪوڙا آهن. (12:29)
3. سبا هڪ مرد هو يمين ۾ جنهن کي ڏهه پٽ هئا. ڇهه پٽ يمين ۾ رهيا ۽ چار
پٽ شام ۾ رهيا. پوءِ انهن جو اولاد وڌيو. حضرت لقمان، ذوالقرنين ۽
بلقيس راڻي به ان قوم مان آهن. پهريائين نيڪ هئا. ان ڪري الله تعاليٰ
انهن جي ڳوٺن ۽ آبادي ۾ برڪت رکي. يمين کان شام تائين جيڪي
ماڻهو تجارت ڪرڻ لاءِ سفر ڪندا هئا، انهن کي تڪليف نه ايندي
هئي. رستي ۾ باغ ۽ ڳوٺ ۽ مسافريءَ جو ٿڪ نه ٿيندو هو. پوءِ
انهن جا پويان سنا نه ٿيا. آخر ۾ الله تعاليٰ کان گهر ڪيائون ته اسان جي
سفر ۾ دوري وجهه يعني سفر ڊگهو ڪر، وچ ۾ شهر وغيره نه هجن، پاڻي
به نه هجي ته مزو اچي، جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي ”انهن شهرن ۾ اسان
برڪت رکي. رستي تي ڪيئي شهر ۽ انهن کي منزل جي انداز تي
رکيوسين. ڀلي انهن ۾ سير ڪريو راتيون ۽ ڏينهن امن سان. پوءِ انهن
چيو اسان جا رب! اسان جي سفر ۾ دوري وجهه ۽ انهن پاڻ تي ظلم ڪيو
پوءِ اسان انهن کي ڪري ڇڏيو آڪاڻي.“ (19:34-18)
4. الله تعاليٰ ٻڌايو ته ڪافر انتظار نه ٿا ڪن ان واعدي واري ڏينهن جو.
جيئن پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”اهي انتظار نه ٿا ڪن هڪ خوفناڪ
آواز جو (صور جو) جنهن کي ڪوبه ڦيري نٿو سگهي ۽ چوڻ لڳا اي
اسان جا رب! اسان جو حصو اسان کي جلدي ڏئي ڇڏ حساب جي
ڏينهن کان اڳ. (16:38)

ماتحت سيٽ (Subset)

مثال: هڪڙي دڪان ۾ رڳو ڪتاب رکيل آهن ۽ ٻئي دڪان ۾
پهرين دڪان کان وڌيڪ ڪتاب رکيل آهن ۽ ٻيون لک ٻيڙهه جون گهڻيون

شيون موجود آهن. هاڻي پهريون دڪان ماتحت سيت (Sub Set) آهي ٻئي دڪان جو ٻئي دڪان کي بالا سيت يا ڪامل سيت ڪري چئبو آهي.

1. الله تعاليٰ جيڪي به پاڪ ڪتاب ۽ صحيفا پنهنجن رسولن ڪريمين ڏانهن ماڻهن جي هدايت ۽ هوشياري لاءِ موڪليا، انهن سمورن جو علم اسان جي پاڪ ڪتاب قرآن مجيد ۾ آهي. ان ڪري اهي سمورا پاڪ ڪتاب اسان جي پاڪ ڪتاب قرآن مجيد جا ماتحت سيت (Sub Set) آهن. اسان جو پاڪ ڪتاب هڪ يونين يا ڪامل سيت آهي علم جو.

2. جيڪي به انبياء ڪرام الله تعاليٰ طرفان آيا، اهي رڳو پنهنجي قومن ڏانهن رسول ٿي آيا. پر اسان جي رسول ڪريم ﷺ لاءِ الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ”تون فرماءِ ته مان رسول آهيان توهان سڀني (جيڪي زمين تي هجن يا پوءِ پيدا ٿين) انسانن لاءِ“ تنهن ڪري انهن سمورن نبين سڳورن جون قومون ۽ ٻيا اسان جي رسول ڪريم ﷺ جي امت جا ماتحت سيت (Sub Set) آهن. ان جو ٻيو سبب آهي ته اسان جو رسول ڪريم ﷺ سڀني تي قيامت ڏينهن شاهد هوندو.

3. پاڪ ڪتاب قرآن مجيد ۾ ٻڌايل آهي ته جيڪي به نبي سڳورا ۽ رسول ڪريمين موڪليا ويا، انهن کي الله تعاليٰ جيڪي چاهيو اهو علم عطا ڪيو ۽ حڪمت ڏني، پر اسان جي رسول ڪريم ﷺ لاءِ الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته ”اسان توکي اهو علم ڏنو جيڪو تون نه ڄاڻندو هئين (جيڪو لوح محفوظ ۾ لکيل آهي الله تعاليٰ جي رٿ ۽ ارادو - الله تعاليٰ جو علم هڪ غير محدود سيت آهي جنهن جي ڪا حد ڪونهي. لوح محفوظ جو علم الله تعاليٰ جي علم جو هڪ جز آهي، جيڪو اسان جو رسول ڪريم ﷺ ڄاڻي ٿو ۽ ڏسي ٿو. قرآن پاڪ لوح محفوظ جو تفصيل آهي)

اسان جو رسول ڪريم ﷺ ٻين کي ڪتاب ۽ حڪمت سيکاري ٿو (جيئن الله تعاليٰ کيس ڏيکاريو) سڀ انبياء اڪرام پارس آهن جيڪي لوه (ڪٽيل، گمراهه، ظالم) کي لڳن ته سون کن پر اسان جو رسول ڪريم ﷺ اهو پارس آهي جو ٻين کي سون جي بدران پارس

ڪري اسان جي رسول ڪريم ﷺ جا غلامي ڪندڙ عاشق خود پارس ٿي ٻين کي سونُ بنائن. اسان جو رسول ڪريم ﷺ تصديق ڪندڙ آهي جيڪو انهن رسولن ۽ نبين سڳورن سان گڏ آهي. انهن سمورن کي تاڪيدي حڪم ڪيو ويو هن رسول پاڪ ﷺ تي ايمان آڻڻ ۽ مدد ڪرڻ جو جنهن مان معلوم ٿيو ته ٻين رسولن ڪريمين کي عطا ٿيل علم اسان جي رسول پاڪ ﷺ کي عطا ڪيل علم جو ماتحت سيت (Sub Set) آهي.

4. اسان جو دين اسلام سڀني دينن جي مٿان آهي. سڀني دينن جون ڳالهيون، واٽون، عبادتون ۽ احڪام هن دين ۾ شامل آهن. اڃان به وڌيڪ آهي. ان ڪري ٻيا سمورا دين اسان جي دين اسلام جا ماتحت سيت (Sub Set) آهن. الله تعاليٰ اسان جي دين اسلام جي تعريف ڪئي آهي ۽ تصديق (Certify) ڪئي آهي. ”توهان جي دين اسلام کي توهان لاءِ پسند ڪير.“

هيءَ حقيقت بي آهي

1. الله تعاليٰ جيڪي برائسان خلقيا، اهي سڀ ان کي پيارا آهن. انهن جي بچائڻ لاءِ رسول آيا، پاڪ ڪتاب آيا ۽ عقل ڏنو ويو. پيدا ڪيل سڀ سندس ٻانهن آهن. الله تعاليٰ انهن سڀني کي ڏسي ٿو. بيو آهي ته ڪهڙا ڪم ڪن ٿا. پوءِ انهن مان هڪڙا سڌي راهه تي آهن ۽ ٻيا گمراهه ۽ غضب هيٺ.

الله تعاليٰ اسان جي رسول ڪريم ﷺ کي ڏسي ٿو. هيءَ ڏسڻ ٻيو آهي. هيءَ ڏسڻ محبت وارو آهي. هيءَ ڏسڻ ائين آهي جيئن ڪنهن چيو ”تنهنجي وٽي سري ڀر منهنجي ڪانه سري“ پاڪ ڪتاب ۾ الله تعاليٰ فرمايو ”اهو جيڪو توکي ڏسي ٿو جڏهن تون بيهين ٿو (۽ ڏسي ٿو) نمازين ۾ تنهنجي دوري کي بيشڪ اهو ٻڌي ڄاڻي ٿو.“ (219:27) 218 عاشق کي پنهنجي محبوب جي هر هڪ ادا وٺندي آهي. رسول پاڪ ﷺ جو ڪٿي به بيهڻ هجي، رسول پاڪ جو رکوع هجي، سجدو هجي، قعدو (التحيات ۾ ويهڻ) هجي، سندس قرئت هجي، الله

تعالیٰ کي پسند آهي. سجدي ۾ رسول پاڪ چوي ”پاڪائي آهي منهنجي رب وڏي شان واري جي“ ته الله تعاليٰ رسول ڪريم ﷺ لاءِ فرمائي ”اسان بلند ڪيو تنهنجي ذڪر کي تنهنجي لاءِ“

2. الله تعاليٰ فرمايو ”مان توهان سان گڏ آهيان توهان ڪٿي به هجو“ الله تعاليٰ سڀني انسانن سان گڏ آهي. اهو ٻڌندڙ ۽ ڏسندڙ آهي. پر جيڪو حضرت موسيٰ ﷺ ۽ حضرت هارون ﷺ سان گڏ هو اهو ٻيو هو. ان کي معجزا ڏئي فرعون ڏي موڪلي پيو ته چيائين مان ان کان ڊڄان ٿو. الله تعاليٰ سندس چوڻ تي پاڻ حضرت هارون ﷺ مددگار ڪيو ته به نه پيا وڃن. الله تعاليٰ کين ٻڌايو ته ”مان توهان سان گڏ آهيان ٻڌان ٿو ۽ ڏسان ٿو“ پوءِ فرعون وٽ ويا. ان ۾ حڪمت اها آهي الله تعاليٰ فرعون وٽ انهن لاءِ نرمي رکي جيڪو ٻڌي پيو ۽ ڏسي پيو. پر ان کان وڌيڪ جيڪو رسول ڪريم ﷺ سان گڏ هو اهو اڃان ٻيو هو. غارِ ثور ۾ پاڻ سڳورا ﷺ حضرت ابوبڪر صديق ﷺ سان رهيل هئا ته ڪافرن جو گوٺ ٻڌائون جنهن تي حضرت ابوبڪر صديق ﷺ خوفزدہ ٿيو. پوءِ ان کي چيائين ته ”غمر نه ڪر. خوف نه ڪر. بيشڪ الله اسان سان گڏ آهي.“ (رسول پاڪ ﷺ غيبي مدد ڏسي رهيو هو)

3. ڪافرن ۽ مشرڪن جي جنگ ڪرڻ ان لاءِ هوندي آهي ته سندن طريقو قائم رهي، مسلمانن کي ڪمزور ڪن، انهن کي سندن گهرن کان ٻاهر ڪڍڻ، جيئن ڪو سندن ڪڏن ڪمن خلاف نه ڳالهائي. پر مسلمانن جو الله جي واٽ ۾ جنگ ڪرڻ، جهاد ڪرڻ بي ڳالهه آهي. مسلمان الله جي رضا خاطر وڙهن ٿا، ڪفر جي خلاف وڙهن ٿا، دين اسلام جي بچائڻ ۽ وڌائڻ لاءِ وڙهن ٿا. انهن کي خبر آهي ته جيڪو شهيد ٿيندو ان لاءِ بخشش، انعام ۽ عنايتون آهن.

4. ملائڪ نور جي پيدائش آهن. انهن کي زال يا اولاد ڪونهي، انهن کي خواهش يا سٺ نه آهي، انهن وٽ شيطان نٿو وڃي، فقط پنهنجي رب جي ساراهه ۽ پاڪائي بيان ڪن ٿا ۽ پنهنجي رب جي حڪم جي انتظار ۾ هوندا آهن. پر انسان جي عبادت ڪرڻ جي بي ڳالهه آهي. هيءُ ڳالهه ڏکي آهي. الله سائين هن دنيا ۾ اسان لاءِ رشتا پيدا ڪيا زال، اولاد، پيءُ،

ماء، دنيا ۾ سينگار واريون شيون پيدا ڪيون: مال، ميوا، پوکون، حرص واريون شيون پيدا ڪيون، هر انسان لاءِ ٻن قسمن جا دشمن پيدا ڪيا هڪڙو اندر ۾ جيڪو نفس آهي ۽ ٻيو ٻاهر جيڪو شيطان آهي. هاڻي انهن سڀني کان بچي جيڪو پنهنجي رب پاڪ جي ساراهه ڪري عبادت ڪري اها الله تعاليٰ کي گهڻي پسند آهي.“

مون کي مون پرين ٻڌي وڌو تار ۾

ايا ائين چون، ته متان پاند پسائين (شاهه)

آهي مشڪل ڪم پر الله تعاليٰ سڙو ڪري ڏئي ٿو.

5. پڙهڻ پاڪ ڪتاب الله تعاليٰ ۽ رسول ڪريم ﷺ جو حڪم آهي، تمام سٺو آهي. ان کان سواءِ جيڪي عالم ۽ عاقل نصيحت آميز ڳالهيون لکن ٿا، انهن جي پڙهڻ سان به لطف اچي ٿو ۽ سمجهه وارا فائدو وٺن ٿا، پر نيڪن جي صحبت، اهل الله وارن وٽ ويهڻ ٻي ڳالهه آهي. جيڪي به قطب، قلندر اولياءِ الله پيدا ٿيا، اهي پڙهڻ جي ڪري نه پر صحبت جي ڪري سنواري ويا. الله تعاليٰ به پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو آهي ته ”پنهنجو پاڻ کي انهن سان مانوس رک جيڪي صبح ۽ شام پنهنجي رب کي پڪاريندا آهن، انهن جي رضا گهرندا آهن، انهن مان اڪ نه ڪي.“ (28:18)

اهڙو عقيدو رکندڙ چون ٿا:

اگها ئي سگها ٿيا جي وينا وٽ ويجن

ترسي طبيبن، چيني هوند چڱا ڪيا

تان ڪي ساڻن اور جان آهن اوطاقن ۾

ويا جي هنگلور ته ڪرم ملندڙ ڪاپڙي

ويه وڃي وٽ تن، قلم جنين جي هٿ ۾

ميتيو رنگ اڳيون، واريو ٻيو لکن

پنو سو پاڙهن، جنهن ۾ پسر پرينءَ جو

6. الله تعاليٰ زال کي انسان لاءِ سکون لاءِ پيدا ڪيو ۽ زال ۽ مڙس ۾ پيار

پيدا ڪيو اٿس. اها زال جيڪا مڙس جي پريٽ پنهنجي پاڪائي جو خيال رکي ۽ مڙس جي ملڪيت جي محافظ هجي. اڄڪلهه زال مڙس جي وچ ۾ اڻڻيٽ، گهٽي، جهيڙا وڌيل آهن. سبب ان جو لالچ رکڻ، حد کان وڌيڪ آزاديءَ ڪم خاص طرح گهر جو گهٽ ڪرڻ، فرمائش جو پورو نه ٿيڻ، ڪڏهن ته مڙس ۾ به ڪوتاهيون آهن. پر ماءُ جي محبت بي ڳالهه آ، جيڪا انسان کي پيٽ ۾ سانڍي ٿي، تڪليف سان چڻي ٿي ۽ ان جو نپاڄ ڪري ٿي. الله تعاليٰ ان جي دل ۾ پنهنجي اولاد لاءِ اهڙي ته محبت پيدا ڪئي، جنهن جو ڪو اندازو نه آهي. اولاد سڌريل هجي يا اڻ سڌريل، سياڻو هجي يا چريو، ڪنهن لاءِ به ان جي پيار ۾ ڪمي نه ايندي آ. ان جي خدمت ڪجي ته دعائون ڪري جي ڪو خدمت نٿو ڪري ته به دعائون ڪري ان لاءِ الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ۽ تاڪيد ڪيو ته پنهنجي پيءُ ماءُ جي خدمت ڪريو ۽ ادب سان پيش اچو ته اهي دعائون ڪندا ۽ انهن جي دعا الله تعاليٰ جي ويجهو ڪندي آهي. جنت به ماءُ جي پيرن هيٺان آهي.

7. ڪافر هجي يا مشرڪ هجي، سڀڪو پنهنجي وات کي صحيح سمجهي ٿو ۽ نيڪ ڪم ڪن ٿا. خيرات به ڪن ٿا، محتاجن جي مدد به ڪن ٿا، ٻيا به نيڪ ڪم ڪن ٿا. پوءِ انهن مان ڪي الله تعاليٰ کي مڃن ٿا پر رسول کي، قرآن، قيامت کي نٿا مڃن. ان ڪري الله تعاليٰ انهن جا نيڪ ڪم قبول نٿو ڪري جيستائين توبه ڪن، بخشش گهرن ۽ ايمان آڻن. پر ايمان وارن جي ڳالهه ٻي آهي، جن رسول پاڪ ﷺ کي مڃيو پوءِ هڪ الله تي ايمان آندو قرآن ۽ قيامت تي ايمان آندو سڀني آسماني ڪتابن ۽ رسولن کي مڃيو. انهن لاءِ اجر آهي، سڪون آهي، حساب سؤلو قيامت ڏينهن. انهن لاءِ جنت جون نعمتون آهن. اهي به ڏوهه ڪن ٿا، ڪوتاهيون ڪن ٿا، پوءِ پنهنجن ڏوهن کي ياد ڪري الله تعاليٰ کان بخشش گهرن ٿا ۽ الله بخشيندڙ مهربان آهي.

8. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته فح مڪي کان پوءِ جيڪي مسلمان خرچ ڪن پيا، جهاد ڪيائون، رسول ڪريم ﷺ جي مدد ڪئي، الله تعاليٰ انهن سان واعدو ڪيو جنت جو. پر جيڪي فتح مڪي کان اڳ

مسلمان هئا، جن خرچ ڪيو ۽ جهاد ڪيو انهن جي ڳالهه بي آهي. اهي وڌيڪ آهن پوين کان. انهن لاءِ وڏا درجا ۽ انعام آهن. ان ڪري جو ضرورت جو وقت هو مسلمان ٿورا ۽ ڪافر گهڻا هئا، ڪافر وڙهن پيا، مسلمانن وٽ پئسو گهٽ هو. سواري گهٽ هيئن. هٿيار به نه هئا، ان حالت ۾ به جنگ لاءِ نڪتا، خرچ ڏنو، رسول پاڪ ﷺ سان سچا رهيا.

9. ڪيترا ئي مرد ۽ عورتون آهن جيڪي بنا نڪاح جي هڪٻئي سان صحبت ڪن ٿا. اهو الله تعاليٰ طرفان ڪبيري گناهه ۾ شامل آهي. اسان جي معاشري ۾ ڦڏا، فساد، خونريزي ان ڳالهه تان گهڻي ٿئي ٿي. جيڪا عورت پريٽيل آهي، اها جيڪڏهن ٻئي مرد سان صحبت ڪري ٿي، ان ۾ شرڪ به ڪيو جو پنهنجي اصل مڙس اڳيان ظاهر ٿي چڪي ۽ پنهنجي مڙس کي قبولي ان کي به ڏسي چڪي. هاڻي جڏهن ڪنهن ٻئي غير مرد اڳيان ظاهر ڪري پاڻ کي ۽ ان کي ڏسي ته اهو شرڪ برابر ڏوهه آهي. مرد لاءِ ساڳيو ڏوهه آهي. نڪاح وارين عورتن وٽ ويڃڻ به ڳالهه آهي. الله تعاليٰ نڪاح لاءِ مرد توڙي عورت کي تاڪيد ڪيو آهي. ان ۾ سڪون آهي، پلائي آهي، برڪت آهي. جيڪو خوف بنان نڪاح وارين عورتن ڏانهن ويڃڻ ۾ آهي، اهو خوف يا اوسيٽو نڪاح وارين عورتن ڏانهن ويڃڻ ۾ نه آهي. هو ڏانهن پئسي جو زيان آهي، اخلاق تي داغ آ. نڪاح واري جوڙي کي الله تعاليٰ پنهنجي فضل سان گهڻو ڪجهه ڏئي ٿو. ان جو اولاد ٿئي ٿو جيڪو وروڻه ۽ وندر آهي، مدد ۽ وارثي آهي.

ساهه ڪڍڻ - ساهه جو نڪرڻ

1. ملائڪ ڪن ماڻهن جو ساهه ڪيندا آهن هن حال ۾ جو اهي پنهنجو پاڻ تي ظلم ڪري رهيا (ڌاڙا هڻندي، زنا ڪندي، ڪافرن جي خوف کان انهن جو دين اختيار ڪن....) ملائڪ انهن کي چيو ته ڪهڙي حال ۾ آهيو. انهن چيو ته اسان زمين ۾ ڪمزور هئاسين. ملائڪن کين چيو ته الله جي زمين کليل نه هئي ڇا جو توهان ان ۾ هجرت ڪريو ها. (97:4)

2. جڏهن انهن وٽ اسان جا موڪليل قاصد انهن جو ساهه ڪيڙ اچن ته انهن کي چوندا ڪاٿي آهين اهي جنهن جي الله کان سواءِ پوڄا ڪندا هئا. چوندا ته اهي اسان کان وڃائجي ويا. پنهنجو پاڻ تي شاهدي ڏين ٿا ته اهي ڪافر هئا. (37:7)
3. الله اهڙيءَ طرح پرهيزگارن کي انعام ڏيندو آهي. اهي جن جو ملائڪه ساهه ڪيندا آهن سنائي ۽ صفائي ۾ هن طرح چوندي ته توهان تي سلامتي هجي، جنت ۾ وڃو پنهنجي عملن سبب. (32:16)
4. پوءِ ڪيئن هوندو جڏهن ملائڪه انهن جو روح قبض ڪندا انهن جي منهن کان ۽ پٺيان ڌڪ هڻندي اهو هن ڪري جو انهن تعبيداري ڪئي اهڙين ڳالهين جي، جنهن ۾ الله جو ناراضپو آهي ۽ ناپسند ڪيائون ان جي رضا کي. (29:47)
5. جڏهن ساهه نڙيءَ تائين پهچي ۽ توهان ان کي ڏسي رهيا هجو ۽ اسان ان کي وڌيڪ ويجهو آهيون توهان کان مگر توهان ڏسون ٿا. (85:57)

انسان جون ڇهه خواهشون

الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو آهي ته انسان جون خواهشون، جن سان محبت ڪري ٿو اهي ڇهه آهن، جيڪي ان لاءِ سينگاريون ويون آهن، جن کي پسند ڪري ٿو ۽ اهي ڇهه ڳالهيون دنيا جي موڙي آهن. اهي ڇهه ڳالهيون هي آهن:

- (1) زال جو هجڻ (2) پٽ هجڻ (3) سون ۽ چاندي (دنيا) هجڻ (4) پيلي سوارِي هجڻ (5) چوپايا (مال) هجڻ (6) فصل (زمين) هجڻ.
- زال انسان جو سڪون ۽ سينگار آهي. پٽ انسان جي پيار لاءِ آهن، مدد لاءِ آهن ۽ مٿي ٻڌايل شين جا وارث آهن. نئين سڳورن به الله تعاليٰ کان گهري ورتا. دنيا سان چار چنڊ لڳي وڃن ٿا. سڀ سهولتون پيدا ڪري ڇهن ڳالهين کي حاصل ڪري ۽ وڌائي. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته سوارِي انسان لاءِ زينت آهي. اڳ ۾ ته سوارِي لاءِ گهوڙا، گڏهه ۽ اُٺ هوندا هئا، پر هاڻي انهن جو شوق هلي ٿو باقي سوارِي لاءِ اسڪوٽر، ڪار گهڻي تعداد ۾ آهي. چوپايا

جيڪي گهر ۾ پالبا وڃن ٿا، پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته انهن ۾ به تمام گهڻا فائدا ۽ سونهن آهي. اهي گهر ۾ هجن يا ٻاهر چرڻ لاءِ وڃن. زمين جو هجڻ بادشاهي آهي، فصل ۽ باغ زمين جو سينگار آهن.

هاڻي انهن ڇهن خواهشن جو ڪجهه بيان ڪجي ٿو.

1. اهي ڇهه شيون انسان لاءِ پرڪ يا آزمائش آهن. جن وٽ آهن، اهي الله تعاليٰ جو ڪيترو شڪر ڪن ٿا يعني ان جي زڪوات ڏين، غريبن ۽ يتيمن جي مدد ڪرڻ، جيئن ڪمايل ملڪيت قائم رهي. ناشڪري اها آهي جو بخل ڪري، ٻين کي نه ڪارائي رڳو پاڻ کائي ۽ ڪن وٽ وري بخيلي هوندي آهي جو نه پاڻ کائي ۽ نه ٻين کي ڪارائي. جن وٽ اهي شيون نه هجن ته انهن کي صبر ڪرڻ گهرجي، جيڪو نصيب وارن کي ملي ٿو.

لطيفو: هڪ مرد جي زال سهڻي هئي ۽ پاڻ ان کان گهٽ هو. هڪ ڏينهن پنهنجي زال کي چيائين ته اسان ٻئي جنتي آهيون. زال چيس ته توکي ڇڏڻا ڇڏڻا ڪم ڪيا آهن جو جنت ۾ ويندين. مڙس چيس ته مان توکي ڏسي شڪر ٿو ڪريان ۽ تون مون کي ڏسي صبر ٿي ڪرين. شڪر ۽ صبر وارن کي الله پسند ڪري ٿو ان ڪري ٻئي جنتي آهيون.

2. اهي ڇهه شيون الله جون نعمتون آهن ۽ سڪون ڏيندڙ شيون آهن. نعمتن بابت الله تعاليٰ قيامت ڏينهن پڇا ڪندو ته توهان ڪيئن خرچ ڪيو ڪهڙا چڱا يا برا ڪم ڪيا.

انهن ڇهن شين ۾ ٻئي ڳالههون آهن. سڪون به آهي ۽ سڪون ناهي به. نيڪ زال، سڌريل اولاد سڪون آهي، جي نه ته پريشاني آهي. ٻيا ماڻهو حسد ڪن ٿا، پوءِ نقصان پهچائن ٿا. سون چاندي سڪون ۽ سينگار آهي، پر جي ان جي زڪوات نه ڏئي ته آخرت ۾ عذاب آهي. الله تعاليٰ پاڪ ڪتاب ۾ ٻڌايو ته توهان اڃا تائين هرگز چڱائي کي نه پهچندؤ جيستائين اوهان محبت سان ميڙيل يعني پياري شيءِ الله لاءِ خرچ نه ڪندؤ. (92:3)

3. دنيا جي زندگي نه آهي مگر راند روند ۽ آخرت جو گهر پلو آهي. (قرآن)

اهي ڇهه شيون به راند روند آهن ۽ فخر ڪرڻ هڪٻئي تي.
 عورتن جي صحبت هڪ قسم جي راند آهي. پٽ وندر آهن ۽ وندر
 هڪ قسم جي راند آهي. سواري به راند آهي. سواريءَ جا جانور اٿ، گهوڙا،
 گڏه ۽ ڪارون پڄاڻن ٿيون، جيڪا هڪ وندر ۽ راند آهي. سون ۽ چاندي
 (دنيا) سونهن ۽ سينگار آهن ۽ دنيا سان جوا وغيره ڪيڏجي جيڪا راند
 آهي. چوپايو هڪ وندر ۽ نفعي وارا آهن. فصل ڪرڻ به هڪ ورزش جو
 قسم آهي جيڪا راند آهي.

4. اهي ڇهه شيون غافل ڪن ٿيون الله جي ذڪر کان. انسان وساري ويهي
 ٿو پنهنجي رب کي جنهن پيدا ڪيو پاليو ۽ اهي ڇهه شيون عطا
 ڪيون. انهن جي ڪري انسان کان خطائون ٿين، ڏوهه ٿين، فساد ٿين، ان
 ڪري پنهنجي رب سائين کان هر وقت اها دعا گهرجي ته اي اسان جا
 رب! اسان کي پڪڙ نه ڪر جيڪڏهن اسان وساريون يا خطا ڪريون.

5. اهي ڇهه شيون (زال، پٽ، سواري، سون چاندي، مال، پوک-زمين)
 سونهن آهن جيڪي عزت وڌائن ٿيون.

زال انسان جي عزت آهي. اها برڪت واري آهي جو ان مان اولاد ٿئي ۽
 اولاد سونهن آهي جيڪا عزت وڌائي ٿي. پٽ به سونهن آهن، طاقت
 آهن ۽ سگهه سان عزت وڌندي آهي. سواري به سونهن آهن ۽ سونهن
 عزت وڌائي ٿي. سون ۽ چاندي ملڪيت آهن. ملڪيت هر ڪم آسان
 ڪندي آهي. ملڪيت واري ماڻهو کي عزت ملندي آهي. پرهيزگاريءَ
 کي نٿو ڏٺو وڃي، مال به زينت آهي. گهر جي زينت، ٻاهر چرڻ لاءِ وڃن
 ته زمين جي زينت آهي. اهو به عزت وڌائي ٿو. فصل مان ان پيدا ٿئي،
 جيڪو حياتيءَ جي جياپي جو سبب آهي. چوندا آهن ته ”جنهن جي
 گهر ۾ پيلي (ان رکڻ لاءِ ڪائين مان ٺهيل شيءِ) تنهن جي ذات پلي.“ ان
 ڪري فصل به عزت وڌائي ٿو.

انڪل سان الله ڪڏهن ملندو ڪينڪي

1. حضرت دائود عليه السلام جي وقت ۾ يهودين کي چنڇر جي ڌينهن مڃي جي
 شڪار ڪرڻ کان الله تعاليٰ منع ڪئي. جيئن الله جي عبادت ڪن.

مڃيون به چنڇر ڏينهن ظاهر ٿينديون هيون ۽ ٻين ڏينهن تي نه ايندين هيون. پوءِ انهن اٽڪل ڪئي. مڃين واري پاڻيءَ مان هڪ واهه کڻي هڪ وڏي ڪڏ ۾ پاڻي ڇڏيائون. مڃيون ان ڪڏ ۾ گڏ ٿينديون هيون. پوءِ اهي يهودي چنڇر ڏينهن شڪار نه ڪندا ۽ انهن مڃين جو آچر ڏينهن شڪار ڪندا هئا. آخرڪار انهن تي اهو عذاب نازل ٿيو جو باندرو ٿي ويا.

2. ڳالهه ڪندا آهن هڪ شاهوڪار کي زڪوات ڏيڻي هئي. پوءِ هڪ ڳالهه هن کي پيلي لڳي جيڪا سوچيائين. زڪوات جا پئسا هڪ تويي (ان ماڻھو جو ٿانو) ۾ وجهي انهن پئسن مٿان ان وڌائين. پوءِ هڪ فقير کي اهو ڀريل تويو ڏنائين ته هيءُ منهنجو خير قبول ڪر. ان کي چيائين ته تويي مان ان نه لاهجانءِ، تويي سوڌو توکي آيو. فقير ٻاهر نڪتو ته ڪمدار کي پنج رپيا ڏئي ڳالهه سمجھائي. ڪمدار تڪڙو فقير کي پهتو ۽ ان کان پنجن رپين عيوض ان سوڌو تويو گهريو. فقير ته ان سمجهيو هو تنهن ڪري اهو ڪمدار کي ڏنائين. ڪمدار کي به خبر نه هئي ته ان جي هيٺان ڇا آهي ۽ ان اهو تويو شاهوڪار کي ڏنو.

3. الله تعاليٰ فرمايو ته جيڪڏهن رسول ڪريم ﷺ توهان کي ڪنهن ڪم لاءِ سڏي ۽ توهان اتي گڏ ٿيو ايسٽائين اتان نه نڪرو جو رسول ڪريم ﷺ توهان کي اجازت ڏئي. پر (اٽڪل سان) جيڪو اتان ڪسڪي ڪنهن شيءِ جي آڙ وٺي نڪري وڃي ته بيشڪ الله ڄاڻي ٿو. پوءِ ڊڄڻ گهرجي انهن کي جيڪي رسول جي حڪم جي ابتڙ ڪن. متان ڪا انهن کي آزمائش پهچي يا دردناڪ عذاب. (63:24)

4. اهڙيون ڳالهيون ٻين کي چئو ٿا، جيئن توهان کي نيڪ چوڻ، ٻيا توهان جي تعريف ڪن، پر انهن تي توهان عمل نٿا ڪريو.

5. جن شهرن ۾ رسول هدايت ڪئي ويا ته اتان جي آسودن ماڻهن انهن کي چيو ته اسان توهان جي ڳالهين کي نه ٿا مڃون. چوڻ لڳا ته اسان رزق ۽ اولاد ۾ گهڻا آهيون، تنهنڪري الله اسان تي عذاب نه ڪندو. الله تعاليٰ فرمايو ته توهان جو مال ۽ اولاد هن لاءِ نه آهي جو توهان کي اسان جي قريب پهچائي، مگر جنهن ايمان آندو ۽ نيڪي ڪئي. (37:34)

6. ڪنهن شخص جا پنهنجي هڪ معزز مائٽ ڏي آڏاڙا ورتل پئسا رهيل

هئا. گهڻا دفعا پئسا گهريا، پر رڳو هائو هائو. نيٺ ان شخص ڪنهن حاڪم وٽ فيصلو رکايو. فيصلي جي ڏينهن ان جو مائٽ آيو ۽ هٿ ۾ هڪ لڪڻ هو. پڇڻ تي ان جي مائٽ ٻڌايو ته هن جا پئسا هيما مون ڏئي ڇڏيس. آخر فيصلو قسم کڻڻ جو آيو. ان شخص کي پنهنجي مائٽ چيو ته هيءُ منهنجو لڪڻ تون جهل ته مان قسم کڻان. پوءِ ان قسم کنيو ته مان هن شخص کي سندس رقم ڏئي ڇڏي آهي. اٽڪل اها هئي ته لڪڻ ۾ جيترا پئسا ورتا هئا، اوترا لڪايا هئا.

7. جن الله سان عهد ڪيو ته جيڪڏهن اسان کي پنهنجي فضل سان ڏيندو ته اسان ضرور خيرات ڪنداسين ۽ اسان ضرور چڱا ماڻهو ٿينداسين. پوءِ الله جڏهن انهن کي پنهنجي فضل سان ڏنو ته ان ۾ بخيلي ڪرڻ لڳا ۽ منهن ڦيري پئتي ڦري ويا... ڪوڙا هئا الله انهن جي دلين ۾ نفاق وجهي ڇڏيو. (77:9)

8. جن الله کان سواءِ ٻيا دوست (مددگار) ڪري ورتا (سي چوندا آهن ته) بتن وغيره کي رڳو هن ڪري پوڄيندا آهيون ته اسان کي الله ڏانهن مرتبي ۾ ويجهو ڪن. (3:39)

9. جهاد جي وقت ۾ مجاهد جلد تيار ٿي ٻاهر نڪرن ٿا، پر منافق سعيو ڪري دير ڪن ٿا، جيئن ٻيا نڪري وڃن ۽ هي پوئتي رهجي وڃن ۽ ڪو عذر ڏين. پوءِ جڏهن جنگ ۾ مجاهدن کي تڪليف پهچي ته اهي چون ته چڱو ٿيو جو اسان نه وياسين ۽ مجاهدن کي جڏهن غنيمت ملي ته چون جيڪر اسان به انهن سان هجون ها ته مال ملي ها. (72-73:4)

10. بيشڪ منافق ماڻهو پنهنجي گمان ۾ الله کي فريب ڏيڻ چاهن ٿا ۽ اهو ئي کين غافل ڪري ماري ڇڏيندو. جڏهن نماز تي اٿندا آهن ته ڀڳل دل سان، ماڻهن کي ڏيکاريندا آهن ۽ الله کي ياد نه ڪندا آهن مگر ٿورو وڃ ۾ لڏي رهيا آهن نه هن طرف ۽ نه هن طرف. “(143:4)

الائي چا ٿيندو

1. رسول ڪريم ﷺ کي ڪافرن جي شرارت سبب مڪي مڪرمه کان هجرت ڪرڻي پئي. مديني ڏانهن وڃڻ لاءِ پاڻ سان حضرت ابوبڪر

صديق ﷺ گڏ ڪنيو. غارِ ثور ۾ ٽي ڏينهن رهيا. ڪافرن ۽ مشرڪن ڳولڻ جي گهڻي ڪوشش ڪئي. ڪافرن جا ڪجهه ماڻهو غارِ ثور وٽ پهتا ۽ اهي پاڻ ۾ ڳالهائڻ لڳا ته انهن جو آواز حضرت ابوبڪر رضه ٻڌو ۽ کيس گهڻو خوف محسوس ٿيو. پوءِ رسول ڪريم ﷺ کين دلجاءِ ڏيندي چيو ته خوف ۽ ڏک نه ڪر. الله اسان سان گڏ آهي. الله تعاليٰ ان جي اهڙين فوجن سان مدد ڪئي، جن کي ڪنهن نه ڏٺو. (40:9)

2. جڏهن سورة توبه نازل ٿي، جنهن ۾ هو ته الله ۽ ان جو رسول مشرڪن کان بيزار آهن. پوءِ اهو اعلان رسول ڪريم ﷺ الله تعاليٰ جي رضا سان حضرت علي ڪرم الله کان حج اڪبر جي ڏينهن مڪي مڪرم ڏانهن موڪلي ڪرايو. اها ڳالهه اتي جي ماڻهن کي چوڻ هڪ وڏي دليري هئي. حضرت علي رضه انهن ڪافرن، مشرڪن کي ٻڌايو ته اهو الله ۽ ان جي رسول جو حڪم آ ته هن سال کان پوءِ ڪوبه مشرڪ مسجد الحرام (ڪعبة الله) جي ويجهو نه اچي. اتي جي رهندڙ واپارين (مسلمان - ڪي ٻيا) اهو ٻڌي چيو ته هاڻي اسان جي واپار جو الائتي ڇا ٿيندو. چوٽه حج واري ڏينهن ۾ انهن جو واپار مشرڪن جي گڏ ٿيڻ ڪري گهڻو ٿيندو هو. پوءِ الله تعاليٰ کين ٻڌايو ”جيڪڏهن توهان کي محتاجيءَ جو انديشو هجي ته عنقريب الله توهان کي دولتمند ڪري ڇڏيندو پنهنجي مهربانيءَ سان جيڪڏهن گهري“ (28:9)

3. منافق مسلمانن ۽ رسول ڪريم ﷺ لاءِ دل ۾ دشمني ۽ برا خيال ۽ تدبيرون رکندا هئا ۽ ظاهر نه ڪندا هئا. انهن کي اهو خوف هو ته متان ڪا اهڙي آيت لهي جو اسان جون لڪل ڳالهيون ظاهر ٿين. پوءِ اسان جو الائتي ڇا ٿيندو ۽ رسول ڪريم رضه کين ٻڌايو ته ”بيشڪ الله ظاهر ڪندو جنهن جو توهان کي خوف آهي.“ (64:9)

4. جڏهن حضرت موسيٰ رضه کي وحي ٿيو ته پنهنجا ايمان وارا ٻانها وٺي رات جي وچ ۾ مصر ڇڏ ۽ درياءَ جو ڪنارو وٺ. فرعون کي صبح جو خبر پئي ته مؤمن ڀڳا ٿا وڃن، ان ڪري پنهنجي سردارن ۽ لشڪر سان انهن جي پٺيان پيو. حضرت موسيٰ رضه جي ماڻهن فرعون ۽ ان جي لشڪر کي پري کان ڏٺو پوءِ چوڻ لڳا ته سائين! فرعوني پهچي ويا.

هاڻي اسان جو الائي ڇا ٿيندو. (فرعون جا عذاب انهن جا ڏنل هئا) پوءِ وحي ٿيڻ تي حضرت موسيٰ ﷺ درياءَ تي لٽ هنئي ته سڪو رستو نڪتو جنهن مان مؤمن ٿي ويا ۽ فرعوني لٽا ته وڃ درياءَ ۾ پاڻي ملي ويو. اهي فرعون سميت ٻڏي ويا. (26: 61-61)

5. جڏهن بيبي مريم پنهنجي گهر کان جدا ٿي اڪيلي عبادت لاءِ ڪنهن جاءِ تي بيٺي ۽ پردو ڪيائين ته ان وقت هڪ نامعلوم تندرست نوجوان سندس اڳيان ڏسڻ ۾ آيو ۽ خوف زده ٿي وئي ته الائي ڇا ٿيندو. پوءِ ان کي الله جو واسطو وڌائين. اهو ته جبرئيل ﷺ هو جيڪو الله جي حڪم سان کيس پٽ حضرت عيسيٰ ﷺ عطا ڪرڻ لاءِ آيو هو. وڌيڪ پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”جدا ٿي پردو ڪيائين. پوءِ اسان ان جي طرف پنهنجو روح موڪليو. اهو ان جي اڳيان هڪ تندرست ماڻهوءَ جي صورت ۾ ظاهر ٿيو. چيائين ته مان توکان رحمان جي پناهه گهران ٿي جيڪڏهن توکي خدا جو خوف آهي.“ (18: 19)

6. جنهن ارادي سان بيبي زليخا حضرت يوسف ﷺ کي اندر وٺي وئي ۽ حضرت يوسف ﷺ ان جو جواب ڏئي ڀڳو ته پويان پڪڙڻ لاءِ بيبي زليخا لڳي. ٻاهرين دروازي وٽ سندس مڙس عزيز مليو ته گهٻرائجي وئي ته هاڻي الائي ڇا ٿيندو. پر عورت جو مڪر مرد کان وڌيڪ آهي. ان پنهنجي مڙس کي چيو ”ان جي ڪهڙي سزا آهي جنهن تنهنجي زال سان برائي جو ارادو ڪيو هجي.“ وري ان جو جواب به پاڻ پئي ڏئي ”جيل ۾ وجهيس يا سخت سزا ڏجي.“ (12: 25)

7. جڏهن صور ٽوڪيو ويندو ته مثل انسان قبرن مان اٿندا، عجب ۾ پوندا، پوءِ پنهنجي پالڻهار طرف ڊڪندا (فيصلي واري جاءِ تي پهچڻ لاءِ ڊڪائڻ لاءِ هر هڪ سان هڪ ملائڪو گڏ هوندو) چوندا ته هاڻي الائي ڇا ٿيندو. ملائڪا انهن کي ٻڌائيندا ته واعدي وارو ڏينهن اچي ويو جنهن کي ڪوڙو سمجهندا هئا.

8. جڏهن وچ درياءَ ۾ ٻيڙيءَ وارو ڪٿا پيو وجهي ته ڀريل ٻيڙي مان ڪنهن کي درياءَ ۾ اڇلايان جو ٻيڙي ٻڏي پئي. سڀني جو ساهه مٺ ۾ اچي ويو ته الائي ڇا ٿيندو. الائي پاڻيءَ ۾ ڪٿي سان ڪير پوندو. ڪٿو حضرت يونس

ﷺ جو نڪتو جيڪو ٻيڙي مان لاهي پائيءَ ۾ اڇلايو ويو. (141:37)

9. جڏهن رسول ڪريم ﷺ جن مديني منور پهتا ته اتي رهندڙ توريت جي عالمن کي خوف ورتو ته هاڻي الائي ڇا ٿيندو جو ماڻهو رسول پاڪ ﷺ کي ڏسندا ته ان تي ايمان آڻيندا، ڇاڪاڻ ته ان رسول پاڪ ﷺ جون وصفون اسان جي ڪتاب توريت ۾ لکيل آهن، انهن مان کيس سڃاڻي وٺندا. پوءِ اسان جو ڇا ٿيندو؟ ان ڪري پاڪ ڪتاب توريت مان اهي نشانين تبديل ڪري ٻيون لکيون جيئن اسان جي پاڪ ڪتاب ۾ آهي: ”پنهنجي هٿن سان ڪتاب لکن ٿا. پوءِ چون هيءُ الله وٽان آهي، جيئن ان جي عيوض ٿورو ملهه وٺي سگهن.“ (79:2)

بي قدر! تو قدر نه ڪيو ڪوئ

1. فرعون کي الله تعاليٰ ان وقت جي ماڻهن کان ڄاڻي وائي چونڊيو بادشاهه ڪيو سڀ ڪجهه کيس ڏنو پوءِ هو هڪ ظالم فاسق ۽ ڏوهي بنيو. پنهنجو هڪ ٽولو ٺاهيو جنهن ۾ هاماڻ ۽ قارون به هئا، جيڪي بني اسرائيل قوم تي ظلم ڪندا هئا. پوءِ الله تعاليٰ ان فرعون ڏانهن حضرت موسيٰ ﷺ کي معجزا ڏئي سندس پيءُ حضرت هارون ﷺ سان موڪليو جيئن ايمان آڻي، سڌري ته کيس ڪيل گناهه معاف ڪري پر فرعون انڪار ڪيو. الله جي حڪمت سان فرعون ۽ ان جا سردار حضرت موسيٰ ﷺ ۽ ان جي مڃيندڙن کي ختم ڪرڻ لاءِ درياءُ ۾ لٿا، جتان بچي نه سگهيا. جڏهن ٻڌڻ جي ويجهو ٿيو ته فرعون چوڻ لڳو ”مان ايمان آندو ته ڪوبه سچو معبود نه آهي سواءِ ان جي جنهن تي بني اسرائيل ايمان آندو ۽ مان مسلمان آهيان.“ الله تعاليٰ کيس فرمايو ته جڏهن توو اختيار هو ته تو قدر نه ڪيو ۽ هاڻي عذاب ڏسي ايمان ٿو آئين. هاڻي تنهنجو لاش عبرت لاءِ بچائي رکنداسين. (90:10)

2. ناشڪري ڪرڻ نعمتن جي به بي قدري آهي. الله تعاليٰ جي ڏنل روزي رزق، سڪون جي جيڪو ناشڪري ڪري اها بي قدري ۽ بي انصافي آهي. سڀا جي قوم جڏهن نيڪ هئي، ايمان وارا هئا ته الله تعاليٰ انهن لاءِ سندن ڳوٺن جي رستن جي پنهي پاس باغ بنايا. سرسبز علائقو هو

امن ۽ سڪون هو. پوءِ انهن جي پوين وڌن جو رستو ڇڏي ڪفر اختيار ڪيو. نافرماني ڪئي، نعمتن جي بي قدري ڪئي، قدر نه ڪرڻ ڪري انهن جا باغ تباه ٿي ويا، امن ۽ سڪون نه رهيو ڳوٺ ڦٽي ويا.

3. احد جي جنگ ۾ رسول ڪريم ﷺ مشرڪن جي روڪڻ لاءِ هڪ جتو مٿاهين واري ٽڪريءَ تي بيهاريو ۽ انهن کي تڪيد ڪيو ويو ته ان مرڪز کي نه ڇڏن، جيستائين پاڻ سڳورا ﷺ حڪم نه ڏين. جنگ ۾ جڏهن مشرڪ پڇڻ لڳا ته مرڪز وارا گهڻا مرڪز ڇڏي غنيمت جي لالچ ۾ هيٺ لٿا ته پوئتان مشرڪن وري حملو ڪيو جنهن ۾ گهڻا مجاهد شهيد ٿيا ۽ رسول ڪريم ﷺ کي پڻ تڪليف پهتي. سبب ان جو خاص اهو ئي هو ته انهن حڪم جو قدر نه ڪيو مال هٿ ڪرڻ سٺو سمجهيو.

4. جڏهن رسول ڪريم ﷺ هڪ راز جي ڳالهه پنهنجي هڪ بيبي سڳوري حفصه بنت حضرت عمر رضه سان ڪئي ته ان اهو راز نه رکيو پر اها ڳالهه بيبي عائشه بنت حضرت ابوبڪر صديق رضه سان ڪئي. راز جي ڳالهه ڪهڙي هئي، اهو الله ۽ ان جو رسول بهتر ڄاڻن ٿا. پوءِ انهن کان رسول ڪريم ﷺ جي شان ۾ ڪا ڪوتاهي ٿي، جيڪا الله تعاليٰ کي پسند نه آئي. الله تعاليٰ انهن جون خبرون رسول پاڪ ﷺ کي ٻڌايون ۽ رسول پاڪ ﷺ پنهنجي بيبي حفصه کي ٻڌايون جيڪا عجب ۾ پئي. پوءِ انهن ٻنهي بيبين لاءِ الله تعاليٰ طرفان حڪم آيو ته توهان رسول پاڪ ﷺ جو اهو قدر نه ڪيو جيڪو ڪرڻ کپي، ان ڪري معافي گهرو ۽ آئنده لاءِ سڌرو. چو ته رسول پاڪ ﷺ کي مدد لاءِ الله، جبرئيل، صالح ٻانها ۽ ملائڪ آهن. وڌيڪ لاءِ خبردار ڪيو ته جيڪڏهن اهو توهان کي طلاق ڏئي وجهي ته توهان کان وڌيڪ ايمان واريون، ادب واريون ۽ فرمانبردار عطا ڪندو.

5. ڪافرن، مشرڪن وٽ مختلف وقتن ۾ الله تعاليٰ طرفان رسول ڊيچاريندڙ ٿي آيا ان عذاب کان، جيڪو ٻرن ڪمن ۽ ڪفر ڪري ملندو. انهن رسولن کي ڪوڙو سمجهيو وڌائي ڪئي ۽ ڪو قدر نه ڪيو. مسخري سان پيش آيا، پوءِ جڏهن عذاب ڏنو ته چون ٿا ”اي اسان

- جا پالڻهارا! اسان کي جهنم جي عذاب مان ٻاهر ڪڍ ته چڱا ڪم ڪريون. انهن کي چيو ويندو ته توهان کي ايتري عمر نه ڏني سين نصيحت وٺڻ لاءِ. اوهان وٽ ڊيجاريندڙ آيا پر توهان قدر نه ڪيو جو انهن کي ڪوڙو چيو. هاڻي پنهنجي ڪمائي جو مزدو چڪو. (37:35)
6. جڏهن انسان کي ڏک پهچندو آهي ته اسان (الله) کي سڏيندو آهي. جڏهن اسان طرفان ان کي نعمت ملندي آهي، تڪليف ختم ٿيندي آهي ته وساريندو آهي ۽ الله لاءِ شريڪ ٺاهيندو آهي. ان الله جو شڪر نه ڪيو ان جو قدر نه ڪيو جو نعمت به ٻين کان ٿو سمجهي. (8:39)
7. ڪنهن سٺي ڳالهه کي پسند نه ڪرڻ بي قدري آهي، جيئن حضرت موسيٰ (عليه السلام) جي قوم کي الله تعاليٰ ڪاٺ لاءِ مفت جو سٺو ڪاڌو ”من ۽ سلوي“ ڏنو پوءِ انهن گهري ورتو ته ان جي بدران اسان کي ڪڻڪ، بصر، ٿوم، ونگا، گهرجن جيڪي پاڻ پوکيون يا حضرت لوط (عليه السلام) جي وقت ۾ مردن سان بدفعل ٿيندي هئي ۽ انهن کي عورتون آڇيون ويون نڪاح لاءِ پر انهن کي پسند نه پيا ڪن. اهڙيءَ طرح ڪافر ۽ مشرڪ قرآن مجيد کي پسند نه پيا ڪن جيڪو اول کان آخر تائين هڪ سهڻو ڪتاب آهي ۽ اهڙن ماڻهن جا نيڪ عمل الله تعاليٰ ختم ڪري ڇڏيا. رسول ڪريم (صلي الله عليه وسلم) سان مسخري ڪرڻ ۽ ايڏائڻ سڀ بي قدري آهي جو سٺي ڳالهه کي پسند نه ٿا ڪن.

ڪمزور يا ضعيف

1. پاڪ ڪتاب ۾ آهي ته ”شيطان جي دوستن سان وڙهو. بيشڪ شيطان جي سازش ڪمزور آهي.“ (76:4)
2. انسان کي هيٺو ۽ ڪمزور پيدا ڪيو ويو آهي. جيڪڏهن الله تعاليٰ جو فضل ۽ رحمت ان تي نه هجي ها ته گهڻا شيطان جي پٺيان لڳي پون ها. (83:4)
3. جن الله کان سواءِ ٻيا مالڪ ٺاهي ورتا آهن، ڪوريٽڙي وانگر آهن جنهن جاريءَ جو گهر ٺاهيو. بيشڪ سمورن گهرن ۾ ڪمزور گهر ڪوريٽڙي جو آهي جيڪر ڄاڻن ها. (41:29)

هر شيء ۾ موجود محمد (ﷺ)

ابجد جي حساب سان

90 80 70 60 50 40 30 20 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
 ا ب ج د - ه و ز - ح ط ي - ك ل م ن - س ع ف ص

1000 900 800 700 600 500 400 300 200 100
 ق ر ش ت - ث خ ذ - ض ط غ

1. ڪنهن به اڪري يا لفظ يا نالي جي عددن کي ابجد جي حساب سان چوڻون ڪري 2 جوڙ ڪريو. پوءِ ان کي پنجوڻون ڪري ويهن سان ونڊ ڪريو. جيڪو پاڇي بچي، ان کي نائوڻون ڪري 2 جوڙ ڪريو ته نالو ايندو محمد (ﷺ)

$$1. \quad 92 = 4 + 40 + 8 + 40 = \text{محمد}$$

مثال طور: ارسلان = $342 = 50 + 1 + 30 + 60 + 200 + 1$

$$6850 = 5 \times 1370 = 2 + 1368 = 4 \times 342$$

$$2. \quad 92 = 2 + 90 = 9 \times 10$$

2. ڪنهن به اڪري يا لفظ يا نالي جي عددن کي ابجد جي حساب سان چوڻون ڪري 5 جوڙ ڪريو. پوءِ ان کي پنجوڻون ڪري 20 سان ونڊ ڪريو. جيڪو پاڇي بچي، ان کي ڏهوڻون ڪري 3 جوڙ ڪريو ته نالو ايندو احمد.

$$1. \quad 53 = 4 + 40 + 8 + 1 = \text{احمد}$$

مثال طور: قصديق = $234 = 100 + 4 + 90 + 40$

$$4705 = 5 \times 941 = 5 + 936 = 4 \times 234$$

$$2. \quad 53 = 3 + 50 = 10 \times 5$$

تعارف

محترم سلطان احمد عباسي منهنجو هم
 ڪلاسي ۽ تمام ويجهو دوست رهيو آهي.
 اسان ٻئي گهڻو وقت هاءِ اسڪول راڌڻ ۾
 استاد رهياسين. سندس پيدائش فريد آباد
 شهر تعلقه ميمڙ ضلع دادو 10 مئي 1939ع

۾ ٿي. ابتدائي تعليم فريد آباد ۾ ورتي ۽ فائنل جو امتحان پاس ڪيو.
 پوءِ ميمڙ هاءِ اسڪول مان ميٽرڪ جو امتحان 1958ع ۾ سنڌ
 يونيورسٽي مان فرسٽ ڪلاس ۾ پاس ڪيو. پاڻ ايم-اي، ايم-ايڊ آهن.
 اٽڪل 25 سال ميٽرڪ ڪلاس کي انگريزي ۽ رياضي پڙهائي. شروعات
 ۾ سائنس ٽيچر به رهيو. اسان جو محترم دوست پنهنجي وقت جو
 هڪ بهترين استاد هو. هيڊ ماسٽر به رهيو ۽ آخر ۾ 1999ع ۾ پرنسپال
 جي عهدي تان ريٽائرڊ ٿيا. شروعاتي وقت پنهنجي سڌارڻ ۽ پوءِ
 پنهنجي اولاد جي سڌارڻ ۾ صرف ڪيو. سندس اڻ ٿڪ ڪوشش ۽
 الله تعاليٰ جي فضل سان سندس سمورو اولاد تعليم يافتہ ۽ برسر روزگار آهي.
 پاڻ 40 سالن کان پٿري جا مريض ۽ 20 سالن کان شگر جا مريض
 هئڻ باوجود سندس همت ۽ حوصلي کي داد ڏجي جو هن عمر ۾ به
 لکندا رهن ٿا. ديني تعليم ڏانهن سندس رجحان ننڍپڻ کان موروثي
 رهيو آهي.

دعا آهي ته الله تعاليٰ کيس صحت جي سلامتي ڏئي ۽ نيڪ ڪمن
 ڪرڻ جي توفيق عطا فرمائي. (آمين)

حڪم علي ڳوڙ

ريٽائرڊ پرنسپال

راڌڻ

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو: انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، پڙهندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪُندڙ، پاڙي، ڪاڻو، ڀاڄوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَنن کي کليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پئاندڙ وڌ
 کان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٺ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرڻ ٿا.

... ..

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇپن ٿا،
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهڙ ڇپن ٿا،

... ..

ڪالهه هُيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اُٿي، هي بم-گولو،

جيڪي به ڪٿين، جيڪي به ڪٿين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرقُ نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڌ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته

”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه

وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)

پڙهندڙ نسل . **پ ن** The Reading Generation